

www.corum.bel.tr

© f t crmbelediyesi

ŞEHİR DEFTERİ

ÇORUM BELEDİYESİ KÜLTÜR - SANAT - EDEBİYAT DERGİSİ

YIL: 3 SAYI: 10

Âsafın mîkdârını bilmez Süleymân olmayan
Bilmez insan kadrini âlemde insan olmayan
Ziya Paşa

İÇİNDEKİLER

Başkan'dan.....	2
Başlarken	3
ŞEHİR VE MEDENİYET	
Müslüman Yüzlü Şehirlerimizin Karanlıkta Kalan Yüzü	
Yaşar BAYAR	4
Kente Yenilen Şehir	
Arif Onur SOLAK	8
İslam Medeniyetinde Hediyeleşme Üzerine	
Mehmet PEKTAŞ	10
Şehir Belleklerinin Anatomisi	
İbrahim ŞAŞMA	14
ŞEHİR VE TARİH	
Savaşın Nüfusa Etkisi Elvan Çelebi Örneği	
Mennan Tarık TÜFEKÇİ	16
Tren Sesi	
Abdullah Ağah ÖNCÜL	20
Yaşayan Portreler Üzerinden Tarihi Şehirleri Okuma Denemesi-III	
Fahri TUNA	22
ŞEHİR VE EDEBİYAT	
Harnâme: "Eşek Eşektir de, Eşeklik Neyin Nesi?"	
Prof. Dr. Suat KIYAK	26
Giderken Şair	
Canan COŞAR	29
Yaman Buluşma	
Osman ÇEVİKSOY	30
Bildiklerim Unutmuşum	
Tayyib ATMACA	32
Bekler misin Beni?	
Yılmaz AYKAÇ	33
"Derya ve Meczup" PenceresindenNuray ALPER ile Hasbıhal	
Şehir Defteri	34
Türkçeye Türkçe Bir Bakış	
Dr. Mehmet GÜNEŞ	38
Bana Bir Şiir Oku	
Halit YILDIRIM	41
Üçüncü Hüsrân	
Ethem GÖKTÜRK	42
Özür	
Ali ÖREN	45
Şiir ve Kadın	
Nilüfer Zontul AKTAŞ	46

Salt Okunur	
Vildan Poyraz COŞKUN	48
İşaretler	
Mehmet OKUMUŞ	49
Testereyi Bilemek	
Behçet GÜLENAY	50
O Şiir	
Hasan AKBAL	51
Elek	
Mehtap ALTAN	52
Ayrılık	
Güngör Emel ÜZÜMCÜ	5
Kalanın Eksik Hikâyesi	
Ayşe YAZ	56
Büyülü Hayaller	
Gülçin Yağmur AKBULUT	58
Sarı Kubbe: K U D Ü S	
Mehmet DEMİRKAPI	60
Eylül Hüzni	
Ecir DEMİRKIRAN	61
Eşref Saati	
Ezgi Fatma AÇIKGÖZ	62
Mağara	
İlkay COŞKUN	63
Papatyaları Sevmelisiniz, Şairler!	
Mustafa IŞIK	64
Eylül'ün Geldiğidir	
Tuğba KAN	67
Annemin Mushafı	
Erdal ŞAHİN	68
Ağlarmış İnsan	
Sevda Doğan KARAKAŞ	71
Her Fıkra Bir Nükte	
Ethem ERKOÇ	72
Küflenmemiş Kalp	
Songül ÖZEL	73
Beklemek Ama Nasıl?	
Murat CANBOLAT	74
Oy Balam	
Levent SARI	76
Gözlerini de...	
Dilek ÖZTÜRK	77
Ey Ateş	
İlker YILMAZ	77
Kalp ve Taş	
Şenay SULUK ŞENCER	78

Bir Gün	
Şahin MUTLU	79
Aklımca	
Merve İPEK	80
Monolog	
Rabia KOCAÇOBAN	81
ŞEHİR VE KÜLTÜR – SANAT	
Halk Kültüründe Leblebi	
İbrahim GÖSTERİR	82
Su Damlası	
Talha GÜNGÖR	85
ŞEHİRİN HAFIZASI	
Bozkır veya Çorum Bozkırları	
Fatih ŞAHİN	86
Osmaniye Güzel Vatan	
Metin DEMİRCİ	90
Rus Zulmünden Kaçan Artvinlilerin İzinde Çorum ve Alaca Gezi Notları	
Ülkü ÖNAL	94
ŞEHİR ve İNSAN	
Bir Hizmet Eri: ATİLA ALPAY	
Halil MANUŞ	97
Termeli Ziya Behlül Bey	
Ahmet SEZGİN	98
ŞEHİR ve KİTAP	
İhtişamlı Bir "Öğretileme" ve Okurunu Seçen Bir Eser: RUHUN DİRİLİŞİ	
Ethem ERDOĞAN	100
Post-Kapital Bir Tasavvur: "Dünyayı Küçülme Kurtaracak"	
Emre ÇAĞLAR	102

Medeniyet, bir ülke veya toplumun maddi ve manevi varlıklarının, düşünce, sanat, bilim, teknoloji ürünlerinin tamamını ifade eder. Tarih boyunca ülke ya da toplumların oluşturduğu medeniyet ve buna bağlı olarak gelişen değerler nesilden nesile aktarılır. Böylece ortaya kültürel miras çıkar. Bu mirasın içinde edebiyattan sanata, bilimden müziğe, folklordan mimariye her şeyi bulmak mümkündür.

İnsanlık tarihinin ortak değerine dönüşen bu mirası sahiplenmek, yeni değerler üretmek, mensubu olduğu medeniyetin gelişimine katkı sağlamak esasında hepimizin üzerine düşen bir vazife... Bu vazifenin büyük kısmını da sanat erbabı marifetiyle yerine getirilir. Sanatçılar düşünce ve fikirleriyle, eseriyle kültürel mirasın korunmasına, yeni değerlerin oluşmasına katkı sağlarlar.

Biz de barışın ve kardeşliğin şehri Çorum'dan gerek ülkemizin ulusal bir değeri haline gelen, gerekse böyle bir değer olmaya namzet yazarlarımızla, fikir insanlarımızla, sanat – edebiyat erbabı ile Şehir Defterimiz marifetiyle güzel işler yapmaya, geleceğe bir seda bırakmaya çalışıyoruz. Bu seda 10. Sayımızla daha da gürleşiyor. Aramıza yeni katılan şair, yazarlarımızla daha nice sayılarda okurlarımızla buluşmayı ümit ediyoruz.

Sanatın – edebiyatın; toplumları geliştiren, birlikte yaşama duygusunu artıran, insanların birbirlerini anlamalarına kolaylık sağlayan bir yanının olduğu hepimizin malumu... Biz de Şehir Defterimizde okurlarımızla kurduğumuz bağ, kelimelerinilmekilmek ördüğü arkadaşlık ve kardeşlik bağını güçlendirmek için bizimle eserlerini paylaşan tüm kültür insanlarına şükranlarımı sunuyorum. Okurlarımıza dergimiz aracılığıyla saygı ve selamlarımı sunuyorum.

DR. HALİL İBRAHİM AŞGIN
Belediye Başkanı

BAŞLARKEN...

Şehir Defteri, dergi dünyasına adım atalı hayli zaman oldu. Anadolu'nun güzide bir köşesinde, kadim bir barış ve sevgi şehrinde huruf libası giyen duygu ve düşünceler bir destelik külliyyat oldu.

Anadolu'da kuzey'in güneye, doğunun batıya bağlandığı güzergahların orta yerinde kendi yağıyla kavrulan bir vilayet... Sinesinde Süheyb-i Rûmî, Ubeyd-i Gazi, Kerebi Gazi, Hüseyin Gazi, Elvan Çelebi, Koyunbaba... Kültürüne renk verenler arasında Akşemseddin'den Ali Kuşçu'ya, Refik Halit Karay'dan Kemal Tahir'e kadar birçok değer var. Ortaya çıkan armoniden beslenen dergimiz nice desteler oluşturacak zengin bir kaynağı tevarüs ettiğinin farkında.

Dergiye eskiden neden mecmua dendiğini bu süreçte çok daha iyi anlamış durumdayız. Dağınık şeyleri n bir araya getirilmiş, toplanmış halini ifade eden mecmua (dergi) hem dağılmış şehir hafızasının derlenip toplanmasını hem de şehrin ve ülkenin muhtelif renklerdeki kalemlerinin bir araya getirilmesini sağladı. Bu sayede okur-yazar buluşmalarımızı, Kadınlar Günü şiir etkinliğimizi ve Elvan Çelebi Şiir Akşamlarımızı gerçekleştirerek,

şairler ve yazarların anı defterlerinde şehrimize özgü bir alan oluşturmaya devam ediyoruz.

10. sayımızda, geride bıraktığımız salgın sürecinin kaygılı psikolojik atmosferinden tamamen sıyrılarak dergimizin olağan içeriğine kavuştuğunu sizler de göreceksiniz. Dünyaya kaygı pompalayan gelişmeler de bitmiyor elbette. Kuzeyde yaşanan savaşın yol açtığı siyasî, ekonomik ve sosyal sorunlardan tüm insanlık nasibini alıyor. Bizim hissemize düşen kısmı da yeni dönemin en önemli meselesi olarak önümüzde duruyor.

Ülkemizde ve dünyadaki gelişmeler her birimizi etkilese de Çorum Belediyesi olarak kültüre ve sanata verdiğimiz değerde bir azalma olmayacağını; bilakis bu alanda atacağımız yepyeni adımlarla insanımıza dokunmaya devam edeceğimizi açıkça belirtmekte bir beis görmüyoruz. Şehir Defteri'nde oluşturduğumuz kültür sanat iklimini sonbaharda yapmayı planladığımız kitap fuarıyla pekiştirmeyi planlıyoruz.

Edebiyatın bereketli ikliminde yazarlarımız ve okurlarımızla nice 10 sayılara ulaşmayı diliyoruz.

TURHAN CANDAN
Genel Yayın Yönetmeni

MÜSLÜMAN YÜZLÜ ŞEHİRLERİMİZİN KARANLIKTA KALAN YÜZÜ

Yaşar BAYAR

► Değişimin Sert Dönemeçleri

Ahmet Hamdi Tanpınar, bir yazısında "Biz şehir mefhumunu kaybettik. İçimizde fukaralığın nizamı kuruldu." diye yakınır. "Şehir, bir terbiyenin ve zevkin etrafında teşekkül eden müşterek bir hayattır." der.

Nitekim geçirdiğimiz sarsıcı medeniyet değişimleri, şehirlerimizi de değiştirdi. Bu değişimlerde yeniliğe duyulan kuvvetli arzu, birçok değerimizi kaybetmeye de neden oldu. Nice güzellik, yenilik aşkının kurbanı oldu. Ve biz kaybolan şeylerin ardından duyulan üzüntü ile yeniye karşı beslenen iştiağ arasında trajik bir hüznü yaşıyoruz sürekli. Tanpınar; Ankara, Bursa, Erzurum, Konya, İstanbul şehirlerini anlattığı "Beş Şehir" adlı kitabının ön sözünde, kitabının asıl konusunun bu çelişki olduğunu söyler.

Yitik değerleri anıp hayıflanmaları, onlardan damıtılan hüznü ruhlarına içirenleri anlamak gerekir. Çünkü şehirlerimizin arkasında "kendi insanımızı, hayatımızı, vatanın manevi çehresi olan kültürümüzü" görüyor onlar. Biliyorlar ki şehirlerin de bir ruhu vardır. Ve ruhunu yitirmiş bir şehirden daha hüznü verici bir şey yoktur.

Şehir, medeniyettir. Her medeniyet kendi şehrini yapar. Şehir, de bağlı olduğu medeniyetin aynası olur. Hatta onun gelişmesine katkıda bulunur. Bu bakımdan şehirlerin değişmesine, genellikle medeniyet değişimleri çerçevesinde bakılır. Ahmet Hamdi Tanpınar, bu değişimleri "bütün yaşama ümitlerimizin bağlı olduğu uzun ve sarsıcı tecrübenin bizi getirdiği sert dönemeçler" diye ifade eder.

Bu sert dönemeçler, kültür hayatımızın kader noktalarıdır, denebilir. Büyük güzel şehirlerimiz yahut bazı şehirlerimizin güzelleşme, olgunlaşma devreleri yüksek medeniyet burçlarına bayrak diktiğimiz dönemlere aittir. Kimliksiz şehirler yahut bazı şehirlerin bozulma, yozlaşma zamanları da medeniyet çöküntüsü geçirdiğimiz zamanlarla çakışır.

Şehrin, medeniyetin aynası olmasına bu noktadan bakmalı. Medeniyet bir toplumun bütün hayatını kapsayan bir kavramdır. İnce bir mimarının hâkim olduğu bir şehirde yaşayan insanların da ince fikre, ince ruha sahip olduğunu düşünmeden edemiyor insan. Güzel bir şehirdeki güzel insanlar, güzel hayatlar sürerler.

► Şehir Kültürü ve Postmodernizmin İnsan Müslüman Kimliği Üzerindeki Etkileri

Şehir, modern ve postmodern zamanlardan da önce "insan" ve "Müslüman" üzerinde ziyadesiyle etkili olmuştur. Bence şehrin en kâmil tanımını Niyazi-i Mısrî yapmıştır: "İnsan, önünden şehirlerin geçtiği bir aynadır." demişti o. İnsanın yüzüne yansımıştır şehirler. Ya da tersi: İnsanın yüzü şehirlere yansımıştır.

Yalnız yakın devirlerde maruz kaldığımız felaketin sebebi şudur: İnsan ile şehirlerin arasına iktidar olanca haşmetiyle girmiş ve her ikisinin de yüzlerini çarpıtmıştır. İnsanın vahiyden ve geleneklerinden süzerek hayata geçirdiği kadim prensipler, "bilim" in ve "üniversite" nin, şehircilik ve mimarlık fakültelerinin insan aklına uyup geliştirdikleri ilkelerle yazboz tahtasına dönmüş, yapay bir dil, iki tarafı da (insan ve şehir) yansıtmayan soğuk bir çehre ile şehirleri yıkıp yeniden yapmış, yıkarken de, yaparken de insan aklının balçığı içinden çıkardığı ayaklarıyla hemen bütün geleneksel şehirleri berbat etmiştir. Yüz yıl önce Mehmet Akif dâhil pek çok aydınımız İstanbul'un sokaklarını çamurlu diye tenkit ederken, şehrin insanın ruhunu titretiren muhteşem davranış kalıplarını henüz muhafaza ettiğinin farkındaydılar.

Oysa bugün belki şehirlerimizin merkezi alanları çamurdan kurtuldu ama ruhlarımız çamura bulandı. Ne anladık bu alışverişten? Sokaklarımız asfalt belki ama damarlarımız, karbonmonoksit gazından zehirlenmiş durumda.

Shakespeare'in Fırtına'sında yarı insan, yarı hayvan Caliban'ın efendisi Prospero'ya söylediği o anlamlı sözde olduğu gibi, "Dili sen öğrettin bana / Ne oldu ki yararın / Lanetlemesini becermekten başka?" Çamuru sokaktan içimize aktardık. Şimdi asrî şehirlerde yaşıyoruz mesut mutlu. Bunun için miydi yaktığımız o modern mangallar?

Şunu diyebiliriz artık: Modernliği Avrupa gelsin bizde görsün! Eğer modernlik kökünden kopmak ve ikiye ayrılıp kimliğinin iki ucunu rüzgâra salmak ise modern bizim demektir. Oysa Viyana da, Londra da, Prag da, Roma da, hele hele o İtalyan şehirleri de hâlâ geleneklerinden çok şeyi, müzeleştirerek de olsa taşır bugünkü ziyaretçilerine. Safranbolu ve Cumalıkızık köyü de olmasa, tarihî film çekecek bir tek otantik sokak bırakmadık: Ne İstanbul'da, ne Bursa'da ne Erzurum'da ne de İzmir'de. Elhamdülillah halkın can havliyle koruduğu cami ve türbeleri göstererek bu topraklarda

bir zamanlar yüzleri bize benzer binlerinin yaşamış olduğunu söyleyebilecek durumdayız. "Nekrofil", geleneklerinin dilini unutmuş, hafızası murdar edilmiş toplumlar için kaçınılmazdır ve bizim de başımıza gelen bundan başkası değildir.

Postmodernizm, maruz kalınan bir şey ise bizden iyi postmodernist olmazdı. Ne yazık ki hakikat böyle değil. Postmodern olabilmek için modernlikle hesaplaşmanı yapmış ve onunla işba olmuş olmanız gerekir ki, onu aşma ihtiyacını duyabilesiniz. Modernliği gelenekten kopma olarak anlayan bir kültürde postmodernliğin gelişmesi mümkün müdür? O zaman ortaya çıkan şey, 1953-55 yıllarında Türkiye'de öğretim üyeliği yapmış olan Alman filozof Joachim Ritter'in dediği "Entzweiung", yani ikiye bölünmeden başkası olmuyor. Gelenek modernleşme ile bölünüyor ama tersinden modernleşmeyi ikiye bölen bir gelenek de marazî bir hal alıyor ve sonuç, şehirlerimizin hal-i pür-melâli... Ne yazık ki bu ikiye bölünmeyi Müslümanlar da en derinden yaşadı ve yaşıyorlar. O güzelim "Müslüman" ahşap dokular, sadece on yıl içinde târûmar oldu ve çoğu şehirlerimizde bugün türbe ve camiden başka nefes alınacak bir tek Müslüman köşe kalmadı.

Peki, belli "mekânların şerefi" hakkındaki Kur'an'ın emri nerede kaldı? Ankebût suresinin altmış yedinci ayeti Mekke'nin emîn bir belde yapılışının hikmetini anlatmıyor mu bize? Ya Zemahşerî bu âyeti nasıl yorumluyor dersiniz. Beraber okuyalım: "Sizler mekânların tesirinden gâfil olmayın, her kim Mekke'nin mücaviri olursa oranın başka hiçbir yerde bulunmayan manevî bir etkisi olduğunu anlar." Dikkat ederseniz yorumunda sadece Mekke'yi değil, genel olarak "mekânları" ele alıyor Zemahşerî. Ve Kur'an'ın bize genel bir gafletten bahsettiğini söylüyor.

Galiba gelenek böyle bir şeydir işte. Bizi, kaynağa bağlayan ama bugün çağıl çağıl çağlayan bir şey olmalıdır gelenek. Duvardaki Bardız kilimi değil, kaynaklarımızla hemhal olmak ve sadece soyut kaynaklarımızla değil, o kaynağı bugüne bağlayan zinciri de paslandırmamak sanattır gelenek. Ve maalesef bugün gelenek denilen şeylerin hemen tamamı, yaşamayan, ölü ve atıl şeylerdir. Asıl gelenek, yaşayan ve bugüne tesiri olan, "huzur hakkı" olan bir şeydir.

► Biz, Şehri Kendimizden Kurtaracağız Öncelikle

Öncenin küçük, mütevazı, fakir ama onurlu şehirleri, bu gün büyük bir hızla metropolleşiyor. Üniversitenin bulunduğu ve memur sayısının kabarık olduğu Anadolu şehirlerine bakın, en fazla dejenere buralardadır. Büyümenin önüne geçilemez. Artan nüfus, birbirini takip eden organize sanayiler, fabrikalar, okul ve öğrenci sayılarının delirişi, kooperatiflerin koyun koyuna dizdiği devasa binalar... Bunları inkâr edemeyiz. Tamam, ama şehri ve şehrin insanını kim kurtaracak? Daim olduğu gibi yine kurtarıcılar mı bekleyeceğiz? Adam sen de mi diyeceğiz? "Belediye bu işi halleder" düşüncesi daha işimize mi geliyor? Şehri, şehrin insanından

başka kurtaracak kimse yok. Herkes yaşadığı şehri "sahiplendiği", "benimsediği" ve kendi ile "özdeşleştirdiği" gün şehrin kurtuluşu gerçekleşecek. Biz, şehri kendimizden kurtaracağız öncelikle.

Hepimiz bir şeyin yerlisiyiz. Mekânlar bizle özdeşleşir; biz mekânlarla özdeşleşiriz. Dolmuş şoförü çalıştığı hattın yerlisidir; gazete bayii, büfesinin; ayyaş meyhanenin; çocuklar oyun alanlarının; virüsler bilgisayarın; işçi tezgâhının yerlisidir.

Bizi bir şehre yerli kılan, başka şehirlerdir. Toprak, hemşeri o zaman tedavüle çıkar. Gurbette iken şehrimizin plakasını taşıyan arabalar dahi sınırsız gelir, bir sızı ile süzülüp gider yüreğimizin bir kenarından, memleketimizin adı bir şekilde telaffuz edilse, sabun gibi kayıp gideriz mekânımızdan. Kâh sokaklarında gezer kâh bir tepeden nazar ederiz hatıralar arasında.

Bir de kendi şehrimizde bizi biz kılan mekânlarımız vardır. Orada bulunmak emniyet hissi verir; güvende buluruz kendimizi. Çınar gibi yaslanır, derya gibi açılırız. Tozu zorumuza gitmez; köpeği saldırmaz bize. Yabancı ve kocaman dünyada "yabancı" ve "yaban" oluşumuz devasa bir dağ aslında.

Hâlbuki geometrik şekillerin ruhumuzu istilâ ettiği mekândır şehir: Kare, dikdörtgen, üçgen... Modern yaftalı şehirlerde caddeler birden tükenmez; çıkmaz sokaklar yoktur, toprak damlar, akasyaların döküldüğü avlular, sarnıçlar, buz gibi suları çekilen kuyular, bakır leğenler, güğümler...

Yine de alışıyoruz yaşadığımız mekânlara. Otobüs saatlerini şaşırıyor, kaldırımlarında bir önceki günden kalan ayak izlerimizi aramıyoruz. Yerleşiyor muyuz? Ehlileşiyor muyuz? Bir hâl içindeyiz ve fakat ne kendimiz ne de bir başkasıyız...

► Değişim Sürecinde Şehirlerin Yeniden İnşa Tasavvurları

Modern Batılı şehir tarihi; antik Yunan medeniyeti, Mısır ve Mezopotamya'daki birikimden yararlanarak oluşturulan yeni bir sentezin tarihidir. Akropolis, Agora, Panteon gibi mekânlar, Aristo ve Eflatun gibi zihni matematik, ruhu felsefe, bedeni sporla eğitilmiş insanlar, Atina ile Sparta şehir devletleri arasında güç dengesi arayan bir siyaset anlayışı, bu medeniyetin temel özelliklerini verir. Roma Dönemine bakıldığında da tanrı kavrayışı ve dünya anlayışı arasında bir denge gözetilmesi; köklü hukuk kuralları çerçevesinde işleyen köle, savaş, ticaret ve tarıma dayalı ekonomisi ve erken dönemde paganizm, son dönemde Hristiyanlık üzerinden toplumsal kendini bilme arayışının ön plana çıktığı görülmektedir.

Modern Batı medeniyeti ise ticari sermaye birikimi, usta-çırak modelinin çözülmesi, bunun yerine patron modelinin gelmesi, kitlesel eğitimin ön plana çıkması, fabrikalar, bulvarlar ve yollarla açılan yeni bir şehir deneyimini dünyaya sunmuştur. Sanayi

devriminin bir yaşam biçimi hâline gelmesi, tek katlı Manchester yapılarının yerini şairlerin, ressamların, alışveriş ve yaşam merkezlerinin iç içe olduğu çok katlı Paris yapılarının alması, insanın dönüşümü ile günümüz Batı medeniyeti ortaya çıkmıştır. Sanayi devrimi ile birlikte kendini "kadiri mutlak" olarak görmeye başlayan insan tipi, Fransız devrimiyle ön plana çıkan özgürlük, eşitlik kardeşlik kavramları çerçevesinde gelişmiş ve yüz yıl sonra ortaya çıkan Eyfel Kulesi ile somutlaşarak simgeleşmiştir.

Böyle bir medeniyetin bizdeki karşılığı; bir zamanlar şehirlerimizde tekâmül eden, geometrik kuralları aşan bir şehir ve bireyler arası ilişkileri cemaat temelli toplumsallık pratiğine göre inşa eden kendini ve bilme deneyimini yeniden üreten bir tasavvuru gerektirir.

Farabi, "El-Medinetü'l-Fazıla" adlı eserinde şehir hayatını insan hayatına benzetmekte ve şehri en yetkin yaşam alanı olarak görmektedir. Bir arada yaşamak, ihtiyaçların insanın saygınlığına yakışır biçimde karşılanması amacı, bu ihtiyaçların nasıl düzenleneceği ile ilgili görüşler, birlikte yaşamak için geliştirilen bir takım değer ve ilkeler "Erdemli" şehrin karakterini belirlemektedir. "Şehir", sadece mühendislik faaliyetlerinden ibaret değildir. Şehrin bir ruhu, bir zihni ve ahlaki değerleri vardır. Eflatun siyasete dair yazdığı "Devlet" adlı eserinde bu şehri, "Güzel Şehir" olarak tanımlamaktadır. Aynı şekilde Farabi "Faziletli Şehir"den söz etmektedir. Burada ortaya konan taşın, toprağın ve diğer malzemelerin mühendislik harikalarına dönüşmesi değil, yaşayanların sahip oldukları sosyal, siyasi ve ahlaki değerler sistemidir. Nitekim Hz. Peygamber (s.a.v) tarafından inşa edilen Medine, teknolojik açıdan oldukça yalın olmasına rağmen, değerler açısından muhteşem bir şehir örneğidir. Bu da teenni gerektiren uzun soluklu çabalar sonucunda ortaya çıkar.

Günümüzde varoşlarla gökdelenler arasında ortaya çıkan uçurum ancak değerler vasıtasıyla kapatılabilir. Bu noktada en temel değer adalettir. Şehrin değerleri, siyasal değerler olarak da düşünülebilir, kent konseyi gibi kurumlar da şehrin yapısının olumlu yönde hızlı dönüşümü için ciddi katkı sağlama potansiyeline sahiptir. Hz. Peygamber (s.a.v) döneminde, civar aşiret temsilcilerince o

zamanın şartları çerçevesinde gerçekleştirilen istişareler, değerlerin benimsenmesinde ve hızla yayılmasında önemli rol oynamıştır. Günümüzde önem kazanan "iyi yönetim" kavramı; genel siyasi, sosyal ve teknolojik gelişmeler çerçevesinde geliştirilip hayata geçirilmediği sürece demokrasi de gelişemez.

Bir gün yaşadığımız şehri, "karşı şehir" olarak görme tehlikesiyle baş başa kalabiliriz. "Karşı şehir", yâni kendisine, tarihine, özüne, ruhuna düşman şehir... Bir düşünürümüzün dediği gibi; "Bir şehir kendine özlem duyuyorsa, artık o şehir bitmiş demektir." Yâni şehir kendisi olmaktan çıkmış, aynadaki suretini tanıyamıyorsa o şehir tükenmiş demektir.

Heterojen bir yapılandırma, yüzyıl veya iki yüz yıl sonra şehirle ilgili yapılacak sosyolojik-kültürel-tarihsel gözlem ve araştırmalarda, şehri okumak isteyenleri ilgisiz, bağlamından kopuk sonuçlara götürmesi de mümkündür. Bu noktada Calvino'nun "Görünmez Kentleri"ndeki Tamara'ya ait şu tespitini şehrin yeniden imarına uyarlayabiliriz: "Kent, düşünmen gereken her şeyi söyler, kendi sözlerini tekrarlatır sana ve sen Tamara'yı gördüğünü, gezdiğini düşünürsün, oysa tek yaptığın kentin tüm parçalarıyla kendisini anlatmada kullandığı adları belleğine yazmaktır..."

İnsan bir ömür yaşadığı, kaynaştığı şehir üzerine düşünmeden edemiyor. Her gün bir şeylerin avuçlarından kayıp gittiğini, kayıp giden şeyin kendi özünden bir parça olduğunu esefle görüyor. Değişen her sokak, bozulan her bahçe, okunan her sala yeni bir yitişin hüznünü nakşediyor içimize. Yazmak ve filme, fotoğrafa almak, bu kayıpların verdiği acıyı hafifletmenin, gönlü bir nebze olsun teselli etmenin belki bir yoludur. Böylece zamanın elinden bir şeyler kurtarabiliriz. Hayatımızın değişmesi için nasıl sabırsızlanıyorsak, şehrimizin ruhunu korumak için de öyle sabırlı olmalıyız. Tanpınar'ın sözlerini ödünç alalım: "Değişerek devam etmek, devam ederek değişmek..."

Bunun yolu, şehre, Tanpınar'ın yukarıda andığımız şehirlere yaklaştığı gibi yaklaşımdır: Bir mühendisten ziyade bir kalp adamı olarak...

"Kent, düşünmen gereken
her şeyi söyler, kendi
sözlerini tekrarlatır sana ve
sen Tamara'yı gördüğünü,
gezdiğini düşünürsün,
oysa tek yaptığın kentin
tüm parçalarıyla kendisini
anlatmada kullandığı adları
belleğine yazmaktır..."

KENTE YENİLEN ŞEHİR

Arif Onur SOLAK

Şehirleri yıkıyorlar. Yıkılan şehirlerin sokak aralarından geçiyoruz, eski bir hatıra gibi. Bizi bu enkazdan toplayıp götürecekler.

Tahta kılıçlarla çıktığımız seferleri alıp götürecekler çocukluğumuzdan. Şehirleri yıkıyorlar, şehirleri paçavraya benzeyen modern çağlara dönüştürüp kentleştiriyorlar ansızın. Kentsoylu fikirler sarıyor şehrin afakını. Topallıyoruz, koşmak isterken delice.

Kendini halkın irfanından koruyan tüccarlara benzetecekler şehirleri. Yoksul bir acının eteğine bağdaş kurmuş AVM'lerle unutturuyorlar insanlığımızı. Döviz bürolarının, bankaların, ısıtılı büyük mağazaların ve ceo'ların işgal ettiği kaldırımlardan kovulan işportacıların ahi tutacak hepimizi. Yakamızı silkeleyip hep bir ağızdan bağıracaklar:

“Eskiden buralar hep güzel günlerdi, yer yerinden oynarken sen neredeydin?”

Hafızamızı astığımız eski balkonlarda kalacak aklımız. Sen bana şimdi, “Hangi çağda yaşayalım peki?” diyorsun. Beni anlamayışının yokuşunda nefes nefese kalıyorum. İçimizi dolduran hınca hınç kalabalıklar, giderek tek başınalığa sürüklüyor bizi. Kent gürültüsü doluyor beynimin kıvrımlarına. Alabildiğine sancılı düşünceler kemiriyor ömrümü. Her gün korkunç şeyler kucaklayarak dönüyorum eve. Ve evin bütün odaların duvarlarından çirkin kahkahalarla yükseliyor kent kokusu. Acı bir istihza kırıyor kalbimi. Şehre dönmek istiyorum.

Ekmek gibi sıcak, Allah kadar merhametli şehre...

Üzgün gazellerin kelimelerine sığınsak, sevincimizi kucaklayabilir miyiz? Bilmiyorum. Gözlerimizi kamaştıran modernliğin ısıtılı gözlerini medeniyet sandığımızda başladık yenilmeye. Hatırla! Şehrin azizleri vardı eskiden, şehrin delileri... Yani delisi dediğimiz velileri... Bak, onlar da yenildi kentin şirin canavarlarına. Günlerini boşluğa fırlatan rutin yığınlara döndük, yalnızca kendimizi tanıdığımız. Kendimizi bile unuttuk, yalnızca malihulya belki de yaşadığımızı sandığımız.

Hunharca tüketmek isteği kaldı elimizde. Şehirleri yıkıyorlar. Kent diye bir şeyler oluyor etrafımızda. Ve kendimizi unuttuğumuz ve paylaşmayı hatırlamadığımız ve yorgun kalkışlarımız ve sonu bir yere varmayan koşturmacalarımız ve... Böylece uzayıp giden sonsuz savruluşlarla kaybediyoruz bilincimizi. Biri sustursun bu yıkımı, birisi kurtarsın Şehir'lerimizi. Birisi “Umut” desin, “buralarda bir yerde. Yoksa minareleri yükselen şehirler küsmez kimseye.”

“Şehir” hayattır, “Kent” boşluk.

Unutma.

Kent, bütün özgüvenini kapitalizmin inşa ettiği AVM'lerin şuh kahkahasından toplar.

Oysa Şehir, sırtını Allaha yaslamıştır ve kalbinin ortasına yerleşen camilerden seslenir bize.

Bak, onlar da yenildi
kentin şirin canavarlarına.
Günlerini boşluğa fırlatan
rutin yığınlara döndük,
yalnızca kendimizi
tanıdığımız.

İSLAM MEDENİYETİNDE HEDİYELEŞME ÜZERİNE

Mehmet PEKTAŞ

► Simgesel Bir İfade Dili: Hediye

Yaşam tarzları, inançları, sosyo-ekonomik durumları ve kültürleri farklı olmasına rağmen dünya üzerindeki pek çok toplumda hediyeleşmeye dair geleneklere rastlanır. İnsanlar, çeşitli vesile ve amaçlarla toplumun diğer fertlerine hediyeler vererek sosyal ilişkilere yeni boyutlar kazandırmaya çalışırlar. Hediye alanlarla, hediye verenler arasında sıcak ve samimi duygular oluşur, varsa kırılganlıklar, küskünlükler giderilir. Hediyeyle hediye ile karşılık verilmesi ise kişiler arası sevgi, saygı, güven ve merhamet duygularının daha da güçlenip süreklilik kazanmasını sağlar. Bu yönüyle hediye; dili, dini, ırkı ve yakınlık derecesi ne olursa olsun insanlar arasında ortak bir ifade diline dönüşür. Duygu ve düşünceler hediye yoluyla somutlaştırılarak karşı tarafa iletilir. Böylelikle, muhatabın üzerinde sözcüklerin oluşturduğu etkiden çok daha güçlü ve kalıcı bir etki sağlanır.

İnsan ilişkilerini olumlu yönde etkileyen hediyeleşmenin tarih boyunca hem devlet ricali arasında hem de devletlerarası ilişkilerde belirleyici role sahip olduğu görülür. İyi niyet göstergesi olarak hediyeler, devletlerarasında dostane ilişkilerin kurulması, güç birliği yapılarak ortak düşmana karşı aynı safta durulması, diplomasinin barış içerisinde sürdürülmesi gibi pek çok olumlu gelişmeye sebep olabilir. Niteliğine göre bazı hediyeler, bir devlete karşı üstünlük kurma, muhatabı küçük düşürme veya tehdit etme gibi anlamlar taşıyabilir. Kimi hediyelerse, başka bir devletin üstünlüğünün kabul edildiğini veya karşı tarafa biat edildiğini bildirmek için gönderilebilir. İslam medeniyetinde ise hediye; herhangi bir malın, eşyanın veya paranın başka birine karşılıksız olarak verilmesinden çok daha derin anlamlar ifade eder.

► Hediyeleşmenin Öncüsü: Hz. Peygamber

Kur'an-ı Kerim'de bu konuda özel bir hükme rastlanmamakla birlikte Sebe Melikesinin Hz. Süleyman'a, hediyeler gönderdiğinden bahsedilir. Sebe Melikesi, ülkesinin işgal edilme tehlikesine karşılık danışmanları ile yaptığı görüşmeler sonucu böyle bir adım atar. Sonraki süreci ise Hz. Süleyman'ın hediyeler karşısındaki tavrına göre yürütmeye karar verir. Fakat Hz. Süleyman, Allah'ın kendisine verdiği ile yetineceğini bildirerek hediyeleri kabul etmez. (Neml, 22-37).

Hz. Peygamber'in hayatı ve hadisleri hediyeleşmenin İslam medeniyeti içerisinde ne denli önemli olduğunu açıkça gösterir. Hz. Peygamber; iyiye, güzele ve Allah'ın rızasına yönelik her konuda olduğu gibi hediyeleşme konusunda da müminlere örnek olmuş, hediyeleşmenin toplumsal bir müesseseye dönüşmesinde öncülük etmiştir. Hadis ve fıkıh kitaplarında hediye bahsine 'Kitâbü'l-Hibe' başlığı altında ayrı bölümler açılmış, hediye'nin niteliğine, dindeki yerine ve hediyeleşme usulüne dair "Kitâbü'l Hedâye, Kitâbü't-Tuhaf ve't-Turaf, et-Tuhfe ve't-Turfe, ez-Zehâir ve't-Tuhaf" gibi isimlerle pek çok kitap kaleme alınmıştır.

Hz. Peygamber, bir hadisinde "Hediyeleşiniz, zira hediyeleşmek kalpteki kin ve nefreti yok eder." buyurarak hediyeleşmenin sosyal faydaları yanında müminin tekâmül sürecindeki yerine de dikkat çeker. Hz. Aişe, Hz. Peygamber'in kendisine verilen hediyeyi kabul ettiğini, karşılığında da hediye ile mukabele ettiğini bildirir. Hediyeleşmeyi tek taraflı bir eylem olmaktan çıkaran bu örnek tavır insan ilişkilerinde çok önemli bir sosyal mekanizmanın gelişmesini sağlar. Kaynaklarda Hz. Peygamber'in çevresindeki insanlarla hediyeleştiğine dair pek çok bilgi vardır. Bir vefa örneği olarak sütanesi Süveybe'ye onun vefatına kadar, hediyeler gönderir, diğer sütanesi Halime, vefat edince onun geride kalan ailesine bir yük devesi, iki yüz dirhem ve elbise hediye eder. Bir vesileyle karşılaştığı sütkardeşi Şeyma'yı üç köle ve bir cariye ile ailesinin yanına gönderir. Hz. Peygamber, yakın çevresine ve ashabına da her fırsatta hediyeler verir. Bu hediyelerin bir kısmının kendisine başkaları tarafından verilen hediyeler olması da ayrıca önemlidir.

Hz. Peygamber, hediyeleşmeye çok önem vermekle birlikte her hediyeyi kabul etmeyip bu konuda belli hassasiyetlere göre hareket etmiştir. Onun hediyeleşmede en çok dikkat ettiği kriter, kendisine verilmek istenen şeyin sadaka olup olmadığıdır. Eğer getirilen şey sadaka ise Hz. Peygamber, bunu kesinlikle kabul etmemiştir. Hediye eğer sadaka kastı yoksa Hz. Peygamber tarafından kabul görmüş ve yine bir hediye ile karşılık bulmuştur. Onun örnek uygulamaları çerçevesinde İslam medeniyetinde güçlü bir geleneğin temelleri atılır.

► Diplomatik Bir Enstrüman Olarak Hediye

Hudeybiye Anlaşması'ndan sonra Müslümanların diğer devlet ve kabilelerle diplomatik faaliyetlerinin arttığı görülür. Hz. Peygamber, buralara gönderdiği elçilerin liyakat sahibi olmalarına, gönderilecekleri yerler hakkında bilgi ve görgü sahibi olmalarına özen göstermiş ve elçiler yoluyla hediyeleştiği kabile ve devletleri İslam saflarına davet etmiştir. Habeşistan ile kurulan ilişkilerde Hz. Peygamber ve Necaşî'nin hediyeleşmeleri bu konuda güzel bir örnektir. Necaşî'ye elçi olarak gönderilmek üzere Amr b. Ümeyye ed-Damrî seçilir. Onun bu göreve seçilmesi tesadüfi değildir. Necaşî, hükümdar olmadan önce akrabaları tarafından Amr b. Ümeyye'nin de mensubu olduğu Damreoğulları'na köle olarak satılmıştır, ikisi arasında o yıllara dayanan bir tanışıklık vardır.

Hz. Peygamber'in mektupları ile Müslüman olan Necaşî, Rasulullah'a İslam'ı kabul ettiğini bildiren bir mektupla birlikte bir çift mest, kaşlı yüzük, bir katır, baston, bardak, sarık, gömlek, pantolon ve at gibi bazı hediyeler gönderir. Hz. Peygamber, Necaşî'den gelen hediyeleri yakın çevresi ve ashabı ile paylaşır. Yüzüğü, kızı Zeynep'e; bastonlarsan ikisini, Hz. Ali ve Hz. Ömer'e verir. Necaşî'nin hediyelerine hediye ile mukabele etmek isteyen Hz. Peygamber, ona bir miktar misk ve kumaş yollar. Vefat ettiği için yerine ulaşmayan hediyeler Hz. Peygamber'e geri gelir. O da bu bunları Ümmü Seleme'ye hediye eder.

Komşu devlet ve kabilelerden Medine'ye gelen heyetler, Hz. Peygamber'in emriyle aşırıya ve israfa kaçmadan en güzel şekilde ağırlanır ve çocuklar dâhil heyetteki herkese hediyeler verilir. Bu hediyeler kimi zaman o devirdeki para birimi ukiyye cinsinden bazen de hayvan, arazi, gıda maddeleri, hırka, cübbe, güzel koku gibi mal ve eşya cinsinden olurdu.

İkili ilişkileri güçlendirip geliştiren hediyeleşme geleneği, iyi niyet duygusu terk edilip menfaatle hareket edildiği zaman haksız bir kazanca da dönüşebilir. Bu yüzden hediye'nin hangi şartlarda ve kimler tarafından verilirse kabul edilebileceği, hangi hediyelerin rüşvet sayılarak alınmaması veya devlete teslim edilmesi gerektiği İslam hukukçuları tarafından etraflıca incelenmiştir. Bu konuda zekât toplamakla görevlendirilen İbnü'l-Lütbîyye ile Hz. Peygamber arasında geçen diyalog önemlidir.

İbnü'l-Lütbîyye görevini tamamladıktan sonra Hz. Peygamber'e gelerek:

"Bunlar size ait olan zekât malları, şunlar da bana hediye olarak verilmiştir." der.

Bunun üzerine Hz. Peygamber minbere çıkarak bu şekilde hediye almanın doğru olmadığı şu sözlerle ifade eder:

"Benim -zekât toplamak için- gönderdiğim bir memura ne oluyor ki, 'Şunlar sizin, şunlar da bana hediye edildi.' diyebiliyor? Dikkat

edin, bu kişi evinde otursaydı kendisine hediye verilir miydi? Muhammed'i kudret elinde tutan Allah'a yemin ederim ki sizden biriniz ondan bir şey alırsa kıyamet gününde sırtında böğüren bir deve, bağırarak bir sığır, meleyen bir koyunla gelecektir.”

İslam medeniyetinde hediyeleşme kültürü Hz. Peygamber'in örnek uygulamalarıyla gelenekleşerek hulafe-i râşidîn döneminde de sürdürülür. Hediyeleşme yoluyla insani ilişkilerin yanında askeri, siyasi ve ticari ilişkiler de geliştirilir.

► Mukaddes Topraklara Giden Hediye Kervanı: Surre Alayı

Müminlerin gönlünde kutsal topraklara karşı beslenen sevginin bir ifadesi olarak her yıl İslam ülkelerinden Mekke ve Medine'ye doğru bir hediye kervanı gönderilirdi. Bu kervanın düzelmesinde padişahın ve saray görevlileriyle birlikte toplumun her kesiminden insanın da katkısı vardı. Kervanda kutsal topraklardaki emirlerden din görevlilerine, fakirlerden delilere kadar pek çok kişi için çeşitli hediyeler bulunurdu. Hediyeler, üzerinde alıcı isim ve adresleri bulunan ve feraşet çantası denilen deri çantalara konulur, görevlilere teslim edilirdi. Her biri kayıt altına alınan çantalar, surre alayına dâhil edilir ve alıcılara ulaştırılırdı. Hediyelerle giden çantalar, içerisine zemm, hurma, kına gibi eşyalar konulmuş halde geri gelirdi.

Surre alayının başına kervanın yerine güvenle ulaşmasından ve hediyelerin dağıtılmasından sorumlu görevliler tayin edilirdi. Padişahların da katıldığı büyük merasimlerle uğurlanan surre alayları kutsal topraklarda da merasimle karşılanırdı. Surrelerde mahmil olarak adlandırılan altın ve gümüş işlemlerle süslenmiş, üzeri değerli kumaşlarla kaplı kabinler de mutlaka bulunur ve develerle Arafat'a kadar taşınırdı. Abbâsî Halifesi Mehdi-Billâh zamanına (775-785) dayandırılan bu gelenek Osmanlıda son dönemlere kadar sürdürülmüştür. Mısır'dan gönderilen surre ise kesintilere uğrasa da 1950'li yıllara kadar devam etmiştir.

► Türk Kültünde Hediyeleşme:

Türkler, paranın ekonomik bir değer olarak yaygınlaşmadığı dönemlerde komşularıyla olan ticari ilişkilerini hediye ve takasla yürütüyorlardı. Çinliler Hunlara ipek hediye ederken karşılığında at alıyor; Hunlar da buğday, pirinç gibi ihtiyaçlarını Çinlilerden vergi veya hediye olarak temin ediyordu. Bilge Kağan, Orhun Abideleri'nde Çinlilerin, diğer devletleri tatlı sözle ipek kumaşlarla aldatarak kendilerine yaklaştıklarını daha sonra da kötülük yaptıklarını anlatır. Halkı, tatlı söze yumuşak ipeğe

aldanmaması konusunda uyarır. Bu açıklamalar hediyein Çinliler tarafından kirli bir siyaset malzemesi yapıldığı gösterir.

Divânü Lügâti't-Türk'te, hediye karşılığı olarak armağan sözcüğü kullanılır. Ayrıca eserde hediyeleşmeyle ilgili aralarında küçük anlam farklılıkları bulunan pek çok sözcüğe de yer verilir. Bu da Türkler arasında hediye ve hediyeleşmenin oldukça yaygın olduğu gösterir. Bu sözcüklerden “açığ”, hanın bahşışı; “artut” büyüklere at ve benzer şeylerden verilen armağan; “belek” konunun hissımlarına getirdiği armağan; “bıçış” büyüklerin konukluğuna, düğününe, davetine gidenlere verilen ipekli kumaş; “tañuk”, hakanlar sefere çıktığında onlara yemek ve yemeğe benzer verilen armağan olarak tanımlanır. “İdişmak” ise karşılıklı hediyeleşmeyi ifade eden bir fiildir.

Dede Korkut Hikâyeleri'nde cömertlik ve hediyeleşme vurgusu ön plandadır. Toylar, zafer kutlamaları, evlilik ve doğum gibi olaylar birer hediyeleşme vesilesidir. Hanlar, yılın belli zamanlarında büyük ziyafetler verip misafirlere hediyeler dağıtırlar. Savaşa katılan yiğitlere çeşitli armağanlar verilir. Müjdeli haberler hediye ile karşılık görür.

Selçukluların büyük devlet adamı Nizâmü'l-mülk, Siyasetname isimli eserinde hediyeye ayrı bir bölüm ayırır. Diğer devletlerle ilişkiler hediyelerle yürütüldüğü gibi sultana da pişkeş adıyla hediyeler verilir. Osmanlı bürokrasisinde temeli Osman Gazi'ye kadar uzanan bir hediyeleşme geleneği vardır. Culus töreni, bayram, düğün, doğum gibi özel günler hem saray mensuplarının kendi aralarında hediyeleştikleri hem de padişahın tebaasına hediye dağıttığı anlardır. Özel günlerde, sanatkârların eserlerini saraylara sundukları, bunun karşılığında da bahşış ve hediyeler aldıkları görülür.

Anadolu'nun her köşesinde söz, nişan, düğün, bayram, asker uğurlama, doğum, yeni eve taşınma, hasta ziyareti, misafirlik, iftar davetleri gibi pek çok sosyal olay, insanların birbirleri ile hediyeleştikleri halen devam eden gelenekleri barındırır. Kültürümüzdeki; “An beni bir koz ile çürük çıkarsa çıksın.”, “Yarım elma gönül alma.”, “Çam sakızı çoban armağanı” gibi pek çok kalıplaşmış söz hediyeleşmenin kültürümüzdeki yerini en güzel şekilde ifade eder.

" Hediyeleşiniz, zira
hediye kalpteki kin ve
nefreti yok eder."

Hadis-i Şerif

ŞEHİR BELLEKLERİNİN ANATOMİSİ

İbrahim ŞAŞMA

Şehirler de insanlar gibi birer kimlik sahibidirler. Şehirlerin tarihi ve doğal dokuları, mimari unsurları, ekonomik ve kültürel değerleri, insanların yaşam biçimleri, gelenek ve göreneklere bu kimliği oluşturan unsurlardandır. Şehirlerin kimliği yüzlerce yıl süren birikim ve gelişimin sonucunda oluşur. Şehirler hep bilindik yüzlerinin görünmesinden ziyade, ötesine de geçilmesini ve insanların kendisini kimlikleri ile tanımasını ister. Bir şehir binlerce yıllık özünü, ruhunu insanlara anlatmak ve kavratmak ister. Ruhuna mayasına ve manasına nüfuz edilmemiş, hatta bu nüfuza teşebbüs bile edilmemiş kentler bilindik yüzlerinin haricinde gerçek anlamda meçhul kalırlar. Bu bağlamda şehirler her modern çağın kendisine giydirdiği elbiseyi taşıırken kimliğini de muhafaza etmek zorundadır. Aksi takdirde kimliğini kaybeden bir şehir zamanla bitmeye mahkûmdur.

Şehirler zaman içerisinde göç, sanayi, yeni teknolojik ilerlemelerle değişmekte ve büyümekte, sarsıcı demografik değişimlere maruz kalmaktadır. Aynı zamanda şehrin tarihsel dokusu da, hafıza mekânları ve kültürel kimliği nobran ve duyarsız bir yığın kültürünün etkisi ile büyük bir erozyonla tahrip edilmektedir. Bu bağlamda şehirler giderek kendi geçmişlerinden uzaklaşmakta, şehrin geçmişindeki gelenekler, örf ve adetler giderek yok olmakta, unutulmakta ve bütün şehir bir kimlik sorunu ve arayışı ile karşı karşıya bırakılmaktadır. Şehirlerin kimlik kaybı, şehrin kendi dinamiği içerisinde güncel ve reel akış içinde anlaşılabilir. Dolayısı ile bu kayboluş sürecine aynı anda müdahale de edilemez. Kayıp anlaşıldığı zaman da geç kaldık deme lüksüne sahip olmadığımız mutlaktır. Dolayısı ile şehirleri geleceğe taşıyacak olan olgu onların kültürel sürekliliğidir. Bu da olgu da sadece ve sadece koruma ile sağlanabilmektedir.

Şehirlilik ve şehre aidiyet kültürü bir mihenk taşıdır. Bu kültüre sahip olan şehirler modern çağın getirileri doğrultusunda ne kadar gelişirse gelişsin, nüfusu ne kadar artarsa artsın, kültürel birikim taşıyıcılığından asla taviz vermeyecektir. Şehirlilik ve şehre aidiyet duygusu içerisinde yaşadığımız kentlerimizin, binlerce yıllık medeniyetlerden kendi payına düşen mirasını modern çağın getirilerinden yararlanarak bugünkü kuşaklara taşıyabilen, hatırı sayılan bir erktir. Bu erkin yanı sıra bir erk daha vardır ki bu da şehir belleğidir. Şehir belleği, şehrin kurulduğu günden bugüne kadar geçen süre içinde yaşanmışlıkları, izleri, sözleri, el yazmalarını, koleksiyonları, görsel eserleri, işitsel kaynakları, kitap gibi her türlü yazılı dokümanları, acılar, sevinçleri mimari eserler ile

şehre ait bütün belgeleri bilgileri içermektedir. Bir şehrin belleği, o şehirde yaşayan insanların elinin değdiği evler, taşlar, yapılar, sokaklar, bahçeler, kitaplar, eserler ve parklardır. Şehrin belleği o şehrin yaşayan ruhudur. Bu bellek bir şehrin başka bir şehir ile arasında olan farkını yansıtırken dün ile bugün arasında bağ kurmaktadır.

Şehir belleği kavramı, bu belleğin oluşumu ve sürdürülebilir olmasındaki rolü ile önemlidir. Bir şehrin belleği bir takım unsurların sistematik bilimsel, anlaşılır tarafsız bir şekilde bir araya toplanması ve toplumla paylaşılması ile oluşturulmaktadır. Şehirleri konu alan kitap, belge, gazete, görsel malzeme, makale, tez ve benzeri çalışmalar, bu unsurların bir araya toplanıp, sözlü tarih yöntemi oluşturulan kayıtlar, şehirlerin toplumsal tarihini, kültürel miras varlıklarının irdeleyen araştırmalar şehir belleğinin temelini teşkil etmektedir.

Bir şehrin en önemli belleklerinden birisi de şehir/kent müzeleri ve arşivleridir. Politik kaygılardan uzak bir şekilde oluşturulan bu müzeler ve arşivler, bir şehrin kültürel ve tarihsel birikimini olanca yalınlığı ile insanlara sunabilmektedir. Bu arşivler şehre ilişkin bilgi, belge, eşya ve anıları bünyesinde muhafaza eden ve yaşayan kaynaklardır. Aynı zamanda şehrin öz kültürüne ve geçmişine yönelik sergiler de o şehrin birikimini ortaya koyabilmektedir. Şehir/kent müzelerinin ve arşivlerinin birincil amacı şehrin tarihinin araştırılması ile şehir sakinleri arasında bilinç ve farkındalık yaratmaktır. Özellikle şehrin tarihi mirasını belgeleyecek ve koruyacak, toplumsal ağları oluşturacak, vatandaşları eğitecek, tarihi mirasın koruması üzerine farkındalık yaratacak ve potansiyel kaynaklar ile araştırma faaliyetlerinin sayısını ve etkinliğini arttırmaya yardımcı olmaktadır. Şehir/kent müzeleri, bilindik müzelerin durağan yapısını arkasında bırakan, farklı yönleri ile ziyaretçilerine görselliğin de ötesinde keyif veren yeni nesil müzelerdir. Başka bir deyişle tarihi bir mekânda kurulan bu müzeler ve arşivler şehrin kimlik inşasına katkıda bulunmaktadır. Şehrin bellekleri arz talep dengesi üzerine de inşa edilmiştir. Öyle ki; yapılan araştırmaların sonuçları da; dünyada insanların farklı kültürleri, bölgeleri tanımaya yönelik ilgi ve isteklerinin artmış olduğunu ortaya koymaktadır.

Şehrin belleklerinin oluşumunda sosyal sorumluluk duygusu da önem arz etmektedir. Vatandaşların sergilenmek üzere şehir müzesi yetkililerine teslim ettikleri birbirinden değerli eşyalarının yanı sıra o şehre özgü meslekler ve yitirilen zanaatların

temsil edildiği bölümler müzecilik çalışmalarına yeni bir boyut kazandırmakta ve o kentin yakın geçmişine ışık tutmaktadır. Şehir Belleği oluşturmak için ana unsur her ne kadar materyal toplamak, bulup ortaya çıkarmak olarak görülse bile, en önemli konu “Şehirlilik Bilincini” topluma kazandırmaktır. Bu bilinç ne kadar yüksek tutulursa Şehir Belleği çalışmaları o kadar hızlanır. Şehir/kent müzelerinin ve arşivlerinin zengin, canlı ve dinamik tutulması oldukça önemlidir. Bunun için idarecilerin ve halkın bu bilinçle hareket ederek bu merkezlerin canlandırılması ve ayakta durması için hassasiyet göstermesi gerekmektedir. Yöneticiler açısından buraların gelir getiren yerler olarak görülmemesi gerekmektedir. Kültür hizmetlerinin geliri uzun vadede ve kalıcı olmaktadır. Halkımızın da gündelik ve günübirlik yaşamın dışına çıkarak tarihle ve geçmişle barışık daha bilinçli ve geleceğe dönük yaşamı tercih etmeleri ve müze ve kütüphanelere sürekli ziyaret etmeleri önem arz etmektedir. Bizler birey olarak neler yaşadığını bildiğimiz, ortak hatıralarımız olan insanları çok daha iyi anlamaktayız. Dolayısı ile şehrin geçmişine erişebildiğimiz ölçüde geçmiş ile şimdiki zamanın benzer yanlarını fark etmek, ayrışan yanlarını ise insanlığın zenginliği olarak değerlendirmek mümkün olabilecektir. Yapılan istatistikî çalışmalar bu tür şehir arşivlerine yoğun bir ilgi olduğunu göstermektedir. Bu bellekten yararlanma düzeyi kentlerin gelişim biçimini derinden etkilemektedir.

Ülkemizde birçok şehirde kent müzesi projeleri hayata geçirilmiş bu sayede o şehrin kültürel kimlikleri ön plana çıkarılmaya başlanmıştır. Örnek olarak Tokat ilinin Erbaa ilçesinde 1922 yılında kurulan ilk bandosunun özgün enstrümanları ile müzede sergileniyor olması, doksan yıllık bir geçmişi günümüze taşımaya yetmektedir. Söz konusu müzede 110 yıllık keçe seccade, Abdülmecit döneminden varaklı ayna, 150 yıllık gelinlik, çeyiz sandığı, hamam takımı dikkate değer ve seçkin eserler koruma altına alınmıştır. Şehir müzeciliğinin önemi burada bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Bu müzeler salt bilginin ötesinde fiziksel değerler yaratarak şehre özgü sosyolojik ve etnografik geçmişini yazılı ve görsel kayıtlarla, yaşam kültürünü yansıtmaktadır. Dolayısı ile bu tür çalışmaların amacı dünü bilmek ve geleceğe uzanabilmektir. Şehrin korunması sadece mevcudun savunulması olarak düşünülmemelidir. Bir şehrin kültürel dokusunun korunması, geleceğe taşınması, o şehrin bir mirası olarak değerlendirilmelidir.

Şehir belleği bilincini kazanılması ve uygulamaya geçilmesi sürecinde özellikle yerel yönetimler başta olmak üzere toplumun her kesimine ağır sorumluluklar düşmektedir. Bu bağlamda tüm sosyal ve ekonomik dinamikleri harekete geçirilmeli ve geçmişe aidiyet duygusu ile beraber modern yaşama adapte olarak yaşamının devamlılığını sağlamalıdır. Şehirlerde, bir şehir belleği oluşturmaya ve sürekliliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalarda sadece yerel yönetimlerin yetersiz kalacağı da mutlaklır. Etkin,

verimli ve yaşayan bir şehir belleğinin oluşturulma şartı, kuşkusuz ki içinde yaşayanların şehri sahiplenmesi gerekliliği ve gerçekliğidir. Bundan dolayı resmi-sivil her kurum ve kuruluş başta olmak üzere şehri oluşturan halk da bu sorumluluk halkasına dâhildir. Bilinçli bir vatandaş olarak her şeyi yerel yönetilmeden beklemek etik değildir. Birey olarak geçmiş geçmişi olarak görüp, şehir belleği bilincinden yoksun bir yaşamı göze almak yerine şehir belleği bilincine sahip olarak bunun için mücadele etmek en doğru karardır. En azından çocuklarımıza tarih ve kültür bilincinin küçük yaşlardan itibaren aşılamamız gerekmektedir. Çocuklarımızın kültürümüzü ileriki nesillere zevkle ve şerefle taşımalarını sağlamak var oluşumuzun sebeplerinden bir tanesi olmalıdır. Tarihi ve kültürel varlıklarımızı küçük yaşlardan itibaren çocuklarımıza anlatıp sevdirdiğimiz takdirde şehir bilinci oluşturup, koruma alışkanlığını çocuklarımızda oluşturmamızda çok rahat olur. Aile içerisinde verilenlerle topluma giriş yapan çocuklar ve gençler kültürümüzün güzelliklerini aldıkları gibi yansıtabilir. Eğer aile olarak etrafımızdaki güzelliklerin değerlerini doğru olarak verirsek, çocuklarımız yarınlı kültürel ve sosyal bir çelişki içinde olmayacaktır. Şehre karışanlar ve şehri sevmeyi öğrenenler çoğaldıkça yaşanılabilir bir yer olur şehir.

Tarih boyunca şehirler hep mazileri ile övülmüş destanlaştırılmıştır. Şehir bellekleri bir şehrin ruhunu ve dinamiğini teşkil etmektedir. Bu bağlamda bellek yitimi ya da bellek zayıflığı normal insanın yaşantısını nasıl alt üst ediyorsa, belleğini güçlendirmeyen şehirlerin de akıbeti aynı olacaktır. Şehirler geçmişlerine bağlı kaldıkça, bellek yitiminin de önüne geçilmesi mutlaklır. Bu bağlılık ve aidiyet sağlanmadığı takdirde o şehirdeki tüm belleklerin bir utanç kaynağına dönüşme riski bulunmaktadır. Bizler şehir belleğimizi muhafaza edemediğimiz takdirde yeni nesil geçmiş için çok bir şey hatırlamayacaktır. Zira şehirlerin kültürel sürekliliği muhafaza edilmediği zaman kültürel erozyon devreye girecektir. Bu bağlamda şehirlerin medeniyet birikimlerinin ve doğal mirasının korunması, yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması için şehir belleklerinin canlı tutulması gerekmektedir. Bir şehrin mevcut belleği o şehrin kültürel turizmin gelişimine katkı sağlayacaktır. Şehir bellekleri zaman süreci içerisinde unutulmaya yüz tutan tarihi, kültürel, etnografik ve folklorik birçok eseri kendi bünyesinde toplayacaktır. Bu bellekler oluşturulduğu coğrafyada turizmi canlandıracak aynı zamanda yerel değerlerin yaşatılmasını amaçlayan STK'ları, dernekleri, özel veya kamu kurum kuruluşlarını tek bir hedefin çatısı altında bütünleştirecektir. Şehir bellekleri dolaylı olarak oluşturulduğu coğrafyada bölge insanının birlik ve beraberlik duygularını pekiştirecek, bölgesel barışa da katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda yaşadığım coğrafyaya aitim diyenler, ait olmak isteyen bireyler şehir belleği kavramının önemini idrak etmekle ve kendi belleklerini bilmekle, onu korumak ve ona yenilerini ekleyip, var olanları yüceltmekle mükelleftir.

SAVAŞIN NÜFUSA ETKİSİ ELVAN ÇELEBİ ÖRNEĞİ

Mennan Tarık Tüfekçi

Savaşlar tarih boyunca nüfus üzerinde daima olumsuz bir etki gösterir. Anadolu özellikle tarih yazılmaya başlandığı günden beri bir savaş alanı olmuştur. İncelediğimiz dönem içinde Balkan savaşları, birinci dünya savaşı ve kurtuluş savaşı yapılmıştır. Kayıtlarda Elvan Çelebi köyünden sadece beş şehit görülmektedir. Köyümüzden savaşa 80'in üzerinde er kişi gitmiştir. Sadece birkaç kişi gazi olarak köyümüze dönebilmiştir.

Erkeklerin savaşa gitmesi ile yapılamayan tarım faaliyetleri sonucu oluşan: kıtlık,

hastalık vs. erkeklerin savaşta şehit veya gazi olması, bazılarının ise akıbetinin belli olmaması (kayıp), erkek iş gücünü yok etmiştir. Genç erkeklerin köyde bulunmamasının etkisi ile doğum oranları düşmüş, bütün işler kadınların ve ihtiyarların omuzlarına binmiştir.

Tabi ki buradaki doğum ve vefat değerleri nüfusa kayıt edilenleri kapsamaktadır. Gerçek değerler daha yüksektir. Benim bildiğim kadarı ile sadece Tüfekçi ailesinden nüfus kaydına geçmeyen; dedemin ablası (adı dahi bilinmiyor), halam Huriye ve amcam Mustafa. Adı Menşure olduğu halde; kayıtlarda

Tüfekçi (Çizen: Beray Tüfekçi)

Mesdure olarak kayıtlı halamın adı konmadan vefat eden ikiz çocukları ve Ömer. Ali amcamın ikiz çocuklarından biri ve dedemin dayısının oğlu. Bunlar dahi sadece hafızalarda kalanlardır. Nüfusa kayıt edilmeseler bile, burada adlarını ben kayıt ettim. Tüm vefat eden, adı veya mezar yeri bile belli olmayan, hemşeri ve akrabalarımıza Allah rahmet eylesin. Bu yazı ile savaşın bir köyün (Elvan Çelebi) nüfusu üzerinde nasıl bir etki bıraktığını gözler önüne sermeye çalıştık.

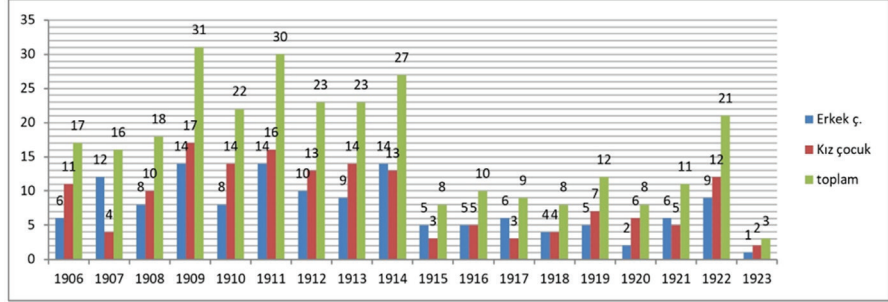
1906-1923 Yılları arasında Elvan Çelebi köyünde 138 erkek çocuk, 154 kız çocuk olmak üzere toplam 292 çocuk doğmuştur. Yıllık ortalama köyde 16,22 çocuk doğmuştur. En fazla çocuk 1909 yılında 14 erkek, 17 kız çocuk olmak üzere 31 çocuk doğmuştur. Elvan Çelebi köyü erkekleri 1913 yılında savaşa gidince; 1915 yılında çocuk doğum oranı % 71 azalmıştır. Bu da nüfus artışının 3 kattan fazla azaldığını gösterir. Bu durum 1922 yılına kadar bu seviyelerde kalmıştır. Bu tarihten sonra, Kurtuluş savaşının etkisi ile 1923 yılında köyümüzde sadece üç çocuk doğmuştur.

► Elvan Çelebi Nüfusu Yıllık Artış Oranları

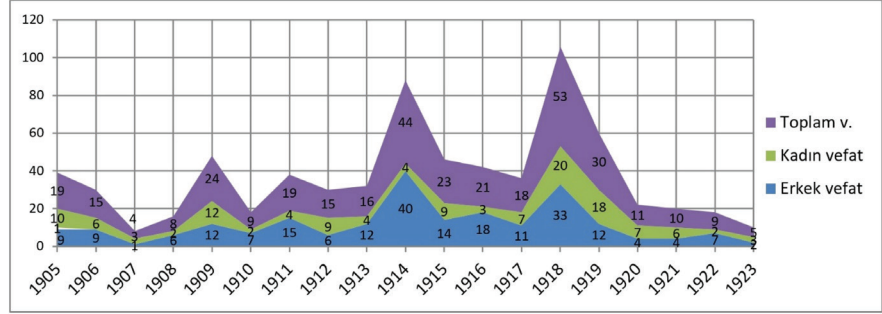
Elvan Çelebi köyü genel nüfusu 1913 yılından sonra azalmaya başlamıştır. Bu azalış, 1923 yılına kadar devam etmiştir. Nüfus oranı kadınların lehine değişmiştir. Köyde en çok vefat 1914 ve 1918 yıllarındadır. 1918 yılında 33 erkek, 20 kadın olmak üzere toplam 53 kişi çeşitli nedenler ile vefat etmiştir. Aynı yıl (1918) içerisinde 8 çocuk doğmuştur. Dolayısı ile köy nüfusu 45 kişi azalmıştır. Ancak 1921 yılında doğum oranı, ölüm oranını geçmiştir. 1913-1923 yılları arasında köy nüfusu 115 kişi azalmıştır.

1905 Yılı nüfus sayımına göre, Elvan Çelebi köyünde; 387 erkek, 374 bayan olmak üzere, 761 kişi yaşamaktadır. Erkek nüfusu, kadın nüfusundan 13 kişi fazladır. 1923 Yılı Elvan Çelebi Nüfusu; 305 Erkek ve 410 bayan olmak üzere 715 kişidir. 1923-1944 Yılları arasındaki 21 yılda Elvan Çelebi nüfusu 174 kişi artmıştır.

Elvan Çelebi Köyü Çocuk Doğum Grafiği (1905-1923 arası)

Yıllık Vefat Oranları (1905-1923 arası)

1944-1967 Yılları arasındaki 23 yılda Elvan Çelebi nüfusu 377 kişi artmıştır.

1944 yılı sayımına göre erkek nüfus 394 kişi, bayan nüfusu 495 kişidir. Aralarındaki fark 101 er kişidir. Aradan geçen 21 senede erkek nüfusu bayan nüfusuna yetişememiştir. Nüfus 889 kişidir.

1967 Nüfus sayımına göre Elvan Çelebi köyünde 628 erkek ve 638 bayan olmak üzere 1266 kişi yaşamaktadır. Erkek nüfus hâlâ kadın nüfusuna yetişememiştir.

1906 Yılında erkek ve kadın sayısı eşittir. 377 Kişi. 1909 Yılından sonra kadın sayısı erkek sayısını geçmiştir. 1913-1919 Yılları arası toplam 140 erkek, 65 kadın vefat etmiştir. 1914 En yüksek erkek nüfus kaybı 40'er kişi. 1918 Yılında en yüksek nüfus kaybı, köy nüfusu 45 kişi azalmıştır. 1921 Yılına kadar; 1914 yılından beri azalan köy genel nüfusu bir kişi artmıştır. 1922 Yılında erkek ve kadın nüfus farkı 105 kişi olmuştur. Bu dönem içinde 13 kişi hakkında ölüm araştırması yapılmış, 13 yaş altı toplam 55 çocuk vefat etmiştir. Bunlardan 35'i erkek, 20'si kız çocuktur. 1905-1923 yılları arasında Elvan Çelebi nüfusu toplamda 46 kişi azalmıştır. Erkek nüfusu 82 kişi azalmış, kadın nüfusu 36 kişi artmıştır. Normalde % 2'lik nüfus artışı ile, 1923 yılında 1056 olması gereken nüfus; Erkeklerin

şehit olması sebebi ile 715'te kalmış, muhtemel nüfus 341 kişi daha az oluşmuştur. Demek ki Elvan Çelebi; 1923'te ulaşması gereken Nüfusun % 27,93 daha az bir seviyede kalmıştır.

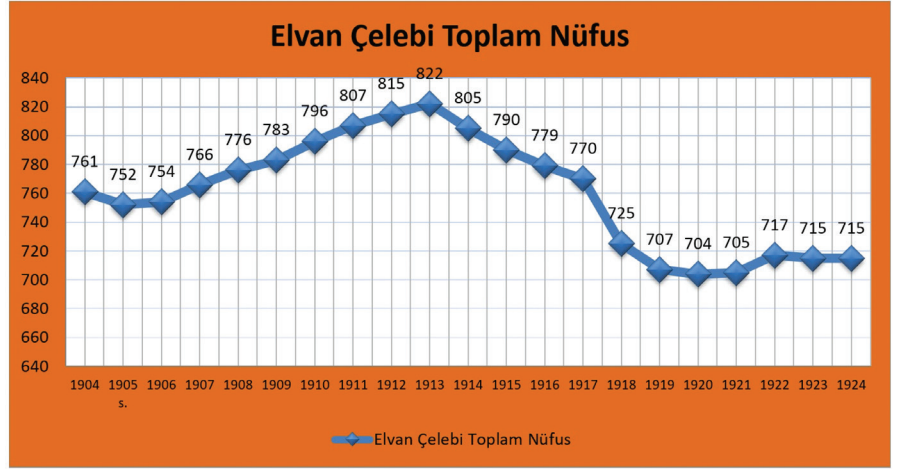
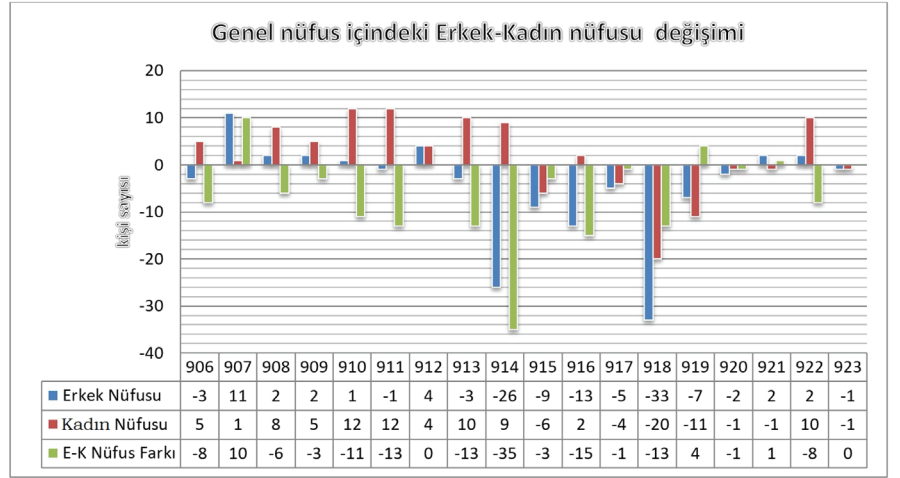
En dramatik öykü, Şerife (Şefika) ninemizin öyküsüdür. İlk evliliğini Halil Tüfekçi ile yapmış fakat daha balayını dahi tamamlamadan eşini savaşa göndermiştir. Halil Tüfekçi 05.06.1915 tarihinde 1. Dünya Savaşı'nda 24 yaşında şehit düşmüştür. 1918 yılında tekrar evlenen Şerife'nin eşi, çocuğu doğmadan askere gitmiştir. Şehit düşen eşi Ali'ye çocuğunu görmek nasip olmamıştır. Elvan daha doğmadan yetim kalmıştır. Şerife ninemiz iki eşini de şehit vermiştir.

► Sonuç

Savaşlar Elvan Çelebi'nin erkek nüfusu ve genel nüfusu olumsuz etkilemiştir. Erkeklerin nüfustaki oranı düşmüştür. Çocuklar küçük yaşlarda hastalık ve kötü beslenme sebebi ile vefat etmiş veya yetim kalmışlardır. Kadınlar dul kalmıştır.

Kaynak:

Elvan Çelebi halkından alınan nüfus bilgileri, aile arşivleri ve Mennan Tarık Tüfekçi'nin 30 yıllık emeği, kapı kapı dolaşarak elde ettiği bilgiler.

Nice kılsun bu bir söz aşkı mâlûm
Ki şerhi sığmadı bir dâsitâne

Hele Elvan fedâ kıl din ü fidini
Bu aşk içinde kalma hânümâne"

Elvan Çelebi

TREN SESİ

Abdullah Agâh ÖNCÜL

“...bir tren sesi duymaya göreyim,
İki gözüm iki çeşme...”

Orhan Veli'nin bu duygularını milyonlarca insan yüreğinden yaşadı ve paylaştı. Trenler geçtiği memleketleri diğerlerinden öncelikle tren sesi ile ayırdı. Sonra tren ve yolculuk heyecanı ile. Hemen herkesin çocukluk oyuncağı olan trenler çocuklara Red Kit'i, orta yaşlara hasreti ve yaşlılara geçmiş yılları anımsatır. Geçtiği tüm şehirleri, kasabaları, köyleri diğerlerinden özel kılan, zamanının tek ve en hızlı ulaşım aracı olan trenler sadece taşımacılıkla anılamaz. Çünkü şiirlere, romanlara, şarkılara, filmlere daha birçok sanat metalarına da hissettirdikleri ile konu olmuşlardır. Yeşilçam'ın çoğu acıklı filmleri, arka plandan gelen tren sireniyle ya tren istasyonunda başlardı ya da tren istasyonunda biterdi.

Yıllarca tren istasyonlarına yakın evlerde yaşayan ve her tren kalkışında gece gündüz tren sireni duymuş birisi ve de hayatı kaydetmeyi seven bir fotoğrafçı olarak, tren istasyonlarıyla ve yolcularla ilgili fotoğraflar çekmeye, video ve ses kayıtları yapmaya başladım. Trenlerle daha çok yolculuk yapmaya çalıştım. Hatta tatil zamanlarımda sırf binmek istediğim farklı

bir ekspres gidiyor diye, farklı rotalarda bilmediğim şehirlere gittiğim zamanlar bile oldu. En ilginç olanı da anlık bir kararla Eskişehir'den Erzurum'a Doğu Ekspresi ile 30 saati aşan uzun bir yolculuğumdur. Konya – Eskişehir, Eskişehir – Bilecik, Eskişehir – Haydarpaşa ve Sirkeci – Halkalı arasındaki rotalarda resmen mekik dokuduğum söylenebilir. Yıllarca da sürdü bu yolculuklarım. Sebebini bilmesem de en çok sevdiğim tren Pamukkale Ekspresi oldu. Yaklaşık beş yıl Eskişehir'de yaşadıkten sonra 2008'de yanımda sadece çok önem verdiğim eşyalarımın olduğu bir çantayla ben de Haydarpaşa Garı'nda inerek İstanbul'a merhaba demiş birisiyim.

Bu yolculuklar esnasında tren istasyonlarında ve trenlerde kaydettiğim fotoğraf, video ve seslerden hazırladığım “SİRKECİ VE HAYDARPAŞA” adlı bir medya sunumu hazırlayıp bazı sanat derneklerinde ve platformlarda sunma şansı da bulmuştum. Zira bu tren yolları, istasyonlar ve de en önemlisi hem bir başlangıç, hem de bir bitiş olan Sirkeci ve Haydarpaşa garlarının bu anlamlı geçmişleri de her zaman hikâye, roman ve makalelerle yazıya dökülmeye değer bulunmuştur.

► Sirkeci Garı

II. Abdülhamit devrinde İstanbul'un Avrupa yakasında inşa edilmiş, TCDD'nin, Haydarpaşa Garı ile birlikte İstanbul'daki iki ana istasyonundan biridir. Ve İstanbul'u Avrupa ülkelerine bağlayan tren seferlerinin ilk istasyonudur. Sirkeci Garı'nın bulunduğu yerde daha önce geçici olarak yapılan küçük bir istasyon mevcutmuş, sonraları Alman Mimar August Jachmund tarafından planı çizilen şimdiki gar binası yapılmıştır. Berlin Üniversitesi mezunu olan Jasmund şark mimarisi konusunda incelemeler yapmak üzere İstanbul'a gelmiş, Sultan II. Abdülhamit'in güvenini kazanarak sarayın danışman mimarı olmuştur. Garın yapımında granit mermer ve Marsilya Aden'den getirilen taşlar kullanılmıştır. Jasmund, gar binasının projesi hazırlanırken özellikle bir nokta üzerinde durmuştur. İstanbul, batının bitip Doğu'nun başladığı yerd. Bir başka deyişle Doğu ile Batı'nın birleştiği noktaydı. Bu nedenle bina oryantalist bir üslupla hayata geçirilmeli, bölgesel ve ulusal biçim kalıplarına yer verilmeliydi. Bu üslubu yansıtmak için cephelerde tuğla bantlar kullanılmış. Sivri kemerli pencereler, ortaya ise Selçuklu dönemi taş kapılarını anımsatan geniş bir giriş kapısı yapılmış. Vitraylar bu üslubu tamamlıyordu. Bekleme salonlarına, Avusturya'dan getirilmiş büyük çini sobalar konulmuş. Binanın aydınlatılması ise çeşitli yerlere konulan 300 havagazı feneriyle sağlanıyormuş. Orta girişin iki yanında saat kulesi, üç büyük lokanta, ayrıca binanın arkasında geniş bir bira bahçesi ve açık hava lokantası bulunmaktadır. Binanın yan cephesinde Gar'ın hizmete girdiği tarih, hem Rumi takvime hem de Miladi takvime göre yazılmıştır. Gar'daki büyük lokanta ise binanın saat kulesi cephesindeymiş. Lokantaya uzun mermer merdivenlerle çıkılıyormuş.

Yedikule'de yapımına başlanan demiryolu Yenikapı'ya geldiği zaman hattın, Sarayburnu'na kadar uzanan Topkapı Sarayı bahçesinden geçirilmesi konusu uzun tartışmalara yol açmış, Abdülaziz'in izniyle hat Sirkeci'ye ulaşmıştır. Ancak, Sirkeci'ye ulaşan demiryollarının yapımında istimlak amacıyla tarihi değerine paha biçilemeyen Bizans ve Osmanlı saray ve köşkları yıkılmış, sahil özelliğini yitirmiştir. Gar'ın büyük kapısı üstünde bugün mevcut olmayan ama yeri bulunan tuğra ile Muhtar Efendi tarafından tanzim edilmiş şu kıt'a yazdırılmıştır.

*Hakanî âli himmetin hükmi bedâyi perveri
Timur yoluyçün eyledi inşa bu dilkeş mevkifi;
Tarihini ilân için Muhtar çıktı bir katar
Sultan Hamid itti bina zibâ bu dilkeş mevkifi.*

“Ulu Hakan himmet ederek buyruk verdi. Demiryolu için bu gönül çeken istasyonu yaptırdı. Tarihi ilan için çıktı özel bir tren Sultan Hamit yaptırdı bu süslü ve gönül çeken istasyonu.”

1869 yılında yapım imtiyazı verilen 2000 km'lik Şark demiryollarının milli sınırlar içinde kalan 337 km'lik İstanbul-

Edirne ve Kırklareli-Alpulu kesiminin 1888'de bitirilerek işletmeye açılmasıyla İstanbul, Avrupa demiryollarına bağlanmıştır. 11 Şubat 1888 günü temeli atılan gar inşaatı 1890'da tamamlanmıştır. 3 Kasım 1890'de binanın açılışını II. Abdülhamit adına Ahmet Muhtar Paşa yapmıştır. İnşa edildiği yıllarda denize çok yakın olan Sirkeci Garı'nın çevresi geçen zaman içinde büyük bir değişime uğramıştır. Gar'ın lokantası 1950'li ve 1960'lı yıllarda tanınmış yazar, gazeteci ve diğer şahısların buluşma noktası olur. Paris'ten kalkan Şark Ekspresi uzun yıllar bu istasyona yolcu indirmiş ve buradan yolcu almıştır.

► Haydarpaşa Garı

Haydarpaşa Garı, 1908'de İstanbul - Bağdat Demiryolu hattının başlangıç istasyonu olarak inşa edilen tren garıdır. Gar, TCDD'nin ana istasyonudur. İstanbul'un Anadolu yakasında, Kadıköy'de bulunur. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde Bağdat Demiryolu yanında İstanbul-Şam-Medine (Hicaz Demiryolu) seferleri de yapılmaya başlanmıştır.

Devrin Osmanlı padişahı II. Abdülhamit döneminde, 30 Mayıs 1906 tarihinde yapımına başlanmıştır. 19 Ağustos 1908 tarihinde tamamlanıp hizmete girmiştir. Bir rivayete göre binanın bulunduğu sahaya III. Selim'in paşalarından Haydar Paşa'nın adı verilmiştir. Binanın inşaatı, Anadolu Bağdat adı altında bir Alman şirketi gerçekleştirmiştir. Ayrıca bir Alman'ın teşebbüsüyle garın önünde mendirek inşa edilerek Anadolu'dan gelecek veya Anadolu'ya gidecek vagonların ticari eşyasını yükleme ve boşaltma işlevi için tesisler yapılmıştır.

İki Alman mimar Otto Ritter ve Helmuth Cuno tarafından hazırlanan proje yürürlüğe girmiş, garın yapımında Alman ustalarla İtalyan taş ustaları birlikte çalışmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında gar deposunda bulunan cephanelere 1917'de yapılan bir sabotajla çıkan yangın sonucu binanın büyük bir bölümü hasar görmüştür. Yeniden onarılan bina bugünkü şeklini almıştır. 1979'da Haydarpaşa'nın açıklarında Independenta adlı tankerin bir gemiyle çarpışması sonu meydana gelen patlamadan ve sıcaktan dolayı binanın O Linneman adlı ustanın yaptığı kurşun vitrayları hasara uğramıştır. 1976'da aslına uygun olarak yeniden geniş çapta onarılmış ve 1983'ün sonunda dört dış cepheyle iki kulenin restorasyonu tamamlanmıştır.

28 Kasım 2010 tarihinde çatısında çıkan ağır yangından dolayı çatısı çökmüş ve 4. katı kullanılamaz hale gelmiştir.

Ankara-İstanbul Yüksek Hızlı Tren Projesi kapsamında İstanbul-Eskişehir bölümündeki demiryolu çalışmaları nedeniyle, 1 Şubat 2012 tarihinden itibaren ülke çapındaki tren seferlerine ara verilmiştir arkeolojik kazılar sebebiyle gar işletmesi durdurulmuştur.

YAŞAYAN PORTRELER ÜZERİNDEN TARİHİ ŞEHİRLERİ OKUMA DENEMESİ-III

Fahri TUNA*

'Edirne: Dilimde Bir Balkan Türküsü, Kalbim Gitmekle Kalmak Arasında'

*Kırk Güzel İnsan Üzerinden Altı Tarihî Şehre
Bir Nazar Eylemek; Ruhumuz Onlarda Kaldı Bizim*

Şükürler Yüce Çalab'a ki, altmış yıllık ömrümde Anadolu'nun altmış üç, Rumeli'nin kırk bir *şehrini yaşamayı* nasip etti bu satırların yazarına. Bilerek *görmeyi* demedim, *yaşamayı* demeyi tercih ettim. Ayrıca Mekke'yi, Medine'yi, Amsterdam'ı, Rotterdam'ı, Brüksel'i, Münih'i, Lefkoşa'yı görmeyi, yaşamayı da.

Birçoğu tarihi şehirlerdi bunların; İstanbul, Eskişehir, Bursa, Edirne, Mardin, Filibe, Sofya, Üsküp, Prizren, Gümölcine, İşkodra, Mostar, Sarayevo. Şehirlerin anası Mekke, medeniyetimizin ilk ocağı Medine. Sonra buram buram tarih Brüksel. Her köşesi tarihle yoğrulmuş Amsterdam. Tarihten çok hüznün yumağı Lefkoşa.

Hemen hepsini portre olarak yazmaya çalıştım. Kitaplaştı da bir kısmı.

Bu şehirleri güzel ve muhteşem yapan neydi? Bizi mutlu kılan neydi en çok? Üç beş hatta on asırlık (hatta on beş) camiler kiliseler meydanlar saraylar mı? Medreseler türbeler mi? Evet, ama inanın dörtte veya üçte biri geçmez. Asıl bizi kendimizden geçirten *insanlarıydı* asıl. *İyilik padişahı* mensuplarıydı. *Kesbi değil hasbî* yürekli insanları. Sözün özü, *yaşayan portreleriydi* çoğu kez. Bu çalışmada altı tarihî şehri *yaşayan portreler* üzerinden okuma denemesi yapmaya gayret edeceğim.

► **Edirne: Gül Şehir, Güller Şehri; Dilimde Bir Balkan Türküsü, Kalbim Gitmekle Kalmak Arasında**

Edirne gül şehir, güller şehridir benim için. Mâlum, gül tasavvufta efendimizdir. Edirne’de üç caminin, Selimiye, Üç Şerefeli ve Darü’l-hadis’in, *rüyayı sadıka*, yani rüyada Allah Rasûlü’nün bizzat yer göstermesiyle yap(tır)ıldığı biliniyor. Öte yandan Eski Camii’nin mihrabındaki Kâbe’den getirilip konulan Rüknu Yemani taşı vesilesiyle, efendimizin her Cuma akşamı (Perşembeyi Cumaya bağlayan gece) Eski Camii’yi ziyaret ettiği de halk arasında en güçlü inanışlardan. Mimar Sinan’ın Selimiye çevresine rengârenk beş bin gül diktirdiği biliniyor. İstanbul’u fetheden başkent Edirne’nin, Osmanlı asırlarında Hz. Muhammed sevgisi nedeniyle ona gül şehir, güller şehri sıfatı çok, en çok yakışır düşüncesindeyiz.

Güller şehrinde ilk aklına gelen güzel dost kimdir dersiniz, hiç düşünmeden şair, akademisyen Mustafa Hatipler derim.¹ Ve şürekâsı elbette. Koray (avukat), Fatih (doktor), Serkan (ulaşımçı.) Gerçi Hatipler’i dört dostuyla değil, dört yüz, dört bin, dört yüz bin Edirneliyle irtibatlandırmak gerekir. Yetmez, Hıdır Dede’yle, Aşçı Yahya ile Şair Ahmet Neşati Dede ile, Şair Hasan Sezai ile, Hattat Karahisarî ile irtibatlandırmak gerekir. Sarayı’ından batıya Cuma Ovası’nda yüz bin kişilik Osmanlı Ordusu’nun bir Cuma namazı sonrasında Kanuni Sultan Süleyman komutasında helalleşilip gülbanklar çekilip Viyana kapılarına doğru yola çıkışıyla irtibatlandırmak gerekir. Kendisi de Karacaova göçmeni olan bu Muhacir yüzlü, *hüzün sarısı bakışlı* delikanlıya en çok yakışan âhtır âh. Bu âh hem Edirne’yedir hem *Edirne*cedir hem de *Balkan*cadır. Edirne biraz da *dilinde bir Balkan türküsü, kalbin gitmekle kalmak arasında* bıçak sırtı yaşamanın bir diğer adı değil midir?

Benim için Edirne denilince aklıma gelen ikincil aile, *Edirne Dergisi* ailesidir. İşin aslı şudur: 2012 Ağustosunda Edirne Valiliği görevine atanan Hasan Duruer, yazar Fahri Tuna’yı *danışman* olarak görevlendirir. Ve o güne kadar farklı valiler döneminde 38 sayı çıkan ve her sayfasında iki-üç vali fotoğrafıyla icraatlarını anlatan, kimsenin okumadığı *Edirne* adlı valilik dergisini de arkadaşı Tuna’ya yıkar. Vali Duruer ile Fahri Tuna, *dergide devrim* peşindedirler.

¹ Tuna, *Yaşa’yan Portreler* (İstanbul: Meserret Yayınları, 2019), 97.

► **Traklar Konusu Açıldığında Nefes Almadan Üç Gün Üç Gece Konuşabilen, Gözlüklerinin Ardından Trak Trak Bakan Bir Profesör**

Bir *şehir kültürü* dergisi çıkarmayı amaçlamaktadırlar. Tuna, eski ve kadim dostu Mustafa Hatipler’le uzun uzun istişarelerden sonra *Edirne Küçük Millet Meclisi* gibi bir yayın kurulu oluşturulur (alfabetik sırayla): Hürriyet Gazetesi Fotoğraf Servisi’nden emekli, adeta *alaylı fotoğraf profesörü*, bakışları da fotoğrafları gibi kadrajlı ve temiz Behiç Günalan, Traklar konusu açıldığında *nefes almadan üç gün üç gece konuşabilen*, saçını sakalını Trak uğruna ağartmış, gözlüklerinin ardından *Trak Trak bakan, Trakya ordinaryüsü* Prof. Dr. Engin Beksaç kardeşim, akademisyenliği ve makaleyi kampüsten çok sahada/yerinde yapmayı ilke edinmiş genç heyecanlı coşkulu kardeşim Haluk Kayıcı, *dışarıklı Şair* Mehmet Ağırgan, Şair, akademisyen *Edirne gönüllü adam* Mustafa Hatipler (o soyadını hep *atipler* diye telaffuz eder ama hiç fark etmez), ailece akademisyen, *ailece gurme, ailece verme* (mükrim), ne kadar akademisyen ise o kadar da Edirneli ve Edirneci çift Doç. Dr. Müberra Gürgendereli - Dr. Rifat Gürgendereli. Her biri farklı ırk, her biri farklı şehir, her biri farklı siyasi görüş ve inanç ekseninden bir dergi ailesi oluşmuştu. Tuna’nın bir tek istirhamı/ilkesi vardı: Siyasi görüşümüzü, dini inançlarımızı kapının önünde bırakıp yayın kurulu toplantısına öyle girmek. (On sekiz ay boyunca başarılacaktı bu.)

► **Alanında Bir Devrim: Edirne Valisinin Tek Fotoğrafı Olmayan Edirne Valilik Dergisi**

Bir tek amaç vardı dergide: *Edirne kültürü dergisi* çıkartmak. Eski dergiler ters yüz edildi. Duruer-Tuna ikilisinin sloganı şuydu: *Valinin okunduğu değil valinin de okuduğu bir valilik dergisi çıkmalı*. Dergi ailesi günlerce çalıştı ve Türkiye Valilik Dergiciliği Tarihinde - belki de - bir ilke imza atıldı: Sanat fotoğraflarıyla başlayıp biten dergi üç Edirne şiiri ile başlıyordu: Biri Osmanlı dönemi, biri Cumhuriyet, biri de güncel Edirne şiiri. Sonra şehrin ileri gelenleriyle Rifat Hoca’nın yaptığı şehir kültürü söyleşi ile devam ediyordu. Turgut Cansever’den, Süheyl Ünver’e, biyografi yazarı, *iki dünyalı entelektüel* Prof. Dr. Ahmed Güner Sayar’a, uzun yıllar Erzurum Atatürk Üniversitesi’nde çalışan edebiyat profesörü *kalbi her daim Edirne Edirne*

atan Rıdvan Canım'a ve daha birçok kıymetli kalemin Edirne makaleleri. Edirne şehir portresi, Müberra Hoca'nın yaptığı, Rifat Hoca'nın kaleme aldığı, Behiç Hoca'nın fotoğrafladığı nefis Edirne Mutfağı yemekleri. 100 kitap ödüllü Edirne bulmacası. Fahri Tuna'nın genel yayın yönetmenliğinde bu güzel ve renkli ekiple çıkan 52 sayfalık dört renkli *Edirne*

Dergisi 39. Sayısında (Bahar 2013) bir devrime daha imza atacaktı: Sahibi valilik olduğu halde hiçbir sayfasında valinin fotoğrafı yoktu. 2014 yazına kadar, altı sayı bu minval üzere çıkardı dergiyi *Edirne Dergisi* ailesi. Altı sayıda, çoğu Edirnelinin bile

bilmediği şehre ait nice gerçekler, nice güzellikler, nice zenginlikler gözler önüne serilmişti. Bu başarı yedi kişilik dergi yönetimine aitti. Bir kez daha *farklılıklarımız zenginliğimizdir* ilkesi başarıyla hayata geçirilmişti.

Pek bilinmez, pek de göz ardı edilir: Bütün bir Rumeli'yi fetheden Edirne'dir. Osmanlı'nın Rumeli Beylerbeyi de Edirne'de mukimdi zaten. Hasan Duruer'in Edirne Valiliği süresinde (22 ay), valiliğin maddi manevi desteğiyle, Dr. Rifat Gürgendereli sahipliğinde, Valilik Balkan danışmanı Fahri Tuna öncülüğünde 8 sayı yayımlanan üç aylık *Balkan Türküsü* Dergisi, bir nevi edebiyat ve Türkçe üzerinden *Balkanların yeniden fethi* girişimiydi. 8 Balkan ülkesinde 27 şehirdeki Türkçe yazan gençlerin şiir, hikâye, deneme, makale, portre, araştırma-inceleme, masal, türkü sözü ve hikâyelerinden oluşan 48 sayfalık *Balkan Türküsü*, - her yazıya 50 avro da telif ödeyerek - Rumeli'de Türkçe yaşayan/yazan genç yeteneklere yeni bir heyecan, ruh ve misyon kazandırmayı amaçlamıştı. Diğer yandan 1912 sonrası Balkanlardaki Türk şair ve yazarlar, ilk kez ortak bir platformda sütun komşuluğu yapıyor, birbirini tanıyor, kaynaşıyorlardı. Belli ölçüde ilerleme sağlanan ve bugün yedi sene sonra dahi izleri ve ürünleri devam eden bu anlamlı dergiyi iki yıl boyunca çıkaran da Edirne'ydi, Dr. Rifat Gürgendereli - Fahri Tuna öncülüğünde Edirneli edebiyat öğretmenleri Sedat Sayın, Elif Acar, Ebru Boztürk Tuna, Tuba Yavuz ve Birgül Erken tarafından çıkarılmıştı. *Balkan Türküsü* dergisi bir *Edirne destanı*ydı yine, asırlar sonra.

Tarih boyunca şairi boldur Edirne'nin. Hele de Osmanlı asırlarında. Ya hikâyecisi? Bugün üç hikâyeci yaşıyor Edirne'de. Üslupları, tarzları, geldiği şehirler farklı da olsa üç değerli öykücü onlar: Sergenli Sedat (Sayın, Edebiyat öğretmeni), Erzurum kızı Tuba (Yavuz, edebiyat öğretmeni), Gümüşhaneli Gülay (Alpagut, Gazeteci). Üç genç yazarın üçünün de birer öykü kitabı mevcut. *Yalnızlık Koridorunda* yaşayan Sedat Hoca, kendisi de bir *Sitare* olan Tuba Hoca ve *Kırmızı Papatyalar* elinde dolaşan gazeteci Gülay. Edirne'nin bugünlerini yer yer hikâyeleştirerek yarınlara aktarıyor bu üç güzel hikâyeci.²

² Sedat Sayın, *Yalnızlık Koridoru* (İstanbul: Meserret Yayınları, 2013); Tuba Yavuz, *Sitare* (İstanbul: Meserret Yayınları, 2014); Gülay Alpagut, *Kırmızı Papatyalar* (İstanbul: Değişim Yayınları, 2016).

► Edirneli Komando Recep'in Gagauz Yeri'nde Özel Yetiştirdiği Ülkücü Komünist Lider: Oleg Gorizan

Edirne biraz da Komando Recep'in şehridir, hemen söyleyeyim. Recep Kozan'dan söz ediyorum.³ Edirne Halk Eğitimi Eski Müdürü'nden. Merhum Muhsin Yazıcıoğlu'nun eski arkadaşlarından olması hasebiyle almış bu lakabı *komando Recep Aga*. Gagauz Recep de dense yeridir ona. Neredeyse tüm Gagauz Yeri halkı tanır onu. Bugün Gagauz Yeri otonom/özerk ise onun da emeği gayreti ve katkısı büyüktür. Gagauz Türk Devleti'nin bir nolu kurucusu Steran Aga (Topal) ile de iki nolu kurucusu Mihail Aga (Kendigelen) ile de can ve kan kardeşidir Recep Aga'mız. Derin devlettir Recep Aga. Yiğit ve mert adamdır. Görev adamıdır. Bir diğer lakabı da *General İvandır* Recep Aga'mızın. Adıyla sanıyla *General İvandır* o. Öyle uyduruktan değil. Olay şöyledir; Rus döneminden kalma bir Albay, sarhoş vaziyette uzun bir yolculukta herkesi esir almaktadır. Durum vahimdir. İş bitirici Recep Aga'mız hemen bir çözüm bulur: Kendisine General İvan süsü/adı verir, albay sus pus olur. Esas duruşa geçer. Arabadakiler de rahat nefes alır. Recep Aga'mızın başka ilginç olayları çoktur. 18 yaşında yiğit karizmatik istikbal vadeden bir Gagauz gencini alır Edirne'de yetiştirir. Gerçek bir komando gibi. Bu gencin adı Oleg Gorizan'dır. Zamanla bu genç Gagauz Yeri'nin en önemli kitle liderlerinden birisi olur. 2013'de Gagauz Yeri'ni ziyaretimizde Komando Recep, bir bakıma eseri olan Oleg Gorizan iel tanıştırdı bizi. Aralarında baba oğul, ağbi-kardeş yakınlığı ve vefası var. Bizzat gözlerimle şahit oldum. Oleg, o sırada Moldova Komünist Partisi Gagauz Yeri milletvekiliydi. Kendisini bize tanıtmaması ise ilginçti elbette: 'Ben Oleg Gorizan. Ülkücü komünist.' Recep Aga, ömrünün yarısını Edirne'ye, diğer yarısını Balkanlara en çok da Gagauz Yeri'ne hasretmiş bir vakıf adamıdır. Edirne'nin demirbaşlarından. Öyle bilir öyle severiz onu.

► Yüzü Bakışı Sesi İnsana Huzur Veren Bir Adam: Kemal Baba

Bilenler bilir, bir zenginle işim olmaz, bir siyasetçi ve makam sahipleriyle. Ama bunun istisnaları da vardır elbette. Mesela Kemal Kılıç.⁴ Kemal Baba'yı Edirne'de tanıdım sevdim. (O bana hep *Fahri Baba* diye hitap eder, sağ olsun). Tanıyıp sevmekle

kalmadım *kardeşliğime aldım* onu. O da sağ olsun *ağbi edindi* beni. *Yüzü bakışı sesi insana huzur veren* iş adamı Kemal Kılıç'ın ilginç mi ilginç bir hayat hikâyesi var. Şanlıurfa'da gözlerini dünyaya açıyor Kemal kardeşimiz. Anne babası Almanya'dadır. Hukuki bir sebeple Kemal ve dört kardeşi Almanya'ya gidemezler. Dört kardeşe babaannesi bakmaktadır. Kemal'e kulak verelim: 'Yokluğu dibine kadar tattım Urfa'da. İlkokula giderken teneffüslerde silgi ve kalem satarak akşam eve ekmek götürdüm.' İlkokulu bitirince zor durumdaki babaannesi Kemal ve kardeşini, Edirne'ye dayısının yanına gönderiyor. O sonbaharda dayısının evinde Edirne'de ortaokula başlıyor Kemal. Ama *te napyon beya / ep aynı beya* şeklinde konuşan Edirneli çocuklar, kendilerini görmezler, *abe bu çocuk doğulu, ne dediğini anlamıyoruz* diye konuşmaya, dalga geçmeye başlarlar. Bu alaya üç gün dayanabilen onurlu Kemal, dördüncü gün kendini Kapıkule'de bir lahmacuncuda *bulaşıkçı* olarak bulur. On senede Hayat Üniversitesi'nin orta lisesini, sonra da Kapıkule Ticaret Fakültesi'ni bitirir başarıyla. 1994 Nisan Döviz Krizi'nde iyice bir sallanır ama kısa sürede toparlanır yine. Edirne'de Selimiye'nin minarelerini ilk gördüğü günün üzerinden neredeyse kırk sene geçmiştir Kemal'in. Bu sürede Kemal Kılıç, restoranlardan otellere, turizm organizasyondan yemek ve taşıma işlerine... Yedi başarılı şirketin sahibidir. İşyerlerinde yüzlerce insan çalışmaktadır. Eyvallah. Buraya alma nedenim ticari başarıları değil elbette; *yoku dibine kadar yaşayan biri olarak kimseye yok diyemiyorum ben* sözü onun. Sözü az, özü çok, aldığı az, verdiği çoktur onun. Kaç yetimi öksüzü yedirdiği giydirdiğini kendisi de bilmez, dostları da. Kendisi de ortalıkta görülmez, yaptıkları iyilikler de. Hesabını kitabını iyi bilir, kırk kere düşünmeden adım atmaz. *Yokları var eden adamdır* Kemal Kılıç. Ama kimse görmeden bilmeden. Verdiğini, yaptığını sadece O'nun için, *O bilsin yeter için verir, yapar. Kardeşin hası, kardeşin kralıdır* Kemal.

* *Fahri Tuna, biyografi ve portre yazarı.*

³ Tuna, *Kırk Güzel İnsan* (İstanbul: Meserret Yayınları, 2017), 179-180.

⁴ Tuna, *Kırk Güzel İnsan*, 202-206.

HARNÂME: “EŞEK EŞEKTİR DE EŞEKLİK NEYİN NESİ?”

Prof. Dr. Suat KIYAK

Bir dostumuzun eşek muhtevalı yazısından mülhem, edebiyatımızda "harnâme"den bir hikâye ile halk arasında söylenegelen bazı fıkraları bu yazıda konu ettik...

Eşek, felsefik mânâda çok düşünen az konuşan insanı sembolize eden bir figür olmanın yanı sıra, edebi metinlerde alçak gönüllülerin ve âlimlerin bineği olarak da ele alınır. Zenginlerin ve eşraftan sayılan soyluların, ağalar ve beylerin, kibir ehlinin bineğinin at, ermişlerin bineğinin deve yahut geyik olduğu da hikâyelerde yer alır.

Yahya Kemal, Neyzen Tevfik, Mevlânâ ve daha birçok edip eserlerinde hayvan metaforu üzerinden anlatımlara yer vermişlerdir. Mevlânâ'nın mesnevisinde köpek, eşek, pire, sivrisinek, horoz, tavus, deve, fil gibi birçok hayvan, hikâyelerde yer alır.

Mevlânâ, insanı kötülüğe sevk eden; şehvet, kibir, hırs, çok yaşama arzusu gibi kötü huyların bertaraf edilmesi sonucu, onda kanaat, sabır, alçak gönüllük gibi ahlâkî erdemlerin ortaya çıkacağını şöyle ifâde etmektedir.

"Kuşlardan dördünü al, onları kendine alıştır". (Bakara sûresi 260. ayet) "...Bu yol kesen dört kuşu öldür! Çünkü bu ten dört huyun durağıdır, o huyların adları, dört fitneci kuştur... Halkın ebedî olarak diriliğini istersen bu dört şom ve kötü kuşun başlarını kes... Dört yol kesen mânevî kuş, halkın gönlünü yurt edinmiştir... Bu kuşlar, kaz, tavus, kuzgun ve horozdur.

Bunların insandaki benzerleri de dört huydur. Kaz hırstır, horoz şehvet. Makam tavusa benzer, kuzgun ise dileğe."

•

Edebi metinlerde ve halk kültüründe; yük taşıyarak insanlara yardımcı olan eşeğin inatçılığı yanında hor ve hakir görülerek sopalanması da konu edilir.

Yine eşek ile ilgili birçok veciz ifade de halk arasında makes bulmuştur.

Birkaç örnek:

"Emanet eşeğin yuları gevşek olur.",
 "El elin eşeğini türkü çağırarak arar.",
 "Üzülme; eşek eşeği beğenir. (Ömer Hayyam)",
 "Eşeğe altın semer de vursan eşek yine eşektir."

"Öküzün önünde, eşeğin arkasında, aptalın her tarafında hazırlıklı ol.",

"Eşeğe, katır boncuğuyla inci birdir. Zaten o eşek, inciyle denizin varlığından da şüphe eder. (Mevlana)",

"Kanat vardır doğanı padişaha götürür; kanat vardır kuzgunu leşe götürür. (Mevlana)" ;

"Eğer yol bilmezsen eşeğin (nefs) dileğine aykırı hareket et; doğru yol o aykırı yoldur. (Mevlana)",

"Mey biter saki kalır. Her renk solar haki kalır. Diploma insanın cehlini alsa da, hamurunda varsa eşeklik; baki kalır "(Fuzulî).

Eşekliğin tiplerinden birisi de Kur'anî ifâde ile "kitap yüklü merkepler"... Kitap yüklü merkeplerden Allah korusun!

•

Birçok esere konu olan eşekle ilgili önemli bir eser Harnâme, divan edebiyatı şairi Germiyanlı Şeyhî (1371-1431) tarafından hiciv olarak kaleme alınmış 126 beyitlik bir mesnevi, edebiyatımızda ilk örneklerden biridir.

Divan şairi Şeyhî aynı zamanda bir hekimdir; Sultan Çelebi Mehmed'i tedavi edince, Çelebi Mehmed ona bir köy (Tokuzlu Köyü) hediye eder. Köye doğru yola koyulan Şeyhî, yolda eşkıyalar tarafından soyulup dövülmesi üzerine "Harnâme"yi kaleme alır. Har eşek demektir. Bu eserde toplumun kötü yönleri mizahi bir üslup ile hicvedilir.

Harnâme üzerinde Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş'ın bir çalışması bulunmaktadır¹.

•

Harnâme'den: Boynuz umarken kulaktan olmak...

Yük çekmekten şikâyetçi zayıf ve hasta bir eşek oduna ve suya gitmekten bıkmış. Gece gündüz üzüntü ve dert içinde. Öyle ağır yükler çekiyor ki, sırtında tüy kalmamış. Tüy şöyle dursun, et ve deriden de eser yok. Dudakları sarkmış, çenesi düşmüş. O kadar zayıf ki, arkasına bir sinek konsa yoruluyor. Kulağında kargalar, gözünde sinekler... Arkasından palanı alınsa, kalanı it artığından farksız.

Bir gün, sahibi ona acır, sırtından palanını alarak otlağa salverir.

Eşek orada öküzleri görür. Kılını çeksen yağı damlayacak kadar semiz öküzler. Bunların boynuzlarına hayran kalır. Üstelik yular ve palan dertleri de yok. Bu gördüklerine şaşar ve kendi hâllerini tasavvur ederek düşünür.

Yaratılıştta eşit oldukları halde kendilerinin boynuzdan mahrum olmalarını mânâsız ve haksız bulur. Bu müşkülünü, ancak eşeklerin piri olarak tanınan tecrübeli, güngörmüş, akıllı ve hakilli eşiğin çözeceğini düşünerek ona başvurur. İhtiyar eşek kendisine şu cevabı verir:

"Bu işin aslı basittir, Allah öküzü rızık sebebi olarak yarattı. Gece gündüz arpa, buğday işler; bunların hâsil olmasında uğraşırlar. Başlarında devlet tacı olması bundandır. Hâlbuki bizim işimiz odun taşımaktır. Bunu göz önünde tutarsan, bize boynuz şöyle dursun kuyruk ve kulağın da fazla olduğunu anlarsın".

Zavallı eşek oradan dert içinde ayrılır. Fakat bu işin aslı kolaymış diye memnun da olur.

"Artık ben de buğday işlerim, yazımı ve kışımı orada geçiririm; ne zamana kadar odun ile dayak yiyeceğim, bundan sonra buğday işlemekle izzetler bulayım" düşünceleri ile dolaşırken yeşermiş bir ekin görür. Aşk ile yemeğe başlar. Öyle saldırır ki, az zamanda tarla kara toprak haline gelir. Doyduktan sonra yuvarlanır ve sevincinden terennüme başlar.

Tiz perdeden bağırması, durumdan ekin sahibinin haberdar olmasına sebep olur. Tarla sahibi gelip de tarlasını mahvolmuş görünce, biçare eşiği döver. Bununla da hırsını alamaz; kuyruğunu ve kulağını keser.

Eşek canı acıyarak kaçarken, yolda akıl danıştığı pir eşiğe rastlar. İhtiyar eşek halini sorar. Zavallı inleyerek der ki, "boynuz umarken kulaktan oldum".

Eşek eşeklik edince; boynuz ummuş, amma kulak ve kuyruktan olmuş...

•

Halk edebiyatımız ve sembol üzerinden anlatım:

Halk kültürü ve irfânî kültürümüzde birçok mesele hikâyelerde ve fıkralarda yer alan bazı semboller üzerinden anlatılmaktadır, Mevlânâ ve Hoca Nasreddin de bu tür hayvan figürleri üzerinden anlatıma çok rastlanılır, mevzunun idraki arif olana bırakılır...

İnsanoğlunun egosu türlü sûretlere bürünme yeteneğindedir, ayı, maymun, kurt, çakal, domuz, yılan, akrep, eşek, papağan, güvercin, tavus kuşu, horoz, karga...

Ego farklı durum ve ortamlarda bu suretlerden birine bürünür... meselâ eşek gibi çirkin ses çıkarır, yeri gelmişken izah edelim, eşek iki durumda anırır, açken ve şehveti için... Böyleleri yok mu?

Çirkin, anırma benzeri seslerin karakterin parçası hâline gelmesi ise "eşekliği" tescil etmiş olur!

Mide ve şehvet, insanı ateşe sürükleyen iki afet ve gazap kaynağı!

•

Bir kaç fıkra örneği:

Bir turşucu varmış. Her gün turşusunu eşiğinin arkasına yükler, mahalleleri sokak sokak dolaşmış. Sokağın orta yerine gelip "turşucu geldi, turşu" diye bağırarak ki, eşek başlar anırmaya... Bir gün böyle, üç gün böyle... Bir gün sokağın birinde ağzını açmış "turşu..." diye bağırmaya başlayacak, eşek başlamış yine anırmaya. Turşucu bu kez dayanamamış ve kızgınlıkla eşiğe seslenmiş:

"Bre eşek, turşuyu sen mi satacaksın ben mi satacağım?"

Haddini bilmek gibi irfân olmaz, derler!

•

Nasrettin Hoca eşiğine bir miktar zahîre yükler ve yola düşer. Bir süre gittikten sonra yorulur, eşiği durdurarak kendi de eşiğe biner. Eşek hoca binince yere çöküverir. Hoca yükü indirir kendi biner. Eşek çökmez, bunun üzerine yükü bu kez kendisi arkalayarak eşiğe biner binmez eşek yine çöküverir. Hoca öfkelenir:

"Yükü ben kendim arkadım, yük altında olan benim, sen niye çöküyorsun ki!"

Davulu başkasına yükletip tokmağı elde tutarak yükü çekmeden istediği gibi davul çalan uyanıklar her devirde mevcut imiş...

•

Nasreddin Hoca'nın, emektar eşiği ölmüş. Pazara gidip bir eşek almış. Eşiğin önüne düşmüş, yuları elinde. Hoca'nın arkasından gelen iki hırsızdan biri onun dalgınlığından faydalanıp eşiğin

¹ Prof. Dr. Faruk K. Timurtaş, *Şeyhî'nin Harnâme'si*, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayın No. 1629, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1971, 106 s.

yularını çıkarıp yuları arkadaşının eline tutuşturduktan sonra eşeği alıp sokağın öteki ucunda kaybolmuş. Yuları elinde olan hırsız hocayı uygun adım takip ederken Hoca dönüp bakmış ki; eşek yok, yular bir adamın elinde. Hoca şaşkın... Adama sormuş:

–Kimsin, nesin, cin misin, peri misin sen?

Adam:

– Beni pazardan aldın ya, aldığımda eşektim. Anam babam eşek ol diye beddua ettiler, Allah beni eşek yaptı. Sağ olasın senin gibi iyiliksever birisi beni satın aldı da yeniden insan oldum.

Hoca bunu duyunca adamı salıverir.

Pazara bir kaç gün sonra eşek almak için yeniden gider, bir kaç gün önce satın aldığı eşeğin satılık olduğunu görür. Karakaşanın kulağına eğilerek fısıldar:

–Ya hu, ne uslanmaz evlatmışsın, yine eşeklik yapıp ana baba bedduası aldın değil mi?

Ana baba bedduası almaya sebep işlerden uzak durmak lâzım!

•

Bir beldedeki iyi bir semer ustası ölünce, ahali eskiyen semerleri yaptırmak için başka bir semerci bulur, ancak bu yeni semercinin ustalığı iyi değil... Bu yüzden elinden çıkan semerler eşeklerin sırtını yara eder. Şikâyetler artınca eşekler bir araya gelip bu semercinin ölmesi için dua ederler, duaları kabul olur, bu semerci de ölür. Ahali bir başkasını bulur, eşeklerin sırtları yine yara bere içinde... Eşekler toplanıp duaya başlayacaklar ki, yaşlı bir eşek:

"Semerci ölsün diye dua edeceğimize, dua edelim de Allah bizi eşeklikten kurtarsın..."

•

Eşeklerin gözlerinin çok güzel olduğu yazılır, çizilir, dillendirilir... Ama unutmamalı ki, sesin çirkinliğini duyunca gözün güzelliği hafıza ve hayalden silinir.

Ahlâk ve edep kalıcı güzelliştir, fânî güzellik aldatıcıdır!

•

Hikâye edilir ki, Hz. Nuh (a.s.) tufan öncesi bütün hayvanlardan gemiye çiftler alırken, sıra eşeğe gelir, eşek binmemekte ısrar eder, inatlaşır.

Hz. Nuh (a.s.):

"Bre mel'ûn inadı bırak bin gemiye" der ve eşek girer...

Hz. Nuh eşeğe böyle deyince Şeytan der ki:

"Eşeğin kuyruğuna tutunarak ben de gemiye binmiş oldum!"

Beden gemisine mel'ûnları almamak niyâzı ile...

•

Kur'an-ı Kerim'deki bazı sûrelerde eşek ile ilgili ayetler vardır:

Müddessir sûresinin 49-51. âyetlerinde:

"Çünkü bu kişiler, ayrıca Dünya yaşamlarında kendilerine öğüt veren vahiy kitabından /zikir kitabından, O'nu zikretmekten /anlamaktan, düşünüp öğrenmekten ve benimseyip bildirdiklerine göre yaşamaktan uzaklaşmışlardı. Öyle ki, bir şeyden ürküp sağa sola kaçışan eşekler /merkepler gibi kaçmışlardı... Sanki bir aslan onları kovalıyormuş gibi."

Lokman sûresinin 19. âyetinde:

"Davranışlarında, yürüyüşünde doğal ol, abartıdan kaçın ve insanlara karşı yüksek sesle, bağırarak konuşma. Unutma ki insanı en bıktırıcı seslerden biri anıran eşeklerin sesidir".

Cum'a sûresinin 5. âyetinde:

"Kendilerine Tevrat verilir de, onu anlayarak okumadığı için Allah'ın buyruklarını da yerine getirmeyen topluluğun örneği, yük olarak içinde ne olduğunu bilmediği kitaplar taşıyan eşeğin durumuna benzer. Allah'ın ayetlerinin gerçek anlamlarını bilmediği için red eden ve dolayısıyla da istenenlere uymayan bir topluluğun durumu ne kötüdür. Allah, bu şekilde zulme sapmış bir toplumun hidayete /doğru yola ulaşmasını gerçekleştirmez".

Nahl sûresi, 8. âyette:

"Onlara binmeniz ve süs için atları, katırları ve merkepleri (yarattı). Ve daha sizlerin bilmediğiniz neleri yaratmaktadır?"

Vesselâm...

Çiderken Şair

Canan COŞAR

*Taş olsa çatlardı dedirten
Bir sessizlik şimdi benim içimde uğuldayan
Dili varla yok arası bir serçenin
Çırpınan kanatlarına kilitledim umutlarımı
Ne de kolay bir camın ardından kuşları seyretmek*

*Yusuf neresine tutunmuştu kuyudaki sessizliğin
Duyulmaz atılan çığlıklar
Kurtuluş kutlanıyor onca kargaşaya inat
Şair, ne de kolay kuyulara yazılan sessiz anıtlar*

*Geldim demek bir sevinçtir dünyaya karşı
Kuma gömmek başı, neden bu korku telaş
Döne döne düşen yaprağın sesini kim duymuş
Şair, hiç de kolay değil gideni tutmak*

*Huzur değil miydi kapalı ağızlar
Kabul bekleyen dualara kırmızı halılar
Değil miydi dizleri katlayıp minder yapmak ayaklara
Şair, ne de zormuş susmuş kalpte huzur aramak*

YAMAN BULUŞMA

Osman ÇEVİKSOY

Niçin ağlamasınlar? Erkekler de ağlayabilirlerdi. Babam öldüğünde ben, kuytu köşelere çekilip çekilip ağlamamış mıydım? Kimseye göstermeden hem de ne çok ağlamıştım. İnsan olan sevinir güler, üzülür ağlardı. Fakat sokakta karşılaştığım bir köpeğin gözlerine bakarak ağlayacağımı, yoldan gelip geçenlere hiç aldırmadan dakikalarca ağlayacağımı hiç düşünmemiştim.

İnşaatlarda çalışıyordum. Doğru dürüst mesleği olmayan bir adam ne iş yapar? İnşaatlarda çalışır. Kiremit ocaklarında çalışır. Bağ beller. Bahçe sular. Karnını doyurmak, çoluğunu çocuğunu aç bırakmamak için ne iş olsa yapar.

Çorum'un güzel semtlerinden Bahçelievler'de gün boyu harç karmış, kiremit, tuğla taşımış, yorulmuştum. İçinde karım, kızım ve annemle birlikte mutlu yaşadığım evime dönüyordum. Evim; briketten, dışı sıvasız, soğuk; içi derzli, sıcacık iki odalı

bir gecekonduydu. Seçimlerden önce eş, dost, akraba birlik olup ağabeyimin yardımıyla aldığım arsa üzerine bir gecede kondurvermiştik. Zabıtalara karşı içinde oturuluyormuş görüntüsü vermek için pencerelerine perdelerini bile takmıştık. Sabah mesai saati başlamadan önce kapısını kilitleyip ortalıktan kaybolmuştuk.

Seçim yakındı ya yıkmadılar.

Eksiği gediği çoktu. Elektriği suyu yoktu. Olsun, elimden iş geliyor, kendime güveniyordum. Her gün işten çıkınca, hafta sonlarında, bayram tatillerinde gecekonduma koştum. Eksiklerinin çoğunu tamamladım, iki ay geçmeden taşındım. Kira ödemekten kurtulunca orası bize saray gibi geldi. Ne de olsa kendi evimizdi. Akşamları gaz lambası yaksak da suyu mahalle çeşmesinden getirsek de annem, karım, kızım, hepimiz hayatımızdan memnunduk.

İçinde mutlu yaşadığımız, iki odalı sarayıma yorgun adımlarla dönerken peşimden bir köpek havladı. Dönünce gördüm; kocaman bir köpekti. Bir Sivas Kangal'ı... Bana doğru koşarak geliyordu. Saldırgan, kuduz bir köpek olabilirdi. Elimde kendimi savunacak hiçbir şeyim yoktu. Doğrusu biraz korktum. Biraz kenara çekilerek öylece dondum kaldım. Köpek, yaklaşıncı yavaşladı, tam karşıma geldi, durdu. Bir anlamda yolumu kesti. Kuyruk sallamasından, başını kaldırıp tanıdık birine bakar gibi bakmasından saldırmayacağını anladım. Yine de uzaklaştırmak için "Hoşşt!" diye azarladım. Biraz bozuldu. Kuyruk sallamayı bırakıp başını biraz daha yükseğe kaldırarak "Kalbimi kırdın!" der gibi gözlerime baktı. Başını hafifçe bir sağa bir sola eğerken kuyruğunu tekrar sallamaya başladı. Aç mıydı? Bana, kendisinden kötülük gelmeyeceğini anlatmak mı istiyordu? Belki benden güzel sözler söyleyerek başını okşamamı bekliyordu.

Yaman'ı hatırladım. Üç yıl önce eşyalarımızı traktöre yükleyip köyden ayrılma vaktimiz gelince tasmaından tutup emmime götürmüştüm. Bırakıp dönerken Yaman bana nasıl baktıysa bu da öyle bakıyordu. "Beni bırakma!" der gibi. Yüreğime incecik bir sızı düşüren bu köpeğe arkamı dönüp gidemedim. Sağımdaki evin beton bahçe duvarına kendimi adeta bir çuval gibi bırakıverdim. Ben oturunca, o da geldi karşıma oturdu. Sonra başını ön ayaklarının üzerine koydu, göz kırpmadan gözlerimin içine bakmaya başladı.

Ne kadar çok benziyordu Yaman'a. Tıpkı Yaman gibi bakıyordu. Zayıf ve kirli oluşu bir yana, burası köyümüzden yirmi beş kilometre uzakta olmasa, gelip gittiği, bildiği bir yer olsa "Bu Yaman'dır!" diyebilirdim. Yaman'ı Çorum'a sadece bir kerecik gözleri bağlı olarak getirmiş, muayene ettirmiş, gözleri bağlı olarak geri götürmüştüm. Kendiliğinden gelmesi mümkün değildi. Onu ziraatla uğraşan emmime vermiştim. Emmim Yaman'ı gökte ararken yerde bulmuştu. Şehre getirip azıtmış olmasını aklımdan bile geçiremezdim. Yaman, sürüyü çobansız yaylıma çıkarıp, otlatıp, akşam eksiksiz eve getirecek kadar akıllı, güçlü bir köpekti. Böyle bir köpekten emmim vazgeçemezdi. Ona kendi köpeklerinden daha iyi bakıyor olmalıydı. Bu, Yaman olamazdı. Gözlerinin rengi, bakışı, duruşu, benzese de dağları vadileri, köyleri aşip Yaman şehre gelmiş olamazdı.

"Kuçukuçu, adın nedir senin?" dedim, başını kaldırdı.

"Sen Yaman'a benziyorsun?" dedim, fırladı ayağa kalktı.

Bana iyice sokuldu. Kuyruğunu daha hızlı sallamaya başladı. Sanki sevinçle "Evet, ben Yaman'ım, ben Yaman'ım!" diyordu.

Tanıdım onu, Yaman'dı.

"Sen gerçekten Yaman'sın!" dedim. "Nasıl geldin buralara? Beni nasıl buldun Yaman?"

"Yaman!" dedikçe tanıdık, garip sesler çıkıyor, kuyruğunu daha hızlı sallıyordu. Ellerimi yalamaya başladı. Bu yetmedi, attı ön ayaklarını duvara, yüzümü yalamaya çalıştı. Herhangi bir sebeple beni birkaç gün göremeyince köydeyken de böyle yapardı. Ne kadar çok aradığını, ne kadar çok özlediğini böyle anlatıyordu. Aynı dilden konuşabilirsek kim bilir neler anlatacağı. Benim de ona anlatacaklarım vardı.

Duvarın üstünü işaret ederek "Çık Yaman!" dedim. Hopladı, çıktı. Yine ön ayakları üzerine başını koyarak gözlerini gözlerime dikti. Küçüklüğünden beri başını okşamamdan, çenesinin altını kaşımamdan çok hoşlanırdı. Yine öyle yaptım. Kirliydi ama ondan tiksiniyordum. Sokaktan geçerken çaktırmadan bakan yetişkinlere, durup uzun uzun bakan çocuklara aldırıyordum. Ne düşünecekleri umurumda değildi.

Çenesini kaşırken elimde ılık bir ıslaklık hissettim. Baktım, Yaman ağlıyordu. Elimi ıslatan onun gözyaşlarıydı. Yaman, hem ellerimi yalamaya çalışıyor, hem gözyaşı döküyordu. "Ağlama Yaman! Bak yine beraberiz!" derken sesim titredi. Ben de ağlamaya başladım. Islanan yanaklarımı gördü. Bakışlarındaki üzüntü daha da derinleşti. Belki de hüznümü paylaşmak için yüzümü tekrar yalamak istedi. Bu defa engel olmadım.

Yoldan gelip geçenlerden durup bakanlar, soru soranlar oldu. Ne soruları anladım ne de cevap vermeye kalkıştım. Baktılar, beklediler, karşılık alamayınca bırakıp gittiler. Uzak bir dağ köyde bırakıp geldiğim köpeğimle şehirde karşılaştım desem beni anlayacaklar mıydı? Benim bile anlam veremediğim gözyaşlarıma gerçekçi bir anlam verebilecekler miydi?

Yaman'la birbirimizin gözlerine bakarak ağlayışımızın bu ikincisiydi. İlkinde köydeydik, kimse gözyaşlarımızı görmemişti.

Bildiklerim Unutmuşum

Tayyib ATMACA

*Ayrıksı nesne tutmuşam, bildiklerim unutmuşam
Canımı aşka atmışam, anda ne buldum bilmezem
(Yunus Emre)*

*Karabulutlar yoldaşım benden bana dökülmezem
Hâl dilinden anlamaza eğilmezem, bükülmezem
İçimde bir zindandayım nasıl şardan şara gezem
Var mı bana yoldaş olup gönlü ile dolaşacak*

*Bahçelerde gül yolmuşam dosta pıtırak satmışam
Kargalara alkış tutup bülbüllere taş atmışam
Mecnun ile dost olmuşam akla delilik katmışam
İş arayanlar buyursun köz üstünde çalışacak*

*Utanmayı bilmeyenler ne bilsin arı, namusu
Haraç mezat satılıyor iki dünyanın tapusu
Ark altından bostan satan kendine saklar tamusu
Odonundan çıra yapan kor ateşle buluşacak*

*Tüye, teleğe bürünen kuş yuvada sekip durur
Mavi gökleri arzular ama toprak çekip durur
Kanatları yana düşer, iki gözü bakıp durur
Gönlüyle seferde olan maksuduna ulaşacak*

*Sözün yetiğini seçer ham olanları yolmazam
Merde derdimi söylemem, namert kapısı çalmazam
Ben beni bende ararım, beni de bende bulmazam
Ortak arayıp dururum yok aklımı bölüşecek*

*Dizde dermanım tükendi gidemez oldum kastıma
Her gün alıcı kuşları uçuruyorlar üstüme
Boşaldıkça doldururum aşk şarabını testime
Benimle yoldaş olanlar sarhoşluğa alışacak*

*Sana gizli olan yoktur hâlimiz ortada Hüda
Altı on senedir bekler senin kapında bu geda
Herkes dalmak için ölür toprak yatakta uykuda
Bana eksik söz söyletme sözüm ile çelişecek*

Bekler misin Beni ?

Yılmaz AYKAÇ

*Fakat neden ayrılık şarkıları söylüyorum şimdi
Yabancı kentlerde
Ellerimde ellerin olsun isterdim bugün de
Bir zamanlar mutluluk rüzgârıydı kalbimde esen
Unutulmaz hatıralarımda sen
Bende sen vardın*

*Ve böylece nice mevsimler geçti aradan
Nihayet o haşın sonbahar mevsimi geldi
Tüm hayallerimi silerek*

*İşte mevsim sonbahar,
Günlerden pazar*

*Öylesine mutsuzum ki
Bende ümit ne arar
Gözlerim yüksek tepelere dalıyor bazen
Seni getiriyor bana
Şu ılık Akdeniz meltemi
Senin o sıcak nefesini hissediyorum yüzümde*

*Heyhat
Yaşlar süzülüyor gözlerimden
Sessiz ağlıyorum
Uzak olsan da bana
Yine seni yaşıyorum*

“DERYA VE MECZUP” PENCERESİNDEN NURAY ALPER İLE HASBİHAL

Şehir Defteri

Şehir Defteri olarak bu sayımızda geçtiğimiz aylarda Hece yayınlarından yeni bir şiir kitabı çıkan, dergimiz yazarlarından Nuray Alper ile şiir, şehir ve edebiyat üzerine bir konuşma yaptık. Nuray Alper, şiirleri, denemeleri ve öyküleri ile edebiyat dünyamızın ve hassaten şehrimizin de yakinen tanıdığı önemli bir isim.

Bu kadar yoğunluğu arasında bize zaman ayırıp sorularımızı cevapladığı için Nuray Alper'e çok teşekkür ediyoruz.

Şimdi sizi bu güzel söyleşi ile baş başa bırakıyoruz.

Sohbetimize başlarken, başta Şehir Defteri okurları olmak üzere günümüz edebiyat camiası sizi her ne kadar tanısa da biz, sizin dilinizden Nuray Alper'i tanımak isteriz. Sizce kimdir Nuray Alper?

Nuray Alper 1983'ün Mayıs sabahında Ankara'da açtı gözlerini dünyaya. Zahiri yürüyüşü; büyük oğlu İ. Ethem ile liseyi, küçük oğlu Tarık'la Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. ODTÜ'de İngilizce eğitimi aldı. TOBB Üniversitesi'nin yeni

Türk Edebiyatı alanında “Bir Deneme Yazarı Olarak Mehmet Kaplan ve Düşünce Dünyası” adlı yüksek lisans tezini tamamladı.

Şiir, deneme ve öyküleri *Hece*, *İtibar*, *Türk Edebiyatı*, *Edebiyat Ortamı*, *Kayıp Kayıt*, *Yitiksöz*, *Ay Vakti*, *Bir Nokta*, *Şiar*, *Dil ve Edebiyat*, *Dil ve Edebiyat Akademi*, *Sebilürreşad*, *Şehrengiz* gibi dergilerde yayımlandı. Eserlerine *Türkiye* ve *Milat* gazetelerinde yer verildi. Şiirleri, TRT, BİLSAM, Anadolu Yazarlar Birliği gibi pek çok önemli kurum tarafından ödülle lâyık bulundu.

Önce *Zambakları Çaldılar Uykularımızdan* adlı dosyasıyla Türkiye İlim ve Edebiyat Eseri Sahipleri

Meslek Birliği (İLESAM) ve AKÇAĞ Yayinevi işbirliği ile gerçekleştirilen yarışmada ikincilik ödülü aldı. Çok sayıda okul programına, konferans, sempozyum ve şiir gecesine katıldı. Evli, iki gence anne... Bâtını âlemini ise en çok “gayret” ve “hasret” kelimeleri ile şerh ediyor şimdilerde...

Bu güne kadar üç kitap yayınladınız. Önce *Zambaklarımızı Çaldılar Uykularımızdan*, *Dareyn* ve son olarak *Derya ve Meczup*... Bu eserleriniz hakkında kısa bir değerlendirme yapar mısınız?

Bir kitap sahibine sorulduğu zaman, mısralarını kendi yürüyüşü ile ilişkilendirecek; okurun görmediği,

hissetmediği ve asla bilmeyeceği bir dünya ile tefsire kalkışacaktır. İlhamının sırrını ifşa etmemek adına da dar bir alanda ifadeye çalışacaktır tarihçesini. Bu dışardan bakana anlamsız gelir çok zaman, içerde kalanı kendi mana alanında okur üzerinden bir beklentiye sokar. Bu sebeple bir süredir kitabın doğduktan sonra muhatabının algısına emanet edilmesi gerektiğini düşünüyorum. Yalnız yine de, ödüllü olan ilk kitabım için aceleci davrandığım itirafını şuraya ilistirmek istiyorum. Şimdilik her birinin bir uykusuzluğun, yorgunluğun, gelişime odaklanmanın, hüznün, umudun ama daima yitirilmemiş bir heyecanın izdüşümü olduğunu söyleyebilirim.

Belki daha önce sizinle yapılan röportajlarda da sorulmuştur ama biz de bu soruyu sormadan geçmek istemedik. Zira edebiyat yolculuğunda yorulmadan, tökezlemeden hatta bıkip bu yolculuktan geri dönmeyen sürekli ileri doğru yürümek maharet işi. Gerek denemeleriniz de olsun gerekse şiirlerinizde kendinize has bir üslubunuz ve söylemeniz var. Bu söylem ister istemez okuru etkiliyor. Biz biliyoruz ki başarınız tesadüfi değil ve sizi siz yapan en önemli özelliğiniz olan bu üslubu nasıl kazandınız? Bu noktaya gelinceye kadar hangi süreçlerden geçtiniz? Bize anlatır mısınız?

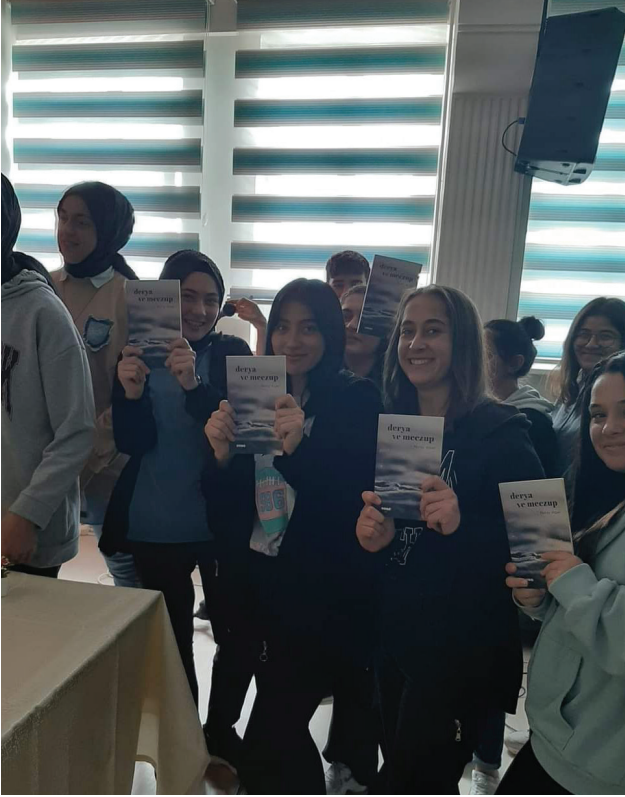
Edebiyat yolculuğunun hiçbir durağı yorgunluktan azade değil. Takdir edersiniz ki insanı en ziyade kendi kulvarındaki insan yoruyor. Sanata yazgılı birey zaten hassas bir gönül emanet alıyor Rabbinden. Bir diğerinin anlamsız kaygıları, sizin üzerinizden bir kimlik ve üslup oluşturma çabası, rol kapma telaşı, hırçınlıkları, kıyasları, hülâsa farkında olmadığınız zamanlarda sizi hedefine koyması ancak son noktada daima kendini zararlı çıkaran ve tuhaftır, her hâlükârda merhamet duygunuzu devreye sokan tavırları yoruyor. Bunun için iletişim noktasında bir konfor sağlayan platformların, etkileşim anlamında alt yapısını tesis edemeyen kimselere faydadan çok zarar getirdiğine inanıyorum ben. Keşke bizleri harekete geçiren kıymetler okuma, kendini geliştirme, çalışma gibi süreçler üzerinden referans alınsa... Azim, inanç ve disiplin hikâyemde onurla taşıdığım değerler. Şüphesiz kabiliyet yazmanın ilk aşaması fakat beslenmediği ve desteklenmediği takdirde uzaklara açılmaz. Kendini tekrar eden, kelime oyunları ile varlığını idame ettiren bir yerde durur. Aşk emek istiyor, yorgun da düşse bir ısrarla koruyabiliyor varlığını.

Şimdi dilerseniz Derya ve Meczup üzerinden konuşmamıza devam edelim. Yaklaşık 12 yıl gibi uzun bir aradan sonra ikinci şiir kitabınızı Hece Yayınlarından çıkardınız. Elbette kitaptaki şiirlerinizin yazılması bu süre içinde zamana yayılmıştır. Mesela bu kitaptaki kimi şiirlerinizi Hece ve Edebiyat Ortamı gibi önemli dergilerde yayınlamıştınız. Kitaplaşma sürecinin ve kitabın gelişinin hayatınızda ciddi değişikliklere neden olduğunu söyleyebilir misiniz?

Şiir, çok yazdığım bir tür değilse de üzerinde çok çalıştığım bir alan. Deneme ya da makale gibi çağırdığımızda koşup gelecek bir yerde durmuyor o... İnatçı ama muzip bir sevgili kimliğiyle bekletiyor kendini, en olmayacak anlarda dokunuyor gönlümüze, omuzlarımıza, ellerimize. Geldiğinde kaybetmemek gerekiyor. Ağırlıklı olarak nesir kaleme aldığım için benden beklenen bir deneme ya da inceleme kitabıydı fakat İbn-ül Arabî'nin Hz. Yusuf'un Venüs makamından indirdiğini söylediği ve en üst dil olarak terennüm ettiği şiir, sadakat ve hürmetimi sınıyormuş, denemeyi öne alınca bana kırılacakmış hissine kapıldım. "Derya ve Meczup" hayır, bereket, güzellik getirdi ömrüme. Özellikle Mayıs dönemi, gençlerin hayatımın merkezine oturduğu yoğun bir program içindeydim. Gençlerle fazlaca hemhâl olmak, onların diline ve anlam dünyasına daha çok yaklaşmama vesile oldu. İhtiyaçlarımızı, eksikliklerimizi daha çok fark etmemi sağladı. Derya ve Meczup'un bir kitaptan çok daha fazlası olduğunu hissediyorum.

Derya ve Meczup'ta hem modern hem de geleneğin devamı olan şiirleriniz var. Serbest şiirlerin yanı sıra hece ve aruz ölçüsüyle yazılmış olanları görüyoruz. Bunları bu kitapta toplarken okura vermek istediğiniz bir mesaj var mıydı? Gelenek ve günümüz şiir anlayışı hakkında neler düşünüyorsunuz?

Belki ilerleyen dönemlerde düşüncelerim değişir ancak hece ve aruzun miadını doldurduklarını düşünmüyorum. Merhum Sezai Karakoç üstadımız **Edebiyat Yazıları I'**de klasik şiirle modern şiiri ayıranın, ilk bakışta görüldüğü gibi birinin formu olan şiir, öbürününse şekilsiz (amorf) şiiri olması değil, sadece, birinde ortak biçimin görünür planda ve farklılıkların daha iç planda olması, öbüründeyse, tersine, farklılıkların görünür planda, ortak yanlarınsa iç, görünmez planda bulunması olduğunu söylüyor. Öyle ise şiirin sürüp giden ve zamanın demirden darbelerine karşı iç mekaniğini, müzikalitesini koruyan

bir yapısı var. Dışardan değişime uğrayan şiir, içte ve derinde hep aynı lirik ve poetik mantıkla ilerliyor. Ben bunu zaman zaman görünür kılmak istiyorum sadece, şiirin beni götürdüğü ses toprak altında kalmamış bir memba, ritim taşıyan bir ırmak ise buna hürmet etmek gerektiğini düşünüyorum.

Zaman zaman şiir poetikası üzerine yazılar da yazıyorsunuz? Buradan hareketle Nuray Alper'in bir şiir tarifi var mıdır? Ana hatlarıyla şiir sanatı hakkında neler söylemek istersiniz?

Çok yazılıp söylenmiş. İfadeye çalışıklarımızın bir tekrarın ötesinde durması kabil görünmüyor. Türk şiirinde Ahmet Haşim ile başlayan saf şiir ekolünü kendime yakın buluyorum; "söz ile musiki arasında, sözden ziyade musikiye yakın." Şiirin düzyazıdan farkını da kelimelerin inşa ettiği ses kudretinde arıyorum.

Özellikle hece ve aruz şiirlerinizde müzikalite olması normal. Bestelenmeye uygun olan şiirlerinizden bir kısmı da bildiğimiz kadarıyla bestelendi. Ancak sizin serbest şiirlerinizde de bir ritim, bir iç ahenk, bir musiki var. Bunu nasıl başarıyorsunuz, bunun sırrı nedir? Mesela musiki ile aranış nasıldır, şiir yazarken iç dünyanızda veya dış ortamınızda musiki ile irtibatınız oluyor mu?

Keman, kanun ve ney sesini çok sever, çok dinlerim. Bence şiirle iştiğal eden herkesin en az bir enstrümanla rabıtası olması gerekiyor. Yazık ki münasebetimiz kulağımızı o sese dayamakla sınırlı. Yakın zaman önce kanun öğrenmek için bir girişimim olmuştu ancak korona dolayısıyla kurslarımız kapanmış ya da etkisiz hâle getirilmiş. Şiirin temel dinamiği ahengidir. Bir ara "Türk Şiirinde Bir Kuram Olarak Musiki" başlıklı bir yazı kaleme almış ve orada eserde bir iç musikinin oluşturulabilmesi için hece ve aruz ölçüsünün imkânlarından faydalanılabileceğini fakat şiirin kendisi mizaç itibarıyla bu uyumu yakalamak adına gayret gösteren bir yapıda bulunduğu için eserde bir müzik inşa edebilmek adına harflerin ses değerlerinden de istifade edilebileceğini söylemiştim. Serbest müstezat ile yazılan pek çok şiirde bu dengeyi koruyan örneklerle rastlanabilir.

Kitabınızda İstanbul üzerine yazdığınız çok önemli bir şiir var. Şehir ve edebiyat, şehir ve medeniyet penceresinden baktığımızda şehrin sizin şiirleriniz üzerinizdeki etkileri nelerdir?

Biraz şiirsel bir yaklaşım olacak ama şehirleri şiirlere benzetiyorum. Muhtevası, içeriği, şekli, ahengiyle her birinin içinde taşıdığı şiir farklı... Kolayca teslim olan şehirlerimizin yanında İstanbul gibi fethi zor ve âşışından ağır bedeller talep edenler de var. Sonra üzerine sayısız şiir yazılanlar... Biçim olarak birbirinden ne kadar farklı durursa dursun İstanbul için kaleme alınan şiirlere tematik olarak yaklaştığınızda –Tevfik Fikret gibi şairlerimizi ayrı tutalım- hep o uhrevî havanın sizi sardığını hissedersiniz. Hem üzerine şehir kadar şiir yazılabilecek kaç güzellik kaldı hayatımızda?

Kitabınızın edebiyat dünyasındaki yansımalarını sormak istiyoruz. Bazı programlarınız oldu. Geçen sayımızda kitabınız hakkında Talip Koktaş'ın bir yazısını yayınlamıştık. Takip ettiğimiz kadarıyla farklı yerlerde de kitabınız hakkında yazılar yayınlandı. Kitabınız ile ilgili geri dönüşümler nasıl?

Biraz önce de ifade ettiğim gibi, Derya ve Meczup benim için çalışmalarımı topladığım bir kitaptan fazlası. Dikkatli baktığımızda hayatımıza aldığımız bazı güzelliklerin ağır bedeller talep ettikleri için imtihanlarını da alıp geldiklerini görürüz fakat ne kadar ağır olursa olsun o sınav, vazgeçmeyiz. Çünkü onun öğretip katacağı şeyler vardır, hissederiz. Kitapla ilgili çok söylenip yazıldı, bu kadar yoğun ve coşkulu bir alaka beklemiyordum açıkçası. Hadisenin bu boyutunu çevremdeki edebiyatçıların vefa ve güzelliklerine yormakla beraber, Derya ve Meczup ile çıktığım yolculukların bana çok getirisi olduğunu söylemek

isterim. Çok değerli eğitimcilerle tanıştım, kabiliyetli gençlere dokundum. Onlarla iletişimimiz yoğun bir şekilde devam ediyor. Gençlerin ilgi ve alakaya ne kadar muhtaç olduklarını fark ettim. Ulaşma imkânının olduğu her yeri yaşamak istiyorum. Bunun profesyonel boyutta olması gerekmiyor; gittiğimde arayıp bulmak, bir şeyler katarken almak istiyorum. Kitap, yarınlara dair umudumu tazeledi.

Öncelikle bir annesiniz, Allah bağışlasın iki evladınız var. Bir yazarın eserleri de kendi çocukları gibi derler. Bu açıdan bakıldığında belki zor bir soru olacak ama Derya ve Meczip'ta en beğendiğiniz şiiriniz hangisi desek...

Çok teşekkür ediyorum. Çocuklarım en güzel şiirim benim. Onlara ulaşamamış olsaydım gençlere dokunma gibi bir iddia taşıyamazdım. Yine de Rabbim imtihan murat etmemiş olsun. Âdem Peygamber ile Kabil'i, Nuh Aleyhisselâm'ın gemiye binerken geride bırakmak zorunda olduğu evladını sık düşünüyorum. Duaya sığınmak gerekiyor, Rabbim bu milletin evlatlarını muhafaza etsin. Sizin de ifade ettiğiniz gibi hiçbir anne çocukları arasında ayırım yapamaz. Sadece birinin diğerinden daha fazla ilgiye ihtiyacı olduğunu fark edebilir. Meselâ Tarık, İbrahim Ethem'e göre daha dik başlı, ketum ve zor bir çocuk. Onunla sohbet başlatabilmek için fazlaca çaba harcamam gerekiyor. **Şehri Aşk'ta Bir Fasl ve Bülbülün Nidası** gibi şiirler de küçük oğluma benziyor; zaman ve alaka talep eden çalışmalarından...

Çorum ve edebiyat, Şehir Defteri... Bunların sizdeki karşılığı nedir?

Çorum, Şehir Defteri'nden önce de kültüre, sanat ve edebiyata en büyük yatırımı yapan özel şehirlerden biriydi benim için. Orada edebiyatçıya hürmet eden lirik bir gayretin varlığını duyarak nefes almak güzel. Yüreğinizi yaslayacağınız şehrin çok yakınında olduğunu bilerek yaşamak güzel. Şehir Defteri nitelikli bir çıkış yakaladı. Güzel isimler, değerli çalışmalar görüyoruz sıklıkla. Dergiyi daha yükseğe taşımak için biraz daha özveri gerekiyor. Çok daha iyi olacağına inanıyorum.

Güçlü bir şair ve iyi bir edebiyatçı olarak yazmaya hevesli gençlere tavsiyeleriniz nelerdir?

Estağfirullah. Kendim üzerinden öyle bir konumlandırma yaparsam "iyi olmak" için çalışma iştiyakımı kaybederim. On, on beş sene öncesine baktığımda daha fazla okuyamamış olduğum için üzüntü duyuyorum. Genç arkadaşlarıma daima sloganlaşmış bir okuma önerisi ile gelindiği için bıkkınlık oluştuğunun farkındayım fakat bu bir yolculuk. Kendilerinden çıkıp kendilerine varabilecekleri, uzun vadede kendilerindeki değişim ve dönüşümü fark edebilecekleri bir yolculuk. Gittiğim okullarda onlara bugünden itibaren her gün yirmi sayfadan başlamak ve arttırarak gitmek kaydıyla kitap okumalarını ve bir yıl sonra nerede olduklarına bakmalarını teklif ediyorum. Bunun sağlam bir irade gerektirdiğini hatırlatarak... Allah herkese bir kabiliyet vermiş. Kendilerini ancak okurken keşfedebilirler...

Zaman ayırdığınız için çok teşekkür ediyoruz.

Ben teşekkür ederim.

TÜRKÇEYE TÜRK'ÇE BİR BAKIŞ

Dr. Mehmet GÜNEŞ

İlâhî bir ihsânla aziz Türk Milleti'ne Yüce Rabbimizin bahşettiği ses ve söz bayrağımız olan ve her kelimesinin yüreğinde nice münzevî güzellikler saklanan Türkçe; “**Ağımızda anamızın ak sütü gibi**”¹ olup, dilimizin büyümlü lisânıdır.

Türkçe; bizi birbirimize kenetleyen millî bağ, ruhumuzu ateşleyen kadim çerağ, üç bin yıl önce doğanlarla, şimdiki nesilleri aynı muhabbet sofrasında toplayan büyük bir otağ, sırtımızı yasladığımız dağ ve sır yüklü nice hazînelere sâhip olan Türk'ün turkuaz nişanıdır.

Türkçe; bir ulu çınar olan büyük Türk Milleti'nin, en az 5000 yıllık târihi serencamıyla birlikte kıt'alar dolaşan, pek çok kelimesinde bu geniş coğrafyalardan nice sözler, sesler, renkler, âhenkler, râyihâlar ve ısırlı ısırlı güzellikler yansıyan, zamanın değişimiyle birlikte “**ibnû'l-vakt**” olup,

dilimizi dinamik bir şekilde “**asrın idrakine**” söyleten ve mâziden istikbâle kapılar açıp köprüler kuran birlik ve berâberlik mekânıdır.

Türkçe; ecnebî kavim, kültür ve medeniyetlerden aldığı kelimeleri; halkın iz'an ve irfânıyla, şâir ve nâsirlerin dili ve kalemiyle şekillendiren, alın, zihin ve gönül teriyle Türk kültür imbiğinde yoğurarak millîleştiren, mübârek ecdadımızdan bize mîras kalan bir “**imparatorluk dili**”² olup, bizden de evlâtlarımıza zengin, nâzenin ve edebî bir lisân olarak emânet etmemiz gereken kadim bir Türklük fermânıdır.

Türkçe; tâ ilk çağlardan günümüze bizi birbirimizle anlaştıran, kaynaştıran ve bir millet hâline gelmemizi sağlayan, kültür dünyamızın temel direklerinden birisi olan, duygu ve düşüncelerimizi bir mûsikî notası

¹ Kenan Akyüz, *Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi* (1860 – 1923), Yahyâ Kemâl Beyatlı, 732

² Nihad Sâmi Banarlı, *Türkçenin Sırları*, Bir Dil Konferansı, 9, 14;

gibi derûnunda olgunlaştıran, tarihimizin ve hâlet-i rûhiyemizin en sâdık tercümanıdır.

Türkçe; ata yurdumuz Uluğ Türkistan'da tarih sahnesine çıkan, **“Şimşek gibi Türk atılarının geçtiği yolda”**³/**“Gönlüm, dilim, kanım ve mizâcım ile sizdenim”**⁴ diyen, Türk'ün meşrebini, mefkûresini, maksûdunu, menzîlini yansıtan ve millî estetikle bütünleşmiş şiiriyetiyle gönülleri şâha kaldıran bir mehâbet destânıdır.

Türkçe; müjdeli bir şafak olarak Tanrı Dağları'ndan güneybatıya doğru tûlû ederken; Mekke'nin Tevhîd nûruyla yıkanıp **“sıbgatullâh”**⁵ ile boyanan, Medîne'nin **“Gül”** kokularıyla tenvîr olunan, İran ve Kafkas çiçeklerinden esanslar alan, Anadolu yaylasının ve Balkan coğrafyasının nâzenin seslerini lisânına aktaran Türk'ün mânevî vatanıdır.

Türkçe; başka dillerden geçmiş olan kelime ve kavramları; kökeni yabancı da olsa Türk medeniyet ırmağında boy abdesti aldırın, hançeremize uygun ses güzelliği ve derin bir nağme zenginliği kazandıran, ifâde tarzımızı; gönül gergefimiz, kültür gümrüğümüz ve irfan imbiğimizde şekillendirip Türkçeleştiiren bir büyük fetih hâkânıdır.

Türkçe; bir lisânın zarâfet ve kudretini, bir kültürün ihtişam ve ulviyetini, bir medeniyetin letâfet ve kutsiyetini en güzel bir biçimde ortaya koyan **“Allah (c.c.)'in âyetlerinden”**⁶ bir âyet olup milletimize Cenâb-ı Hakk'ın büyük bir armağanıdır.

Türkçe; engin bir sevdâ denizi olan Türk'ün rûhunda yatan güzellikleri hece hece, kelime kelime, cümle cümle insanımızın lisânında buluşturan, hitâbı, üslûbu, tavrı, âhengi ve müzikalitesi, bizim gönül sesimizi, duygu ve düşüncelerimizi, zihin yapımızı, madde ve mânâyı algılama biçimimizi, anlam ve kavram haritalarımızı, hâl ve hareket tarzımızı cihana duyuran **“Yâfes'in oğlu Türk”**⁷ asâlet beyânıdır.

Türkçe; Yahyâ Kemâl'in bir şiirinde; **“Sizlersiniz bir ân'ı ışıklarla Türk eden”**⁸ diye seslendiği bu aziz milletin; kanıyla kültürünün, inanç ve medeniyetinin tevhîdinden doğan, millî şuur üslûbunun dile yansımalarıyla oluşan, çeşitli dillerin ve coğrafyaların burcu burcu kokularıyla telvîn olunan ve **“İsân-ı devlet”** olan bir ilm ü irfan dîvânıdır.

Türkçe; tevârûs edilmiş bir asâletin bütün güzelliklerini rengârenk kelimelerle âşikâr eden, gönül dünyamızı uçsuz bucaksız enginliğini en efsunkâr ifâdelerle anlatan ve ışıklı nağmelerden oluşan muhteşem bir şehráyin, mâzîden hâle, hâlden istikbâle uzanan muazzam bir kültür köprüsü olduğu gibi, aynı zamanda bir edebiyat ve sanat ummânıdır.

Türkçe; milletimizin nâtıkasını, râbitasını, rûhunun şifresini, derûnî nefesini, gönül sesini, ahlâk ve terbiyesini ortaya koyan, güneşin ışıkları üzerine nurlar yağdıran söz sanatlarının gülistânı; deyim, cinas ve mazmun dîvânı, duygu penceresinden ömür rüyâsını seyreden bir hayat destânı ve coşkun ırmaklar gibi çağıldayan has şiirin anavatanıdır.

Türkçe; karanlığı aydınlatan bir şafak ihişâmıyla **“gün ve ay ışığında ve yayla çiçeği kokusundan”**⁹ güzellikler sunan, bir parmak balın, tâze bir kaymağın tadını alır gibi dilimizi, damağımızı şaklatan, her kelimesinde, her cümlesinde hissiyâtımızı ve fikriyâtımızı en zârif ifâdelerle, kendine has idrâk, his ve yorumlarla Türkçe anlatan millî kimliğin şekillendiği bir liyâkat nişanıdır.

Türkçe; katmer katmer açan bir gül tomurcuğundan seher vakti yayılan kokular gibi rûhumuza târifsiz şevkler ve zevkler tattıran, çehremizi ve çevremizi ışıkladırıp gönüllere bir güneş gibi doğan, ufuk çizgimizi aydınlatıp hayâl penceremizi genişleten, rengârenk sanat ve edebiyat çiçeklerine ev sâhipliği yapan çok büyük bir turkuaz gülistânıdır.

Türkçe; Türk'ün en güzel türküsü, **“Dilde Birlik”** aşkını terennüm eden mukaddes bir ülküsü, Altaylardan

³ Yahyâ Kemâl Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, Akıncı, 16

⁴ Yahyâ Kemâl Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, Üsküdar'ın Dost Işıkları, 31

⁵ Bakara, 2/138

⁶ Rum, 30/22

⁷ Kaşgarlı Mahmud, *Kitâbu Dîvânî Luğâtî't-Türk* (El yazması tıpkıbasım), 20; Muharrem Ergin, *Türklerin Soy Kütüğü - Ebûlgâzi Bahadır Han*, 23; Ramazan Şeşen, *İslâm Coğrafyalarına Göre Türkler ve Türk Ülkeleri*, 30,

⁸ Yahyâ Kemâl Beyatlı, *Kendi Gök Kubbemiz*, Üsküdar'ın Dost Işıkları, 31

⁹ Nihad Sâmî Banarlı, *Türkçenin Sırları*, Benim Dünyam, 58

Tuna'ya kadar dalgalanan ses ve söz bayrağı, Türk Dünyası'nın hayâti bağı, Türk-İslâm Medeniyetinin en görkemli otağı ve Tûran illerinden **"allı turnalara"** selâm eden vuslat âsumânıdır.

Türkçe; teknik açıdan mükemmel bir lisan olup, kelime köküne yapım ve çekim ekleri getirilerek yeni sözcükler oluşturan, az kelimeyle çok şey anlatan, **"matematik gibi bir dil"**¹⁰ ve öznesi başta, nesnesi ortada vurgusu sondaki fiilde olan ve bir tür kreşendoyu¹¹ hatırlatan cümlelerinin müzikalitesi dil âlimleri tarafından tescil olunan muhteşem bir bedî'îyat limanıdır.

Hâsılı kelâm; Yahyâ Kemâl Beyatlı'nın; **"Türkçenin çekilmediği yerler vatandır. Ancak çekildiği yerler vatanlıktan çıkar, vatanın kendi gövde ve rûhu Türkçedir."**¹² dediği, Nihad Sâmi Banarlı'nın da; **"Ataların bize mîrâs bıraktığı en güzel iki şeyden biri bugünkü Türk vatani ise, ikincisi de Türkçedir."**¹³ diye ifâde ettiği Türk dili bizim mânevî vatanımızdır.

Karamanoğlu Mehmet Bey'in 13 Mayıs 1277 tarihinde Türkçeye Türk'çe bir bakışla yayınladığı; **"Şimden girü hiç kimesne kapıda ve divanda ve mecâlis ve seyranda Türk dilinden gayrı söz söylemeyeler..."**^{14*} fermanı; Türkçenin devlet dili olması, gelişmesi ve gelecek nesillere nakledilebilmesi bakımından çok önemli bir tarihî hadisedir. **"Türkçenin Karanlık Günleri"**nin¹⁵ hitama erdirilmesinin ilk adımını atan Karamanoğlu Mehmet Bey'in 745 yıl önce yayınladığı bu ferman dolayısıyla 13 Mayıs **"Türk Dil Bayramı"** olarak millî bir şuur ve gururla kutlanmaktadır.

Türk kimliğinin ve Türk kültürünün temelini oluşturan ve dünyanın en köklü, en zengin dillerinden birisi olan Türkçenin; korunmasını, zenginleştirilmesini, sanat, edebiyat, ilim ve eğitim dili olarak daha yükseklerle taşınarak geliştirilmesini, art niyetli bir zihniyetle **"dili arılaştırmaya"** (?) çalışanlara (?) fırsat verilmemesini, Türkçeleşmiş kelimelerin itibarının korunmasını, Türkçenin ecnebî söz, cümle yapısı, aksan ve yabancı dil işgalinden kurtarılmasını, Türkçenin doğru kullanımla gelecek nesillere aktarılmasını sağlayan ve Şevki Bey'in; **"Dil yâresini andıracak yâre bulunmaz"**¹⁶ diyen hicaz şarkısındaki gerçeğin derûnunu idrak edip, **"dil yâremize"** çâre arayan gönül dostlarıma en kalbî teşekkürlerimi arz ediyorum.

Türk Dil Bayramı'nın 745. yılı azîz ve asil Türk milletine ve mânevî vatanımız Türkçeye gönül veren herkese kutlu olsun.

¹⁰ Oktay Sinanoğlu, *Bir New York Rüyası "Bye Bye" Türkçe*, 283;

¹¹ Bir müzik parçasında, seslerin gittikçe en yüksek bir noktaya doğru güçleneceğini belirten bir mûsikî terimi

¹² Yahyâ Kemâl Beyatlı, *Edebiyâta Dâir*, 83

¹³ Nihad Sâmi Banarlı, *Türkçenin Sırları*, İmparatorluk Dilleri, 25

¹⁴ *Bugünden sonra hiç kimse; divanda, dergâhta, mecliste ve sarayda Türkçeden başka dil kullanmayacaktır.*

¹⁵ Necmettin Hacıeminoğlu; İrfan Matbaası, İstanbul, 1976

¹⁶ Güfte, Mehmet Hafîd Bey

Bana Bir Şiir Oku

Halit YILDIRIM

Bana bir şiir oku sen yine
Hayal ederken mısraların öyküsünü
Hasret yazan her kelimede
Durup durup ağlat beni
Fonun olsun hıçkırıklarım

Bana bir şiir oku sen yine
Alıp kaçırsın beni imgeler
Sağır maşuklara inat
Sessiz feryatlarını duyayım
Mısralarında âşıkların

Göklerden gönlüne inen ilhamın
Resmini çizsin kelimeler hayalimde
Meflûç bakışlarıma fer gelsin,
Koştursun peşinde deli taylor gibi
Perdelerin ardındaki hakikatlerin

Deliktir bilirim şairlerin kulağı
Ötelerden gelen seslere
Sen ey mahir nakkaşı kelimelerin
Bir şiirde benim için kazı kâğıtların bağına
Seninle başlayıp benimle biten
Ve sen bana bu şiiri oku
Kurulsun kelimelerin gönül otağıma

ÜÇÜNCÜ HÜSRAN

Ethem GÖKTÜRK

Çorum'un bir köyüne öğretmen olarak atanmış, birinci sınıfları okutma görevini üstlenmişim. İlk derste öğrencilerimle tanışırken kara kuru görünümlü bir kız çocuğuna geldi sıra.

Arkadaşları:

“Öğretmenim, o konuşmaz!” dediler.

“Neden? Bir rahatsızlığı mı var?”

“Önceleri konuşuyormuş, dört yaşından sonra söylemez olmuş.”

Oldukça düzgün taranmış siyah saçlarıyla zeytin tanesini andıran gözleri ne kadar da uyumluydu. Kızın şirin görünüşü, masum duruşunu saklamaya yetmiyordu. Yüzünde sır yüklü bir ifade vardı.

“Adı, Hülya.” dediler.

“Hülya, tahtaya gelir misin?” diye seslendiğimde boynunu bükerek biraz da tedirgin bir hâlde yanıma geldi. Belli ki kulakları duyuyordu.

“Bir çiçek resmi yapar mısın?” diyerek tebeşiri eline verdim. Kaşla göz arasında bir demet papatya çiziverdi.

“Babanın adı nedir?” diye sordum ama cevap alamadım.

Sessizliğini bozmadan boynunu biraz daha bükte. Diğer

çocuklar:

“Öğretmenim, boşuna uğraşmayın, konuşturamazsınız.” dediler.

Denileni yapıyor, kimden öğrenmişse adını soyadını hatasız yazıyor, fakat tek kelime olsun konuşmuyordu.

Dedesinin yanında kalyormuş.

Bu güzel kızın derdini anlayabilmek için bir şeyler yapmalıydım. Sahiden özürlü müydü, yoksa konuşmak mı istemiyordu? Bunu bile öğrenebilirim epey rahatlayacaktım. Önce, dedesini okula çağırmayı düşündüm. Sonra vazgeçtim. Evlerine gidersem belki daha sağlıklı şekilde gözlem yapar, ailesi hakkında etraflıca bilgi edinebilirdim.

Pazar akşamı, ziyaretlerine geleceğimi yazarak bir zarfa koydum. Hülya'ya uzatarak:

“Bunu dedene ulaştırabilir misin?” diye sordum.

Gözlerimin içine bakarak “Olur.” gibisinden başını salladı.

O günden sonra hemen hemen her derste Hülya'yı göz ucuyla takip ederek kendisini daha yakından tanımaya çalıştım.

Evlerine gittiğimde kapıyı o açtı. Beni karşısında görünce utangaçlıkla karışık bir sevinç belirdi yüzünde. Dedesi, ninesi ve amcası ayrı ayrı “Hoş geldiniz.” diyerek beni içeri buyur ettiler. Evde Hülya'dan başka bir kız çocuğu daha vardı. Kardeşiymiş. Kıvrık saçlar, simsiyah gözler, ateş parçası yanaklar... Ablasının yanına çökmüş, gözleriyle alttan alta beni süzüyordu. Bakışlarımız kesiştiğinde utanıyor, gözlerini indiriyordu. Adı, Hicran'mış. Üç veya dört yaşında gözükten bu kıza nedense “Hicran” ismini hiç yakıştıramamıştım. Dedesinin adı Sefa, amcasının Ali'ymiş.

Tanışma faslının ardından sohbete daldık.

Hülya ile Hicran, “Çocuklar erken yatar!” diye ikaz edilince ikiletmeden başka bir odaya geçtiler.

Bir müddet havadan sudan konuştuktan sonra, belki de yaşça kendime yakın bulduğumdan olacak, Ali'ye:

“Hülya derslerde çok gayretli. Ödevlerini eksiksiz yapıyor ama bir sıkıntımız var, kendisini konuşturamıyorum.” dedim.

“Hocam maalesef öyle. Biz de çok üzülüyoruz ama elimizden bir şey gelmiyor.”

Sohbet, Hülya'nın konuşmaması üzerine kayınca, dedesinin yüz hatları değişmeye başladı. Belli ki adam sıkıntılıydı.

“Belki bir şeyler yapılabilir.”

“Hocam denedik, bir kaç kez doktora götürdük. Sıkıntısının psikolojik olduğunu, özel eğitim alması halinde düzelebileceğini söylediler. Köy yerinde özel eğitim nasıl mümkün olacak ki?”

“Aliciğim, duyduğuma göre önceleri konuşabiliyormuş. Ne oldu da Hülya böyle içine kapandı?”

Bu masum soru, odayı derin bir sessizliğe sürüklemeye yetmişti. Yaşlı adamın yüz hatlarında beliren sıkıntı oğluna da bulaşmış, nine ise hiç lafa karışmıyordu. Tavırlarından bu konuyu konuşmak istemedikleri belliydi. Birkaç dakika sonra sessizliği bozan ben oldum.

“Yanlış anlamayın. Çocuğunuza faydalı olabilmek için çabalıyorum.” deyince karşılık Ali’den geldi.

“Sağ olun hocam, niyetinizi anlıyorum. Ancak, ortada zor bir durum var.”

“Aşılamayacak zorluk yoktur. Paylaşırsak üstesinden gelebiliriz.”

“Hocam, benim anlatmam uygun olmaz, isterse babam anlatsın.” diyen Ali, göz ucuyla babasına baktıktan sonra aradan çekildi.

Sefa dayının eli, yeleşinin cebindeki sigara paketine gitti. Önce bana bir tane uzattı.

“Teşekkür ederim, kullanmıyorum.” deyince, kendisi de yakmaktan vazgeçti. Çakmakla sigara paketini dizinin dibine koydu.

“Kolay değil öğretmen bey...” diyerek konuşmaya başladı.

“Sizin için kolay olmayan nedir? Sakıncası yoksa dinlemeye hazırım.”

Önce derin bir “Ah!” çekti sonra yavaş yavaş söze girdi.

“Köse Dağı’nda ata yadigarı bir yaylamız var. Eskiden beri orada sığır besler, geçimizi sağlarız.”

“Bakımlarıyla Ali mi ilgileniyor?”

“Onun abisi, Bekir isminde bir oğlum daha vardı. Askerlik dönüşü, biraderimin kızıyla ikisini baş göz ettik. Gelinim Reyhan, evlenirken biraz gönülsüzdü. İsteksizliği oğlumdan ziyade köy hayatınaydı. Öte taraftan, Bekir de askerliğini İzmir’de yaptığı için uzaktan gördüğü şehir hayatına imreniyordu. Anlayacağın ikisi de bir an önce köyü terk etme hayali kuruyordu. Hayal etmek güzel de Bekir’in elinden çiftçilikten başka bir iş gelmiyordu. Şehre giderse nasıl geçinecek, az bir yevmiye karşılığında ancak amelelik yapabildi. ‘Sıkıntı çekerler,’ diye düşündüm.”

“Haksız da sayılmazsınız.”

“Gel de sen bunu cahillere anlat. ‘Kira, su, elektrik, yakacak hepsi parayla! Nasıl geçineceksiniz? Oturun oturduğunuz yerde!’ diye azarladım.

Bu arada Allah nasip etti, torunum Hülya dünyaya geldi. İlk başta, bana hak verir gibi oldular ama birkaç ay sonra yeniden ‘şehir’ diye tutturdular. Sözlerim kulaklarından çıkıp gitti. Demem o ki öğretmen bey, ikisi bir olup inat ettiler, bir türlü laf anlatamadım. Reyhan ikide bir:

‘Hülya, büyüyünce burada okuyamaz, şehre taşınmazsak hepimiz bu dağ başında çürüyüp gideceğiz.’ diye diklenmeye başladı.

‘Kızım ne çürümesi? Şehirdekilere belediye yardım etmese çoğu açlıktan kırılır. Allah’a şükür, yediğiniz önünüzde yemediğiniz arkanızda,’ diye çıktım.

Elektrik Kurumuna yalvara yakara yaylaya elektrik bağlattım. En iyisinden bir de renkli televizyon aldım. Cep telefonları yeni kullanılmaya başlanmış olmasına rağmen iki koyun satıp bir Bekir’e bir tane de kendimize aldık. Canları sıkılmasın istiyordum ama ne mümkün! Televizyondaki diziler bizim gelinin şehir tutkusunu büsbütün artırdı. Kocasına ‘göçelim’ diye sürekli baskı yapıyor, oğlan da benden çekindiği için sesini çıkaramıyordu. Bekir, karşıma çıkıp bir şey diyemese de iki güne bir yaylayı Ali’ye bırakıp hanımıyla köye geliyordu. Küçük şeyleri bahane ederek tartışıyorlar, sonra zoraki geri dönüyorlardı.

Bu arada, ikinci kızları dünyaya geldi. Biz, çocuğun ismini Ayşe veya Fatma, koyalım diye düşünürken, gelin ısrarla:

‘Hicran olacak!’ diye tutturu.

Nitekim onun dediği oldu. Altı ay geçmeden:

‘Sütüm kesildi, yaylada işim çok, bakamıyorum.’ bahanesiyle bebeği ninesine bıraktı.

‘Bize yük değil, bakarız amma el kadar bebek, anasını emmek ister,’ dediysek de dinletemedik.”

Yüzündeki gerginlik hüzne dönüşen Sefa dayı, çayından bir yudum aldıktan sonra anlatmaya devam etti.

“Bir keresinde, köyden yaylaya dönerken ikisi yolda kavga etmişler. Ormanın içi, ıssız bir yer. Görüp ayıran olmamış. Bekir, akli başına gelince yaptığı hatayı anlayıp eşini baygın bir halde sırtına alarak komşulardan birinin dağ evine kadar taşımış. İki gün sonra bizim yaylaya varabilmışler. Ali köye döndüğünde,

‘Baba, ağabeyimle yengemin morali çok bozuk, hallerini hiç beğenmedim.’ dedi ama o an için işin ciddiyetini kavrayamadığımdan duymazdan geldim.”

Araya giren Ali:

“Yengemdeki halsizlik ve yüzündeki morluklar bir şeyleri haber veriyordu.” diye söylendi.

Sefa dayı eliyle hanımını işaret etti.

“Bu kadın, iki de bir: ‘Herif, Bekir’i bir dinle! Reyhan yaylada kalmak istemiyor. Gönülsüz işten hayır gelmez.’ dedikçe ‘Hayatın zorluklarını ve geçim yollarını zamanla öğrenecekler’

diye azarlayıp susturdum.”

Nine, tülbendiyle yüzünün yarısını kapatmış, ağlamaklı bir ses tonuyla:

“Kaderleri böyleymiş! Ne yaparsın!” diye teslimiyet gösteriyordu.

Sefa dayı, çayından bir yudum daha aldı.

“Gelinin ağabeyi, şehirde bir otelde kâtip olarak çalışıyordu. Reyhan biraz da onlarla yakın olabilmek için şehre göçmeye hevesliydi. Bir akşam, kardeşim bize çıkageldi.

‘Ağabey, bu gün Çorum’a, oğlanın yanına gitmiştim. Reyhan beni cep telefonu aradı. Ağlayarak, baba beni yayladan al götür, diye yalvardı. Kızım yarın geleyim, dedim. Yarın gelersen, cenazemi götürürsün, deyip telefonu yüzüme kapattı. Gece oğlumda kalmaya niyetliydim ama içime bir kurt düştü, duramadım köye döndüm. Yaylaya gidip bir baksak mı?’ dedi.

Bekir’e telefon ederek Reyhan’ı sordum.

‘Ahırdan yeni çıktı, süt pişiriyor.’ dedi.

Torunumuz Hülya telefonda:

‘Dede gel, dede gel!’ diye bağıriyordu.

Kardeşime:

‘Sabah ola hayır ola.’ diyerek yaylaya ertesi gün gitmek üzere anlaştık.

O gece sabaha kadar uyuyamadım. Yatakta bir o yana, bir bu yana dönüp durdum. Hoca, ‘Allahüekber’ der demez fırladım. Namazdan sonra vakit kaybetmeksizin Mahmut’la yola koyulduk. Her zaman birbirimize anlatacak çok şeyi olan iki kardeş, bir saat süren yolculuk boyunca tek kelime bile etmedik.”

Sefa dayı, Ali’nin yenilediği çayı yudumlarken odanın sessizliğini hanımının çıkırıkları bozuyordu.

“Yayla evinin önünde köpekler karşıladı bizi. O gün, bu sadık hayvanlarda bir gariplik vardı. Başka zaman olsa bizi görür görmez koşarak yanımıza gelir, çeşitli oyunlar sergileyerek kendilerini sevdirelerdi. Bu kez öyle olmadı. İkisi de arkadan sürgülenmiş giriş kapısının önünde acı acı havlıyordu. ‘Bekir! Reyhan!’ diye seslendik, duyan olmadı. Tekrar tekrar bağırdık, ses veren çıkmayınca, birader benden önce davranıp kapıya omuz vurmaya başladı. Bu arada büsbütün huysuzlaşan köpekler, hırıltılar eşliğinde kapıyı tırmalıyordu. Mahmut’un üçüncü omuz vuruşuyla kapı açılınca içeri daldık.”

Sefa dayı nefesini tuttu. Elleriyle alnını ovuşturuyor, yutkunuyor, sözün devamını getirmekte zorlanıyordu.

“Felaket, adım adım yaklaştığını haber veriyormuş ama anlayan nerede? Sağırlaşan kulaklarım duymamış, körleşen gözlerim görememiş!”

Yaşlı adam, yeleğinin iç cebinden çıkardığı mendille gözlerinde biriken yaşları sildi. Çayı bardakta bekliyor, odada kimseden çıt çıkmıyordu.

“Allah düşmanıma bile böyle bir acı yaşatmasın!” diyerek

konuşmaya tekrar başladı. “Reyhan, yanında tüfek, merdivenin dibinde cansız yatıyordu. Ağzından sızan kanlar gömleğini kırmızıya boyamıştı. Kardeşim Mahmut, can paresi kızının üzerine kapanıp ‘Bahtsız yavrum! Sana ne oldu?’ diye feryat ederken ben, şaşkın bir halde yatak odasına koştum. Bekir’imin dağ gibi bedeni, kanıyla allaşan yatağın üzerinde hareketsiz duruyordu. O an üstüme öyle bir ağırlık çöktü ki anlatamam. Yığılıp kalmışım. Mahmut, ilk şoku atlatınca gelip beni kaldırmış. Ne kadar zaman geçtikten sonra kendime geldim bilmiyorum, iki birader birbirimize sarılarak ağladık, ağladık...”

“Başınız sağ olsun!”

“Dostlar sağ olsun! Bütün bunlara ben, evet ben sebep oldum. Onlar: ‘Şehir!’ dedikçe, ben: ‘Yayla!’ diye direttim. İnadına esir düşüp yavrularımdan oldum.”

Gözlerinde biriken yaşı tekrar silen Sefa dayının yaşananları aktarırken bir yandan da geçmişle hesaplaştığı ortadaydı. Kendini biraz toparlar gibi olunca, kaldığı yerden anlatmaya devam etti.

“Nice sonra kardeşim de ben de fark ettik ki gözümüzün nuru Hülya ortalarda yoktu. Dört yaşındaki çocuk, dağ başında nereye gidebilirdi? Samanlık, ahır, çatı arası; aklımıza gelen her yeri defalarca aradık. Çocuk yoktu! Deli danalar gibi bir o yana bir bu yana dolanıyor, torunumuzu sağ salim bulabilmek için Allah’a yalvarıyorduk. Başına kötü bir şey gelmiş olmasından korkuyorduk. Arayışımız uzadıkça içimizdeki yangın daha da büyüyordu. Kim bilir kaç kez: ‘Hülya!’ diye bağırdık. Karşı yamaçtaki kayalar sesimize yankı verdi de yavrucaktan hiçbir ses gelmedi.”

Sefa dayı, elleriyle bir kez daha yüzünü ovuşturarak kaldığı yerden anlatmaya devam etti.

“Karşı dağlardan yükselen güneş, olanca parlaklığıyla yaylayı aydınlatırken, bizim üzerimize kapkara bir umutsuzluk çörekleniyordu ki kurban olduğum Allah, acımızı hafifletmek için bir hayvanı vesile kıldı. Sarı köpeğimiz, koşarak üç yüz metre ötedeki dereye gidiyor, havlayarak yanımıza geliyor, gerisin geri yine o tarafa koşuyordu. Dere kenarındaki söğüt ağacının dibinde bulduk Hülya’yı. Elleriyle gözlerini kapamış, oturuyordu. Belli ki gördükleri karşısında korkudan dili tutulmuştu!”

Sefa dayının anlattıkları beni hayretler içerisinde bırakmıştı. Hülya’nın o an yaşadıklarından etkilenmemesi mümkün değildi. Kim bilir, nice olumsuzluklar daha vardı küçük kızın görüp de unutamadığı.

“Çocukcağız, anne ve babasının acıklı halini görünce şok geçirmiş olmalı!” dedim.

“Bahtsız yavrularımız, Bekir ve Reyhan, bize iki hüsrancı birden yaşattı. Ardından Hülya’nın lâl olduğunu görünce üçüncü kez yıkıldık. Hüsrancı üstüne hüsrancı!” dedi Sefa dayı.

Duyduklarımın son derece etkilenmiş, evime doğru giderken Hülya’nın tedavisini düşünüyordum.

İnsan Tükenince'den...

Özür

Ali ÖREN

*Allah'ım kalbimi bana tekrar aç
Kapısı yüzüme kapanan yeri
İçerim karanlık, soğuk ve kıraç
Dışarda kaldığım günlerden beri*

*Kim kalsa kalbinden kapı dışarı
Kalır ıssızlık uçurumlarında
Esirge Allah'ım sen çocukları
Çocuk esirgeme kurumlarında*

*Esirge en çok da yalnızlarını
Kimseyi kalbinden öksüz bırakma
Her gece yak yine yıldızlarını
Karanlıklarımı göksüz bırakma*

*Allah'ım kalbime birazcık sabah
Bir parça aydınlık ömür dilerim
Geldim, ellerimde bir demet günah
Üzgünüm Allah'ım özür dilerim*

ŞİİR VE KADIN

Nilüfer Zontul AKTAŞ

-çığlıkça susarsa yürek şiir olur-

Arabamın camından izlerken uçsuz bucaksız âlemi, kuşça bir yürek kıpırtısı ile yol alıyordum, nice yürekleri gönlüme ekleyeceğimden habersiz. Şiir dinletisi programına yol alışı bambaşka anlamı oluyordu ruhumda, kıpır kıpır...

Şiir; sözün sessiz fakat en keskin haliydi. Bu yol alışı tarifini sordular bana hep. Kadınlar şiir yazar mı? “Ulvi bir makam yüreğe gelen sözler erkek kadın diye ayırmıyor” dedim. “Söze gem vursa da insan, şiir dökülürdü” dedim.

Unuttu kalbim etrafına çit çakmayı

Dökülürken şiir

Suçluydu!

Şiire kadının eli değil, yüzyıllar boyu, ruhu değmişti. Her kadın bir şiirdi. Nazenin, sevgi dolu, şefkatli, nadide varlıklar...

Fıtratları korundukça bu özellikleri daimdi. Kadını hırçın ve anlaşılmaz kılan onun şiir ruhunu keşfetmeye korkanlar idi. Bir de kelimeleri yontup şiir yazıyorsa bir kadın daha başka bir muamele görmeliydi. İnci düşüşler vardı onun yüreğinden...

Şiir yazmak ve okumak şiiri tanımlamaya yetmezdi elbette. Şiir hayatı, insanı tanımayı kendine borç bilmiş insana verilmiş bir lütuftu, belki de.

İyi şiir yazarım bir gün

İyi bir hikâye

İyi bir resim de yaparım belki

İyi bir insan olduğuma şahit olmalıydı önce dünya

Yürek diline eklenmiş sözcükler, sevgi dolu misafirperver bir gönülde de bambaşka bir kisveye bürünürler.

Şiiri şiirle anlatan ruhuma kulak verdim;

Dilime takılanlar sözcük

Kırılanlar-Kristal bir vazoda yürek sesi-

Kâh şiir

Kâh dua

Kâh sükût...

Yalayıp geçtikçe nice rüzgârlar

İncinir

Dokundukça nice ırmaklar

Buğu bırakır

Kristal bir vazoda yürek sesi-Kırılanlar-

Dilime takılanlar

Geriye kalanlar...

İbrahim’ce yanmayı, insanın deruni hislerini bilmektir şiir ruhu. İbrahim ruhunu içselleştirmek. İşte tefekkürün mekânıydı bu anlamda. Sözün sanata, estetiğe, gönüllere vurma vakti idi şiir, bambaşka bir pencereden.

Şiir an’la yanıp sözle sızlamaktı

Şiirdi kalbimin uçsuz bucaksız bahçelerinde

Gördüğüm çıtı pıtı çiçekler

...

Her söz akitti dilde. Şiir şuurun farkındalığıyla yayılacaktı dalga dalga hoş bir seda ile... Hz. Eyüp’ün sabrını işlemekti nakış nakış şiir. Yüreğin en aciz demlerini zırh ile sarmaktı BİR Vahyin d’okunuşu ile...

Yazarken susmak, susarken coşmaktı şiir...

İçine karışan sevdalarla yol almaktı yar olana, anlamaktı aşk ile Aşk’ı...

Yaraya merhem ararken acıyı çekmekti mürekkep misali kaleme... Damar damar taş(ı)maktı, k’alemler alem olmaktadır.

Gönül saraylarında huri, gılman hem demiydi...

Sâfiyane duygularla dağlamaktı, kırıkları biriktirip uzunca yollar çizmekti yıldızlara.

İşıltıları avuçlamaktı şiir yazmak...

Kâğıtla sarmaş dolaş olmak, kalemin sırrını keşfetmekti...

Özlemlere, vuslat umudunun avucuyla tutunmak,
Yusufların kuyularına Muhammed'in (as) Hıra 'sına
talip olmağı...

*Yazmak ki; ruhunun en ince tellerine dokunup, kubbede
hoş bir seda ile baki kalmaktı...*

Şiirin sesi yazımıza bir şiirle nokta koyalım.

Bir şiir tutuştu gönlüme

Çay sıcaklığında

Gün karanlığında...

Biraz mahcup

Biraz ıslak

Biraz Naz'dan

Bir şiir tutuştu gönlüme

Biraz yaşam

Biraz sevdâ

Biraz ölümden...

Bir şiir tutuştu gönlüme

Biraz yük

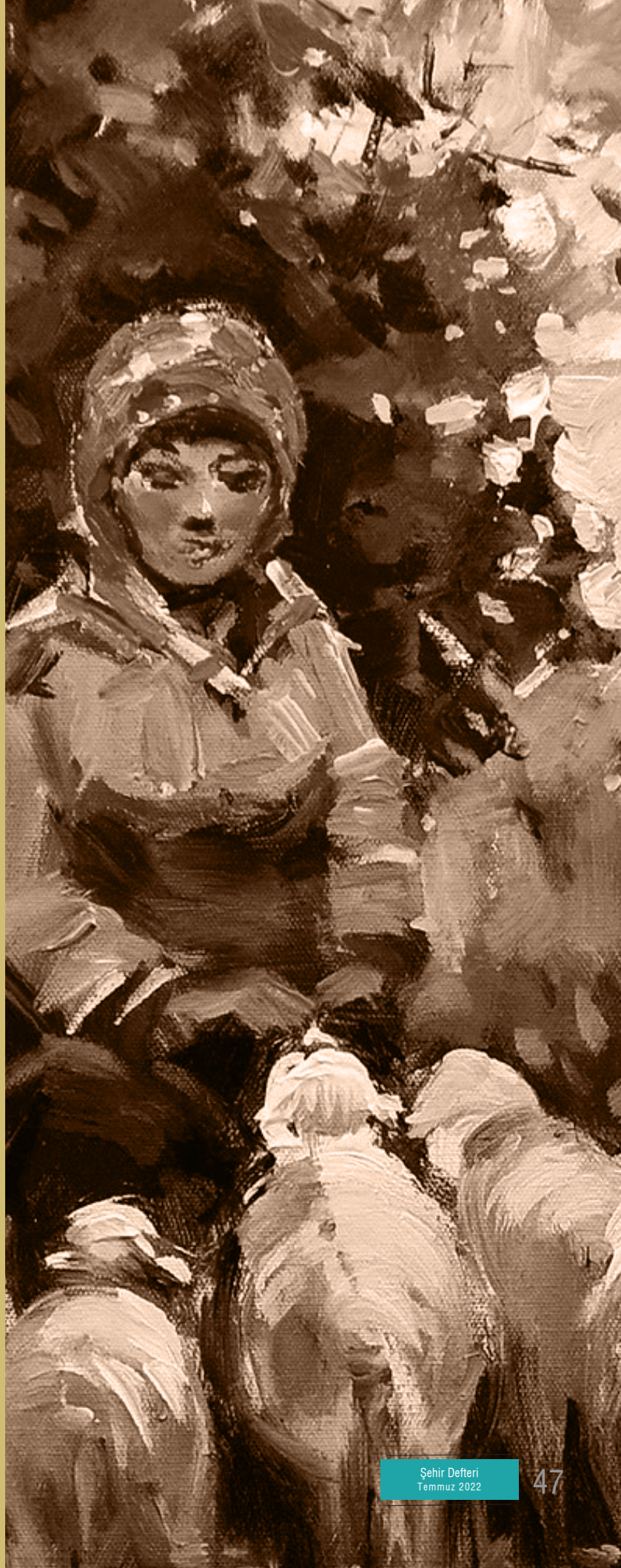
Biraz sükût

Biraz kendimden

En çok da hasret

Dönüşü olmayan seferler

...

Salt Okunur

Vildan Poyraz COŞKUN

Rüzgârın mukadderatı gelip geçmek,
Savuruyor, yarıyor kalabalığı
Mabedinde hüzün diriliyor
Yaşamın arzulanmayan yanı
Her yandan çıkmaz sokak
En ağırından sınanıyor olmak
Haklılığa bir adım yakınlık gerçeği

Aşk devleti yıkılacak
Mahrem olsa da ne varsa içinde
Eski vızıltılar
Korunaklı nahoş hadiseler
Gözden düşürdüğüm başkaca hakikatler
İzahtan uzak
Üstelik boş verilmiş

Anadolu küskünlüğünde
İstanbul güneşinin basireti bağlı

Kelimeler sabırsız
Dolanıyor, dilime hâkim
Fikren hadiseye müdahale etmek
Tesis etmek gerek
Ama tartıda denk olacak söylenenler
Kendi kayıtlarını değerlendirecek zaman

Aksiyonu yüksek ne varsa nasibimizde
Vaziyet alacağız tek de olsak
Kâh söylenecek
Kâh süzülecek sözler
Anlaşılabilir
Bildığın düpedüz
İç sesim renk renk desen desen
Halimiz salt okunur

*“Gece yükselen ayın kan dolu tepsisinde”
(Ziya Osman Saba)*

*Kayalıkta yavrusuna uçmayı öğretmek isteyen kartalın kırık kanatlarına kırınlığı
Gölgesini sabır ve heybetle besleyen kökleri zapt edilmiş çınarın çığlığı
Günleri yırtıldıkça kâğıtlara ve insana öfkesi büyüyen takvimin tehdidi*

*Ayak izleriyle kirlene kirlene incelen yerin yüzündeki yığı
Topraklarında hiç kümbet harcı karılmamış şehrin şüphesi
Pasını bir evlat gibi yüzünde taşıyan demirin durgunluğu*

*Usulca hürriyeti elinden alınan mekanın mahcubiyeti
Hep bir sesin peşine takılıp giden yalnızlığın yarası
Küllerini kursağında taşıyan anka'yı ağlatan ah*

*Bulutundan korka korka kopan suyun sancısı
Ateşe verilen ipin ilmeğindeki ima
Hepsi bir işaret idi
Hepsi bir işaret
Hepsi bir
Hepsi*

Senin Buradan Geçtiğindir

*Elimin yalnızlıktan titrediği bilinmesin diye
Üç meydan harbinin içinden Sana toplanmış bir deste karanfille geçtim.*

*Yedi gün yedi gece yokluğundan açılan yaraya dil aradım
Dağlarda ovalarda şehirlerde yaratanın bereket serptiği*

*Adını kırk kez zikredip etrafında döndüğüm acıyı da yakıtılar işte
Budaklarına paslı çiviler çakılmış bir söğüt ağacına benzedim*

*Senin yaratıldığın toprağı öptüm şehirler yeniden kuruldu
Senin geçtiğin yola çıktım dağlar birbirine kavuştu*

*Biliyorum kalbinden serin bir nehir akıyor
Biliyorum serin bir nehir akıyor kalbinden*

Benim göğsümde kafes yok

TESTEREYİ BİLEMEK

Behçet GÜLENAY

Çocukluğumda geniş zeytin bahçelerimiz vardı. Babamla bu zeytin bahçelerinden birinde çalışıyorduk. Bir gün yanıma güçlü, kuvvetli, elleri sivri ve geniş uçlu; eskimiş bir küreği andıran, adamın biri yaklaştı. İşe ihtiyacı vardı. Bizimse bahçelerde çalışacak birine...

Babam:

“Ne iş yapıyorsun?” diye sordu.

Adam:

“Her iş elimden gelir beyim” diye karşılık verdi.

Babam:

“Bana bahçe işlerinde yardım edecek, budama yapacak birine ihtiyacım var. Anlar mısın?” diye ekledi.

“Anlarım” dedi adam.

Daha ilk günden başladı bahçeyi budamaya. Adam ilk gün çok iyiydi, âdeta bir makine gibi çalışıyordu. Altmışın üzerinde zeytin ağacı budadı. Babam çok memnun kalmıştı. Memnuniyetini işçiyle paylaştı.

Fakat ikinci gün ancak elli beş civarında budayabildi. Bütün gayretine rağmen üçüncü gün bu oran biraz daha düştü. Dördüncü gün biraz daha derken... Daha fazla çalışmasına rağmen her geçen gün budadığı zeytin ağacı azalıyordu. Ne yapacağını bilemedi.

Adamcağız kendini babama karşı mahcup hissediyor olacak ki ikindi vakti iki büklüm olmuş vaziyette babama geldi.

“Ne yapsam kâr etmiyor beyim. Bütün gayretime rağmen başaramıyorum. Size karşı mahcubum. Aldığım ücreti hak etmiyorum. Hak etmediğim bir ücreti alamam. Onun için affımı istiyorum!” diyerek mahcubiyetini dile getirdi.

Babam gülümseyerek, işçiye:

“En son testerene ne zaman biledin?”

İşçi düşündü, testereyi hiç bilemediğini hatırladı.

“Zeytin ağaçlarını budamakla o kadar meşgul oldum

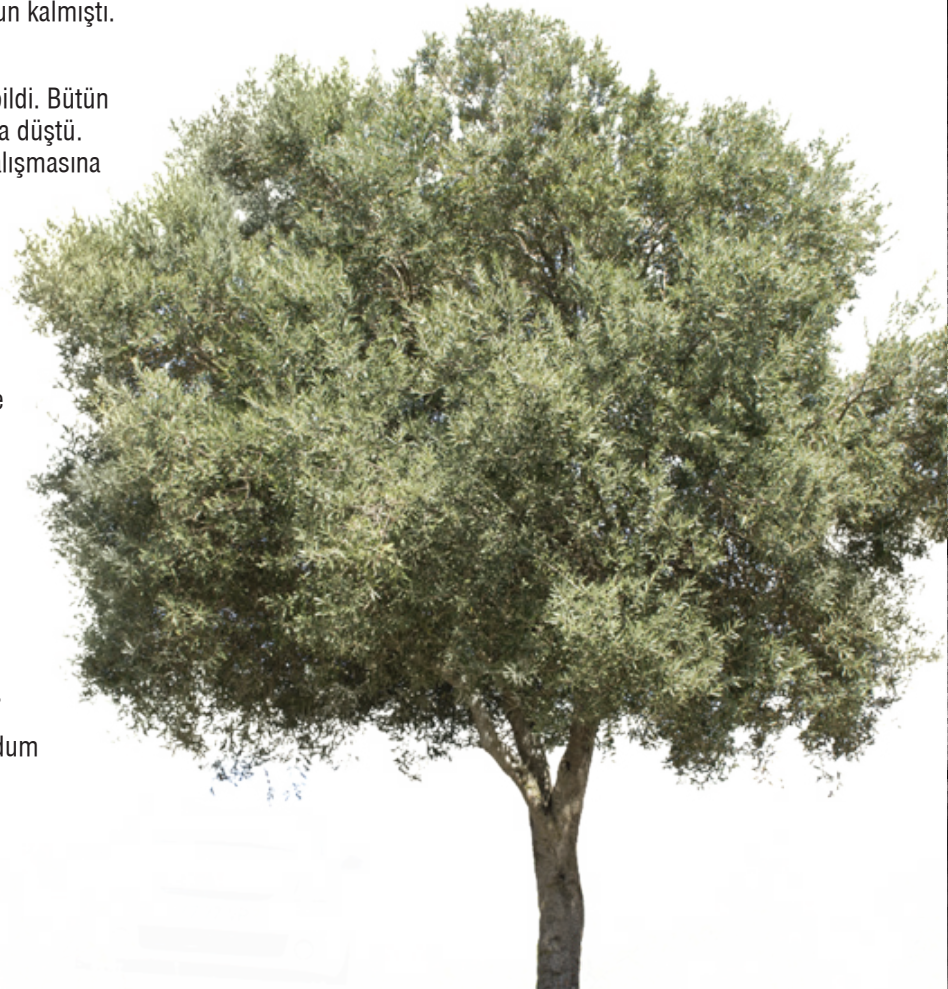
ki, testereyi bilemek hiç aklıma gelmedi beyim.” dedi kısık bir sesle.

Avurtları çökmüş, iri elmacık kemikleri iyicene belirgin hale gelmiş babam, dağ gibi adamın sırtını sıvazladı. O yumuşacık, sarıp sarmalayan sesiyle;

“Görüyorum ki geldiğin günden beri hiç nefes almadan çalışıyorsun. Unutma koçum, sürekli çalışmak tek başına hiç bir zaman yetmez. Başarmak için vakitlice dinlenmek ve testereyi bilemek lazım.”

Yıllar geçti. Büyüdüm! Ne zaman çalışıp da yalpalsam babamın gülümseyerek; “En son testerene ne zaman biledin?” deyişini hatırlar, testeremi yani zekâmı bilerim. Hayatımdaki başarıların anahtarı budur. Çünkü biliyorum ki başarıya giden yol; çok çalışmaktan değil etkili ve verimli çalışmaktan geçmektedir.

Hafızanın güçlenip iyi öğrenmesi için dinlenmeye ve farklı şeylerle meşgul olmaya ihtiyacı vardır.

O Şür

Hasan AKBAL

*Ben yalnızlığa sarılıyorum
Dudaklarımın kanla imtihanı var
Bağıra bağıra kaçıyor kâbus
Geldiği gibi derin vuslata hamile
O çocuk bir hasret minberinde...*

*İssız karanlığa gözlerini çiziyorum
Benden daha derine bakıyor
Tutup kaldırmak istiyorum,
Yaprakları dökülüyor sılaya hasret
O gülüşün masum, birde ölüm...*

*Üstümü üstüne toprak yaptım
Hapis içime damlamış kan çukuru
Yalnızlığa katık ettim ıssızca
Açamıyor gözlerini gülümsüyor
Sen diyorum, tarifi emanet edildi...*

ELEK

Mehtap ALTAN

Sahi! Siz hiç, bir şehre/ilçeye/köye kırıldınız, gücendiniz mi? Ki böyle bir durumu yaşadığınız, koyun başınızı yazımızın omzuna. Zira kırılmak bir yere, bir kişiye, bir duyguya, insan olan yanımızı daha da olgunlaştıracak mayasının sancısıdır. Sancı çekmeden nasıl direnç gösterir ki içimizde güllenen umutlar. Dirençsiz her hâl, bizi ancak sıradan bir ömrün, sıradan bir kişisi yapar. Sırayı bazen şaşırmalı, sıradan bazen çıkmalı, sormalı, sorgulamalı, sıra dışı gövermelerin eteklerinden bazen dökülmeli, pişmeli ki olgunlaşmanın/tecrübenin döşünde yeniden, yeniden doğalım...

Şehirlerin gerdanına dizdiğimiz/sindirdiğimiz cümlelerden kokular, geleceğe sunulan çeyizlerdir! Çeyiz sandığında ilim olmayan, kitapları olmayan, geçmişin sökülmeyen hırkasını geleceğe giydirmeyen hangi eser yoktur ki? Olması gereken bu erdem aynaları taşımaz mı bizden sonrakilere bizim gönül izimizi? Ayrıca... Gönlümüze izini sür/e/meyen hiçbir duygu yer edinemez hatıra bahçemizde. Hatıra bahçesi olmayan hangi ömür yeryüzüne mührünü vurabilmiştir ki?

Yazının da yazgısı vardır düsturu ile çıktığımız, her şehir sancısı öncemizi/sonramızı belirleyen ilçe/köy; güzergâhını kendi tayin edendi. Gönlümüzün avlusuna bu defa rotasını çizen ilçe kısıp kısıp değil, bas bas bağırarak çağırıyordu bizi! Gürültüden hep çekinen yanımız yine de bu sese kulak verdi. Vitrindeki her işaret, bizi içeride sunulan asıl hikâyeye götürür bilirdik. Ama bilmediğimiz, ötelediğimiz bir şey vardı ki o da gösterişi, duruşundaki zenginliği ve çıkardığı kibirli gürültü ile yer edinen her ayrıntının aslında boşluğun avurtlarındaki yara olduğu idi. Yara... Evet, şifanın anavatanydı! Ama bazı yaralar, şifasını inkâr eden kokular doğururdu. Ve avurtlarına samimiyetsizlik sinmiş canlı cansız oluşumların çıkardığı anlamsız kokular da bilirdik ki âna hizmet eden günlük gülüşlerdi!

Bu defaki güzergâhımızı çizen ne bizdik ne yazının yazgısı ne de kulağımıza fısıldanan ilham sancağıydı! Bile bile lades olmanın matematiğini bozmak inadının özetiydi... İzmir'imiz için attığımız gönül kulaçlarının rotasını, radikal bir kararla zorlama bir sancıya, sunî bir sancıya teslim etmiştik.

Evet, bu defa biraz kırgın, biraz küskün, biraz da buruk

başladık bir ilçenin duvağını açmaya! Daha “Bismillah” dediğimiz anda, sizin kutsal saydığınız yolunuzu “boş işler!” diye nitelendiren bir gönlün rehberliği elbette ki içinizdeki coşkuyu üşütür/sızlatır. Sanat; harflerin, çizgilerin, kutsal soluğunda sırrın suyuna ateş olup hiçliğin hırkasını giyebilmenin ilmini verir insana. Ve ne yazık ki ömrüne ilmin kokusu sinmeyenlerce, itina ile köretilmeye

çalışılır mürekkebe, reнге, fırçaya, kaleme vurgun gönüllerin hassas yanları. Oysa sanata aşkla teslim olanların gerçek aşka gidiş yolu; bir yurdun, bir ülkenin belki de yeryüzünün yazgısını çizmez mi?

Düşünsenize muhatabınızın size, “Sanat karın doyurmaz. Hayatın gerçekleri var. Önce gelecek. Hep gelecek... Tiyatroya yeteneği olan bir yakınımaya doğru zamanda müdahale ettim ve şimdi statüsü yüksek bir mesleği var!” demesi ve gözümüzün içine baka baka sanat için, “Bunlar boş işler!” diye ısrarla devam etmesi... Ardından bizim; “Peki bu belde için bir tarihi, bir edebî, bir matbu çalışma

hiç olmuş mu? İlçenizin, geleceğin emanetçilerinin tanınması adına bir çalışması var mı?” sorumuz üzerine, “Entelektüel birikimi güçlü bir ilçeyiz ama sanırım yok!..” demesinin ardından en insanî izni kendisinden isteyip, eksik zamanın şaşkın şahitliğinde yol aldık zengin/turistik ilçenin yabancı sokaklarına doğru...

Balpeks, BelkaPizza&Kumpir, Varone, CafeSomaе, PenchCafe, Adranil, Spor Haus, LenaDecer, Myatikal, Cettonlend, Viyet, Dinam’s, TeaaHaouse, Angelho, Dentachi, Revekla, PimperCafe, Eskamid, IceilSelad Bar, RejulaveMisaCafev.s ...

Bu isimler ne mi? Mekân isimleri... Bar, kafe, market, restoran isimleri. Sokaklarında güzelim Türkçemle harman olmuş isimler dururken! Milli duygularımızın kenetlendiği ve bu bağlamda çoğalarak bize gelen öz isimler dururken, neden yabancıya ve yabancı isimlere özentî uçurumuna düşeriz ki? Barbaros Köyü’nde ki emânet geldi aklıma. Kulalı Ali’nin emaneti, 1930 yılından beri hiç kapanmayan bir bakkal! Babasının emanetine tüm sadakati ile sahip çıkan bir kız çocuğu... Hatırladınız değil mi? Barbaros’umuzu anlatırken bahsetmiştik bu bakkaldan. Özündeki tadı, lezzeti, rengi hiç değiştirmeden. Aslını koruyarak şimdiki zamanda soluk aldirmaya çalışan bir geçmiş/gelecek emanetçisi. Yıllar öncesinin rafları bile hâlâ gözü gibi korunarak... Masa örtülerindeki nakış desenlerinin ruhumuza üflediği naftalin kokulu sandık türküsü! Duvarlarındaki taşların orijinal hâli ile kalışı. Restorasyon adı altında basmakalıp ya da özensiz sıvaların endamına kaçışın da olmaması. Kısacası, öze şeddelenen hakiki bir sahip çıkış seramonisi... Evet, Kulalı Ali’nin torununun öze tutunuşunun hikâyesi neden bize örnek olmasın? Neden yabancı isimler cennetine çevirdiğimiz yerlerde, yeni nesli şikâyet ederiz ki? Onlar ne görüyorsa ona yönelerek büyümüyorlar mı? Tamam, çağın duruşuna uygun dekore edilir, zira ayak uydurmak da hayata dâhildir. Ama mekânlara konulan isimlerdeki yabancı hayranlığı, önü alınmaz bir tehlikenin de habercisi...

Ulu Önder Mustafa Kemâl Atatürk’ün günümüzde oluşan bu tehlikeyi yıllar öncesinden görmüşçesine Türkçe’nin yabancı dillerin etkisinden korunması konusundaki sözlerini hatırlamakta fayda var;

“Milli duygu ile dil arasındaki bağ çok güçlüdür. Dilin milli ve zengin olması, milli duygunun gelişmesinde başlıca etkindir. Türk dili, dillerin en zenginlerindendir. Yeter ki bu dil bilinçli işlensin. Ülkesini, yüksek bağımsızlığını korumasını bilen Türk ulusu, dilini de yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmalıdır.”

Bölgenin kendine has taşlarından inşa edilmesi ile ayrı bir

tarihi dokuya sahip olan ilçe, Arnavut kaldırımlı dar sokaklarına bizi davet ediyordu. Taşların, duvarların, hatta restorasyonu bekleyen tarihi binadaki pencereden sarkan ve kırık pencere camından dolayı zamana daha fazla karşı koyamayan perdenin parçalanmış olmasına rağmen, asaletinden bir şey kaybetmeyen dantelleri dâhi bizi çağırıyordu da. Hem de tüm eskitilmişliği ile! Ama o yabancı isimlerle donatılmış mekânlardan, sadece vitrinlerine koydukları otantik kıyafetlerden ilçemiz olduğunu algılayabildiğimiz anlar bizi inciten ayrıntılardı. Ki Tarihi Rum evleri yine kendini ötelere belli eden salınışıyla bize göz kırpmaya çalışsa da bulamadığımız samimiyetin eksik basamaklarından düşüyordu yüreğimiz! Evet, düşüyordu...

Gözlerimiz, öksüz bir çocuğun yaslandığı ağacın kovuğunda geleceğini arıyorken ki umudu ile bakıyordu, daha ilk adımımızda bizi küstüren ilçenin sokaklarına. Bayındır'ımızın sokaklarında rastladığımız Sündüzteyzemiz, tam biz kalkarken; "Aman ha gençler! Sokaklarımızı gezerken dağıtmayın, kirletmeyin öyle gezin... Kapı eşiklerimizdeki çiçekler dantellerimiz bizim. Söküp, buruşturup atmayın..." der gibi telkinde bulunması... Sahiplenmenin en şık şekliyd. Sokağını, şehrini, kaldırımını, tozunu, toprağını, yarasını, umudunu... Evet, gözlerimiz Bayındır'daki Sündüz tezeyi, Barbaros'taki babasının bakkal dükkânına sahip çıkan genç kadını, Kadifekale'de dokuduğu kilimlerin ardındaki felsefeyi artık aktaracak kimse kalmadığı için üzülen Rukiye'yi arıyordu. Oysa biliyoruz ki mutlaka bu güzel ilçenin de vardı tarihe tanıklık eden, samimiyetini kuşanıp buyur eden yüreği ile bize ılgıt ılgıt bakan bir güngörmüşü mutlaka vardı! Ama... Ama işte...

Evet, eğlenmek için gelenlerin aradığı her şeyi bulabileceği bir ilçe! Hatta normal fiyatının üç katı, beş katı ödeme yaptığı için kendini diğer insanlardan ayrıcalıklı görenlerin tatminkârlığı kaçınılmaz! Özellikle de para yönünden sorunu olmayanların oldukça da memnun kalacağı bir güzel köşesi İzmir'imizin. Ama... Ama eksik, buruk ve tamam değil... Tamamlamıyor. Sarmıyor... Kucaklamıyor... Koklayıp hoş geldiniz demiyor... Diyemiyor...

Cami... Bir cami aradı gözlerimiz. Belki gönlümüzdeki kırıkları onun avlusunda yıkar, arındırırız diye. Belki rüzgârının bize anlatmak istediğini cami avlusunda oyun oynayan bir çocuğun gözlerinden okuruz diye. İlçeden tam ayrılacağımız sırada tarihi caminin avlusunda bulmuştuk kendimizi. Sanki göğün göğsünden ruhumuza doğru akan o kekre hüznü, tamamen içimize çekmek istemesine derin bir nefes aldık. Birkaç saniye içimizde tutup avlunun kıyısında bekleyen güvercinin kanatlarına doğru bıraktık nefesimizi. İşte o an bayram yeri gibiydi ruhumuz, bayram yeri... Avlunun tam karşısında Dodoci adlı mekâna girmek isteyen ama giremeyen çocuğun bakışları ile kenetlendi bakışlarımız. Evet, nefes alıyordu bu ilçe. Evet, usul usul çağırıyordu biz giderken kendinden...

Biz bu duygusal sivruluşu yaşarken, hiç dinmeyen rüzgâr, sanki bize bir şeyler anlatmak ister gibiydi.

"Bana değil, bağırmadaki gönüllere küsün"...

Ayrılık

Güngör Emel ÜZÜMCÜ

*İpi boynunda bir mahkûmum şimdi
Şehrin hoyrat gelenekleri sırtımda
Parmaklarım kaybetmenin korkusunda
Kasvet çöktü kırmızı güllerin bağlarına
Beyaz olan ıslaktı, mağrurdu.*

*Haset bakışların nazarı saçlarımda
Topladım duygularımı kırık dökük ne varsa
Sığmıyordu valizlere, odalara, gönüllere
Dipsiz kuyunun gönüllü üyesiydim şimdi
Uğurluyordum sevdami şuursuzca bilinmezliklere*

*Boğazımda cam kırığı sözler
Konuşsam kanayacak, sussam boğacak
Vakit gelmişti artık bir ecel hızında
Parmağımda halkanın vefalı izleri
Azad ettim seni bilinmez kaderime*

*Şimdi gönül zindanında
Müebbedimle baş başa
Selam söyle yaşanmamışlarına
Hakkını helal eyle özlem dolu kelimelerimle
Asalet kokan duruşun
Aynadaki yansıması artık var oluşum...*

KALANIN EKSİK HİKÂYESİ

Ayşe YAZ

Kadın güneşlikleri bir çırpıda çekti. Duvarın çıkıntısını oluşturan kolonun hizasından perdeyi metal kısaçla tutturdu. Açılan camdan solgun bir kış güneşi içeriye hücum etti. Karşı duvarda az biraz gezindi. Duvarın rengini mi beğenmedi, mekân mı dar geldi bilinmez! Usulca süzülüp çekildi. Loş bir grilik odayı kapladı.

Oldukça sade döşenmiş odanın, tam ortasında devetüyü başlıkla tamamlanan bir yatak vardı. Yatağa büyük geldiği her halinden belli mor çarşafın altında büzülmüş yatan kadın o kadar zayıftı ki kımıldamasa, fark edilmeyecekti. Kadının buruşuk yüzü, yastıkla yorganın birleştiği yerden taşan uzun beyaz saçlarının ardında kalıyor, görünmüyordu.

Gülbahar, parmak uçlarına basarak yatağa yaklaştı;

”Perizât Sultan artık uyansan. “

Yatağın içinde bir kıpırdanma oldu. Ufak buruşuk, beyaz bir ayak yorgandan firar edip yataktan sarktı. Kanı çekilmiş camlaşmış gibi duran derinin altında mavi damarlar kıvrım kıvrımdı. Yere basmaya kıyamayan pembe bir topuğu vardı. Pırıl pırıl parlayan tırnakların hafif pembeliği minik ayağa, ayrı bir naiflik veriyordu.

Kadın; yorganı hafifçe kaldırdı, elini uzatıp, beyaz saçları topladı. Onlarca çizginin kesişime noktası buruşuk yüzün sağ tarafı belirdi. Eti çekilmiş yanakların ortasında duran iri burun çehrenin tüm ahengini bozar gibiydi. Usulca açılan kirpiklerin ardında beliren mavi boncuklarda yorgun pırıltılar dalgalandı. Duyulur duyulmaz arası:

”Sen git ben kalkarım.”

”Olmaz kahvaltıyı beraber yapacağız.”

Gülbahar bugün onunla kahvaltı yapmadan çıkmak

istemiyordu. Hem Fadime de son günlerde saat on olmadan gelmez olmuştu. Ne zor şeydi insan çalıştırmak!

Yaşlı kadının minik adımlarla lavaboya gidişini seyretti. Sonra mutfağa geçip kahvaltı hazırlamaya başladı. Evin küçüklüğüne inat mutfağın genişliği bu şehirdeki herkesi hayrete düşürecek kadar tezattı. Dalgın bakışlarla bir müddet yatak odasının tersine mutfak camından giren ışıkla sessizliğin buluşmasını seyretti. Sonra kahvaltılıkları masanın üzerine dizdi. Tereyağına kırdığı iki yumurtanın cızırdayan sesine karışan kokusunu içine çekti.

Yaşlı kadın mutfak kapısında görüldüğünde üzerini değiştirmiş, sırtına etekleri işlemeli mavi bir entari geçirmişti. Açık yakasından görünen kuru kırışık gerdanını dikdörtgen bir kutuyu andıran kolye süslüyordu. Ak saçlarını erguvan rengi bandanayla toplamıştı.

“Ooo!! Perizat Sultan, yine çok şıkız.”

Kadın duyduklarını umursamadı, geçip oturdu. Tost makinesinde kızartılmış ekmeklerden birini yılların buruşturduğu apak elleriyle usulca alıp, böldü. Ufak ahenkli dokunuşlarla yumurtanın sarısına bandı. Nereden çıktığı belli olmayan bir sinek boşlukta üçgenler çizirken kendi konserini verdi. Seyircilerini memnun edemediğini anlamış olacak ki mutfak kapısından firar etti. Uzayıp giden zamandaki sessizlik çaydanlığın fokurtusunda ebedi bir yangına dönüşmeden “Küs müyüz?” dedi Gülbahar.

Kadın yakın gözlüklerinin üzerinden kaşlarını kaldırıp baktı. Sonra elini zeytin tabağına uzattı. Soruyu cevaplamadı. Gülbahar yerinden kalktı, dizlerinin üzerine çöktü, buruşuk elleri avuçlarının arasına aldı, kadının mavisini sönük dalgın gözlerine uzun uzun baktı.

“Küssem ne olacak ki izin mi vereceksin?” dedik kadın.

“Vermeyeceğim ama bana küsmeni de istemiyorum.”

Küsme lüksü yoktu ki kadının! Aklına bir şey takılmış gibi gözlerini kısıp kırıltısızca durdu. Küçülen bakışlarının ardında kocaman bir dünya vardı. Hafızasının üzerinde esen serin rüzgâr, uzak zamanları çoğalttı. Yaşadığı şehrin sisinde damıttığı gözyaşları domur domur boncuklarını doldurdu. Dili ağzında dönmüyordu ama zihninden geçenler belliydi.

Giden geride kalanın eksik yanıydı. Pencerede gün dönüyor, kış bahara kavuşuyor, bahçedeki karayemiş meyveye duruyor ama dönmüyordu Süleyman. Oysa daha dün gibiydi teknenin sularda süzülüşü. Yüreğini yakan isyan, kâbuslu

rüyalarla süslenirken, toprağın koynunda yağmura hasret tohum gibi, eli yüreğinde bekledi. Kapı zilinde, vakitsiz çalan telefonda, denizin sahile vuran yumruklarında, rüzgârın çatıları döven hincında, sokaklarda sevinç naraların atanların çığlıklarında hep bir muştı umdu.

Sonra, sonrası simsiyah bir sessizlik... Ve sessizliğin içinde hasret. Demir bir kapının karşısında öylece oturdu. İlmek ilmek çözmek için karanlık sulara bırakılan ayak izlerinin sırrını. Ne günü saydı, ne yıla itibar etti. Ama açılmadı, duvarların ardındakini gizleyen görkemli kapı.

Dış kapının dönen kilidi genç kadını diz çöktüğü yerden kaldırdı. Fadime gelmişti. Mantosunu askıya asıp mutfak kapısından selam vermesiyle günlük bültene başlaması bir oldu.

“Vallahi şehir kaynıyor. Sanırsın bayram herkes memlekete gelmiş.”

Gülbahar Hanım'ın kaş göz işareti Fadime'nin cümlelerinin hızını kesmese şehrin şampiyon olan futbol takımı için yapılacak kutlama hazırlıklarını ballandıra ballandıra anlatması kaçınılmazdı.

Fadime'nin gelişiyile değişen ortamın havası, aklıyla vicdanı arasında sıkışmış Gülbahar'ı kurtardı. Bir kaç lokmayı hızla ağzına tıktırdı. Yüzündeki yapış yapış hüzünden sırrının okunmasından korkan yeminli bir çaşıt gibi hızla çantasını topladı. Kapıda kendisini uğurlayan Fadime'ye;

“Dışarı çıkmasına sakın izin verme. Bu aralar konsolosluktan arayanlarla uğraşamayacağım.”

“Siz hiç merak etmeyin Gülbahar Hanım, ben nenenizi oyalarım.”

Fadime kapanan kapının önünde bir müddet bekledi. Elini göğsünün üstüne götürüp temizlenmiş bir yarayı sıvazlar gibi uzun uzun nefes alıp ciğerlerine çekti. Hem Gülbahar Hanım'a hem de türlü derdin pençesindeki Perizat Nine'nin hiç bitmeyen hasretine yandı içi. Sonra duyulur duyulmaz mırıldandı;

“Ahh, ahh! Vakitsiz ayrılıklara yazgılı Gülbahar Hanım! Anadan öksüz babadan yoksunsun. Tutunacak tek dalın var, o da ebedi yangınların kavurduğu yaşlı bir nene. Umudunsa, Moskof hapishanelerinde, ömür çürüttüğünü diyemediğin balıkçı bir baba...”

BÜYÜLÜ HAYALLER

Gülçin Yağmur AKBULUT

Bu tabut da neyin nesi? Neden dalgın tramvaylar geçiyor babamın kaşları arasından? Bütün dünyaya çaresizliğini anons eder gibi neden hıçkırarak ağlıyor annem? Dayım nerelerde? Niçin bilmiş bilmiş konuşup megaloman hayallerinden bahsetmiyor.

Omuzlarımdaki okul çantasını ağır bir külçe gibi yere bıraktım. Babamı kestirdim gözüme. Anneme göre daha sakindi gözlerinin yakası.

“Dayını kaybettik. Dehşet bir trafik kazası...”

Beynimin içinde susmayan siren sesleri... Daha bu sabah aynı masada yapmamış mıydık kahvaltımızı?

Geçen yıl iletişim fakültesini bitiren dayım, aylarca işsiz gezdikten sonra yerel bir radyoda işe başlamıştı. Onun annesi de babası da benim annemdi. Her ikisini de küçük yaşta kaybedince hem annelik hem de babalık yapmıştı beş yaş büyük olan ablası dayıma. Annemi istemeye gelen

babam şartsız kayıtsız dayımı da kabul etmişti.

Aynı odayı paylaşıyorduk dayımla. Bakmayın dayım dediğime. Hayatın sırtını sıvazlamam için yağmura kafa tutmamı sağlayan en yakın dostumdu o benim. On dört yaşındaki bir ergenin roman sayfaları arasında paragrafsız kalmasıdır onun beni terk edişi.

Bin takla atardı yaşam salıncağı içinde devinirken. Yokuş aşağıya saldığı hayallerinin ne dizginleri vardı ne de durdurmak için üzerine basacağı bir freni. Ne çok kızardı ne çok azarlardı onu annem. Düşlerin zehirli kapısından çıkıp gerçeğin cümleleriyle yaşamasını isterdi hayatı.

Bazen hak vermiyor değildim anneme. Ucu bucağı yoktu dayımın kurduğu hayallerin. Devlerin yaşadığına inanırdı mesela. Onları bulup getireceğini anlatırdı uzun uzun. Bir başka gün uzaylı yaratıkların elli atmış yıl sonra dünyayı ele geçireceğini anlatırdı. Akıl hastası falan değildi. Defalarca

psikiyatri doktoruna götürmüştü annem. Aksine normal insanlardan çok daha yüksek bir zekâya sahip olduğunu ileri sürmüştü doktorlar yaptıkları IQ testleri sonucunda.

Dünyayı dolaşacak kadar zengin olacaktı. Servetinin dörtte birini ailesi olarak bildiği annem babam ve bana harcayacaktı. Dörtte birini yoksul ve muhtaçlara dağıtacak. Kalan dörtte ikisini de yaptığı bilimsel çalışmalarla insanlığa faydalı buluşlar için kullanacaktı. Zaman makineleri tasarlayacaktı. Işınlanma cihazıyla Everest tepesinin doruklarına çıkacak, Mississippi nehrinin sularında yüzecekti.

Bukağısından ayırdığı düşlerinin çöllerde hayat bulacağına inanırdı. Çöllere taşkın akarsuları taşıyacak, kutuplarda dört mevsim güneşi doğduracaktı. Komşumuz Ayşe teyzeye biyonik bacak taktıracak, mahallenin yedi yaşındaki sevimli Samet'inin doğuştan görmeyen gözlerine kornea nakli yaptıracaktı.

Sıkılırdım bazen dayımın uyur uyanık gördüğü rüyalarından. Bazen de dünyanın kirinden pasından arınmak için hiç düşünmeden atlardım sırtımı döndüğüm o rüyaların içine. Bir sürü zerzevat içinde durup da nefes aldığım olurdu o hülyaların derinlerine indiğimde.

Herkes ve her şey şizofren bir hastanın dalgalar arasında debelenmesi olarak görür ve gülüp geçerlerdi dayımın olağanüstü hayallerine. Annem, babam, komşu ve akrabalarım, yakın dost ve arkadaşları... Son zamanlarda bir de iş çevresi. Acıyan gözlerle bakarlardı dayımın gözlerini içine. O gün anlamamışım. Şimdi anlıyorum ki acınacak olan Efe Tokdemir değil, kaskatı bir hayata mahkûm ettikleri kendi silüetleriymiş meğer.

Geçen ağustosta okulumuz tatil düzenlemişti. Dolgunca bir ücret karşılığında denize sıfır bir otelde bir ay boyunca büyülmüş bir masal yaşayacaktık. Ceplerimdeki umutlarım kırık ve karanlıkta kalmıştı. Ne yaptıysam babamı tatile gitmem için gerekli ücreti ödemeye razı edememişim. Haksız da sayılmazdı. Kuru bir memur maaşı. Dört boğaz. Üstelik İstanbul gibi yerde ev de kira.

On beş yaşındaydım. Babamın o meblağı ödeyecek gücünün olmadığını bilsem de delice akan kanıma söz geçiremiyordum. Kendimi çöl ortasında kalmış bedeviler gibi hissediyordum. Uzun uzun susuyor, konuşmuyordum. İki gün sonra halı sahada mahallelinin maçı vardı. Dayım ve ben takımın iyi oyuncularındandık. Müzmin maç hastası dayım, sabah erkenden maça katılmayacağını yerine yeni bir oyuncu bulmamız gerektiğini söyledi. O güne kadar dayımın bu kadar

ketum olduğunu bilmiyordum. Ağzından girip burnundan çıktıysam da maça katılmamak için ileriye sürdüğü önemli işin ne olduğunu bir türlü öğrenemedim. Her ne kadar o taraklarda bezi olmasa da güzel bir manita bulup bizi ektiğini düşündüm.

Kaleci Efe olmayınca maçı kaybetmemiz kaçınılmaz olmuştu. Dargın ve karışık olan moralim iyice denizin dibine vurmuştu. İçten içe öfkelenmişim kaleci Efe'ye. Maç sonrası terli terli yatağa sokmazdı annem. Temiz çamaşır alıp duşa girmek için odama doğru yöneldim. Yanlışlıkla başka bir eve girmiş olmalıydım. Karşımda fal taşı gibi gözlerini açmış vaziyette bana bakan dayımı görünce sildim hafızamdan yanılıyla başka eve girmiş olma ihtimalini.

Avazım çıktığı kadar bağırdığımı hatırlıyorum. Bu çılgınlığın sebebi şaşkınlık mı yoksa annemin dayıma yapabilecekleri miydi bilmiyorum. Bugün bile çözemediğim bir muamma olarak hala belleğimin derinlerinde bekliyor.

Avucuyla ağzımı sıkı sıkıya kapatan dayım diğer eliyle de beni yatağıma oturturdu. Haydi, yüreğindeki plaja git. Giy mayonu denizin hırçın suları arasına süzül. Aklıma Ağva'ya ait yüzlerce parıltı yansıdı. Yüzümde anlamsız bir gülümseme. O gece alaca karanlığın içinde ulaşamadığım tatili hücrelerime kadar yaşadım. Dayım almış eline rengârenk duvar boyalarını odamın bütün duvarlarını tatil beldesine çevirmiş. Kıyıda dolaşan martıları canlı canlı gördüm o duvarlarda. Bir hafta boyunca başımızın etini yiyen annemin bezginlik verici söylemleri bile mutluluğumu gölgeleyememişti.

Şimdi sen yoksun Efe TOKDEMİR. Senin hayallerine gülüp geçen insanlar senin düşlerin olmadan mutlu olamıyor. Mesela annem; ev sahibi kapıya dayandığında beş odası bulunan jakuzili evin düşünüyü yaşayamadığı için suratı hep asık. Babam; ay ortasında meteliksiz kalınca oteller zincirinin yöneticisi olup da parayla oynayamadığı için alnının ortası buruş buruş. Ne çok empoze etmiştin bu fikri babamın nöronlarına. Ben artık Ağva'ya tatile gidemiyor, istediğim Kinetiks marka ayakkabıyı satın alamıyorum.

Sen yoksun. Hayat denen zorlu köprüden geçerken ayakta kalabilmemiz için yaktığın lambalar etrafımızı ısıtmıyor artık. Gökyüzüne açılan pencerelerimize kalın betonlar dökülmüş. Hayalin bittiği yerde karanlık başlıyormuş. Meğer hayal ettiği sürece yaşama tutunabiliyormuş insan. Başarabilir miyim bilmiyorum ama tetiği çektim. Bıraktığın yerden yürümeye devam edeceğim büyülmüş hayallerin üzerine.

Sarı Kubbe: K U D Ü S

Mehmet DEMİRKAPI

Kobalt mavisiydi gökyüzü
Sarı bir kubbe adı Kudüs
Yalnızca bu zamanlarda görülen
Güneş doğmadan önceki gökyüzü

Bütün yıldızları ay gibi yeryüzünde bir mescit
İçinde bir gölge, gölgeler ruhum gibi
Nasıl da pır pır ederdi
Her biri bin çocuk yüzü

Salınırdı gökyüzünde dalgalar
Bir yanıp bir sönen ateş böceği
Elinde ipten pervane ucunda bin taş
Adı Salah bir yanıp bir sönen yakamozlar gibi

Ah kalbim duru bir gökyüzünde leyla yıldızı
Kimin gönlünde varsa bir çocuk ki adı Rachel
Kobalt mavisi gökyüzünde asılı şimdi Kubbetüssahra

Kudüs, içinde bütün zamanların yeryüzü sevdası
Altın sarısı kubbesinde bir çift göz
Bir peygamber rüyası, bin çocuk sevdası
Kudüs, yeryüzü mazlurlarının duası, -la galibe illallah-

Eylül Hüzünü

Ecir DEMİRKIRAN

Her eylül hüzün başlar, yaprak dökülür daldan
Sanki ölüme giden, bir matem çılgılığı var
Sararan her bir yaprak, rengini alır baldan
Bir uzun yolculuğun, sonuna geldik havar

Tatlı bir esintidir, okşar ruhuma dolar
Ey gençlik acelen ne, bu rüzgâr gidişinde
Mahşere gider gibi, kısalıyor bak yollar
Hala aklım almıyor, beden neyin peşinde?

Yaklaşıyor gün be gün, tüm âlem aynı yerde
Bir gülün kaderinde, yol alır tüm umutlar
Hani nerde çocukluk, delikanlılık nerde
Kayboldu birer birer, serde kara bulutlar

Kurşunlar delip geçer, ufuk kan kırmızısı
Bir çocuk gözlerinde, yaşam anlamsız bakış
Canavar duygularda, dinmez hayat sızısı
Başlamadan bitirir, bu umutsuzca yazış

Geldi hazan mevsimi, mahzun ve buruk her yer
Yıkılır üstümüze, neşemizden yok eser
Hüznünde ne şarkılar yazıldı birer birer
Kimi nihavend çalar, kimi hüzzamdan eser

EŞREF SAATİ

Ezgi Fatma AÇIKGÖZ

Hayatta her şeyin bir eşref saati var. Eskilerin uğurlu ve en uygun zamanı belirtmede sıklıkla kullandıkları bu deyim aslı "Eşref-i Saat"tir. En anlaşılır ifadeyle, zamanın şerefli, denk gelme veya muvafık zaman gibi anlamlara gelir. Yıldız ilmi olarak da bilinen, astrolojiyle de yakından bağlantılı olan bu kavram, çok eski devirlerden bu yana insanları etkilemiş, onların yaşamlarını şekillendirmiştir. Buna göre, bir insanın eşref saatine denk geldiği düşünülen "uğurlu zamanlar" da başlayacağı herhangi bir iş başarıyla sonuçlanır. Eğer beklenen uğurlu zamanlar tespit edil(e)mezse, gerekirse o işe başlanmaz.

Yine eskiden, özellikle saraylarda "müneccim" adı verilen kişiler, eşref saatini belirlemek için var güçleriyle çalışmış. Belirli olaylara yönelik olarak tespit edilen saatler, uzun listeler hâlinde yazılır, sultana sunulmuş. Osmanlı Sarayında da bu amaçla oluşturulan müneccimbaşılık görevi önemli bir mevki olarak görülürmüş. O zamanlar sarayda doğan çocuklara isimlerin konulması, önemli devlet işleri, sultanların tahta çıkmaları, törenlerin düzenlenmesi, savaş ilânı vb. pek çok konuda müneccimlerin tespit ettikleri eşref saatlerinden yararlanılmış. Hattâ bir rivâyete göre, Sultan II. Mehmet'in İstanbul'un fethi için müneccimlerin belirlediği eşref saatte sefere çıktığı söylenir.

Konuyu döndürüp dolaştırıp edebiyata getiriyoruz yine. Tam da bu noktada, Enderunlu Fazıl'ın dizeleri dikkatimizi çekiyor:

"Bir gün elbet ola eşref saati

Bu dil-i şikestemi ben sağlarım."

(Bir gün elbet sevgilinin eşref saatine rastlarım da, şu kırık gönlüm yapılır.)

Buradan da anlaşılıyor ki: eski şairlerin eşref saatleri sevgiliye kavuşma anları olarak belirlenir.

Günümüzde durum nasıldır bilinmez ama bilinen bir gerçek vardır ki o da: yazar/şair için kaleminin eşref saatini tespit edebilmenin, zor olmakla birlikte büyük önem taşımasıdır. Bunu belirleyebilmek için, yoğun gayret sarf etmek gerekiyor. Kalem bu; sevgili gibi nazlı. Üstelik dilediğiniz anda size yüreğini açmıyor. Siz onunla hemhal olmak için çırpınırken kaçıyor sizden; ondaki derinlikleri keşfetmenizi özlemle bekliyor. Aklınızın dilediği, gönlünüzün istediği zamanda öyle kolay kolay ona yönelmeniz mümkün olamıyor.

Siz onu elinize almak istediğinizde değil, ancak o size bir nehir gibi akmak istediğinde ellerinize yöneliyor. Kısacası:

Kaleminizin eşref saati, çoğu zaman sizin edebiyat denizine girerek iliklerinize kadar ıslanmayı dilediğiniz saat olamıyor.

Bu durumda, ona teslim olma zorunluluğunuz söz konusu oluyor. Yalnızca mantık ağırlıklı veya duygusal yoğunlukla yazılamayacağını, ancak her ikisi arasında sağlanacak denge sayesinde sözcüklerin önünüzdeki kâğıda saçılacağını kalem hatırlatıyor size. Yine bu dengenin sağlanması hâlinde, edebiyat denizinde sırlıslıkla ıslanabileceğinizi de kaleminizin kendi eşref saatindeki fısıldayışlarından anlıyorsunuz.

Gönül öyle bir yuva ki orada kimi zaman fırtınalar kopuyor, kimi zamansa sülman denizlerin huzuru yaşanıyor. Eşref saati denen zamanların yaşanması ise evren tarafından ayarlanıyor. İnsanın gönül evini temiz tutması bundan dolayı çok önemli. O evin pencerelerinin kir pas içinde kalması hâlinde, dış dünyaya ve içsel patikalara ait güzelliklerin fark edilememesi durumuyla karşılaşabiliyor. Bu da, günümüz insanının en önemli müneccimi sayılan ve ona yol gösteren iç sesiyle irtibatının kesilmesine neden olabiliyor.

Hâl böyle olunca bırakın eşref saatlerimizi, sıradan zamanlarımızı tespit etmekte bile zorlanıyoruz. Gözleri olan ama gör(e)meyen, duyma yetisine sahip olduğu hâlde başta insanlar olmak üzere varlıkların haykırışlarını bir türlü duy(a)mayan bir toplum olduk çıktık. Duyarlılıktan ve duygudaşıktan uzaklaştıkça, akıllarımızı ve gönüllerimizi âdeta siyah perdelerle örttük. Birbirimizin eşref saatlerini sezinlemek şöyle dursun, kendi eşref saatlerimizden bile habersiz duruma geldik.

Eskilerin tabiriyle "eşref saatlerimizi" beklemek yerine, o saatleri diğer insanlara yönelik olarak geliştireceğimiz duygudaşlık becerilerimizle, aydınlıklara yönelerek keşfetmeye çalışmanın zamanı hâlâ gelmedi mi?

En önemlisi de, iç evrenlerimizin bizlere seslenişlerinden, tüm varlığı içine alan dış evrenden gelecek sinyalleri sezinleyerek, birbirimizin eşref saatlerine özen göstermek değil midir acaba?

Toplumsal dirlik ve düzene dair güzellikler bu sayede açığa çıkmaz mı?

Mağara

İlkay COŞKUN

Ateşten önce ayna vardı, bir iç ayna
İnsanın mağaraya döneceği zamanda
Ava çıkarak beklettiği geri dönüşlerde
Tutsaklık ve yalnızlık kuytulduğundaydı
Suya bırakıp kendini, ölçüler müsaviydi

Hangi zamanda yaşadığımız bizim içimiz
Özgürlük esirliğine müptela mı olacağız?
Biraz nem, biraz küf ve ateş çemberinde
Hiçbir şeyin güneş gibi aşındırmayacağı
Duvarlara çizilen resimler bundan eğimli

Zamana şerh düşen yontucu taş zeminlerde
Gözlerde bent ellerinde yalnızlık soğuracak
Kendisine dönecek avcı gibi büyük avlağında
Herkes kendi mağarasının efendisi mi oysa
İnsan çaresiz, olmayacak eğimdeyken gölge

Gül toplayıp gül dağıtmak dışarılıklı bir heves
İçerikli nefes, binyılların ötesinden ses verir
Su'dan geliş ve suya dönüş rahatlatır böyle
Ne yapıp ne edip toplayıp bütün aydınlıkları
Ayağa kaldıracak acısına eyvallah diyebilmeli

Giz olup bütün karanlık ölümüne doycak
Suya uzanacak yol, köşe bucak saklanacak
Dışımız belli, içimizdeki mağaralar bomboş
Nasihat sonrası eşik ve adım başı pürmelal
Güneşin sızacağı bir aralık elbet bulunacak

PAPATYALARI SEVMELİSİNİZ, ŞAİRLER!

Mustafa IŞIK

Bak ki anlayasın, gör ki tanıyasın.

Şair sözün şahı, padişahıdır. İçinde yaşadığı toplumun aydını, ustası ve üstadıdır. Düşünen, güzel söz söyleyen ve sözü dinlenen bir kişi olarak kabul ve saygı görür her vakit.

Şair yaşadığı dünyayı, olayları ve insanları herkesten farklı algılayandır. Herkesin aynada gördüğünü duvarda görmeye muktedir olandır. Yaşamaya alışmayandır, dünyaya yabancı kalandır. Şairlik kabiliyeti, Allah'ın seçtiği kullarına bahsettiği altıncı histir. Şair toplumun vicdanı ve çağının tanığıdır. Ruhunda hep başkaldırı vardır. Uysal değildir. Uysallaştığı an şair olmaktan çıkar. Sorgulayan, eleştiren, bir tavrı olmalıdır şairin. Ama bunu yaparken didaktik bir söylemi benimsemez. Ucuz, kuru, sıg ve kör bir bakış onun üslûbu değildir.

“Ayna sandım şiiri.” diyen söz erbabına hak vermemek mümkün mü? Ayna tutandır şair ama aynayı da tutarken herkesin o ayanda gördüğünü duvarda da görebilendir. Şair Eşref'e sormuşlar:

“Neden şiirlerinizde hedefinizi belirtmiyorsunuz?”
“Çünkü” demiş, **“Ben şiirlerimi numarasız gözlüklere benzetiyorum. Her takan kişiye uymaları için.”**

Kelimelere yüklenecek anlamda şairi etkileyen etkenler de çok önemlidir. Kelimeleri bulacak kişi şair, ama anlamlandıracak ise okurdur.

“Ey şairi kelâmdan yaratan Rabbim! / Kaldır cehennemini kalemle yak bizi...”

Ölümsüzlüğün peşinde koşan, sonuçta ölecek olan Gılgamış'tır. Bir iksir ustasıdır şair, ölümsüzlük iksiri olan 'Aşk'ı bulmanın gayretindedir. Hüznün, dertlerin, sıkıntıların kararttığı gecede kelimelerin fitilini yakmaya gayretli bir ışık ustasıdır. Gizli sırları aşikâr eden delidir O.

Delirmemek için sığınır kelimelere şair. Yoksa akli başında biri koca dağa omuz veremez. Şair

yazdıklarını yaşayarak, tadararak yazar. Yazdığı her kelimenin acısını yüreğinin derinliklerinde hisseder.

“Ey şair! Kulak asma sevgisine sen halkın,” der, Puşkin.

Bundandır ki şair, menzili olmayan muhacirdir. Tek başına göğüs gerer dünyanın hengâmesine ve yalnız yürür yüreğinin onu götürdüğü yere. Kanlı gömleğiyle kuyuda bir Yusuf'tur şair ve varı yoğun diline batan kelimelerin kılçığıdır. Biraz da kuş terbiyecilerine özenir. Payına düşen mülksüzlüktür ve kanat taktırdığı kelimeleriyle diyar diyar gezer. Bilinmeyen onca ülke dolaşır, onca güzelliğin tutkunu olur ama sonunda eli boş yüzü kara döner meydana.

Biraz deli cesaretidir ondaki biraz da çocuk safiyeti. Kendi kendine konuşanı az değildir onların. Platon'un, şairleri 'yalancılar güruhu' olarak tanımlamasından beri sözlerindeki hakikat olgusu hep tartışılmalıdır.

Kur'an-ı Kerim'in **“Şairlere gelince onlara sapıklar uyar.”** (Şuara-224) ve **“Biz ona şiir öğretmedik. Zaten gerekmezdi.”** (Yasin-69) ayetlerinde de görülen durum ile Hz. Muhammed'in (sav) sırtındaki hırkayı şaire hediye etmesi arasındaki denklemin şifrelerini çözme çabası o günkü Arap toplumunun gerçekliğinden hareketle mümkün olur.

Sıra dışıdır şair, arızalıdır. Şair gönlüyle konuşandır daha çok. Duyan, hisseden ve sezinleyendir. Onun en yakın dostu mısralardır. Şairin yaratma sezgisinin temelinde anlaşılma ve anlatama algısı yatmaktadır. Arayış en büyük sığınağıdır o iflah olmaz ruhun.

Onun yalnızlığı kendinedir, leyla yanındayken bile ben leylayı istiyorum seni değil, diyen Mecnûn'dan farkı yoktur. Ama ne olur onları tamamen de duyarsız sanmayın. Aslında o, sabah doğudan çıkan güneş gibidir. Işığın ilk yansıması ile eşya üzerindeki muğlaklığı giderdiği gibi, şair de kelimeye verdiği ruhla eşyaya da yepyeni bir şekil vermiştir ve ona yeni anlam

kazandırmıştır. Herkesin aynada gördüğünü onunla duvarda görmüştür.

“Şair, ırmakta altın arayan bir işçiye benzer,” der, Mayakovski.

Evet, sürekli arayış içindedir. Ama gururu sarsıcıdır onun, çehresi hep dalgalıdır. İfrat tefrit dengesini kurma noktasında güvenilmez onlara. Takıntıları hesapsızdır. İmgelerle imajlarla süslü kelimeleriyle yalanlar uydururlar, bu yalanlara ilk önce kendilerini inandırırılar. İnsanları çok severler, insanlığın mutlu olması için gayre ederler ama ne kendilerini mutlu etmeyi başarırlar ne de aileleriyle yeterince zaman geçirebilirler.

Geçmişle gelecek arasında köprüdür onlar. Kulaklarına ezanla, salâyla birlikte ilham perisinin nefesi de üflenir. Memeden emdikleri ilk sütün sıcaklığıyla birlikte anne sesindeki tatlı sedalı ninniler de onların ilk şiirleri olur. Elleri kalem, dilleri kelâm tuttuktan sonra artık kimse susturamaz onları. Ama onlara sadece ilham perisinin sırrı yetmez. Emek lazım; emek de ekmek kadar elzemdir. Aşk lazım, bir kâse bade ile sunulan ay yüzün parlaklığında. Kendilerinden önce yazılan şiirleri, şairleri bilirler, iyi öğrenirler ama çabuk unuturlar. Unuturlar ki kendi rüzgârlarına esecek bir vadi bulabilsinler.

Şiir yazmak için ustasından icazet almaya giden şaire, eski şairlerin yazdığı bin şiiri ezberlemeye karşılık şiir yazmaya izin verebileceğini söyler usta. Bin şiir ezberlenir, ustanın huzuruna çıkılır ve bin şiir ezberden okunur. Âma yine yetmez. Yeni istek, o bin şiirin unutulmasıdır. Unutulur ve şiir yazmaya icazeti almayı başarır çirak şair.

Şair, şiiri yazarken bulunduğu çevrede, yaşadığı sosyal gerçeklikle, bu ruh hâinden sıyrılamaz. Şairler, sezgileri ve duyargaları en güçlü olan kişilerdir. Çevrelerinde olan bitende bihaber olmaları beklenemez. Şair, yazdıklarıyla kanayan yanımıza/yaramıza merhem olmak ister. Çünkü yaralar kaşımakla iyileşmiyor.

Bir yoksulun, unutulmuş bir ötekinin veya örselenmiş bir çocuksu yüreğin çılgılığına sağır kalmak şaire yaraşır bir tutum değildir. Yaşadığınız ülke/yeryüzü gün geçtikçe bir yangın yerine dönüştürülürken, şiirlerinizde sadece gündelik sıradan şeylerden bahsetmeniz ahlaki açıdan da doğru bir tavır değildir.

Yazdıklarımla kanayan yanlarımıza/yaralarımıza merhem olmak istiyorum belki de. Çünkü yaralar kaşımakla iyileşmiyor... Onlardır ki her gün ölülerin Azrail'e selâm duruşuna alkış

tutarlar, şair kelâmının her kaleme yâren olamayacağını bildikleri hâlde... Bilirim, gözyaşlarımız eşlik edecek adımlarımıza, ey şair! Ne elimizden tutan olur o vakit ne de papatya kokusu sinmiş yüreklerimizi öpmeye uzanacak bir gül destesi. Bilir şair, insanoğlunun tuhaflığını. Kimi zaman zindanda bile hürken kimi zaman da malayani şeylere esir olmaktan bahtiyar olur, âdemoğlu. Yele yüreğini teslim edene mi kıvarsın, çilesini boynuna dolanana mı? Ama nefes alıyorsa özgürlüğüne şahit kılar dağı taşı, kimse engelleyemez bunu, ey papatya kokusu, haydi, sin şairin göğsüne.

Huzur, sımsıkı tutunduğun umutlarda, içinin gizli gizli ağlar yanını verir, geçen zamanın hesabını, ey şair! Dudaklarını aralasam sanki uçup gidecek papatya kokulu kelebekler, ansızın kondukları omuzlarından. Nasıl çıkayım ben bu işin içinde, nasıl ereyim dökülen bir yaprağın toprağa baş koyma huzuruna.

Papatyaları sevmelisiniz, şairler! Papatya kokulu kadınları da... Onlara yazmalısınız en güzel şiirlerinizi. Sazın tellerine onların hüznlerini dolandırmalısınız. Mızrabın ucuna gözlerinizdeki karalığı sürmelisiniz. Gül damlamalı her taşın değdiği alnın kızıl terinde. Irmaklar denize kavuşurken şairlerin sözüyle kondurmalı ilk buselerini.

Hayata ve umuda sımsıkı sarılmalıdır insan, şair suskunluğudur yağmur sonrası gökte yedi renk kuşak. Desem ki gökteki bulutun yükü benim kederimdir, kim inanır.

Ah! Beni papatya koklarına sarın, şiirin satırlarına, seherin serinliğine, saçlarının karasına. Zamanın soğuk yüzüne dayanmış yüzümü alın, ısıtın avuçlarınızda. Papatya kokularıyla yıkayın kırınlığımı. Bil ki ey şair! Soluk alışlarımı papatya kokulu kadının gidişine adamışım. Papatya kokularını armağan edene vereceğim yüreğimi.

Ben ki yâr için yara sevdalı bir nârayım. Denizin dalgalarının ucunda toplamaya kalktığın bir avuç köpük, katarından ayrı düşmüş yol bilmez ürkek üveyik. Taşların suskun kalbinin çıplak soğukluğu... En çok hazanın hüznü yakışır yüzüme, bir de annemin muska diye boynuma astığı papatya kuru su. Seni düşündükçe hayatın sırrı çözülür, kendimi bir dervişin selâmına salar, kadim bir kavmin duası gibi yürekten yüreğe dolarım, dilden dile dökülürüm. Şiirin olurum, sesin, nefesin...

Dağları ve yıldızları saymaktan yorulur ayaklarım. Kırık ayağıyla geceyi kutsayan doru at gibi, hazanı düşerken acı çeken papatyalar gibi ve en ağır uykusunu evladına bağışlayan anne gibi. Bir çocuğun masumiyetine sarın gülüşümü, papatya seven bir şairim. Yorganım gökyüzü olsa da, saçlarının arasına kuş kondurmaya niyaz ederim ki; bu umutsuz yolculuğun azabından kurtarsın beni sözlerin. Şiir diye dudaklarınıza papatya kokularını sürün.

• ***Bütün arayışımız ışığaydı şüphesiz.***

Eylül'ün Geldiğidir

Tuğba KAN

Ne vakit gelse eylül
Devinir bir hüzün parmak uçlarımda
Daha bir hazin olur akşamlar
Rüzgârlar daha bir hoyrat eser

Ne vakit gelse eylül
Bir hüzün elimde yumak yumak olur
Tütsülenmiş acılarla
Sarar içimi
Kurutulmuş baharlar savrulur
Saçlarından...

Ne vakit gelse eylül
Bir veda busesi alnında
Çatlak dudağımda eylül rengi
Gözlerimde hep beklenen dönüşler
Katar katar geçerken ömrün baharları

Ne vakit gelse eylül
Ateş ve kül içim
Küllerinden resimler çizer
Hüznün kıvrımları

Ne vakit eylül gelse
Güz çatlakları sürülür dudağıma
Bir bağ bozumu yürekte
Yalazıyla kavrulan türküler
Harmanlanır

Ne vakit eylül gelse
Üzerine ayrılıklar siner

ANNEMİN MUSHAFI

Erdal ŞAHİN

Zamanın mekânın ve eşyanın bir ruhu bir anlamı ve bir amacı vardır. Hayatta hiçbir şey başıboş amaçsız ve saçma değildir. Bu ruhu keşfettiğimiz, bu sırrı çözdüğümüz, bunları hakıyla okuyup anladığımız ve anlamlandırdığımız zaman hayatı da anlar ve anlamlandırırız.

Bu hikmet nazarını başardığımızda işte ancak o zaman hayattan da zevk alır, özgür ve mutlu oluruz. Tüm bunlara amaçsız gayesiz ve materyalistçe bir bakış ile bakma, yani varlıklarının künhüne varamama, işin hakikatine sırt çevirme beraberinde büyük bir dengesizliği, başıboşluğu ve huzursuzluğu getirecek bir durumdur. Bundan kesinlikle kaçınmak gerek.

Bizler yaşadığımız hayat ve mekân içerisinde birçok durum olay ve meseleyle karşılaşır onlardan etkilenir ve onlar üzerinden hayatı yaşamaya, hayattan bir şeyler anlamaya ve değerlendirmeye çalışırız. Eşya varlık ve hadisata bütüncül bir bakış ile bakmadığımız vakit, herhangi bir durumu bir yaşanmışlığı bir vakıyı gereği gibi anlamayıp kavramayabiliyor ve ondan güzellikler elde edemeyebiliyoruz. Oysa parçacı yaklaşımdan uzak, resmin tümüne baktığımız zaman eksileriyle birlikte işin artılarını, çirkinlikleriyle birlikte güzelliklerini, yanlışlarıyla birlikte doğrularını, zorluklarıyla birlikte kolaylıklarını ve hikmetini de görmüş oluruz. İşte bunu sağlayabilmek bizler için hayatı bir durumu ifade eder. Bunu anlayıp kavrayabilmek ve buna şahit olabilmek içinde zaman

ve sabır en önemli iki unsurdur. Eşya ile diyalogumuzu bu düşünceler çerçevesinde ele aldığımız zaman farklı bir bakış açısına sahip olur ve hayatta karşılaştığımız, yaşadığımız, dokunduğumuz ve görüp şahit olduğumuz her şeyin aslında görünenin ve bilinenin ötesinde çok farklı bir anlamı ve önemi olduğunu görür ve hayattan tad almış oluruz.

Yaşı ilerlediği için artık gözleri orta boy Mushaf'ının harflerini tam olarak seçemediğinden büyük harfli bir Mushaf alıp okumalarını, mukabelelerini ondan yapmaya başlamıştı. Biliyorum kendisi için çok anlamlı bir değeri vardı, çocukluğundan kalma yeşil kapaklı orta boy bu Mushaf'ının. Çünkü çocukluğundan beri, yani yarım asırdan fazladır yanından hiç ayırmadığı, her gün dokunduğu, açıp okuduğu adeta onda nefes aldığı bir Mushaf'tı bu. Ve bir Ramazan ayında çok sevdiği amca hediyesi bu Mushaf'ını tutup bana hediye etmişti elleri öpülesi sevgili annem. Şimdiye kadar ömrümde aldığım en güzel en özel ve en anlamlı hediye bu Mushaf. Ben benim için en değerli bir insandan, annemden en kıymetli bir hediye alma şerefine mutluluğuna nail olmuşum böylece. Elmamdulillah.

Bu kutsal hediye alıp öpüp başıma koyarken, kim bilir ne hatıraları ne anıları vardı, yanında bir ömür hiç ayırmadığı yarım asırlık bu Mushaf ile diye düşündüm. Kim bilir kaç defa okumuştum, sayfa sayfa, ayet ayet, sure sure, cüz cüz okurken hangi duygulara kapılmıştı, neler hissetmişti? Bu Mushaf'ta kaç kişiye ders vermiş, kaç kişiye Kur'anı hatmettirmişti acaba? Yarım asırlık bu birliktelikte bu arkadaşlıkta onunla nasıl bir zaman geçirmişti? Böylesi duygu ve düşünceler bir film şeridi gibi zihnimde gelip geçmişti.

Bir defasında annem anlatmıştı. Yedi sekiz yaşlarındayken köyün bütün kızları, çocuklarıyla birlikte elifba cüzlerini kucaklarına bastırarak sabah akşam günde iki defa ders almak için köy camisinin yolunu tutmuşlar. 1960'lı yıllarda dönemin zorlu şartlarında okulu olmayan köyde, köy imamının verdiği Kur'an dersi dışında hiçbir okuma yazma faaliyeti yoktu. O vakitler köy camisi çocuklar için bir okul bir eğitim yuvası imam da bir öğretmendi. Annem yıllar sonra da kendisine ilk Kur'an dersini veren hocası İmam Molla Hasan'ı hep hayırla yâd etmiş ona sürekli dualarda bulunmuştur.

Anlattığına göre, annem elifbayı bitirip Kur'an'a geçtiğinde bir gün kasabaya giden amcası kendisi için alıp getirmişti bu Mushaf'ı. Bu sürprize o kadar çok sevinmiş ki bu sevincini ifade edecek kelime bulamamış. Kendisiyle birlikte okuyan halası ve birçok arkadaşının Mushaf vardı, onları kıskanır kendisi de bir Mushaf'a sahip olmak için elifba cüzünü çok kısa zamanda bitirmiş, amcası da ona bu Mushaf'ı getirip hediye etmiş. Camiye derse gelip giderken boynuna asıp taşımak için Mushaf'ına beyaz etamin kumaşından kanaviçe resimli güzel bir kılıf çanta yaptırmış. Evlendirilip baba evine veda ederken de kuskusuz çeyizindeki en önemli şey yine bu Mushaf'mış.

Annem bizim köyde Kur'an okumuş çok az sayıda kadından biriydi. O sadece Kur'an'ı okumakla kalmamış, köyün bütün kızlarını da bizim evde toplayıp onlara hocalık yaparak ders vermeye başlamış ve bizim evi yıllarca adeta bir medreseye çevirmişti. Sabahları uyandıığımızda ve ikinci vakitleri günde iki defa kızlar toplanıp ders aldıklarında arı kovarı gibi bir ses yükselirdi evimizden. Böylece köydeki onlarca kadın kız ondan ders alarak Kur'an'ı hatmetmişlerdi. Babamdan küçük iki amcam başta olmak üzere daha sonra bana ve kardeşlerime de ders vererek bize de Kur'an'ı hatmettirmişti. Sonraki yıllarda köyden şehre taşındığımızda da annem bu çalışmasını burada da devam etmiş ve mahalledeki yüzlerce genç ve yaşlı kadına ders vererek onlara Kur'an'ı hatmettirmişti. Kışın evimizin bir odası yazın da bahçeye kurduğumuz çadır onun ders verdiği mekânlar olmuştu.

Bu Mushaf'ın benim çocukluk hafızamda da çok önemli bir yeri, hatırası ve anlamı vardır. Dünyaya gözlerimi açtığım bir köy evinde özellikle seher vakitlerinde kulaklarımdan geçip ruhuma işleyen lahuti ses annemin okuduğu Mushaf'ın ilahi sesiydi. Özellikle kış aylarında erkeklerin köy camisinde kadınlarında evlerde toplanıp sıcacık sobanın etrafında halka oluşturarak okudukları mukabeleler çocukluk hafızamın dimağında yer edinmiş ve yüreğime kazınmış unutamadığım en tatlı hatıralardandır.

Annemin Mushaf'ı Allah'ın kelimidir her şeyden evvel. O kutsaldır, kendisine abdestsiz el sürülemeyen, her gün mutlaka açıp okunulan, el emeği güzel nakışlı işlemeli beyaz etamin kılıfı içinde muhafaza edilen ama duvarda asılı bırakılmayan çok çok okunan bir Mushaf'tır annemin

Mushaf'ı. Annem Mushaf'ına o kadar bir değer verir ki onun için her şeyin üzerineydi değeri. Kaç kez şahit olmuştum çocukluğumda, annem Mushaf'ının kılıfını yıkadığı zaman kapalı bir leğende yıkar suyunu öyle ortalığa dökmez, bir kaç kilometre köyden uzak olan köy mezarlığına götürüp oraya dökerdi. Sonradan bu hareketin ne kadar anlamlı bir incelik bir değer bilme olduğunu anlamıştım. Elbette bu değer Mushaf'ın yegâne gerçek sahibine verilen değer ve ona duyulan saygı ve edilen iman içindir.

Ve şunu da anlamıştım, kim ki Allah'ın kadim kelamı ve en son vahyi olan Kur'an'a değer verirse ve bu anlamda insanlık için indirilen o son ilahi vahyi okur ve yaşarsa o her iki âlemde yücelir, yüzü ak olur, mutlu ve mesut olur. Ona sırt çevirene bütün güzellikler başta olmak üzere mutluluk, huzur ve özgürlük de sırt çevirir. Her şeyden öte dünya ve ahiret ve cennet yüz çevirir. O çok yücedir yücelerin yücesinin kelamıdır. Yücelmek isteyen ona sarılsın onunla hemhal olsun. Yaşadığımız hayat görüp şahit olduğumuz insanlar bunun açık örneği ve tarih bunun apaçık şahididir.

Kur'an'ı Kerim, insana hayatın ve varlığın gerçek anlamını öğreten, ontolojik hakikatin apaçık beyanıdır. Yolunu kaybedenlere ve dosdoğru bir yol yürümek isteyenlere bir rehberdir. İnsanı içine düştüğü bütün çıkmaz sokaklardan kör kuyulardan sahte ve yanlış yollardan sahili selamete çıkartan bir nidadır. Kur'an bütün bir insanlık için apaçık bir yol Allah'ın insanlık için gönderdiği bir sıratı müstakim, gönderildiği şekliyle kurunmuş dosdoğru hayat nizamı ve çağlar üstü evrensel bir kurtuluş çağrısıdır. Bu kurtuluş çağrısına kulak verip hayatın ve varlığın sırrına erenlere ve yollarını onunla yürüyenlere selam olsun.

Ağlarmış İnsan

Sevda Doğan KARAKAŞ

Gözünden akmazmış yaşların çoğu,
Cemali asarak, ağlarmış insan.
İnsan dediğin de derin bir kuyu,
Kuyudan taşarak ağlarmış insan.

Sebebi sorulmaz nasıl ve niçin,
Derin bir nefesle çekerek için,
Akmaz gözlerinden bir damla yaşın,
Bazen de susarak ağlarmış insan.

Dertliden dert sorma, halinden anla,
Kim bilir düşersin sen de zamanla,
Virane yıkılmış kalbi yananla,
Tanırsın, küserek ağlarmış insan.

Sesinin renginde kalmaz hiç derman,
Solgun o yüzünden dökülür hüsrân,
Ah ulan dünya ah! Bu nasıl devran,
Diyerek, kusarak ağlarmış insan.

Düşünce aşk denen kuyu dibine,
Anlarmış tutulmaz gönül ipine,
Bir fırtına kaplar kordan tipi'ne,
Kapılıp eserek ağlarmış insan.

Ürkek yüreğini tek bir kuluna,
Açmadan öylece kendi yoluna,
Kolu sarıp eli koyup soluna,
Bağrına basarak ağlarmış insan.

Ağlamak ilaçtır, bedeldir dosta,
Şu şiir yüreğim çaresiz hasta,
Uzattığı eli kalsa da boşta,
Köşede pusarak ağlarmış insan.

HER FIKRA BİR NÜKTE

Ethem ERKOÇ

Çağımızda pek çok sosyal çalkantılarla birlikte yaşayan insanların da gülmeye ve rahatlamaya ihtiyaçları vardır. Millet olarak bunun farkında ve bilincindeyiz. En ciddi konuları bile bazı nüktelerle süsleme yeteneğine sahibiz. Sosyal hayatın çeşitli hadiseleri karşısında gören ve düşünen insanımız; olayları mizahi bir dille aktararak herkesin zihninde kalmasını sağlayacak bir üslup kullanma gelmişlerdir.

İnsanlar, olayları naklederken ya fıkralardan veya tarihi kıssalardan örnekler vererek hem dikkati çekmek hem de mesajını nükteli ve dolaylı bir biçimde vermek gibi bir yöntemi seçmektedirler.

Fıkra; kısa ve özlü anlamı olan, nükteli, güldürücü, latifeli küçük hikâyelerdir. Bazen mizahi yönüyle tarihe mal olmuş kişiler üzerinden, bazen da yöresel esprilerden hareket ederek fıkra anlatılır.

Tarihi nitelikli fıkralar ile kıssalar, bazen birbirinin yerine kullanılır. Kıssa; hikâye, rivayet, macera, masal, destan, anlamlı fıkra diye de tarif edilir. Kıssada esas olan, anlatılan hikâyeden veya olmuş bir şeyden ders almaktır. Kur'an-ı Kerim, peygamberlerin hayatlarından bir kısmını takdim ederken örnek ve ibret alınmasını özellikle vurgulamıştır: "Yemin olsun ki onların hayat hikâyelerinde akıl sahipleri için çeşitli ibretler vardır." (Yunus 111)

Menkıbeler de bir kahraman veya ermişin olağanüstü hallerini anlatan hikâyelerdir. Onları da doğru yanlış terazisinde iyice tarttıktan sonra ibret nazarıyla değerlendirmek, yaşantımız için ders çıkartmak lazımdır.

Aslında fıkra, kıssa ve menkıbelerin ortak noktası, içinde ince nükteler barındırmasıdır. Nükte; iyi düşünülmüş, ince mana ve zarif söz, espridir. Dolaylı anlatımlarla ince ve derin anlamları

içeren, iyi düşünülmeyen kolaylıkla anlaşılabilen sözdür.

Nükteler, tek başına bir cümle halinde söylenince o kadar etkili olmaya bilir. Ama tarihi ya da günlük bir olayın anlatımı sırasında nakledilirse söz yerini bulmuş olur.

Fıkra, kıssa ve nükte de tarih içinde var olmuş ve orada kalmış değildir. Günlük olaylar karşısında söylenmiş nükteli sözler, mizahi şakalar da hayatın devam ettiği gibi sürüp gitmektedir. Komedyenlerin malzemeleri de bu kaynaklardan beslenmektedir.

Nükte ve espri, bence eğitim sırasında da gereklidir. Öğrencilere bazen bir kitapla anlatılamayan bir bilgiyi bir fıkra ile özetleyebilirsiniz. Onların zihinlerinin yorulduğu-nu hissettiğin anda konuyla ilgili bir fıkra, bir anekdot onların tekrar kendilerine gelmelerini sağlayabilir. İleride de hazır cevap olmalarına zemin hazırlayabilir.

Küflenmemiş Kalp

Songül ÖZEL

Bir tespihin
Kanadına tutunarak
Kutlu bir nazar ile
Seyretmek isterdim
Şu acı ile kıvranan
Başı dönmüş,
Beli bükülmüş
Feri sönmüş
İhtiyar âlemi
Gözlerimdeki yıldızlarla
Düğümleri açarak
Her bir düğümde
Be'nin noktasına saklanarak
Kâinatın künhüne vakıf
Bir derviş mutmainliğiyle
Esip, coşup evvela
Sonra sancılardan
Yangılardan
Ve yanılgılardan geçerek
Küflenmemiş bir kalp ile
Sahile vuran bir kâmil nefis
Sükûnetine gark olup
Yunusça bir tövbeyle
Zikretmek isterdim Sen'i
Ya Allah!

BEKLEMEK AMA NASIL?

Murat CANBOLAT

Beklemek, derdine dert eklemek... Emeklemek, canhıraş koşabilecekken. Beklenenin bekleyeni örselemesi ne azap! Nemrut'un ateşinde yanmadan İbrahim'ce ne bekleyişler var! Bir taraftan zemheri yaşatır bekleyene ağustosta tir tir titretir bir taraftan da yakar karakışa aldırmadan.

Bakınca maziye şimdinin gözlerinden beklemekten ibaret gibi gelir tüm hayat.

İstikbal, beklentiler yumağıdır zihnimizde. Hemenci tavrımız bizi tarumar etmez mi? Hesapsızca öngörmeden giriştiğimiz her işin acı sillesini yemiş olmakta normal değil midir? Beklemeyişin cezası yahut bedeli olabilir tüm fiyaskolar. Önümüzde dağ gibi görünenlerin esasında yol üstünde tümsek bile olmadığını kavramak yani beklenmeyen bu keşif bizi üzse de asıl olanı bulma çabasına yönelmemizi sağlaması yönüyle yanılğılarımız tek teselli noktamızdır belki de. Lütuftur bilene beklenmeyen neticeler. Boşa çıkan her çaba beklenmesi gereken bu değilin babacan uyarı levhası değil midir hayat trafiğimizde?

Güngörmüş birinin beklentiden anladığı ile hayatı henüz yeni yeni tecrübe edenin beklentisi farklı değil midir? Beklenen bekletilene değmezse kırılmaz mı çabanın ayakları? Beklemeye layık olanı bekleme şevki sönerse hiç anlamı kalır mı hayatın? Monoton bir süreç başladığında kimi insan ağaç gibi ayakta ölüvermiştir çoktan. Beklemek amaçtır demek belki de bu yüzden doğru gelebilir. Bu öyle bir amaçtır ki hayat ağacımızın dal dal, yaprak yaprak dipdiri kalmasını sağlayan can suyudur denebilir.

Beklemek ihtiyacı duymayanın yaşaması ne kadar anlamlıdır! Ne korkunç bekleyecek bir şeyi olmaması insanın. Ölmüşlerde

haberleri yoktur belki de böylesi zombi meşrep tiplerin kendilerinden. Bu kimselerin bitkisel hayatta olanlardan farkı, dışardakilerine verdikleri yaşıyor izlenimidir. Bu yüzden hedefsizliği doğuran beklemekten uzak durmak gerekmez mi? Hedefi olmayanı da zaten şeytan dolduruveriyor hemen. Bekleyen yalnızdır. Yalnızın tek kutsalı beklentidir. Ömürce sürer ömür dolmadan gitmez üstümüzden nice bekleyişler...

Beklemek irade işidir. Beklenen irade dışı. Beklemiyordum cümlesini nasıl kurardık yoksa beklenilen netice olsaydı her zaman. Bekleme yapmayın denildiğinde gerilmemin asıl sebebi umutlarımıza düşen gölgedir çoğu kez. Belki iyi niyetli bir ikazdır ancak beklemek sığınmanın kendisi midir bir ümit limanına? Herkesin bir beklediği vardır. Kimi bu yazının bir an önce bitmesini kimi okurken hayal kırıklığına uğramanın pişmanlığını yaşayabilir. Zaman kaybetmeyin diye bu yazıyı burada noktalamak var. İsteyen sonunu beklemeden elbette burada bırakabilir. Belki de bırakması gerekir. Çünkü her kitap sonuna kadar okunmaz. Her yazının veya şiirin sonuna kadar okumakta gerekmez. Yarım kalmalıdır her insanın hikâyesi gibi. Ne başlangıcı ne sonu meçhul olmalıdır ve hep ortasında uyanılmalıdır bir rüya gibi. İrademizi zorlayarak gerek

kendimizle ilgili beklentilerimize olan saygımız gerekse bu yazıyı okuyanlarda oluşan beklentilere olan hürmet gereği devam etmekte fayda yok mudur? Yazıya bir nefes yazıya kısa bir ara vererek okuyanı bekletmekten vazgeçip dönmeli yazıya!

Kimseyi bir hayale bağlayıp beklentiye sokmamak en güzeli değil midir? İnsanların umutlarıyla oynayıp aradaki dostluğu kardeşliği sevgiyi örselemek ilişkileri zedelemek ne kadar doğru? Umdurmak, umutlandırmak ve en sonunda yüzüstü bırakmak değil midir bekleyen ve bekletenin düşeceği en kötü netice?

Çocuk büyümeyi, hasta iyileşmeyi, kim bilir kim neyi bekler durur? Bu satırları okuyan da kafasındaki örneklerin verilmesini beklese de her beklentiye yerine getirmek ne mümkün. Beklediğimiz neticeye varabilmemiz için beklentinin bizim kendi iç dünyamızda südür eden düşünceleri kâğıda aktarmamızdır belki de en doğrusu. Merakla beklenen karar, merakla beklenen sonuç sanki beklemenin içinde doğal olan merakı ön plana çıkarma çabası gibi gelmiyor mu? Ne olursa olsun beklemektir bizi ayakta tutan. Beklemek olmasaydı ne anlamı olurdu ki hayatın.

“Bekle Allah bekle” diye deyimleşen bir ifade vardır dilimizde. Beklemekten sıkılan bir insanın tavrı hissettirilir bize bu güzel söz öbeğiyle. Esasında beklemek güzeldir. Eskiler “El intizar, eşeddü minennar.” diyerek beklemenin ateşten yakıcı olduğunu ifade etseler de beklemenin güzelliğini perdeler mi bu söz? Ama kimi bekleyişlerin azap olduğu gerçeğini göz ardı etmekte doğru mu? Kıyametin bekleyiş süreci bu dünyanın gerçeği değil diye gündeme alınmasa da hakikatin ta kendisi olması apayrı bir konu başlığı olsa gerek.

Beklemek güzeldir. Beklenen özeldir. Beklenilenin olması bekleyen onaylanması anlamına gelir. Buda en kötü bekleyeni memnun etmez mi? Her beklenen iyi değildir elbette. Kimse korktuğunun başına gelmesini istemez değil mi? Süreç nasıl işlerse olacak olan olmaz mı zaten? Olacağıın

önüne nasıl bir engel konulabilir bilemem. Belki beklenen olmayabilir ama sonuçta gerçekleşen şey için mukadderat demek durumunda değil miyiz?

Bazı beklemeler ne dayanılmaz azaplar içerir öyle değil mi? Annenin askerdeki evladını beklemesi nasıl bir bekleyiştir Allah bilir. Bu bekleyişi düşünmek ayrı biz azap değil midir? Ölümcül bir hastalığa yakalanan yavrusunun iyileşmesini nasıl bekler ailesi! Bunu izah etmek anlamak mümkün mü? Niyetin güzelliğiyle akıbetin güzelliği doğru orantılıysa eğer niyeti iyi tutmak gerekir diye düşünüyorum. Niyeti düzgün olanın beklentisi zaten hayır iyilik olabilme ihtimali yüksek değil mi? Bu yüzden netice şer gibi görünse de eninde sonunda hayra dönebilmesi mümkündür değil mi? Beklemek güvenmekse sabırsa gerekeni yapmak aktif bir bekleme ritüeldir.

Şükür için sebep aramakta bir beklenti değil midir? Güveni olmayanın beklemesi anlamsız diyebilir miyiz? Güzellikler bekler insan. O yüzden bekleneni arzulaması doğal karşılanması mümkündür. Beklemeyi hayatının merkezine koymayan biri için bir şey ifade edemeyebilir ama o fıtratta bir insanın da insanlıktan nasibi çok olmayabilir. Beklemek ümittir, sevgidir, aşktır dediğimizde de beklentiye bir elbise giydirmiş olmuyor muyuz? Kutsal bir vazife olmalıdır nöbetteki asker için beklemek. Dünyaya gelecek yavruyu bekleyiş ne kutludur bekleyenlere. Beklemenin sonunda gerçekleşen kavuşma merakın da ölüme uğurlanışıdır. Mutlu sonla biten beklemeler ne güzeldir ancak gerçekten mutlu son mudur her netice. Kiminin kalbinde ıstırap, gönül telinde mızraptır beklemek.

Beklentiye yüksek tutmanın yanlış olduğunu düşünmekte ne acayip bir beklentidir. Beklediğimle hem dem olup tek ses tek nefes olduğum vaktin özlemidir bizi yakıp kavuran. Son nefesime kadar bekleyeceğimiz ile nihayet hiç beklenmeyen veya beklenen bir akıbetle neticelenir. Bekleme yapıyorum isteyen kalabilir. Bekliyorum artık beklediğime değdi diyeceğimden emin bir tavırla. En iyisi beklemeyi öğrenmek lazım ama nasıl?

Oy Balam

Levent SARI

Oy Balam!
Senden ayrı geçirdiğim bir bayramın
Hazin öyküsünü yazıyorum
Ağır ilaç kokan hastane odasının
Soğuk kireç duvarlarına,
Yağmur taşıyan mevsimler
Olmasa da,

Doktorum her gün saatinde geliyor,
En az benim memnuniyetsizliğim kadar
Memnun değil durumdan
Anlıyorum derinleşen bakışlarından
Anlatmasa da,

Nüksetmiş bir derdin girdabında
Gittikçe zayıflamayı
Verilen ilaçlara bağlıyorum ben,
Oysaki dökülen saçlarıma sebep
Sana duyduğum özlem olsa da,

Sürekli başım dönüyor
Kaybettiğim dengemi
İsmi anmakta buluyorum
Karanlığa bürününce gündüzüm
Bir ümit yaşarım diyorum
Belki de kalkamam masada

Tarih bilincimi canlı tutmak için
Bir boncuk atıyorum
Gönderdiğin tabağa
Her ayık günümde
Kopardığım tespihten
Artık zamanım kalmasa da

Buna rağmen kayıplarım çok
Örneğin kilo kaybım var,
Biraz unutkanlıklarım
Özleminde çok şükür
En ufak bir eksilme olmasa da.

Yazdığın mektup yastığının altında
Tekrar tekrar alıp okuyorum,
Kendine dikkat et ne olur
Kalma cereyanda
Biliyorum geniz akıntısı var sende
Boğaz iltihabının müsebbibi
Beni üzüyorsun istemesen de

Kor oluyor bazı geceler vücudum
Uyanmak istiyorum uykulardan
Uyanamıyorum, korkuyorum
Korkuyorum hiç uyanamamaktan
Düşüyorum düşlerimde sürekli
Muhabbet kuşum hayra yormasa da

Bazen de bir inilti geliyor
Sadece bana duyulan ses
Bir çocuk koşuyor yalın ayak
Kâbuslar içinde uyanıyorum
Aynı dertten ölen babamı
Sayıklayarak.

Adam sende, takma kafayı
Her iş varır olacağına
Rabbim büyük her durumda
Ya yürüyerek ya da omuzlarda
Döneriz bir gün baba ocağına

Adam sende, kulak asma bana
Tedavim devam ediyor işte
Biri gidiyor, geliyor doktorun biri
Ya sürekli kan alan hemşireler
İyi ki varlar diyorum
Derdime derman olmasa da

Herkese kucaklar dolusu
Selam eder, saygılar sunarım
Büyüklerin ellerinden küçüklerin gözlerinden,
Gözlerinden öperim Oy Balam

Gözlerini de...

Dilek ÖZTÜRK

Beyoğlu'nun ufak tefek taşları vardı
Seninse uzayıp giden saçların
Bir dağılan saçlarında
Bir de o dar sokaklarında kaybolurdum hep
Ve sen o kadınlar olurdun
Beyoğlu'nun taşlarını küçümseyen
O kadınlar sen olurdu
Zor zamanlarımda
Rüyalarımda beyaz tenli
İstanbul gibi kokardı tenin
İri ve yeşil gözlerinle bana bakardın
Ben utanırdım,
Sabahına güneş ceza gibi doğardı
Adını unuturdum
Gözlerini de

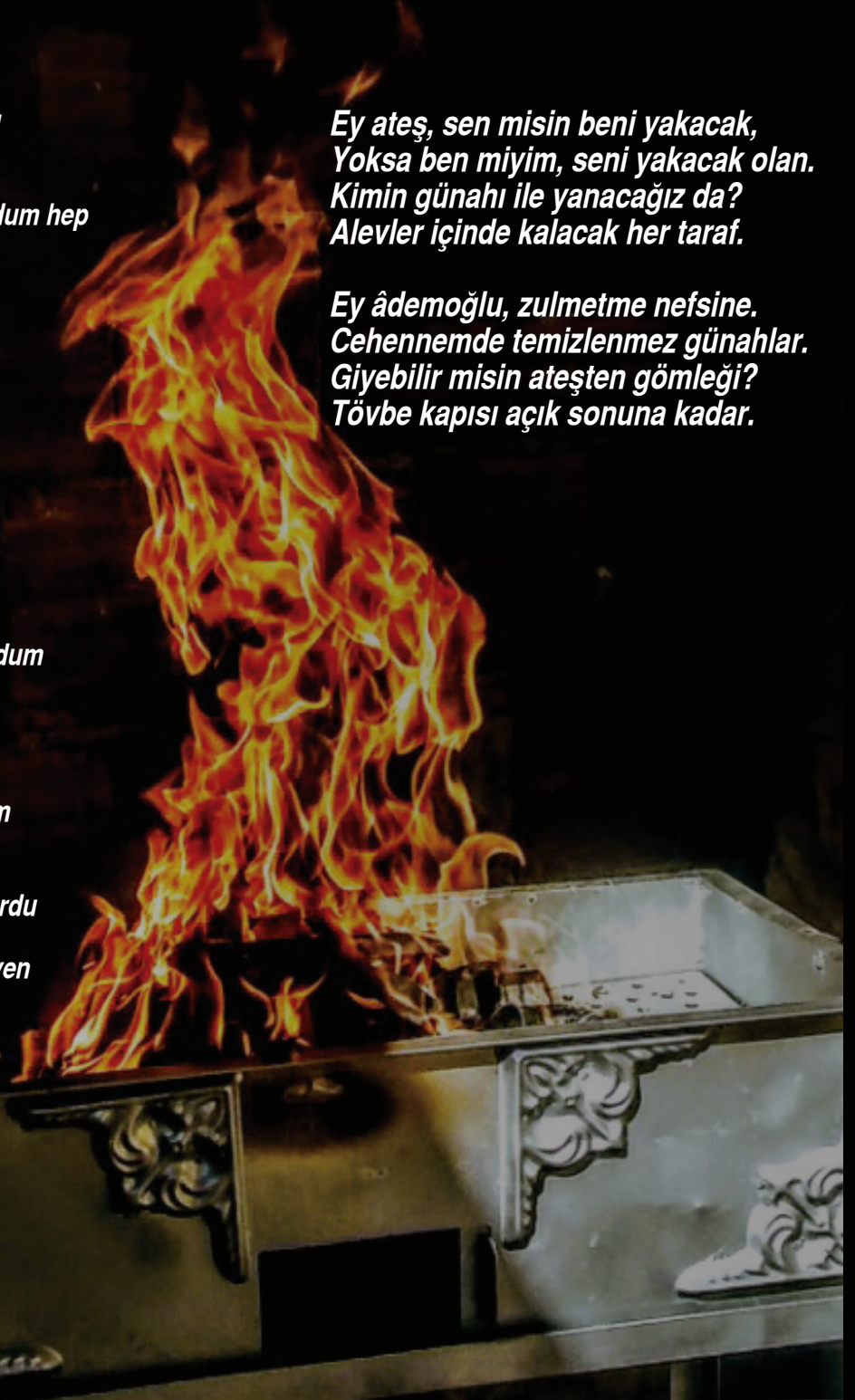
Ertesi gün..
Polise adresini sorar yine kaybolurdum
Karanlık çöker
Ve o kadınlar yine sen olurdu
İnce topuklu, ince belli
Sokakta ne canım sokaktı be
Varoş duvarlara dalıp dalıp giderdim
Giderdim elbette
Nasıl gitmezsin
Birazdan türküsünü söyleyecek olurdu
O sokak
Kuytadaki bir çocuğun fark edilmeyen
Sevgisi gibi
Sevmişti o canım sokakta seni
Sen o kadınlar olurdun
Beyoğlu'nun taşlarını küçümseyen
İstanbul kokardı tenin
Ben utanırdım
Sabahına güneş ceza gibi doğardı
Adını unuturdum
Gözlerini de...

Ey Ateş

İlker YILMAZ

Ey ateş, sen misin beni yakacak,
Yoksa ben miyim, seni yakacak olan.
Kimin günahı ile yanacağız da?
Alevler içinde kalacak her taraf.

Ey âdemoğlu, zulmetme nefsine.
Cehennemde temizlenmez günahlar.
Giyebilir misin ateşten gömleği?
Tövbe kapısı açık sonuna kadar.

Kalp ve Taş

Şenay SULUK ŞENCER

Dudaklarından saçılan sözler iksiri azam olmuş
Ki kimin kulağına değse altın oluyor fısıltın.
Kıymetlisin, gizlisin, misksin
Yürek hoplatıyor uğultun

Lâl taşı dudaklar açılır lâl olan kalpleri göğertmek için
Elim değse sana ellerim yanar,
Sözlerin benim ağzımdan çıksa dudaklarım kanar.
Kalp sekiz köşeli ise orda hangimize yer var.

Taş topladım eteğime, yollarındaki taşları...
Peçeyi çıkarıp, perdeyi açıp görmek için hilal kaşları.
Kulak verdim uçan kuşlara
İksiri azam olan sözleri işitmek için

Ustaların elinden çıkmasın zümrüt yüzük
Çıraklar bir taşı oysa yeter bana
Boynuma takarım köle misali
Hz. Yusuf da bir zamanlar köleydi
Haşa Yusuf olmak değil maksat
Zincirleri kırsak yeterli

Bir Gün

Şahin MUTLU

*Bâki sanıp dünyaya ömrünü veren
Gaflet ağında şaşkın terkeder bir gün
Hayata tek pencere yanlış süren
Ansızın varlığını kaybeder bir gün...*

*Kin ve nefret tohumu yollara düşen
“Ben bilirim” batağı övünüp şişen
Bozuk fikir düzeni her gün perişan
Pişmanlık el vermez kör gider bir gün...*

*Kavga dövüş girdabı huzur kaçırان
Kaba kuvvet edepsiz hükmünü kıran
Figüran rollerinde ipini kıran
Son demini derbeder seyreder bir gün...*

Aklımca

Merve İPEK

Oturuyorum zihnimin en dingin olduğu vakitte
O kadar dinleniyorum ki pencere kenarında
Camında dışında olan gökyüzüne bakıyorum
Aklımca
Kuşlar diyorum yaz kış demeden kanat çırpıyorlar pencere
kenarında
Oysa biz onlar gibi kanat çırpmadan öylesine otururuz
Bir kahve bir de buğulu cam yeter onları düşünmemize
Bize kalan buydu belki de
Onları izlemek hayretle
Kar yağın bir gün düşünün o kadar ki
Ayaklarınız bata çıka ilerliyor
Ya da pencere kenarında izlemeyi tercih ediyorsunuz
Hiç kanat çırpmadan, yorulmadan

Kanadıyla bize dikkat çektiren kuşlar
Pencereme soğuk havalarda kanat çırparak gelen kuşlar
Şimdi anladım sizi
Bizden öylesine farklı olduğunuzu
Pencereden neden hayretle izlenildiğinizi anladım
Biz ki oturarak sizi seyrederek ve size eşlik eden kar yağışlarını
Siz ise düşmeyi göze alarak uçmayı
Bir de biz de olmayan çabayı
Kanatlarınızda görürüz ondandır seyriniz
Öyle ki
Sizi sadece kuş olarak görenler yanılıyorlar
Siz de emsalsiz bir çaba var
Havadasınız, uçmaktasınız mütemadiyen
Soğuk, rüzgârlı bir hava da kanat çırpın
Esen rüzgâra hükmeden gücünüzü
Kar yağışlarını aldırmayan pamuktan yumuşak tüylerinizi
Bize gerçeği hatırlatanın siz olduğunu biliyorlar mı?

Düşmek hiç gelmiyor mu aklınıza
Yağın kar yağışlarını görmüyor musunuz?
Nasıl da kristalize haliyle düşüyorlar
Düşen milyonlarca kar kristalleri diyorum
Korkmuyor musunuz heybetli kuşlar?

Siz uçun uçabildiğimize
Kanat çırpın olanca kuvvetinizle
Biz de oturalım pencere kenarında
Tüm hayretimizle sizi tebrik edelim
Şimdi düşünüyorum da aklımca
Kuşlar belki de kar kristalleriyle mutludur
Ondandır hayrete düşüren çabası.

Monolog

Rabia KOCAÇOBAN

Ölümü anlatan güneşlerde
Buharlaşır yaşamın silueti
Kalp desen
Yol kenarında açıp
Çabucak dağılıveren gelincik
Gögümde uçan kuş: çocukluk
Geçerse içimden
Şekerini bulaştırır dilime
Duyamaz benden başkası
Kemiklerim çıtırdıyor
Temmuzda olmuş ekinler gibi
Kaç ton ağırlı kaldı çekilecek?
Hangi ilaç beni gölgede dinlendirir?
Acı bilmiyor yara derinliği

Söylesen
Parça tesiri yok sözlerin
Susarsın
Hangi şiir beni Türkçe ye çevirir?
Beş, altı, yedi duyunla
Duyarsın, olmaz olası garipliği
Uzaktaki köylerin birinde duran köklerin kımıldar
Çeker, toprağın kendine seni
Bazen de sorarsın
Elektron: 'başkası, benden başkası' diye dönerken
İnsan neden hep 'ben ben' diye döner
Yaşananlar nereye gider?
Bilinmez

Akasyalar sallanır
İğde çiçekleri baygın kokar
Ufler üfledikçe kâinat faniliği
Bir sönmez mumdur yanar
İçimizde yaşamın silueti
Ölümü anlatan güneşlerde
Buharlaşıverir, oyun bitti

HALK KÜLTÜRÜNDE LEBLEBİ

İbrahim GÖSTERİR

Farsçada “kavrulmuş nohut” anlamına gelen “leblebü”, dilimize “leblebi” biçiminde geçmiştir. Türkçe Sözlük’te, “Dış kabuğu çıkarıldıktan sonra fırında kavrulup çerez olarak yenen nohut.” biçiminde tanımlanır.¹ Ülkemizde leblebi daha çok Tavşanlı, Çorum, Denizli, Erzincan yörelerinde üretilir. 2011 yılı itibariyle Tavşanlı’da 32 çeşit, Çorum’da 24 çeşit, Serinhisar da ise 15 çeşit leblebi üretildiği belirlenmiştir.² Günümüzde bu sayılar daha da artmış bulunmaktadır.

Anadolu’da yüzyıllardır üretilen leblebinin geçmişine ilişkin somut belgeler yoktur. Bilinenler daha çok söylentilere dayanır. Bu konuda ilk bilgileri 17. yüzyılın ünlü gezgini Evliya Çelebi (1611-1685) verir. Ona göre leblebi, 17. yüzyılda İstanbul’da yaygın olarak üretilip tüketilmektedir.³

Tavşanlı’da da leblebiciliğin 15. yüzyılın sonlarında başladığı söylentiden öteye gitmez. Çünkü 1671 yılında burayı ziyaret eden Evliya Çelebi, Tavşanlı’da leblebi üretildiğinden söz etmez. Ağdasına değinip bir çarşısı olduğunu belirtir. Tavşanlı’da leblebicilikten söz eden ilk kesin kayıt 1845 Temettüat Defterleridir.⁴ Tavşanlı için söyleneler üç yüz yıldan beri leblebi üretildiği söylenen Çorum için de geçerlidir.

Leblebicilerin pirinin (ilk ustasının) kim olduğuna ilişkin değişik söylentiler vardır. Zile yöresindeki inanışa göre leblebiciliğin piri İmam Gazali’dir.⁵ Afyon’un Sandıklı ilçesinde türbesi bulunan Nurettin Sultan’ın da leblebicilerin piri olduğu söylenir.⁶ Çorum yöresindeki inanışa göre leblebicilerin piri Ahmedî Sever’dir.⁷ Tavşanlı yöresinde ise Şeyh Murat Gazi leblebicilerin piri olarak bilinir.⁸ Leblebicilerin piri konusundaki

anlatılarda öne çıkan ad da budur.

Argoda leblebi, tabanca mermisi anlamında kullanılır.⁹ Halk dilinde leblebi adı çok değişik alanlarda karşımıza çıkar. Örneğin, Niğde’nin Aksaray ilçesinin Yenikent köyünde, fanilalarda leblebiyi andıran motiflere “leblebi” denir.¹⁰ Yaygın adıyla “ölmez çiçek” olarak bilinen çiçeğe Antakya yöresinde

¹ Akalın vd., Türkçe Sözlük, s. 1580.

² Çalışkan-Gemici, “Türkiye’de Leblebi Üretimi ve Ticareti”, s. 241.

³ Çalışkan-Gemici, “Türkiye’de Leblebi Üretimi ve Ticareti”, s. 236.

⁴ TTSO, “Tarihin Penceresinden Tavşanlı’da Leblebicilik”, s. 4.

⁵ Yardımcı, “Zile’de Leblebici Esnafı”, s. 16.

⁶ www.sanvak.org.

⁷ Özbey, Tarihten Gelen lezzet Çorum Leblebisi, s. 28.

⁸ TTSO, “Tarihin Penceresinden Tavşanlı’da Leblebicilik”, s. 4.

⁹ Devellioğlu, Türk Argosu, s. 142.

¹⁰ TDK, Zanaat terimleri Sözlüğü, s. 133.

“leblebi çiçeği” adı verilir.¹¹

Çerez olarak tüketilen leblebi, halk arasında durumuna, iriliğine, çeşidine göre değişik adlar alır. Örneğin, Çorum’un Osmancık ilçesinde çifte kavrulmuş kırık leblebi “bilik” olarak adlandırılır.¹² Mardin’de benekli leblebiye “dağlı” denir. Çorum, Yozgat illerinde özel kavrulmuş iri leblebinin adı “kabalak”tır.¹³ Kilis iliyle Hatay’ın Antakya ilçesinde leblebi “kudama” adıyla bilinir.¹⁴ Çorum’da çifte kavrulmuş kırık leblebiye “sürmeli” adı verilir.¹⁵

Üretimini yaygın olduğu yerlerde leblebiyle ilgili atasözleri, deyimler, düzgüler de ortaya çıkmıştır. Sözgelimi, “Geçmiş leblebi tozu gibidir üfle gitsin...” biçimindeki atasözü Çorum yöresinde geçmişe takılıp kalmanın olumsuzluğunu anlatır. “Leblebiden nem kapmak”¹⁶ deyimini, en küçük bir olaydan, davranıştan olumsuz etkilenmek, çok alıngan olmak anlamındadır. “Aslanağzına leblebi gibi”¹⁷ deyimini ise güçlü, alanında yeterli kişilere verilecek bir işin ona çok kolay geleceğini anlatmak için söylenir. Eskiden Sivas ilimize bağlı iken sonradan Kayseri’ye bağlanan Karaözü’nde söylenmekte, aşağıdaki düzgü, savurganlıktan kaçınmak gerektiğini öğütlemektedir.

Leblebi bir iyi şey birer birer yiyene
Eşek b*ku dayanmaz avuç avuç koyana¹⁸

Halk arasında pek çok yararı sayılan leblebinin saçı geleneğinden halk hekimliğine kadar birçok kullanım alanı vardır. Örneğin, Osmancık ilçesinin Kargı köyünde güveyi donatma töreni bittikten sonra güvey, büyüklerin elini öpmekte, küçüklerle tokalaşır orada bulunanlara şeker ile leblebi dağıtmaktadır. Yine aynı köyde gelin attan indikten sonra tepesinden aşağı bir tabak buğday, leblebi, şeker dökülmektedir.¹⁹

Leblebi, halk hekimliğinde ilaç olarak kullanılmaktadır. Nitekim M. Halit Bayrı, İstanbul Folkloru adlı yapıtında leblebinin ilaç olarak kullanıldığını yazıyor. Ona göre,

¹¹ Baytop, Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, s. 220.

¹² Gösterir, Çorum Yöresi Ağızları Sözlüğü, s. 50.

¹³ Gösterir, Çorum Yöresi Ağızları Sözlüğü, s. 254.

¹⁴ TDK, Derleme Sözlüğü, s. 2990.

¹⁵ Gösterir, Çorum Yöresi Ağızları Sözlüğü, s. 397.

¹⁶ Yurtbaşı, Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü, s. 363.

¹⁷ Akyalçın, Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri Deyimler, s. 95.

¹⁸ Özerdem, Tarihi Kültürü Folkloruyla Karaözü, s. 186.

¹⁹ Özudoğru, Düünden Bugüne Kargı Köyü, s. 43-44.

²⁰ Bayrı, İstanbul Folkloru, s. 118.

²¹ Üçer, “Sivas’ta Doğum Folkloru 24: Çocukların Beslenmesi”, s. 12.

²² www.turkusoza.net.

mayasıl sağaltımı için yabani kavun suyu leblebi unu ile karıştırılarak yapılan haplar sabah akşam aç karnına üçer tane alınmaktadır.²⁰

Bel ağrılarına, diş etlerine, bağırsaklara iyi geldiği, vücuttaki asit fazlasını alıp mideyi koruduğu, kötü kolesterolü sağlıklı düzeyde tuttuğu, uzun süre tokluk sağlayarak zayıflama diyetlerine yardımcı olduğu, kan şekerinin aşırı düşüp yükselmesini önlediği, aşırı tüketilmemek koşuluyla östrojen hormonunu dengelediği, öksürüğü kestiği öne sürülen leblebi halk mutfağında da yaygın olarak kullanılmaktadır. Araştırmacı / eczacı Müjgân Üçer, 1976 yılında yayımlanan bir yazısında Sivaslı kadınların leblebi tozunu eskiden çocuk beslenmesinde kullandığını yazmaktadır. Yazara göre, sütü olmayan analar, toz durumuna getirdikleri leblebiye şeker katmışlar, “leblebi gödeği” adını verdikleri bu karışımdan çocuklarının ağızlarına birer parça koyarak onları büyümüşlerdir.²¹ Günümüzde ise leblebi ununun kullanıldığı besinler gittikçe çeşitlenmekte; baklavalara, kurabiyelere, helvalara derken leblebinin girdiği yiyeceklerin sayısı giderek artmaktadır. Yiyecek üretimi dışına taşan leblebi kullanımı, özellikle Çorum yöresinde “leblebi kolonyası”, “leblebi sabunu” gibi ürünlerle sürmektedir. Leblebinin halk şiiirimizde de önemli bir yeri vardır. Pek çok yöremizde bilinen; sevilerek söylenip dinlenen “Seyyah oldum gezdim gurbet elleri” adlı Karacaoğlan türküsünün ikinci dördlüğü şöyledir:

Gurbet eli bizim için yapmışlar
Çatısını çok muntazam çatmışlar
Ölüm ile ayrılığı tartmışlar
Elli dirhem fazla gelmiş ayrılık²²

Ozan, gönül kantarında tarttığı ayrılığı ölümden ağır bulmuş. Halk da sevmiş onun bu buluşunu. Almış yöreden yöreye taşımış bu duygu yüklü dizeleri. Bu taşınma sırasında halk türküsü, canlı bir varlık gibi, uğradığı her yerde halkın düşüncesinden, kültüründen etkilenmiş.

Bu etkilenmeyle de türkünün çeşitlemeleri ortaya çıkmış.
Karacaoğlu'nın yukarıdaki türküsü Çorum'a da uğramış
bir ara. Çorumlu da onu düşünüşüne, kültürüne uygun
bir değişikliğe uğratmış. Türküye, özgün metninde
olmayan, kuru üzümle karıştırarak yediği leblebiyi katmış
Karacaoğlu'la aynı ustalıklarla.
Yüce dağ başına bir ev yapmışlar
Leblebiyi kur'üzüme katmışlar
Ölüm ile ayrılığı tartmışlar
Elli gram fazla gelmiş ayrılık²³

Leblebi, ülkemizde çok tüketilen bir çerez olması
dolayısıyla mani söyleme geleneğine de yansımıştır.
Bu durumu, özellikle leblebi üretilen yörelerde açıkça
gözlemleyebiliyoruz. Leblebi üretilen yerlerden biri de
Konya'nın Seydişehir ilçesidir. Şu mani de oradan:

Leblebi sarı sarı
Seydişehir diyarı
Getirin bana verin
Saklamayın o yârî²⁴

Çorum'un en ünlü çerezi leblebidir. Öyle ki leblebi deyince
Çorum, Çorum deyince leblebi akla gelir. Bu yüzden,
Çorumlu olsun olmasın, halk şiiri alanında Çorum'dan
söz edip de leblebisinden söz etmeyen ozan yok gibidir.
Bir biçimde Çorum'a yolu düşen ya da şiirlerinde yurt
ürünlerini konu edinen ozanlar leblebiden de söz etmişlerdir.
Kuşkusuz, leblebiyi en iyi anlatan ozanımız Çorum'un
Palabıyık köyünden Âşık Zorani'dir. Gerçek adı Kemal Özgür
(1943-2012) olan ozanımız, "Eski Çorum" adlı şiirinde mis
gibi leblebi kokusu duyumsatıyor okuyup dinleyene:

Asbap yurlar idi tekne taşında
Yufka açarlardı tandır döşünde
KEMAL der çıkınca çarşı başında
Mis gibi leblebi kokusu vardı.²⁵

Halk kültürünün her alanında söz konusu edilen leblebi, bir
bilmecemize de konu olmuştur. Aşağıdaki bilmeceyi İlhan
Başgöz Erzurum'dan derlemiştir:

Ağızda toz toz olur,
Beş on derken yüz olur,
Leb dedim ver cevabı,
Ben söylerken söz olur.²⁶

KAYNAKÇA

- AKALIN, Şükrü Halûk vd. (2019), Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu
Yayını, Ankara, 2763 s.
- AKYALÇIN, Necmi (2012), Türkçemizin Anlamsal Zenginlikleri Deyimler,
Eğiten Kitap Yayınları, Ankara, 672 s.
- BAŞGÖZ, İlhan (1993), Türk Bilmeceleri, Kültür Bakanlığı Yayını,
Ankara, s. 393.
- BAYRI, Mehmet Halit (1972), İstanbul Folkloru, A. Eser Yayınları, 2.
Baskı, İstanbul, 256 s.
- BAYTOP, Turhan (1997), Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, Türk Dil Kurumu
Yayını, 2. Basım, Ankara, 512 s.
- ÇALIŞKAN, Vedat - Yasemin GEMİCİ (2011), "Türkiye'de Leblebi
Üretimi ve Ticareti", Marmara Coğrafya Dergisi, Sayı: 23, Ocak 2011,
İstanbul, s. 234-266.
- DEVELLİOĞLU, Ferit (1990), Türk Argosu, 7. Baskı, Aydın Kitabevi
Yayınları, Ankara, s. 142.
- GÖNEN, Sinan (2004), "Konya Mânilerinde Geçen Yerleşim Birimlerinin
Adlarına Bir Bakış", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi,
Sayı: 16, s. 95-106.
- GÖSTERİR, İbrahim (2011), Ölüm Var Ayrılık Var - Çorum Manileri,
Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara, 360 s.
- GÖSTERİR, İbrahim (2020), Çorum Yöresi Ağızları Sözlüğü, Çorum
Belediyesi Kültür Yayınları, Çorum, 500 s.
- ÖZBEY, Fatih (2018), Tarihten Gelen lezzet Çorum Leblebisi, Çorum
Belediyesi Kültür Yayınları, Çorum, 50 s.
- ÖZERDEM, Ahmet (1994), Tarihi Kültürü Folkloruyla Karaöz, Cem
Matbaacılık, Ankara, 326 s.
- ÖZÜDOĞRU, Ali (2018), Dünden Bugüne Kargı Köyü, Kargı Köyü
Sosyal ve Kültürel Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği Yayını, Çorum,
78 s.
- TAŞLIOVA, M. Mete (2008), Sözlü ve Yazılı Kaynaklarla Çorum Halk
Şiiri Antolojisi Âşıklar, Ozanlar, Şairler, Çorum İl Kültür ve Turizm
Müdürlüğü Yayını, Çorum, 634 s.
- TAVŞANLI Ticaret ve Sanayi Odası (2016), "Tarihin Penceresinden
Tavşanlı'da Leblebicilik", Tavşanlı, 12 s.
- TÜRK DİL KURUMU (1976), Zanaat Terimleri Sözlüğü, 1. Baskı,
Ankara, 216 s.
- TÜRK DİL KURUMU (1993), Derleme Sözlüğü, 2. Baskı, 12 Cilt,
Ankara, 4842 s.
- ÜÇER, Müjgân,(1976), "Sivas'ta Doğum Folkloru 24: Çocukların
Beslenmesi", Sivas Folkloru, Yıl: 4, Sayı: 45 (Ekim 1976), s. 12-13, 27.
- YARDIMCI, Mehmet, "Zile'de Leblebici Esnafı", Türk Folkloru, Yıl: 6,
Sayı: 64 (Kasım 1984), s. 16-17.
- YURTBAŞI, Metin (1997), Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü, 2. Baskı,
Ankara, 521 s.
- <http://www.sanvak.org/sandiklimiz/sandiklida.kultur.sanat.htm>
<https://www.turkusoju.net>, Erişim: 30 Ocak 2022

²³ Gösterir, Ölüm Var Ayrılık Var - Çorum Manileri, s. 178.

²⁴ Gönen, "Konya Mânilerinde Geçen Yerleşim Birimlerinin Adlarına Bir Bakış", s. 99.

²⁵ Taşlıova, Sözlü ve Yazılı Kaynaklarla Çorum Halk Şiiri Antolojisi, s. 228.

²⁶ İlhan Başgöz, Türk Bilmeceleri II, Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, s. 393.

SU DAMLASI

Talha GÜNGÖR

- Danışman: Tamer PEKTAŞ

Temmuz sıcaklığında insanların ferah bir nefes almak için akın ettiği Akdeniz'in serin sularında nadide bir su damlasıyım. Güneşin bir alev topu gibi üzerime yürüdüğü bir öğle vakti masum bir kelebek edasıyla buhar olup yükseliyorum bulutların bağrına.

Yurdumun derin vadileri arasında dans eden bir rüzgâra kapılıp inmek istiyorum yaylaların taze çimlerinin üzerine. Fakat yaylalar öksüz kalmış, küçük tepeler yok olmuş mermer ocakları uğruna. Kuzuların dans ettiği yerde koca koca iş makineleri cirit atıyor bir o yana bir bu yana. O vakit talan edilen doğayı uzaklardan izleyen bir çobanın gözündeki yaş olup süzülüyorum soğuktan buz kesen yanaklarına doğru.

Oysa ben zemheri ayazında Palandöken'de kar, hamsinde Karadeniz'de yağmur, mayısta Isparta'da seher vakti açan bir gülün yaprağında buse, hazıranda kirazların yanağında allık, yaz sıcaklığında susuzluktan çatlamış toprakları işleyen çiftçinin alnındaki ter olmak istiyorum.

Neden sonra Allah'ın bana verdiği yetkiyle inmek istiyorum toprağın altına. Özgürce dolaşıp vazifelerimi ifa etmek istiyorum. Kâh yer altından çıkıp coşkulu bir şelaleye, kâh küçük bir pınara karışmak istiyorum. Ayrın kutusuna saplanan pipet misali pervasızca yapılan sondaj kuyuları engel oluyor bana. Henüz anne karnında gelişimini tamamlayamamış prematüre bir bebek misali çıkarılıyorum yeryüzüne. Sonra bir otelin havuzunda depo ediliyorum küvez niyetiyle.

İnsanoğlu kendisini hayatta tutanın dış görünüşü olduğunu zannetmekte ama farkında değil damarlarında dolaşan hücrelerin kendisini ayakta tuttuğundan. Dünyamız da böyle değil midir? Bizim gördüğümüz gül cemalidir dünyanın. Bu cemali ayakta tutan yer altındaki iç organlarıdır. Ganimet toplayan yağmacı bir düşman edasıyla yer altı damarlarına bilinçsizce saplanan her enjektör, dünyanın ölüm saatini öne çekmektedir. İç Anadolu'da oluşan korkunç obruklar, Marmara ve Ege'deki yer altı mağaralarının çöküp deprem oluşturmasının müsebbibi işte bu acımasız yağmadır.

Sorarım insanoğluna: Benim gibi masum bir su damlasından ne istersin? Beni sürekli işimden alıkoyup bana farklı görevler vermektesin. Bataklıkta bir sineğe hayat, göldeki bir balığa nefes olmak için dere olup akan bir pınara doğru yola çıkıyorum, ya kendimi bir sebze tarlasında buluyorum ya da bir yonca tarlasında. Hem de iklimin hiç de uygun olmadığı bir coğrafyada. Ataların ne güze demiş oysa "Taşıma suyla değirmen dönmez." diye. Sendeki bu kuru söğütten düdük çıkarma hırsı devam ettiği sürece artık söğütlerin kılcal damarlarına hayat veren sular kuruyacak, düdük yapacağın söğüt de kalmayacak ortada.

Ey insanoğlu! Sen aklınla dünyaya hükmeden tek canlısın. Hem cinsin dışındaki bütün varlıklar sana hizmet etmek için yaratılmış. Öyle bir dengeyle yaratılmış ki bu kâinat, sana düşen tek görev zevki sefa içinde yaşamını sürmek. Fakat bu döngüye zarar vermeden, dokunmaman gereken yerlere dokunmadan. Kutuplara el attın buzullar eridi, yer altına el attın sular kurudu. "Kırkikinci yağmurlarının" kendi gitti, adı kaldı. Ekim ayına nam veren sonbahar yağmurları yok artık. Kürekle yolları açmak zorunda bırakan kar taneleri yok artık. Dillerde hep "Nerede o eski kışlar, baharlar?" Peki, şimdi mi aklına geldi el açıp dua etmek Yaradan'a? Hani o deyimlerinizde beni hafife alarak bahsettiğiniz "havadan sudan konuşmak" mesela, hadi ben olmadan yaşayın da görelim...

BOZKIR VEYA ÇORUM BOZKIRLARI

Fatih ŞAHİN

Bir Türkiye haritasını elinize aldığınızda ya da herhangi bir resmî dairenin, söz gelimi yakınınızdaki okulun koridorundaki veya sınıfındaki ‘Türkiye Fizikî’ haritasını incelediğiniz zaman ne görürsünüz? Denizlerimizin kıyıları ile Marmara, Ege, Akdeniz Bölgeleri’nin içlerine kadar yeşilin en açığından hâkisine kadar çeşitli tonlarının ağırlıklı olduğu renk cümbüşünü, bunların yanında, yaşadığımız kadim şehrin de içinde bulunduğu kalan alanlarda ise açığından en koyusuna kadar kahverenginin tonlarını...

Öyle ki kimi yerler neredeyse saman sarısına yakın bir renkle bezenmişken bazı yerler de neredeyse sütlü kahve kıvamında boyanmıştır. Birçoğumuz, ortaokullarda Sosyal Bilgiler veya liselerde Coğrafya dersi görmeden önce, çocukluğumuzun, ilk gençliğimizin ve biraz da cahilliğimizin de verdiği saflıkla, herhâlde ağaçların yapraklarının renginden mülhem, haritalardaki o yeşil yerlerin ormanlarla kaplı olduğunu düşünür, sarı ya

da kahverengi boyalı alanların ise bozkırları veya çölleri gösterdiğini sanırdık. Sonradan, işin aslının öyle olmadığını, renklerin farklılığının rakımdan kaynaklandığını o derslerimizin hocaları bize öğretti öğretmesine ama aradan on yıllar geçmesine rağmen, haritalardaki bu sarı-kahverengi renklerin bozkırları gösterdiğine dair yanlış algı benim zihnimin bir kenarında hâlâ asılı duruyor.

Neden mi? Einstein’e atfedilen; “Önyargıları parçalamak atomu parçalamaktan daha zordur.” sözü sebebiyle herhâlde. Keşke bütün önyargılar benimki gibi, küçük, önemsiz, zararsız, hatta naif olsa. Zararsız önyargı mı olurmuş dediğinizi duyar gibiyim. Olur efendim, hem de bal gibi olur! En azından bu konuda. Şöyle ki haritalardaki o sarı ve kahverengi renklerle bezeli alanların en azından bir kısmı da “bozkır”ı göstermekte değil midir? Çorum da haritalarda sarı-kahverengi renklerle boyanmamış mıdır? En azından İç Anadolu Bölgesi’nde kalan kısımları...

Tabii ki öyledir. İşte bu yazıda kitabî bir “bozkır”dan değil, çoğumuzun belirli bir süre önce, kim bilir, belki birkaç gün veya hafta ya da ay evvel içinde olduğu, zamanının bir kısmını geçirdiği, çeşitli işlerle uğraştığı, bazılarımızın her daim içinde bulunmasına, yaşamasına rağmen, barındırdığı güzelliklerden bîhaber olduğu o güzelim bozkırdan, Çorum bozkırlarından bahsedeceğim. Amacım Çorum’un coğrafyasını, flora ve faunasını gözünüzün önüne getirip hatırlatmak değil, belki de yeterince gör(e)mediğimiz güzellikleri keşfetmek için sizlere bir fırsat sunmak...

Çorum bir bozkır şehridir bence. Evet, Kargı’nın tamamı, İskilip’in, Ortaköy’ün, Mecitözü’nün hatta Bayat’ın kimi dağ köylerinde çam, gürgen, meşe gibi ağaçlardan oluşan ormanlar geniş alanlar kaplasa da Alaca düzlüklerinin, Sungurlu topraklarının büyük çoğunluğunun, Kızılırmak kenarlarının, Osmancık’ın birçok köyünün, hatta Ankara-Samsun karayolunun Çorum il sınırlarına giriş kısmından Mecitözü yoluna kadar olan birçok kısmının, hele ki İskilip-Çankırı yolunun etrafını şöyle bir gözünüzün önüne getirin... Bana hak vereceğinize adım gibi eminim. Hem bozkır kenti olmak kötü bir şey değil ki. Tam tersine, “bozkırlı” diye nitelendirilmek çok güzel, hatta bunun neredeyse harikulâde olduğunu iddia edebilirim. Bakın, hemen açıklıyorum:

İlk bakışta bomboş gibi görünen o uçsuz bucaksız düzlüklerin, üzerlik otlarıyla, karaçalılarla, sığırkuyruklarıyla dolu, ıssız veya bizim öyle sandığımız eciş bücüş tepelerin, cılız otlarla kaplı bayırların, sanki Anadolu insanının yüzyıllardır yaşadığı zorlukları gösteren yüzüymüşçesine yol yol, kırış kırış olmuş patikaların, ak renkli yorgun yamaçların, sert rüzgârlarla aşınmış kovukların, sakın sakın, hatta tembelce akan cılız derelerin, zamana direnmeye çalışan, yarısı kurumuş söğütlerle, kavaklarla, ılgınlarla dolu, yarpuzlar fışkırmış kenarlarının, dik yarlarının eteklerinin, neler neler sakladığını, bağırılarında ne cevherler sakladığını bir bilsek!

Belki bir kısmını gereksiz teferruat olarak görürsünüz ama şimdi sıralayacaklarımın her birisinin bu ülkenin tabii kültürel zenginlikleri, gelecek nesillere aktarılması gereken hazineler olduğunu, bunların bilinerek korunması için gösterilen çabaların artırılması gerektiğini, böylece, yıllardır çeşitli basın yayın organlarında sıkça dile getirilen; “Almanya’dan geldikleri öğrenilen botanikçiler falan ilimiz kırsalında kaçak olarak topladıkları orkide soğanlarıyla yakalandı” gibi ya da “Yetkililerden izin almadan yaptıkları avda, ülkemize has endemik bir tür olan kelebeklerini araçlarının gizli bölmesine sakladıkları anlaşılan

Belçikalı doğa bilimciler -meselâ- Dr. Pierre FABIAN ile Eric STEIN, jandarmamızın çabalarıyla yakalanarak sınır dışı edildi.” gibi haberleri de okumayacağımızı düşünüyorum.

Şimdi gel gelelim bu “gahrimen” bozkırların, Çorum bozkırlarının gizli saklı hazinelerine... Önce hayvanlarından başlayayım isterseniz.

Gahrimen ne mi? İbrahim GÖSTERİR’in o hacimli eseri “Örnekli-Tanıklı Çorum Ağzı Sözlüğü”nde de belirttiği gibi, “cefakâr” demektir, zorluklarla karşılaşıldığında yılmayan, kolayca pes etmeyen, az ile yetinen demektir hatta! Bu arada, İbrahim Bey’e buradan sesleniyorum, bu kelime Bayat’ın da tamamında kullanılır, o mükemmel eserin yeni baskısında dikkâte alırsa seviniriz. ?

Çoğu zaman yer altında açtıkları tünellerde yaşayan ve adına “gelengi” de denilen şirin yer sincapları, grinin tonlarından koyu yeşile kadar renkler taşıyan kertenkeleler ki yeşil renkli olanına “yeşilustan” denir bizim oralarda, kimi baharlarda ekin ekili tarlaların azıcık(!) canına okuyan köstebekler, Güneydoğu’dakiler kadar zehirli ve tehlikeli olmasalar da akrepler, cins cins örümcekler, börü(veya böğü)ler, çekirgeler, ağustos böcekleri, ot yılanları, memelilerden özellikle de köylülerimizin, tavuklarına, civcivlerine... musallat olmaları sebebiyle daimi rakipleri olarak çok sevdikleri(!) tilkiler, çakallar, gelincikler, yine kümeslerimizin gece müdavimleri sansarlar, porsuklar, adına “canavar” da denilen, esasen Ergenekon Destanı gibi kültürümüzde de çok önemli yer tutan destanların, kimi masalların efsanevi kahramanı kurtlar...

Yine Dede Korkut Hikâyeleri’nde de geçen turgay/tepeli tarla kuşu, özellikle yaz sonu güz başlarında, güneye göç ederken, biçilen tarlalarda avlanan bıldırcınlar, çil keklikler, manilerin, türkülerin, halk söylencelerinin baş tacı, üzerine ciltlerce eser yazılabilecek değerinde bir kuş olan kınalı keklikler ki Fakir BAYKURT’un “Keklik” adlı romanı var malûm, yine türkülerimizde yâre haber götüren güzelim telli turnalar, gerçekten de sarı rengin en göz alıcı tonlarını üzerinde taşıyan sarıasmalar, arıcıların can dostu(!) olan parlak renkli arıkuşları, bet sesleriyle ve ‘kuzgunî’ tüyleriyle kuzgunlar, küçüğünden büyüğüne çeşitli karga türleri, akbabalar, Hazreti Süleyman kıssasında bile adı geçen ve çavuş kuşu, ibibik vs. adlarıyla da bilinen, neredeyse gökkuşağının bütün renklerini cem etmiş hüthütler, güzelim üveyikler, Sait Faik’in “Son Kuşlar”ından, Konstantin adlı meşum herif tarafından, krom dişleriyle, küçücük kafalarının gövdelerinden acımasızca ayrılmasıyla hatırladığımız, küçücük ve avlanması yasak olan sürmeli gözlü

minik sakalar, rengârenk ispinozlar, bunların yanında Nasreddin Hoca'nın satın aldığı ciğeri elinden kapmasıyla meşhur çaylaklar, gökyüzünün hâkimleri kerkenezler, atmacalar, şahinler, hızlarıyla meşhur doğanlar, yine Büyük Selçuklu gibi muazzam bir devlete de arma olmuş, gücün ve kudretin timsali asil kartallar bozkırın, Çorum bozkırlarının başlıca sakinleridir.

Hepsi bu kadar mı? Elbette ki hayır. Ancak takdir edersiniz ki bu yazı da zooloji hakkında bir makale sayılamaz, öyle değil mi? Bitkilerine gelelim şimdi, o birçoğu “kocakarı ilacı” diye küçümsense de hâlâ Anadolu halk hekimliğinde, en azından folklorunda mühim bir yer tutan çeşit çeşit otlara... Elbette ki bu bitkilerin çoğunluğunu bahar ve yaz aylarında, bir kısmını da güz mevsiminde görürüz. Zira bu bozkırlar, bizlere gül cemallerini ancak bu aylarda gösterirler. Kışın ise en sert ve acımasız yüzlerini... Neyse, o mevzu da başka bir yazının konusu olsun.

Çorum bozkırlarında gerçekten de bahçelerimizdeki yeşil soğana benzeyen karga soğanları, yukarıda, bayırların üzerinde bulunduğunu söylediğimiz, anneannemin de hasta olan inekleri tedavi edebilmek için -ta Şamanizm zamanından kalma bir gelenek olan- damda/ahırda yakmak suretiyle tütsü olarak kullandığı üzerlik otları, belki de yokluk, kıtlık zamanlarından beri insanımızın mecburen yemek olarak tükettiği, üzerine türkû bile yakılan madımağlar, yufka ekmeğin içine dürüm yapılarak yenen yemlik otları (bizim orada ‘yelmük’ denir), karavuklar, arıların çiçeklerine bayıldığı gevenler, tarlaların içinde biten ve ekinler biçilirken tırpanları bile parçalayan pembe çiçekli yandak dikenleri, kışın bittiğinin müjdecisi ve “çiğdem aşı” geleneğimizin yaşatılmasının mimarı sarıçiğdemler, boyunları

bükük öksüz çiğdemler, kırmızı, beyaz, vişneçürüğü renkleriyle göz alıcı gülhatmiler, çakırdikenler, çoban çökertenler, baharın müjdecisi sultan navruz(nevruz) lar, karlar erirken meşe diplerinde yüzlerini gösteren mor sıklamenler, envaî çeşidiyle aktarların tezgâhlarını dolduran adaçayları yabanî lavantalar, deve dikenleri, al renkleriyle muhteşem gelincikler, bazı et yemeklerinin, ızgaralarımızın baş tacı kekik türleri ki onların birçok derde deva olduğunu tıp âlimleri de herbalistler de söylüyor, sütleğenler bolca bulunur.

Hatta rivayete göre, kuruması için, güneşe karşı, bir kaya parçasının üzerinde yedi yıl bırakıldıktan sonra, yağın ilk yağmurla yeniden yeşeren ve “Şükür Rabbime, şu yağmur yağmasaydı az daha susuyacaktım” dediğine inanılan, tarla ve bahçelerimizden yolunup koparıldıkça daha da gelişip güçlenen, bu yönüyle de azmin ve inatçılığın, kimi durumlarda da ayrımcılığın mümtaz örneği olarak gösterilebilecek ayırık otları, yine son dönemde özellikle de çayı ile bilinirliği artan, hatta bir dönem Türk siyasetine bile isim ya da malzeme olmuş papatyalar, artık kültür bitkisi sıfatıyla da üretimi yapılan, kırmızı-mor renkli meyveleri gayet lezzetli (bu arada, bozkırdan toplananların reçeli de mükemmel olur) böğürtlenler de bozkırlarımızın sessiz sakinleridir. Bu güzelim otların ve çiçeklerin yanında, bozkırın meşum kaderi olan susuzluktan, hatta sırtlarında taşıdıkları ökseotlarının asalaklığından bile hiç yüksünmeyen, bütün bu kötü şartlara rağmen bile meyve vermeyi başaran eğri büğrü gövdeleriyle yabani armut (ahlat) ağaçları, meyvelerinden yapılan ‘organik’ sirkesiyle son yılların gözdesi sarı ve turuncu meyveli alıçlar, iğdeler, yine moda tabiriyle kırmızı meyvelerinden yapılan ‘marmelat’ı, mahallî adıyla da ‘pevrede’siyle, yani bir

tür koyu reçeli diyebileceğimiz yiyeceğiyle kahvaltı sofralarımızı süsleyen, çayıyla da bilinen meşhur kuşburnu çalıları...

Bu bitki ve çiçekler, özellikle de bahar ve yaz aylarında, göz ziyafeti çekmemiz için cömertçe önümüze serilmiş rengârenk Türkmen kilimleridir, eleğimsağmanın yerdeki aksidir, hâliyle, Van Gogh'un, hatta Şeker Ahmet Paşa'nın tablolarından fırlamış renklerin cümbüşüdür adeta bu bozkır, Çorum bozkırları. Tabii bakmasını bilen(ler)e. Hem bir bozkır medeniyetinin son temsilcileri değil miyiz biz? Bin yıl evvel, taa Türkistan'dan, Ötüken'den Anadolu'muza gelirken, geniş, sonsuz gibi görünen düzlüklerden, bozkırlardan geçmedik mi? Atı bu bozkırlarda evcilleştirmedik mi, koyun sürülerimizi Karakum'dan, Gobi Çölü'nden, Altaylar'dan aşırmadık mı, Seyhun ve Ceyhun'dan su içirmedik mi onlara, buraya gelince de o bozkıra olan hasretimizden değilse nedir, 'Seyhan' ve 'Ceyhan' adlarını vermedik mi ırmaklarımıza? Hülasa, milletçe bozkırlıyız. O yüzdendir ki, ne kadar yeşil, güzel ve mükemmel olursa olsun, geniş bir ormanda uzun bir müddet kaldığımızda ruhumuz sıkılır, daralırız, neredeyse hafakanlar basar, bir an önce açıklığa, önümüzü ardımızı görebildiğimiz geniş düzlüklere, ufkun alabildiğine uzakta olduğu bozkırlara kavuşmayı murat ederiz.

Öyle değil mi? Ormanda yaşayamayız ki biz, düşünsenize, haftalarca yağın muson yağmurları, yapış yapış bir hava, boğucu bir nem, on metre önünüzü, pırıl pırıl gökyüzünü bile görmenize engel olan bir bitki örtüsü ya da kasvetli, engebeli arazilerle, devasa ağaçlarla, derin yarılarla kaplı, karlı ormanlar...

Hayır, ol(a)maaz! Bu duygu belki genlerimize kadar işlemiş yüzlerce yıllık bir güvenlik kaygısından, belki de bozkırı sevmemizden, ona tutkuyla bağlı olmamızdan. Kim bilir, Atilla'nın Avrupa ovalarında, Yıldırım Bayezid'in Ankara bozkırlarında, Alparslan'ın Malazgirt'te, Atatürk'ün Sakarya bozkırlarında çarpışması, hatta tam bir bozkır kenti olan Ankara'yı başkent yapmasında da bu sebepler etkindir.

Öylesine bir tutkudur ki bu, çiçekleriyle, börtü böceğiyle, kütükten oyulmuş yalaklı, yosunlu, kurbağalı pınarlarıyla, dere-tepeleriyle türkülerimizde her daim yer vermişizdir bozkıra, büyük halk sanatçımız rahmetli Neşet ERTAŞ'a "bozkırın tezenesi" unvanını layık görerek onu da bozkırı da onurlandırmışızdır. Adına nice romanlar ve hikâyeler yazmışızdır bozkırın. "Yılkı Atı"nda yapılan o harikulade bozkır tasvirlerini kim unutmaz? Abbas SAYAR da bir bozkır yazarıdır da ondan! Ya "Aliç Ağacı ile Sohbetler"e, "Anadolu

Manzaraları"na ne demeli? Hikmet BİRAND Hoca'nın yazdıklarına hangi bozkır sever iştirak etmez ki?

Her iki eser de Anadolu'yu, bozkırı öğrenmek, gerçekten tanıyabilmek için okunası kitaplardır. Fahrî hemşehrimiz Kemal TAHİR'in "Bozkırdaki Çekirdek", Bekir BÜYÜKARKIN'ın "Bozkırda Sabah"ı türleri ve anlattıkları farklı olsa da bozkırın öneminden de bahseder biraz. İşte böyle, kitaplarımıza, hikâyelerimize, türkülerimize, manilerimize nakış nakış işlenmiş, bu güzelim bozkırı, Çorum bozkırlarını gezmek, anlattıklarımızı canlı görebilmek için hemen evinizden, iş yerinizden çıkın, arabanıza, en iyisi bisikletinize atlayın, hatta boş verin arabayı, bisikleti, yürüyün... Eşinizi, çocuklarınızı da alın yanınıza, doya doya, kekik ve lavanta kokularını ciğerlerinize doldura doldura, hem bozkırlarımızı tanıyın hem de sağlığınıza koruyun, tabiatı hissedin, çocuklarınızı hareketsizlikten, cep telefonlarındaki o saçma sapan sanal oyunlardan, bilgisayar bağımlılığından kurtarın.

Onlara mayıs böceklerinden korkmamaları gerektiğini, tarla farelerinin bizim için zararsız olduğunu, ballıbabalar üzerinde polen toplayan yaban arılarının güneş ışınlarıyla menevişlenen incecik kanatlarını, yavrularına yiyecek taşıyan fedakâr baştankara kuşlarını, Amerikan-Çin kültürü kaynakla 'ninja' olan ve çocuklarımıza sanki bir kahramanmışçasına 'yutturulmaya' çalışan yerine, bir çalı dibinde dinlenen küçük kaplumbağayı, zümrüt yeşili bir yaprak üzerinde güneşlenen peygamberdevesini gösterin, mis gibi kokan iğde çiçeklerini koklatın, köy göçürenleri -Fakir BAYKURT'un bu isimle de bir roman var- okşatın, karahindiba tohumlarını üfletin, onların saplarından 'zöppü (karahindiba çiçeğinin içleri boş büyük saplarının koparılarak üflenmesi suretiyle çalınan bir tür ilkel düdük)' yaparak düdük çalın onlara, tarla sarmaşıklarına, ebegümecilere, çadır çiçeklerine dokundurun, güzelim kelekleri seyrettirin... Hepimizin bildiği, o 'Kirlenmek güzeldir' sloganlı reklâmda da söylendiği gibi, ellerinin, yüzlerinin, hatta elbiselerinin; kızamık meyvelerinin, böğürtlenlerin kırmızı renkleriyle kirlenmelerine de boş verin...

Bozkırı, Çorum bozkırlarını tanıtın. Yakınıınızda, belki üç beş sokak veya cadde ilerinizde, belki de hemen orada, neredeyse yanı başınızdaki tarlanın ya da o çirkin toplu konutların bulunduğu arsanın bitiminde başlayan, yaşattığı sonsuzluk hissiyle ruhumuzu rahatlatan o muhteşem bozkırın görülmeyi bekleyen esrarengiz güzelliklerini keşfedin, sevdiklerinize de keşfettirin.

Ne zaman mı? Geç kalmadan, bir an önce, hatta şimdi!

OSMANİYE GÜZEL VATAN

Metin DEMİRCİ

Kırım savaşı sıralarından bizim Kafkasya'daki köyümüz yani Hajemiko Hablılar Ruslarla savaşa karışmış. Tarikat şeyhi Şeyh Şamil'in iki müridi Hacıkul ile ve bir arkadaşı Adige bölgesini de ayaklandırmış. Sonunda Şeyh Şamil yenilip Ruslara teslim olmuş ama Hajemko Hablılar savaşı devam ettirmişler. Ne olduysa bundan sonra olmuş.

Acayip bir durum şu ki Osmaniye köyünde eskiden ne Şamil isimli bir şahıs vardı ne meşhur Şeyh Şamil'den haberdar olan. Sabri amcam pek çok şeyden mesela Doksanüç harbinden, Birinci Dünya savaşından, Yunanistan'dan, Yemenden, Kurtuluş savaşından bahsetti ama Kafkasya'daki savaştan, Şeyh Şamil'den Hacı Murat'tan hiç bahsetmedi. Hatta başkalarından da bir şey duymamıştım Şeyh Şamil ile ilgili. Sabri amcamın bize Kafkasya ile ilgili anlattıklarının pek çoğunu babasından, amcasından, abisi Salim'den kış gecelerinde yaşlıların evlerde anlattıklarından aklında kalanlar idi.

Ben nice sonra Adigelerin bilhassa bizim köyün neden Kafkasya'dan Osmanlıya göç ettiğini ve o zamanın büyük

yerleşim yerlerinden sayılan Hajemiko Hablı'n hepsinin mi sürgün yoksa bir kısmının mı sürgün edildiğini merak edip araştırdım karşıma Çar II. Aleksandır'ın Kafkasya'daki bizim eski köyde Abzahlerle bir toplantı yaptığı gerçeğiyle karşılaştım.

Çar yanında Adige tercümanlarla birlikte bir miktarda diğer Adige kabilelerinden birileriyle Hajemikohable gelmiş. Çar tercümanları vasıtasıyla Abzahlara, "Merhaba Abzehler" demiş. Görüşmeleri yürütmekle yetkili öndeki grup cevap vermiş: "İyilikler dileriz!". Cevabıyla karşılığını alınca Çar konuşmaya başlamış ve şunları söylemiş:

"Ben size düşman olarak değil iyi niyetli bir dost olarak geldim. Halkınızın baki kalmasını, ata topraklarını terk etmemesini, bizimle barış ve dostluk içinde yaşamayı kabul etmesini istiyorum. Rusya, önünde büyük tarihi görevleri olan büyük bir devlettir. Sınırlarımızı güçlendirmemiz ve diğer ülkelere açılmak için denizleri elde etmemiz elzemdir. Diğer milletlerle ticaretimiz denizden olmak zorundadır. Karadeniz olmadan yapamayız. Topraklarınızdan Karadeniz'e üç yol

geçmesine onay vermenizi teklif ediyorum: Anapa'ya, Novorossiysk'e ve Tuapse'ye. Bu yolların üzerinde olup yer değiştirmek zorunda kalacak köylere hazinem tazminat ödeyecektir. Rus çarının tabiiyetini tanımak zorundasınız, bu sizin milli değerlerinize zarar vermeyecek. Kendi geleneklerinize göre yaşayacaksınız ve idare edileceksiniz. Dininize dokunulmayacak ve kimse iç işlerinize karışmayacak. İdare ve mahkeme sizin seçtiğiniz kişilerden oluşacak. Onlarca yıldır cesaretle savaşıyorsunuz ama en iyi insanların ölüyor. Bağımsızlığınızı koruyamayacaksınız; çünkü benim ordum çok büyük ve güçlü. Son artık açıkça görünüyor: Kafkasya Rus olacak. İnsanları daha fazla heba etmenin gereği yok. Bu yıkıcı savaşı bırakırsanız halkınız baki kalacak ve daha iyi yaşayacak. Rus devleti sizi düşmanlarınızdan koruyacak ve çıkarlarınızı savunacak, yaralarınızı saracak, düşmanlık bitecek ve kırılganlıklar unutulacak. Yarım asır sonra da devlet hayatıyla yaşıyor olacaksınız ve adil yasalarla yönetileceksiniz. Çocuklarınız ve torunlarınız okuma yazma ve yeni ziraat usulleri öğrenecek, onların yaşamı sizinkinden kolay olacak. Bu tarihi anda sizden Kafkasya'nın Ruslar tarafından fethinin kaçınılmaz olduğunu anlamanızı ve şartlarımı kabul etmenizi istiyorum. Bu şartlarda halkınız bütün olarak korunacak ve kendisinin yararına olacak şekilde yaşama ve gelişme imkânına sahip olacaktır. Eğer şartlarımı kabul etmezseniz generallerime, ne kadar cana mal olursa olsun en yakın zamanda savaşı bitirmeleri için emir vermek zorunda kalacağım. Çarın emri yerine getirilecek ama bu size telafisi imkânsız sayısız felaketler ve halkınızın yok olmasını getirecek... Sağduyulu olun ve tarihi kaderinize razı olun. Çarın sözü sağlamdır ve ben herkesin huzurunda ilan ediyorum ki sözüm kutsaldır ve bozulmayacaktır. Bütün bunları Çarlık fermaniyle tasdik edeceğim.”

Çar'ın konuşması bitince Hajemyıko Hablın ileri gelenlerinden Hajemıko Hâce denen yaşlı bir Abzeh çıkıp şunları söylemiş:

“Vatanıma duyduğum sevgi o kadar büyük ki neye mal olursa olsun onu çocuklarımız adına korumaya kararlıyım. Ama şimdi görüyorum ki silahla topraklarımızı korumaya gücümüz yetmiyor. Komşu devletlerden birine katılmak zorunda olduğumuz an geldi... Din olarak Osmanlı bize daha yakın ama o bize askeri yardımda bulunmak istemiyor. Ruslar çok, biz ise azız; güçlerimiz eşit değil ve direnemeyeceğiz. Benim düşüncem Rus çarının teklifini kabul etmek ve kadere razı olmak. Bunun için Allah bizi suçlamaz...”

Çevirmen Hacemuko'nun sözlerini tercüme ettiğinde Çar, “İhtiyar doğru söylüyor ama görülüyor ki bu sözler halkın hoşuna gitmedi...” demiş.

İkinci ve son olarak Tlışe Şutsejuko Tseyko konuşmuş ve şunları söylemiş:

“Rus çarı bize görevi gereği ne söylemesi gerekiyorsa onu söyledi ve onu kınamıyorum. Ama benim sözlerim onun arzusuna uygun olmayacak. Her insan gibi her halk da bir kez doğar. Her insan gibi o da büyür, yaşlanır ve ölür. İnsanın en uzun ömrü yüz yıldır, halk ise binlerce yıl yaşar. Güneşin altında ebedi hiçbir şey yoktur. Rus çarı Kafkasya'yı beğendi ve işte altmış yıldır onu fethetmek için savaşıyor. Ama bizim için de vatanımız sevdiğimizdir ve değerlidir. Canımız pahasına onu koruyoruz ve savunuyoruz. Bu kutsal dava için Allah'ın ve atalarımızın önünde sorumluyuz. Kimse bizi canımızı esirgemekle suçlayamaz. Hayır, biz hiç çekinmeden kanımızı akıtıyoruz ve canımızı veriyoruz. Biz ölüyoruz ama ölüm köle olmaktan iyidir. Rus çarı geleneklerimize ve dinimize dokunmayacağına söz veriyor ama bu mümkün mü? Bir fıçı suya bir avuç tuz atın ve bakın ne oluyor; tuz eriyor... Büyük halk tarafından fethedilen küçük halk da onun içinde erir.”

Tseyko'nun konuşması kalabalığı hareketlendirmiş. Çar, bunlarla anlaşılamayacağız deyip çekip gitmiş. Bizim köylüler de misafire saygıdan dolayı Çar'ı sağ salım uğurlamışlar ama sonuç Hajemıko Hâce'nin dediği gibi olmuş.

Çar dediğini yapmış katliamlara başlamış. Akla hayale gelmeyecek işkenceler yapmışlar. Hajemıo Hâce'nin dediği olmuş. Çerkezler yenilmişler. Hajemıko Habl köyünün büyük bir kısmı 200 haneye yakın aile ve binden fazla insan Osmanlıya göçe yola çıkmış. Yola çıkan nüfusun yarısı yolda telef olmuş. Bir miktar Hajemıko Habl köylü Ruslarla anlaşıp kalmış ve o köy hala yerinde duruyor. Sovyetler yıkılınca buradan gidenler oradaki akrabalarıyla tanışıp görüşüyorlar.

Kim bilir bu günkü Rusya ile ABD kapışacak ve Ruslar yenilecek. Türkiyeli Hajemıko Hableliler tersinden köylerine dönecekler.

Gerçi böylesi bir olay M.Ö. 3000'li yıllarda meydana gelmiş. Kafkasya'da on dokuzuncu yüz yılda Kafkasya soy kırımına benzer bir durumdan dolayı Çerkezler Anadolu'ya gelmiş malum Hitit devletini kurmuşlar. Kızılırmak boylarına yerleşip bir epey bir zaman yaşamışlar. Sonra Hititler batıdan gelen Friglere

yenilmişler. Firigler Ruslardan daha gaddar davranmış Hitit Çerkezlerine. Çoluk çocuk kadın erkek, yaşlı genç demeden öldürmüşler. Tam bir soy kırım... Bir kısım Çerkez Torosları geçip güneye gitmiş ama Firigler bırakmamış ve onlar da yok edilmiş. Ancak Kafkas dağlarını aşip anavatanlarına dönen bir kısım Çerkez kurtulmuş. Yeniden Kafkasya Çerkez vatani olmuş.

Bu Hititlerin Adıgelerle ilgili anlatılanlar delilsiz bir atmasyon değildir. Sabri amcam Hititleri falan bilmezdi ama şöyle bir olay anlatmıştı bana.

Dedem Kafkasya'dan geldikten birkaç yıl sonra köyü Hajemiko Hable ziyarete gitmiş. Dedemin müzisyenlikten kazandığı altınlar sayesinde durumu iyiymiş. Para harcıyıp gitmiş vatanına. Bakmış ki Ruslar göç eden ailelerin mallarını yağmalamış, evlerini yakmış ve yıkmışlar. Hatta Ruslar mezarları bile tahrip etmişler.

Dedem adam tutmuş. Sabanlarla günlerce toprağı sürdürmüş. El arabaları veya çuval, teneke ve benzeri taşıma kaplarıyla toprağı taşıta taşıta anne ve babasının mezarının üzerini tepecik haline getirmiş. Bu kırk elli çift saban ve bir o kadar adamla bir bakıma Hititlerden kalma höyük benzeri bir tepecik meydana getirip gelmiş. Evlatlarına da vasiyet etmiş. Bir gün olup köye geri dönerseniz köyün hemen girişinde yığma bir tepe göreceksiniz. İşte o höyük sizin atanız ve benim annem ve babamın mezarıdır. Saygınızı esirgemeyin...

Bu durum Hititlerle enteresan bir benzerliktir ama başka benzerlikleri de vardır Adıgelerle Hititler arasında. Mesela Hititler de ölülerine çok önem verirler Adıgeler de. Ben gözyaşı şişesinin ne olduğundan hiç haberim olmadığı bir zamanda Sabri amcamdan benzer şeyler duymuştum. Adıgeler ana-baba ya da aileden biri ölünce aile reisi, kadın ağlayıcılar tutar birkaç gün ağlatırmış. Hititler de dahi o höyüklere şişelere doldurdıkları gözyaşını ölünün böğrüne koyarlardı. Ben buna bizzat şahit oldum. Anlaşılan Adıgeler Müslüman olduktan sonra da her toplumun yaptığı gibi bazı örf ve adetlerinden vazgeçmeyip dönüştürmüşler.

Ben çocukluğumda Osmaniye'de bir cenaze olduğunda köyün kadınlarının sırayla ölü evine gittiğini ve giden kadınla evdeki kadınların çok sesli vaveyla kopardıklarını çok yüksek sesle vaviyuvvaviyuvv diye ağlaştıklarına ve etrafı inlettiklerini gördüm. İstese de istemese de ölü evine giden iki kadın böyle bir seramoni yapardı o zamanlar. Annem eve gelince ölünün arkasından az mı çok mu ağlandığını ağlayan kadın sayısını anlatır. Velhasıl annem ve diğer kadınlar bu ağlama faslını cenazeden sonra da günlerce konuşurlardı.

Kafkasya Hajemiko Hable'inden büyük zayıat vererek gelen 150 hanelik Abzah kabileleri Sivas'ın bir yerine yerleştirildi. Hajemiko Hable Abzehler bir miktar Sivas'ta kaldı fakat bu kadar kalabalık bir Abzah çevre köylerle geçinememiş.

Osmanlının o zamanki göç işleri görevlileri Abzahleri planlı yeni bir yerleştirme gereği Sivas'tan seçip getirdikleri birkaç ileri gelenle yerler tespit edilmiş. Şimdiki Osmaniye'nin temsilcileri kendilerine teklif edilen Çorum'un Sarılık denen mevkiini, Kızılırmak yakınlarında Lâçin'den aşağıda şimdiki Dutludere denen mevkii sivrisinek yatağı diye beğenmemişler. Temsilciler Kafkasya'daki köylerini çağırıştıran ve kireç taşının bol olduğu bölgeyi yani Hititlerin höyüklerinin bolca bulunduğu o zamanların Enbiyapınarı adıyla anılan bölgeyi beğenmiş.

Görevliler 150 hanelik kabileleri üçe bölüp bir kısmını Mecidiye Kavak adıyla bir köy yapıp yerleştirmiş. Bir diğer kısmını Yeni Hayat köyünün Abdalbodu adıyla anılan türbenin olduğu bölgeye Ertuğrul köyü adıyla kurmuş. Ne var ki ilk kuruluşundan itibaren Ertuğrul Köyünün adını Osmaniye Ertuğrullu akrabalarını hep Abdalbodular diye çağırıştır.

Osmaniye köyü adını da Osmanlının bir program dâhilinde uyguladığı Osmanlılaştırma gereği çalışan görevliler takmıştır. Türkiye'nin hemen her yerinde Abzaeh pek çok Osmaniye köyü vardır.

Her ne kadar resmi kayıtlarda Çorum Osmancık yolu üzerinde bir Osmaniye Köyü varsa da hala eskiler köyün adını Enbiyapınarı olarak bilir. Yaşlılar daha düne kadar Osmaniye neyin nesi şuna Enbiyapınarı desenize diye serzenişte bulunurlar.

Osmaniye köyünün kurulduğu yerde o zamanın Çorum-Osmancık yaya üzerinde Çorum'un yerli ailesinden Enbiya sülalesi bir çeşme yaptırmış. Su gerçekten çok güzel olduğundan dolayı o bölge çeşmenin adıyla Enbiyapınarı diye anılır olmuş. Çerkezler oraya yerleştirilmiş ve köye Osmaniye adı takılmış ama ne Çerkezler ne de çevre köyler Enbiyapınarı adından vazgeçmişler. Bir acayip durum da şu ki hiçbir Çerkez köyünün Çerkez adı yoktur.

Kırkdilimliler, Osmaniye'lilere muhacirler tepesi anlamında Muhacirih derler ama bu bile bir diğer acayip durumdur. Kırkdilimlilerin kendileri de birkaç sene önce Kırkdilim'e gelip yerleşmişler ama bir müddet sonra Sivas'tan geri gelen Osmaniye Abzahlerine Muhacir derler.

RUS ZULMÜNDEN KAÇAN ARTVINLİLERİN İZİNDE ÇORUM VE ALACA GEZİ NOTLARIM-II

Ülkü ÖNAL

Çorum'da Derlediklerim

1. Yemek Kültüründen Örnekler

Tandır Kebabı: Tandırda iki taraflı ateş yakılır. Etler dizilerek asılır. Yağlar oluklara akar. Bu yağlara, ekmekler konduktan sonra servis yapılır. Etler 4-5 saate pişer. Diyarbakır ve Çorum koyunları tercih edilir. Lokantalarda ve Yozgat'ta yapılır. (Muhitin Şen-Çorum'a ait.)

Anıgılı Ayran Çorbası: Eritilmiş tereyağıyla soğan kızartılır, buna anıgı denir. Yoğurt, yumurta ve un, bir kapta karıştırılıp tencereye dökülür, kıvamı gelince üzerine nane serpilir. (Zehra Erdoğan)

Puşruk Aşı: Tereyağında soğan kavrulur. Üzerine su ve un konarak pişirilir. İnmeye yakın şor peynir ve biber katılır. (Zehra Erdoğan)

Isırgan Çorbası: Bahar aylarında ısırganın taze filizleri toplanıp, temizlenip ve doğranıp haşlanır. Un ve şor peynir

açılarak yemeğe ilave edilir. Üç yumurta çırpılıp katılır. Üzerine tereyağı dökülür. (Zehra Erdoğan)

Kete: Hamur, sütle yoğrulup açılır. İçerisine kavrulmuş un konarak ya zarf, ya da yuvarlak şekil verilir. Üzerine yumurta sürülerek pişirilir. (Zehra Erdoğan)

Feselli: Mayasız hamur yoğrulur. Portakal büyüklüğünde parçalara ayrılır. Büyükçe yufka açılır. İçerisine yağ dökerek içeriye doğru katlanarak rulo yapıp bükülür. Sonra açılır. Tek tarafına yağ sürülerek tandırda pişirilir. (Zehra Erdoğan)

Mafış: Mayasız hamur açılır. Dikdörtgen şeklinde parçalara ayrılarak yağda kızartılır. (Zehra Erdoğan)

Hasuta: Nişasta veya unu, şekerli suya veya süte çalınıp pişirilir. Tereyağı ilave edilir. (Zehra Erdoğan)

Helle Çorbası: Bir kaba tereyağı konularak eritilir. Üzerine un dökülerek yavaş yavaş karıştırılır. Kızarıncı ateşten alınır. Soğuk suyla açılarak tencereye dökülüp çorba kıvamına geldi mi ateşten alınıp servis yapılır. (Zehra Erdoğan)

Kaygana: Tavada tereyağı eritilir. Yumurta kırılıp çırpılır, tuz da ilave edilir. Tavaya dökülür. Kızarıncı alt üst edilir. (Zehra Erdoğan)

Karniyarik: Kalınca yufka açılır. Küçük küçük şeritler halinde yuvarlanır. 5-6 cm parçalara ayrılır. Ortalarına parmakla basılarak delinir. Kaynar suda pişirilip bir tepsiye alınır. Üzerine şor peynir ve eritilmiş tereyağı dökülür. (Zehra Erdoğan)

Alaca Mantısı: Hamur açılır, Kayseri mantısından az büyük olacak şekilde kesilir. İçerisine kıyma konup iki ucundan tutup yapıştırılır. Tepsie dizilerek fırınlanır. Bir kaba konarak saklanır. Daha sonra suda pişirilip, üzerine yağ ve sarımsaklı yoğurt dökülür. Özellikle Ramazanlarda yenir. (Zehra Erdoğan, Çorum)

Hingal: Hamur ince ince açılıp kare kare kesilir. İçerisine kıyma konarak kapanır. Ağzı büzülerek de yapılır. (Zehra Erdoğan)

Gorcola Peyniri: Gorcolo peyniri eskiden güveçlere ve ahşap kolop denen küleklere tepilir. Çökeleği, çanaklara basılıp küle veya toprağa çevrilir. Bir iki ay durur, kışın açılıp yenir. Adına şor peynir de denir. Isırgan ve puşruk çorbasına da katılır. (Zehra Erdoğan)

Çatalaşı Çorbası: Tencerede kaynayan suyun içerisine bir kâse haşlanmış yeşil mercimek eklenir. Rengini suya verene kadar pişirilir. Daha sonra üstüne bir kâse kırık yarma eklenir. Yarma, çabuk piştiği için mercimekle beraber değil daha sonra eklenir. Yeteri kadar tuz ilave edilir. Yarma ve mercimek pişip kıvam alınca tencere ocaktan alınır. Ayrı bir tavada soğanlar tereyağında pembeleşene kadar kavrulur. Soğanlar kavrulunca salça eklenip pişirilir. En son bu karışıma nane eklenir ve biraz pişirilir. Sıcak haldeki bu karışım, tenceredeki sıcak çorbanın üstüne dökülür. (Emine Seçil Yücel-Çorum)

Tuzlu Aşure (Aşuraşı): Aşure aşına konulacak en az yedi malzeme olması gerekir. Her Muharrem ayının onuncu günü mahallenin ortasına kazanlar kurulur. Mahallenin hanımları evlerinde ihtiyaç fazlası ne varsa onu getirir. Kazanların başında yaşlı annelerin tarifiyle yemek yapılmaya başlanır. Bolca tereyağı kazanda eritilir. İçerisine biraz soğan konulur ve güzelce kavrulur. Salça ilave edilir. Sonra su konulur. Kaynayınca keşkek, kurutulmuş et, barbunya, ceviz, kuru üzüm, nohut, tuz, baharat, en az yedi çeşit olacak şekilde elde ne varsa odun ateşinde karıştırarak saatlerce kaynatılır, yemek pişince helke helke evlere dağıtılır. (Hamit Kaplan, Çorum)

(Not: Yemeklerin sadece Tandır kebabı, Alaca mantısı, çatalaşı, tuzlu aşure Çorum'a aittir. Diğerleri Artvin yemekleridir.)

2. Alaca-Beşiktepe Köyünde Artvin Muhacirlerinden Derlediklerim

“Dedelerim Şavşat’ın Cisvet (Atlılar) köyünden, Rus’tan kaçıp gelip yerleşmişler. Düğünlerde davul zurna çalınır ama Artvin oyunları oynanmaz. Yemek olarak tabak büyüklüğünde açılan mayalı hamur, yağda kızartılır ve adına bişi deriz. Artvin’den getirdiğimiz bir yiyecektir. Onu ve diğer yemekleri ikram ederiz. Ramazanlarda mayalı yaparız. Sizin şoti, fetir dediğiniz gibi. Mayalı hamur tabak şeklinde açılıp tavada veya samanda sacda pişer. Tereyağıyla yağlanır ayran veya üzüm hoşafıyla yenir.” (Fatma Erdoğan, 66 yaşında)

“Büyük dedem Şavşat’tan muhacir olacağı zaman köyü Cisvet’te çeşmenin başına ceviz ağacı dikmiş. Daha sonra kendisi ve babam köye gitmiş, o ceviz hâlâ duruyormuş. Erzurum Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin dekanı Bahattin Kök’ün akrabası da bizimkilerle muhacirlerle gelmiş, kendisi evliyaymış. Mezarını ziyarete geldi. Komşu köylerle aramız iyidir. Alevi köylerle de gidip geliriz. Çerkez peynirini de Artvin yemeklerinin çoğunu da yaparız.” (Zehra Erdoğan)

“Bu köyü Şavşat ve Ardanuç Irmaklar’dan gelen 9 hane kurmuş. Devlet 6 bin dönüm arazi vermiş. Daha sonra 50 haneye çıkmış ama şimdi 6 hane yaşıyor. 93 Harbi’nden sonra... Batum muhacirleri olarak biliniriz. O zaman Artvin, Batum’a bağlı olduğu için... Molla Mahmut dedem Kafkas şehidi, onun üç çocuğu ve dedem gelmiş. 1915’de üç kardeş Ardanuç Irmaklar (Samuşgar) köyündendir. Oradaki akrabalarımızın soyadı Yıldırım’dır. Artvin yemek kültürü köyümüzde devam ediyor. Konuşma bitti gibi ama Artvin’den kalma bazı özellikler taşıyor. Fatma Ninem bir kağıt arabasıyla 3 oğlu, bir tencere ve bir yastıkla gelmiş Ardanuç’tan buraya... I. Dünya Savaşı sırasında... Büyük dedemiz orada kalmış. Karısını ve çocuklarını Osmanlı toprağına, İç Anadolu’ya yollamış. Alaca’da Artvinlilerin kurduğu köy olduğunu öğrenince, hemşehrilerinin yanlarına Beşiktepe’ye yerleşmişler. Dedem köyüne bir kere gitmiş ama babam gitmemiş.” (Murat Duran)

“Atalarımız Şavşat’ın Saylıca köyünden gelmiş. 1975 yılında memleketten, Atalar köyünden teyzemin torununu aldım. Bizler Cennetzâde Hasan Efendi’nin torunlarıyız. Dedelerin biri buraya gelmiş, ikisi orada kalmış. 9 haneye, devlet, Beşiktepe köyünün hepsini vermiş. Gitmiş akrabalarını getirmişler. Bir ara 75 hane olduğunu biliyorum. Büyük

dedem Erzincan'a dilekçe götürerek iskân almış. Depremde oradaymış. Akberen köyünün arazisini verdikleri için iki kere hücumla geçip kaldırmak istemişler ama jandarma engel olmuş. Ardanuç muhaciri 3 hane vardı, ikisinin soyadı Özdemir, birinin Duran'dı. Sonradan İmerhev'den gelen birkaç hane Gürcüce konuşurdu, gittiler." (Halim Temiz)

"Atalarım Şavşat'ın Cisvet (Atalar) köyünden muhacir olmuşlar. Ruslar evlere ateş verip yakmış. Annemin ninesinin ikiz çocuğu varmış. Savaşta ikisini birden taşıyamamış. Ağacın dibine bırakıp yavrum sana "Su geturacam." deyip birini ancak alıp gelmiş. Ömrünün sonuna kadar ağlamış ki, "Çocuğum orda oturuyor sanıyorum." diye. Eskiden bu köyde 60 hane vardı. Şavşat Karavat'tan, Bayburt'tan vardı. Annem ve hanımım Bayburtludur. Allah razı olsun, Osmanlı'dan dedelerime 9 haneye bu köyü vermiş. Daha çok verecekmişler ama istememişler. Yan köy Gerdekkayalılara da bizim köyü vermişler ama istememişler ki, biz havadar köy isteriz diye. Çocukluğumuzda bilye, âşık ve top oynardık. Şavşatlı dedemin adı Rüştü Ağa'yımış. Oradaki akrabalarımın soyadı Sevinç'tir. Lazut ekerdik, ayranın içine ufalar, kavurmadan daha lezzetliydi. Kete, feselli yapardılar. Buğday ununu kaynar suya verir pişirirdiler. Ortasını açar tereyağı şeker döker yerdik. Adı da papadır. Düğünler eskiden Artvin âdetine göreymiş, şimdi yok." (Abdullah Şahin, 66 yaşında)

Çorum'da bana eşlik edip bu şehri gezmemeye, tanımama ve hemşehrilerime ulaşmama yardımcı olan Artvinli Mehmet Tuncer Özdemir ve eşine teşekkür ederken, Mehmet Bey'in Çorum ve Çorumluları tasvir ettiği şu kaydımıza da yer vermek istiyorum:

"Milletlerin kaderinde zaferler olduğu kadar hüznün yılları da vardır. Zalim Moskof Orduları, yurdumuzu işgal ettiğinde, mazlum halkımız; kız-kızan, çoluk-çocuk, yaşlı-genç, göç yollarına düşüyorlar. İstikâmet Anadolu'nun iç kesimleri... Erzurum, Bayburt, Tokat, Çorum geçici konaklama alanları... Aylar, hatta yıllar süren göçte bazı aileler Çorum'da mola veriyor. Bu muhacir ailelere Çorumlular yer-yurt veriyor ve onları iskân edip ekmeğini, toprağını paylaşıyor. Haber dönemin ulu Türk hakanına ulaşınca, büyük Hakan, "Çorumlunun yaptığı herkes yapamaz." diyor. İşte Çorumlu budur! Vatan, millet namus, birlik dedin mi, akan sular durur.

Necip Fazıl Kısakürek'in Gençliğe Hitabe'sinde, "Kim var!" diye seslenilince, sağına ve soluna bakınmadan, fert fert "Ben varım!" cevabını veren, her ferdi "Benim olmadığım yerde kimse yoktur!" duygusunda, bir dâva ahlâkına sahip ve bu dâva ahlâkını ruhunun derinliklerinde sahiplenmiştir Çorum halkı... İşte Çorumlunun tanımı bu...

Şehre geldiniz mi? Sahabe Efendilerimizi ziyaretle şehri tanımaya başlamanızı tavsiye ederim. Hıdırlık mevkiinde Üç Sahabi... Peygamber Efendimizin muştusuna nail olmak için yola çıkan yiğitlerden üç yiğit... İstanbul sevdasına candan, canandan vaz geçen üç şehit... Suheybi Rûmî, Ubeyd Gazi ve Kerebi Gazi. Suheybi Rûmî ve Ubeyd Gazi makamları, caminin içindeki türbede, Kerebi Gazi'nin mezarı ise aşağı tarafta hususi türbesindedir. Ve arka tarafta kabristan... Evliyalar, enbiyalar, tarihî şahsiyetler, zengini-fakiri hepsi bir arada... Fatihalar onlara. Misafirhaneden sonsuzluk âlemine...

Şâir ne demiş? Uyudun uyanamadın olacak. Kim bilir nerde, nasıl, kaç yaşında? Bir namazlık saltanatın olacak. Taht misali o musalla taşında... İşte böyle! Sırada ne mi var? Saat Kulesi.

Erlikten Maraşlığa uzanan hayat mücadelesinde Hakan'ına sadık, imzası Arapça yedi V ve sekiz A rakamlarından oluşan Çorumlu bir Osmanlı paşasının Çorum'a hediyesi... Görmeye değer. Bir anı fotoğrafı, bir öz çekim hatıra olsun.

Muhteşem bir ezan sesi mi duydun. Ulu Cami'dendir. Kalbinin derinliklerinde hissedersin. Bozkırın Tezenesinin dediği gibi, "Kalpten kalbe bir yol vardır görülmez, gönülden gönüle gider." Çağlar ötesinden gelen Bilâli ses, seni Ulu Cami'ye, sultanlar camiine götürür. Maziden Atiye... Selçuklu sultanından alır, Osmanlı'ya, oradan günümüze uzanan ibadetevi, sığınacak kapı... III. Alaaddin Keykubat'ın azatlı kölesi Hayrettin'in şükür hediyesi, depremde yıkılması üzerine II. Beyazıt şah-ı mimar Mimar Sinan'a emaneti, IV. Murat, Erivan Sefer hediyesidir Muradi Rabi Camisi... Minber; Ankaralı ustaların abanoz ağacından yaptıkları sanat şaheseri. Minberi görmelisiniz. Osmanlı kültürünün Çorum'a yansıması olan dış avluda sadaka taşı; fakir, yolda kalmış, incitmeden, gönül kırmadan, sağ elin verdiğini sol elin görmemesi inceliği... Şadırvan; ustalık zarafet güzellik eseri. Temizlik ibadete giden yolda ilk basamak... Yüce Yaratan'ın verdikleri muhteşem nimetlere şükretmek, bir kul olduğunu hatırlamak ve yüce yaratan ile aracısız konuşmak, Ona yakarmak, Ona sığınmak... İşte namazdayız. Allah kabul etsin.

Ülkemizin en dar sokağı, arastalar, yazma eserler kütüphanesi, kalesi... Tadında bırakayım. Gelmek görmek, gittiğin yerde anlatmakta senden olsun. Benden bu kadar... Giderken hediye ne götüreceğini benim söylememe gerek yok sanırım."

Bir Hizmet Eri: ATILA ALPAY

Halil MANUŞ

Hani ne derler ya: “Hacı hacıyı Mekke’de, hoca hocayı tekkede” bulurmuş. Bizimkisi de o hesap oldu. Bir yardımlaşma derneğinin yılsonu kermes hazırlıklarına yardım etmek için gittiğimde bir köşede; esnaftan topladıkları bulgur, piring, kuru fasulye ve mercimek gibi ürünleri kilogramlık poşetlere koyup üzerini etiketleyen, orta yaşlarda sevimli bir beyefendi ile karşılaştım. Yardım etmek için yanına oturup konuşmaya başlayınca içten, samimi bir o kadar da cana yakın buldum kendilerini.

Ertesi günü bu seferde kermeste satış yaparken karşılaştık. O zaman asıl kimliğini açıkladı ve kartını verdi bana. Kendisi Çorum Yeşilay İl Temsilcisi imiş. Mal bulmuş mağribi gibi öyle sevindim ki deme gitsin. Çünkü o sene okulda Yeşilay Kulübü benim rehberliğime verilmişti. Hemen oracıkta bir dersime gelmesini rica ettim. Dedim ya o bir hizmet eri diye. Hiç ikiletmeden ne “zaman istersen alo de yeter” dedi. O zaman bir kez daha anladım ki; insan ne kadar eğitilmiş olursa o kadar mütevazı ve olgun oluyor. Sonuç tahmin ettiğiniz gibi elbette.

Kim mi o hizmet eri? Sayın Attila Alpay.

İsterseniz kısaca hayat hikâyesini görelim, devamında bize söz düşerse birkaç kelam da biz ederiz. Attila Alpay; 1955 Yılında Çorum’da doğar. 1975 yılında İstanbul Devlet Güzel Akademisine İç mimari ve Endüstri Tasarımı bölümüne girer. Daha okulda iken iş hayatına adım atan Alpay, 1981 yılında kendisini tamamen iş hayatı içinde bulur. Çeşitli atölyelerde dâhili dekorasyon projeleri ve İç mimari işleriyle meşgul olur. Tarihi Çevreye duyarlı ve bir Çorum Sevdalı olarak Çorum’un bütün Tarihi evleri ve yapıları ile doğal çevresinin dia filmlerini çeken Alpay; aynı yıl Safranbolu Evleriyle alakalı bir de belgesel film yapar. Belgesel film ve drama senaryoları da yazan Alpay; aynı zamanda film seslendirmesi de yapar. Üç yıl Çorum İlahiyat Fakültesinde Türk ve İslam Sanatı Tarihi dersleri verir. Çorum yerel radyolarında programcılık, Hâkimiyet Gazetesinde köşe yazarlığı, Lider, Yenigün ve Çorum’un Sesi gazetelerinde de Yazı İşleri Müdürlüğü yapan Alpay; Değişik tarihlerde ilmi sempozyumlara tebliğ sunar bir de Çorum Tarihi Çevresi konulu ve “Eski Çorumdan Kalanlar” isimli fotoğraf sergisi açar. Bu çalışmalarından dolayı değişik zamanlarda plaketter ve çeşitli ödüllere taltif edilir. İlmi, siyasi, edebi, aktüel ve sanat tarihi ile Çorum kültürü konularında dergi ve gazetelerde yayınlanmış bine yakında makalesi bulunan Attila Alpay; Bir tarihi çevre araştırmacısı, fotoğraf sanatçısı, gazeteci, yazar ve musikişinas olan gençlerin ve halkın eğitime, bilinçlenmesine ve aydınlanmasına adeta kendini adar.

Bütün bu çalışmalarının yanı sıra aynı zamanda alkol, sigara, uyuşturucu ve AIDS ile mücadeleye de kendini adayan Alpay; İstanbul’daki Türkiye Yeşilay Genel Merkezi tarafından Çorum Yeşilay Temsilcisi olarak görevlendirilir. Alpay; evli ve üç çocuk babasıdır.

Hayat hikâyesinden de anlaşıldığı gibi hizmet aşkıyla yapmadığı iş sanki kalmamış gibi. Böylesi değerlerimizi yaşarken hatırlamak daha anlamlı olacağı kanaatindeyim. Bizimde elimizde yazan kalemimiz, böylesi değerleri seven, takdir eden kocaman yüreğimiz var. O zaman bu vatan sevdalı, Çorum aşığı hizmet erine gönlüme gelenleri yazayım takdiri sizlere bırakayım ne dersiniz?

ALPAY’IM

*Attila Alpay’a

*Beyoğlu, Şişli, Üsküdar, Sarıyer
İç mimarlıkta onca hizmet ver
Sonunda toprağına çeksin kader
Bayrağı ona vermiş Yeşilay’ım
Hizmetten hizmete koşar Alpay’ım*

*Merak etme yaşını sen işe bak
Yüreği sağlam; gözler, çakmak çakmak
Şu kadar deyim, saçlara düşmüş ak
Bayrağı ona vermiş Yeşilay’ım
Hizmetten hizmete koşar Alpay’ım*

*Bakmaz havanın dolusuna, karına
Her daim katar da dualarına
Sağlıklı nesil yetişsin yarına
Bayrağı ona vermiş Yeşilay’ım
Hizmetten hizmete koşar Alpay’ım*

*Tek derdi var, gençlik elden gitmesin
Mutlu yuvalarda baykuş ötmesin
Kutsal aile bağımız bitmesin
Bayrağı ona vermiş Yeşilay’ım
Hizmetten hizmete koşar Alpay’ım*

*Bir bakmışsın okullarda sergide
Bir başka gün yazı yazmış dergide
Sanılmasın; Sıkıntıda, gergide
Bayrağı ona vermiş Yeşilay’ım
Hizmetten hizmete koşar Alpay’ım*

*Ne bir odası var ne de derneği
Derviş gibi bir hırka bir değneği
Sanmam ki yok başkada bir örneği
Bayrağı ona vermiş Yeşilay’ım
Hizmetten hizmete koşar Alpay’ım*

*Amir memur demez dolaşır tek tek
Sanki işçi arı, yapacak petek
İsteği; Hizmetim, makbul olsun tek
Bayrağı ona vermiş Yeşilay’ım
Hizmetten hizmete koşar Alpay’ım*

*İşte geldik gidiyoruz demekte
Elbet zorluk olacak her yemekte
O’nun sevabı yaptığı emekte
Bayrağı ona vermiş Yeşilay’ım
Hizmetten hizmete koşar Alpay’ım*

*Halil’in derdi, çoğalsın merdimiz
O’nun gibi olmalı her ferdimiz
Vatan, Millet, Bayraksa tek derdimiz
Bayrağı ona vermiş Yeşilay’ım
Hizmetten hizmete koşar Alpay’ım*

TERMELİ ZİYA BEHLÜL BEY

Ahmet SEZGİN

► Çerkezya'dan Terme'ye Göç ve Ahmet Bey:

Rusların 1864 yılında sürgüne gönderdiği bir Çerkez boyu, bir yelkenliye binerek fırtınalı bir gecede Çerkezya'nın sahil şehri Soçi'den Karadeniz'in hırçın dalgaları arasında o zaman Samsun'a bağlı Ünye'ye doğru yol alır.

"Karadeniz'in Kuzeydoğusundaki Kafkas limanlarından gemilere doldurulan Çerkezlerin yarıdan fazlası yolculuk sırasında ölmüştür. Açlık ve salgın hastalıkların yakasını bırakmadığı bu çilekeş insanların içinde genç bir prens olan Ahmet Bey de bulunmaktadır." On iki yaşında iken topraklarından, halkından, annesi ve babasından ayrılarak üç yüz kişi ve on üç kişilik konseyle Ünye'ye çıkan Çerkez Prens'in girişleri, mülteci komisyonu tarafından yapılır. Beraberinde dört adet Çerkez atı da getiren bu Prens ve mahiyeti, Terme Çayı'nın doğu kıyısına yerleştirilir. Bugün Terme'deki Çerkez köyü olan Ahmetbey Köyü böyle oluşmuştur.*

1856 yılında Kafkasya'da Abdullah Efendi'nin oğlu olarak doğan Ubih kökenli Prensi, babasının isteği üzere Türkçe öğrenmesi ve eğitimi için Ünye'deki medreseye verirler. Prens burada hocasının evinde kalır, Ahmet adını alır. On sekiz yaşına geldiği zaman halkını kendi yönetme hakkını da kazanan Prens, evinde kaldığı hocasının kızı ile evlenir. Evlendikten sonra Terme'deki halkının ve çiftliklerinin başına döner. (Terme'nin Ahmetbey Köyü, ismini bu kişiden alır.)*

Prens Ahmet; bu arada Ünye'nin havası Terme'den güzel, sağlıklı ve deniz kenarı olduğu için İtalya'da eğitim görmüş bir Rus mimara 3500 altına (Osmanlı lirasına) üç katlı bir konak yaptırmış ve Ünye'ye taşınmıştır. (Bu binanın bir katı, depremde yıkılmıştır, şimdi iki katlıdır. Bu konak, taşınmaz kültür varlığı olarak Ünye'nin tarihi evleri içinde en kayda değer olanlarındandır. Eski Ünye Belediye Başkanı ve Ordu milletvekili Hüsrev Yürür'ün bir dönem bu konakta ikamet etmesinden dolayı adı "Hüsrev Bey Konağı" olarak lanse edilmektedir. Hüsrev Bey, konağın banisi Prens Ahmet Bey'in torunudur. Annesi Dürdane Hanım, babası Sabri Bey'dir. Konağın adı, banisi Prens Ahmet Bey'den dolayı Hacı Ahmet Efendi Konağı olarak da bilinir.)*

Yıllar sonra hacca giderek Hacı Ahmet Bey (Efendi) adıyla anılan Prens, uzun yıllar Ünye'de Reji Müdürlüğü de yapar ve doğduğu

topraklara dönemez.* Prens Ahmet Bey'in son dönem Osmanlı Meclisi Canik Mebusu olduğu biçiminde bir bilgi mevcuttur. (Bu bilgi, Hacı Ahmet Efendi'nin kızının torunu olan Hüsrev Bey'in yeğeni Prof. Dr. Zeynep Ahunbay'a aittir.) Hacı Ahmet Efendi'nin son yılları, bu konakta geçmiş ve Ahmet Bey, 1931 yılında vefat etmiştir. Kabri, Türbe Mezarlığındadır.

► Şair Ziya Behlül Bey

Prens Ahmet Bey'in bir erkek, bir kız çocuğu olur. 1890 yılında Terme/Ahmetbey Köyünde doğan tek oğluna Ziya Behlül adını verir. "Merhum [1]305 / [1889] tarihinde Canik Sancağı'na mülhak Terme Kazası'nda el-yevm Ünye Reji Müdürü bulunan Abdullah Beyzâde Hacı Ahmet Efendi'nin sulbünden dünyaya gelmiş ve mükemmel bir aile terbiyesi görmüştür." (Servet-i Fünun Dergisi, Hasan Fahri, R.1330 tarih ve 1275 sayılı nüshası)

Hacı Ahmet Bey'in oğlu Ziya Behlül, iptidaiyi (ilkokulu) Ünye'de bitirir. "Merhum Mekteb-i Rüştî'den şهادetnâmesini alır almaz zekay-ı tabii ve fitrisini izhara başlamış ve dört beş sene zarfında vâdi-yi edebiyatta hakikaten pek mühim merhaleler kat etmiştir." (Servet-i Fünun Dergisi, Hasan Fahri, R.1330 tarih ve 1275 sayılı nüshası)

Ziya Behlül Bey, İstanbul'da Mekteb-i Sultani'ye (Galatasaray Lisesi) verilir. Burayı bitirdikten sonra Darülfünun (İstanbul

Üniversitesi) Osmanî Edebiyat Şubesi'ne (Edebiyat Fakültesi'ne) gider. Reşat Nuri Güntekin ve Refik Halit Karay'la aynı sınıfta okumaktadır. Edebiyatın yanı sıra çok iyi derecede Arapça, Farsça ve Fransızca öğrenir.

Gönüllü olarak 1912 yılında Balkan Harbi'ne giden Ziya Behlül, Edirne'de Balkanların sert havasından zatürre hastalığına yakalanır. Hava değişimine Ünye'ye gelir. "Hassas ve narin bir yapıya sahip olan Ziya Behlül, Ünye'de ilaçlarını aldığı Ermeni eczacının kızı ve mahallede evleri karşı karşıya olan Mari'ye âşık olur. Bu sevgi onu daha takatsiz bırakır. Şair Ziya Behlül'ün hasta vücudu bu sevgiyi daha fazla taşıyamaz." (Yaşar Karaduman)

Şair-Yazar Ziya Behlül Bey, 19 Eylül 1914 yılında -25 yaşındayken- Ünye'de babasının yaptırdığı 3 katlı konakta vefat eder. Babası Ahmet Bey, tek evladını, Ünye/ Aynikolo sırtlarındaki Türbe Mahallesi'nin ucuna defneder. Şairin kabri hâlen aynı yerdedir. "Ne çare ki tiğ-i ecel gençliği ziyadan merhum etti. Henüz parlamaya başlayan o şule-i fazl ve kemal 19 Eylül [1]330 / [2 Ekim 1914] tarihinde birdenbire müntefi oldu. Bize yalnız Ünye'nin guruba nazır bir türbesi üzerinde kabr-i pür nurunu ziyaretgâh olarak bıraktı." (Servet-i Fünun Dergisi, Hasan Fahri, R.1330 tarih ve 1275 sayılı nüshası)

Araştırmacı-Yazar Yaşar Karaduman'ın ifade ettiğine göre: "Ermeni kızı Mari, çok sevdiği Ziya Behlül'ün mezarı başında bazı akşamlar gelerek elinde udla Ermenice ve Türkçe ağıtlar yakar. 1914 yılında tehcirde ailesi ile beraber Ünye'den İstanbul'a ve oradan da Paris'e gider. Evlenir, bir oğlu, bir kızı olur. Mari, kırk yıl sonra Türkiye'ye gelecek ve Trabzon'a geçerken Ünye'de durarak sevdiği adamın mezarını ziyaret edecektir. Yıl tahminen 1955'tir. Bu gelişten bir kişinin haberi olur, o yıllarda Belediye başkanı olan şairin ablasının oğlu gelen misafiri karşılar; onu Ünye'de ağırlar ve yolcu eder."

Şair Ziya Behlül Bey, üç dönem Ünye Belediye Başkanlığı ve bir dönem Ordu milletvekilliği yapan Hüsrev Yürür'ün dayısıdır.

► Edebi Şahsiyeti:

"Hüsn-i Aşk sahibi Galib Dede'nin meftunu idi. Kendisi iyi bir nâzım, mükemmel bir nâsir idi. El-yevm gayr-ı matbu' bulunan mecmua-i eş'arını seve seve okumamak mümkün değildi. İfadesindeki nezahat, üslubundaki selaset asar-ı mevcudesine pek büyük bir kıymet bahş eder." (Servet-i Fünun Dergisi, Hasan Fahri, R.1330 tarih ve 1275 sayılı nüshası)

Servet-i Fünun şair ve yazarlarından olan Ziya Behlül'den Servet-i Fünun Mecmuası'nda 5 yerde bahsedilmektedir. Bu dergide Ziya Behlül'ün ölümü ve hayatı hakkında Hasan Fahri tarafından (R.1330 tarih ve 1275 sayılı nüshanın 15 ve 16. sayfalarında) "Ziya Behlül Bey Merhum" başlıklı bir yazı kaleme alınır.

Ayrıca bu dergide Ziya Behlül'ün "Esatir-i Edebiyye-Velâdetnâme (Abdülhak Hamid-Üstad-ı Ekrem-Cenap Şehabettin)" adlı makalesi, "Bir Hanımın Hayatı-Münire'nin Ruznâmeleri" adlı bir romanı (R. 12 Kanunievvel 1329 tarih ve 1177 sayılı nüshasında), "Meslek İntihabı" adlı Hanrı Lavdan'dan yaptığı Fransızca bir küçük hikâye çevirisi (15 Ocak 1914 tarih ve 1180 sayılı nüshanın 219-223. sayfalarında) ve "Sabah Duası" isimli şiiri yayımlanır. "Beşeriyetin elvah-ı ızdırab-averi karşısında daima kalemi ağırdı. Vechinde parlayan nur-ı İlahi, kalbindeki şule-i imanın bir şahid-i âdili idi. Asar-ı metrukesi meyanında kuvvetli bir iman mahsul-i mübareki olarak birçok tevhitlere, nuûta tesadûf olunur." (Servet-i Fünun Dergisi, Hasan Fahri, R.1330 tarih ve 1275 sayılı nüshası)

Şair Ziya Behlül Bey, şiir alanında Tevfik Fikret ve Cenap Şehabettin'in tesirinde kalır. "Sabah Duası" isimli şiirini ölümünden dört ay önce (M.5 Haziran 1914'te) Tevfik Fikret'e "Büyük Fikret'e" diyerek armağan eder:

"Nazarım ufka dikilmiş, soruyor rikkatle./ Doğacak öyle değil mi, bu sabah, oh mutlak/ Doğacak işte nihayet o muazzaz rüya/ Şu siyah kollarını ufka uzatmış kitle./ Yarılıp şimdi içinden o güzel yüz çıkacak."

"Adalet" isimli şiirinden aldığımız aşağıdaki mısralar, Terme'nin en büyük ve en eski şairi Ziya Behlül Bey'in şiirdeki ustalığını açıkça göstermektedir:

"Senin uğrunda bîşüphe bu hicranlar, bu hüsrânlar

Senin uğrunda hep onlar, senin uğrunda hep bunlar.

Adalet; hasta insaniyetin tûlsüz heyûlâsı;

Adalet, ey bu asrın, en yalan, en süslü rüyası..."

Şair-Mütercim-Yazar Ziya Behlül Bey'in yayımlanmamış "Bir Hanımın Hayatı-Münire'nin Ruznâmesi" isimli romanı vardır.

Kaynaklar:

*1973 Ordu İl Yıllığı; Temel Uzlu, Ordulu Ozanlar, İl Basımevi, 1972;

M.Ufuk Mistepe, "Ordulu Ozanlar Kitabında Ünyeli Şairler"; Ünye Haber Gazetesi, 06/01/2012;

Ahmet Derya Varilci, "Kafkas Sürgünü", (Ünye Kent Haber Sitesi);

Yaşar Karaduman, Canik Dergisi (Şubat 2010);

Yaşar Karaduman, <http://www.unyekent.com>;

Ünye Tarih Araştırma Grubu (A. Kabayel-A.D.Varilci); Eski Ordu Milletvekili Hüsrev Yürür; Ahmet Sezgin, Termeli Yazarlar ve Şairler Ansiklopedisi, Terme Bilgi Gaz. Yay. 2012.

İhtişamlı Bir “Öğretileme” ve Okurunu Seçen Bir Eser: RUHUN DİRİLİŞİ

Ethem ERDOĞAN

“İnsanlığın sonu, daha büyük ve ebedi bir insanlığa dönüşmektir, toza toprağa dönüşmek değil.” Sezai KARAKOÇ

Merhum üstat Sezai Karakoç’un “Ruhun Dirilişi” eseri, okurun seçtiği kitap olmaktan çok okurunu seçen kitaplardandır. Ruh sonsuz bir canlılığı temsil eder. Termodinamik kanunlarından biri, malum; “Enerji yoktan var, vardan yok edilemez.” kuralıdır. Bu kanunların da tıpkı ruh gibi yaratıcı tarafından yaratıldığı dikkate alındığında, ruhun yoktan var edildiği ve dolayısıyla yok hükmünü “var” kılabilmenin bir çeşit “sonsuzluk yolu” açmakla mümkün olabileceği düşünülmeli. Elbette bu sonsuzluk yolunun yolcuları olması eşyanın, hayatın ve fitratin gereğidir. Sanırım merhum üstat bu eseri belirtmeye çalıştığım düzlemde yazmıştır. Diğer yandan bu kitap tarafından okur olarak seçilmek namütenahi bir mutluluk kaynağıdır. Bu eser, madde, ruh, ölüm, diriliş, âhiret, sanat, felsefe konuların ele alır. “Ruhun Dirilişi” çok ilginç bir kitap ismi. Buradaki ilginç kullanımı bir tezattan kinayedir. Bir insanın canlılığını ve diri olmayı sürdürebilmesi ruhla mümkündür çünkü. Ruh alınınca ortada insan yerine ceset kalır. Dolayısıyla başlık yalnız kelime anlamıyla değerlendirilmemeli, mecaza bakarak anlam yüklemesi yapılmalıdır. Üstat “Ruhun ölümünden kasd ettiğimiz, onun kökten yok oluşu değil, varoluş hikmetinden habersiz oluşu, uzak kalışıdır.” (S.12) Cümlesiyle okurda bir yakaza hali oluşturmaya çalışmaktadır. Şiddetlendirerek devam eder bağlamı: “Gönül aynasından çekilmesidir.” (S.12) Burada söz konusu olan, kaynağı ilahi olandır. Bu modernizm baskısı altındaki Müslüman için bir deva ve davadır. Bu davanın sürdürülüyor / sürdürülecek. (Dava kendisini sürdürecektir bir topluluğu daima bulur.) Davayı sürdüren milleti bir ruha sahip, sürdürmeyi bırakanı da ruhsuz olarak yorumlayabiliriz. Yüce devletin yok oluşu ve yerine kurulan devletin kaynağı ilahi olan davaya uzak hatta karşı tutumu tarihsel olarak dikkate alındığında, üstadın söz ettiği ruh ölümünü daha net anlamak olasıdır. Diğer yorum şekliyle de; ölü olan ruhlarımızı diriltme yollarını gösteriyor üstat. Diriltmek için ölü olması gerekir.

Kitabın bazı bölümlerini inceleyeceğim ancak kitapla ilgili kabaca şu bilgileri vermek istiyorum. Kitap şu 12 bölümden ve 173 sayfadan oluşuyor: 1. Ruhun Dirilişi, 2. Dağ Çağırısı, 3. Hz Yusuf’un Düşü, 4. Allah ve İnsan, 5. Tapınma, 6. Ağaçlar ve Mezar Taşları, 7. İnsanın Düşmanları ve Şeytanın Köleleri, 8. Geçmişte ve Geleceklere Doğru İnanç, 9. Gökle Yer Arasında İnsanın Anlamı, 10. Yaratılış Sırrı, 11. Allah’a İnanma Bir Müjdedir, 12. Ölümünden Sonra Kalkış...

İlk bölümde “Tanrı öldü” diyen Nietzsche ve bu ruhu öldüren Marx’ın yanlışlarından bahseder üstat. Nietzsche’nin yanlışını ‘tanrının değil,

ruhun ölümü’ olarak açıklar. Buradaki ölüm de “hakikatle bağı yitirmek” anlamındadır. “Allah’tan kaçıştır. Şeytanın özgürlüğüne özenistir. (S. 12) Ruhun bu türden ölümünün, can çekişmesi yaşadığı çağlarda bize armağan edilir Kur’an. Kuran Diriliş çağrılarının tamamının tek dayanağıdır. Ona göre “Tarih; Kur’an’dan gelen kevserle âb-ı hayatta yıkanacak ve dirilecek. İnsanlığın üstünde ruhun diriliş lambası yeniden yanacaktır.” (S. 12)

Üstat Sezai Karakoç insanların, varlığın anlamını arayıp bulma macerasında başvuru kaynaklarının felsefe, din ve sanat olduğunu açıklar.

“Ruhun Dirilişi”nde din eksenini, Allah inancı, peygamberler ve mucizeler ile açıklar. Felsefi eksende ruha bakış şöyle özetlenir: Nietzsche-Camus-Marx gibi filozofların görüşlerinin, dinin görüş açısının zıddı olduğunu açıklar. Son başvuru kaynağı olan sanatla ilgili, insanın kendisine üflenen ruhla kısmi bir sanat-yaratıcılık özü elde ettiği, bunu da ilahi hayranlığını ifade etme şeklinde kullanması üzerinde durulur. Adını andığımız filozofların (Nietzsche, Camus, Sartre) fikirleri eleştirilir. Onların din ve varlık hakkında düşünceleriyle kendi düşüncelerini (daha doğrusu İslami bakış açısını) kıyaslar üstad.

“Ölüm sonrası için değil, dünyadaki kurtuluş ve diriliş üzerinde durmuşlar, ölüm sonrası insanı nasıl bir gelecek beklediği konusunda susmuşlardır” der. Bu susmanın da Batı Medeniyetinin özelliğinden kaynaklandığını ifade eder. Batı medeniyetini oluşturan inanç sistemlerinde, hayatın bu dünya ile sınırlandırılması gerçeğini, Batı medeniyetinin özü olarak açıklar.

“Dağ”ı gösterir bize üstat ikinci bölümde. “Benim dağım bir diriliş hunisidir.” der. (S. 14) Dağ; “Musa Aleyhisselamın Tanrı ateşini gördüğü yüceliktir” bazen, bazen “Hira Ülkesi”dir, bazen “Hz. İbrahim’in erdiği mağara”dır, bazen “Hz. İsa’nın masumluğuna vaa”dır. Şehir ve dağ karşılaştırması ise günümüz modern insanı için manifesto niteliğindedir. “Büyük şehirlerin insanı hadımlaştıran etkisinden kurtuluş” der dağ için.

H. Yusuf’un Düşü bölümünde; her Müslüman’ın Yusuf Suresinin sırrına ermeye çalışması gerektiği, çünkü bu surenin “inanmış insanın, ülkü adamının hayatına ışık tutan en geniş çerçeve, en genel çizgili ebedi bir model” (S. 25) oluşundan bahseder. Bu tanımlamadaki “model” kelimesinden hareketle her Müslüman’ın bu gözle bir kez daha bu sureyi incelemesi gerekir. Hz. Yusuf’un hayat serüveninde diğer peygamberlerin serüvenini de izlemek mümkün. Bu serüvene yönelik ifadelerden çıkarımlar şöyledir: Gitmek hicrettir. Hicret gam, keder ve hüzdür. Dönüş fetihle tamamlanır.

“Allah ve İnsan” bölümünde üstat Sezai Karakoç; insanın “Allah’a inancını”

bir miras, bir töre, bir alışkanlık şeklinde değil, “ilk ve son insan kendisiymiş gibi” tazelemesi ve yenilemesi gerektiğini anlatır. “Çağın kimyasıyla yakılmış olan ciğerine çekmeli Allah’a inanma aşkını insan” cümlesiyle de taçlandırır. Son güzle ölen toprağın ilkyazda yağmurla dirilişi gibi, yerin baharda yeşillenmesi gibi, ölü insan ruhunun da Allah’a inanmakla dirileceğini söyler.

“Tapınma” bölümünde; Miraç’tan bir iz olarak, bize en güzel, en özlü ve en eskimez tapınmanın namaz olduğunu anlatır. Putlara ya da başka nesne-varlıklara tapınma çeşitleri, peygamber mirasçısı ve varisi olan bir neslin diriliş aşısıyla kırılacağını ifade eder Sezai Karakoç. Ölümünden sonra dirilmenin bir müjde olduğunu anlatır. Dünya hayatının, ahiret hayatı metninin bir dipnotu olduğunu anlatır. Yer altındaki tohumun, yer üstündeki ağaç halini ve güneşli dünyayı idrak edemeyeceği, insanın da önceden düşünemezse, duygularla öteki dünyayı ölümünden önce algılayamayacağını anlatır. Çünkü bu dünya ile ilgili olarak yaratılmış algılarla öteleleri bilmek mümkün değildir. Ölümü de insanın durumlarından bir durum (son durum) olarak alır üstat. Çünkü insanın varlığı şekil, ruhu ise mekân değiştirir. Ölmek bu anlamda yok oluş değil varlığın şekil değiştirmesidir. ‘Bir ucu fizik dünyada diğer ucu fizik ötesi bir âlemde olan bir metamorfozdur’ ölüm. Ölüm bir eşiktir, öteye açılan kapıdır. O kapıdan geçmeden, dünya hayatının ürününü, neticenin ödülünü almak mümkün değildir.

İlginci olan, kitabın başlangıcıyla bitiş... “Ruhun Dirilişi” ve “Ölümünden Sonra Kaçış” şeklinde başlıklara sahip bu iki bölüm. Bu da dikkat çekici bir husustur. Şöyle ki; malumunuz, insan özünün bir ilk sürümüdür dünya hayatı. Bu hayatın gereği de “ruhun dirilişi” ne ulaşmaktır. Bunu yapabilirsek, ebedi olan hayatta “ölümünden sonra kaçış” için mesafe almış oluruz. Son bölümden de bahsetmek istiyorum: bu bölüm final bölümü kitabın. Bu bölümde, eski Çin dinlerinden, Yahudilik ve Hristiyanlığa, Budizm ve Brahmanizm’den, İzzet ve Oziris’e (eski Mısır inançları) kadar insanoğlunun dini arayışını, Sartre, Camus, Nietzsche’den Tolstoy’a kadar felsefi arayışı anlatılır. Üstat, “İnsan hep kendi yaratılış sırrını aramıştır. Çocuk nasıl var olduğunu araştırırsa, insan da öylece kendi yaratıcısını aradı, O’na teslim oldu veya başkaldırdıysa yine O’na başkaldırdı. Fakat hep O’na dönük oldu.” ifadelerini kullanır bu arayış için. Avrupa’nın, Afrika’nın ve Ortadoğu’nun durumu göz önüne alınarak ve sonrası için perspektif çizilerek umutlu bir tablo oluşturulur. Bu da İslam inancının gereğidir. Bu öngörüler için üstat net bir zaman vermesi de, zaman içinde yaşanan büyük değişimler, savaşlar ve orta doğunun son hali dikkate alındığında, dirilişin geciktiği ya da kendisinden diriliş beklenen neslin gereğini henüz yapamadığını söyleyebiliriz.

Her şeyin “Allah’la diri” olduğu mottosunu işliyor kitap. İnsanın varlığını, “Allah’la devam ettir”diğini, “Allah inancını yitir”menin ölüm olduğunu, inancın insanı Allah’a en çabuk ulaştırıcı ve erdirici olduğunu, Kuran’ın bu inanca götüren, Peygamberin de Kuran’a götüren oluşu, insanın yükseldikçe Allah’a gideceğini, Allah’tan mahrum oldukça, ruhun kuruyup kaditleşeceği ve çirkinleşeceğini anlatır üstad. Tarihin cilvesinin de bir kader olduğu aşikârdır. Bir dönemin ölü ruhlarının, ölü insan ruhlarının da Allah inancıyla dirileceğini anlatır Üstad. Yine bu noktada slogan haline gelebilecek şu cümlelere dikkat çekmek istiyorum: “Allah’ın dirilişi ile yaşayan insan ne mutludur! Bir fâninin Bâki olan Allah’a susması ne kutlu bir alınyazıdır! Ermişler Allah’tan başka varlık görmemişler, kendi varlıklarını da O’nun varlığıyla var bilmişlerdir. Her Müslüman Allah inancından kopmadıkça, asgarî anlamda da olsa bir ermiştir.”

Üstadımız Sezai Bey’in kitaplarını incelemek hep zor olmuştur. Farklı konulardan bilgi, yorum ve çağrışımları belli bir bağlama oturtup, tespitler yapmak, ince-zarif bir öğretilmeye yöntemiyle ifade etmek, düşünce ve yorumlarını tam aktaramama gibi, aynı zarafeti ve

duyguyu yakalayamamak gibi çekinceler oluşturuyor insanda. Engin şiir birikiminden tevarüs ettiği dil, en öğretici metninde bile ihtisamlı özdeyişlere, aforizmalara dönüştürüyor içeriği. Derinlik o denli güçlü ki, okur da benzer bir etkinin yansıması oluyor, uzun süre kitaptan kotarılan düşüncelerle meşgul oluyor. Bu işgal aynı zamanda okurun kendisini sorgulamasına sebep oluyor. Üstadın dilinden yediği merhamet tokatlarına da denk düşüyor bu sorgulama. Dikkatli bir okur, bu eser karşısında mutlaka aklını başına toplar. Buna mecbur kalır. Yüreği sıkışır çünkü. Üstadın cümlelerinin hem kalbe hem de beyne yönelik oluşu buna sebeptir. Ortalamanın üstü bir okur; hayatının kalanını üstadın yazdıklarını okumaya adasa, adeta farklı bir kaynağa ihtiyaç duymaz. Çünkü gerçek anlamda onun eserlerini okumak demek; üstadın yazdığı her cümleden yola çıkıp, farklı bir âleminde saatler geçirmek demek. Okumaktan maksat da zaten realitenin abus yüzünden kaçmak değil midir?

Şiir dilinin inceliğine bulanarak söylenen düşünceler, okurun algı düzeyindeki sınırı/eşiği aşmasını sağlıyor. Adeta ruhu diriltiren bir büyüyle tabiatın insanla bir uyanışı atmosferi oluşuyor. Kuran’dan başlıyor yolculuk. Peygamberlere, mucizelere, kavimlerin helakine, oradan da realiteye doğru ilerliyor. Güncelle geçmiş karşılaştırılıyor. Ruh diriltme yolları, insanın Allah’la hemhâl olması eksenine oturtuluyor. Bu ‘insanın gök ve yer arasındaki anlamı’ demek.

Diğer önemli bir husus, üstadın “Batı”yla ilgili ezberleri bozma itiyadıdır. Eserlerini ve görüşlerini bizim aydın kesiminin bildiğini düşündüğümüz bazı filozof ve yazarların (Camus, Marx, Sartre, Malraux, Nietzsche vs.) düşüncelerini çok iyi etüt edip eleştiren, elbette yalnız onları değil; sistemlerini de (Kapitalizm, Liberalizm, Komünizm) eleştirip yerden yere vuran bir düşünce adamı Sezai Karakoç.

Umudun kaybedildiği hastalıklı bir çağda yaşıyoruz malum. İnsana yeniden umut aşısı yapıyor üstad ve tüm inananlara “diriliş” adlı bir muştu veriyor. “Dünyanın her tarafından yükselen sesler, İslâm’ın yeni bir çiçeklenmesinin ilk haberleridir. İslâm yeniden çiçeklenecek ve dünyanın kurtarıcısı olacaktır. Dünyanın kurtuluş dini odur.” (S.171) Okura yüklenen görev ve insanın kurtuluşunun formülünü de veriyor: “Allah’a inanmanın, peygamberlere bağlanmanın, Kuran’a sarılmanın, ölümünden sonra dirilmeye inanmanın müjdesini bütün dünyaya yaymak ödevi bize düşer. Bu, zaten bizim için de tek kurtuluş yoludur.” (S.109) Üstadın üzerinde bulunduğu ödev artık hepimizin ödevidir. O terinin son damlasına kadar mücadele edip ödevini yerine getirmiştir. Bundan sonra ödev diriliş erlerindir.

Diriliş eri kim midir? Buna şahit olan ve görev addeden herkes... Benim tanımım elbette benim bakış açımdır. Üstadın bakış açısından diriliş erine gelirse “diriliş eri bir alpinisttir.” Alpinist ise; dağcılık teknik ve malzemelerini kullanarak doğrudan zirve yapan, Alplerin tepesine ulaşandır. “Çağımızda da inanç erleri, ahlâk kahramanları, büyük Müslüman şairler, musikişinaslar, mimarlar, bilginler, askerler, devlet adamları yetiştirmeyi inançtan ayırmamak demektir diriliş eri olmak. Maksat, gösterişli ve gürültülü bir biçimde lâf yarışı yapmak değil, yeniden kurulacak ve insanlığın içinde bir anıt gibi yükelecek İslâm toplumunu en alçakgönüllü çalışmalarla, sessizce ve gösterişsizce inşa etmektir. İnşa edebilmek için de her şeyden önce her alanda inşa edicileri, ibda edicileri yetiştirmeyi, namaz gibi, oruç gibi kutsal bir borç bilmek zorundadır diriliş eri.” (Diriliş Neslinin Amentüsü, 32)

Sezai Bey’in ruhu da yoktan var edildi. Yok hükmünü “var” kılabilmek için gereken “sonsuzluk yolu” onun eserleridir. Bu yolun, “diriliş” yolunun yolcuları olan diriliş erleri; eşyanın, hayatın ve fitratın gereğini yapma ödevini yüklenektir. Merhum üstadın asıl eseri de bu düzleme sahip çıkan herkeştir.

Post-Kapital Bir Tasavvur: “DÜNYAYI KÜÇÜLME KURTARACAK”

Emre ÇAĞLAR

Windmill yayınlarından Jason Hickel'in "Çoğu Zarar Azı Karar: Dünya Küçülme Kurtaracak" (2021) eserinin kısa özeti.

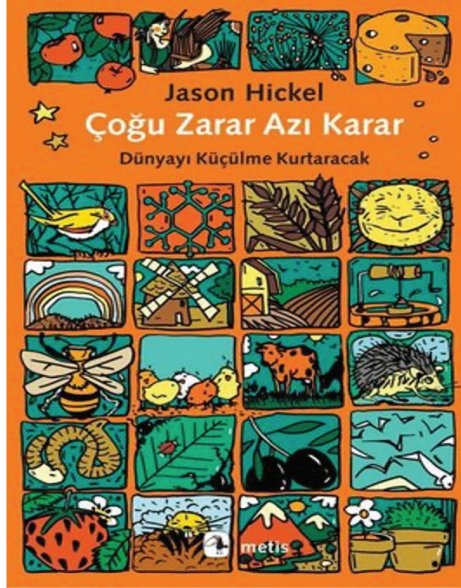
Giriş

Jason Hickel'in Windmill yayınlarından çıkan kitabı "Çoğu Zarar Azı Karar (2021)" ile yaklaşık dört yüz yıllık kapitalizm tarihinin paradigmasını tartışmaya açıyor ve biyosfer ile barışık post-kapital bir tasarımın mümkün olduğunu gösteriyor. Kapitalizm, 'sınırsız bir büyüme' istencinin üzerinde yükseliyor. İnsanlığın mutluluğu ve refahı için 'ekonomik büyüme'nin vazgeçilmez olduğunu kabullenmiş görünüyoruz fakat büyüme, ekolojik dengeye zarar verme pahasına, yalnızca ayrıcalıklarından vazgeçmek istemeyen aristokratik bir zümreyi kayırıyor. Hickel'e göre GSYH'nın büyümesi insanların değil kapitalizmin yani sermaye sahiplerinin refahının bir göstergesidir. Dünya insanları olarak problemlerimizi daha fazla teknolojik yeniliğin çözebileceğine iman etmiş durumdayız fakat toplumların organize olma biçimini yeniden düşünmeye aynı oranda hevesli değiliz.

Antroposen'e Hoşgeldiniz.

Bugün, kitlesel bir yok oluşa doğru hızla ilerliyoruz. Gezegenimizin tarihinde 6. kez yaşanacak bu hadiseye ilk kez insanların ekonomik faaliyetleri neden olacak. Son yüz yılda yer küre, böcek, kuş ve deniz canlıları popülasyonlarının çoğunu yitirdi. Günümüzdeki soy tükenme hadiseleri de sanayi devriminden önceki zamanlara göre 1000 kat daha hızlı gerçekleşiyor. Yüksek miktarda zirai kimyasal kullanımına bağlı olarak Almanya'nın tabiat parklarındaki böceklerin %75'inin son 25 yılda yok olduğu, Fransa'nın tarım bölgelerinde azalan böcek nüfusu nedeniyle kuşların yaklaşık yarısının yok olduğu rapor ediliyor. 2018 yılında bir grup bilim insanı Porto Riko'nun El Yunkue yağmur ormanlarında, böcek biyo-kütlesinin 36 yıllık bir süre içerisinde %98'e varan oranlarda azalmış olduğunu tespit ettiler. Üstelik bunun sebebi kimyasallar değildi. Bölgedeki ormanları sanayi öncesi döneme göre yaklaşık 2 canticgrad derece ısındı, bu da dünya ortalamasının 2 katı demek. El Yunkue ormanında ölen kelebekler, zamanında kömür madenlerinde zehirli gazları tespit etmek için kullanılan kanaryaları andırıyor.

Tarım toprakları, yenilenme kapasitesinden 100 kat hızlı yok oluyor. Yeryüzünün ancak 60 yıl daha ürün yetiştirmeye uygun kalabileceği hesaplanıyor. Benzer bir durum okyanuslarda da yaşanıyor. Son veriler dünyanın balık stoklarının %85'inin tükendiğini ya da tükenmenin eşiğinde olduğunu gösteriyor. Asya-Pasifik bölgesinde 2048'den sonra balık tutulamayacağı

öngörülüyor. Bunun sebebi büyük oranda aşırı avlanma. Başka nedenler de söz konusu: Nitrojen ve fosfor gibi tarım kimyasalları nehirlerle akıp oradan denizlere karışıyor ve dev alg patlamalarına sebep oluyor. Bunun sonucunda suyun altındaki ekosistemlerin oksijeni kesiliyor.

Anne Larigauderie keskin ifadeler kullanıyor: "Şu anda sistematik olarak insan dışı bütün canlıları yok ediyoruz". Ekolojiler, her şeyin birbirine bağlı olduğu sistemlerdir ve sıcaklık artışı meselenin sadece ilk adımıdır. 1980'lerden bu yana, gerçekleşen güçlü fırtınaların, sıcak hava dalgalarının sayısı iki katına çıktı. 2020 yılında Avustralya'da çıkan ve bitmek bilmeyen yangınlar kıyamet filmlerini sahneler sergiledi. Sibirya tundraları yanmaya başladı. Türkiye 2021 yılı yazında son birkaç yüz yılın en büyük orman yangınlarını yaşadı.

Bu şekilde devam ettiğimiz takdirde kıtlık yaşanacak bölgelerde insanlar düzenli gıda bulmak umuduyla göç edecekler.

Göçlerin sebep olduğu baskı arttıkça faşist hareketler güçlenir, uluslararası ittifaklar sarsılır ve çatışmalar artar.

Eko Olguların Arkasındakiler

Fosil yakıt şirketleri ve satın aldıkları siyasetçilerin bu açmazda büyük sorumlulukları var. Fakat Hickel'e göre eyleme geçmedeki başarısızlığımızı sadece bununla açıklayamayız. Başka bir şeyler, daha derinde yatan bir şeyler de var. Asıl mesele son birkaç yüzyıldır gezegenimizin tamamına hâkim olan ekonomik sistem, yani kapitalizm. Piyasalar ve ticaret, kapitalizmden önce de bin yıllardır vardı ve bunlar kendi başlarına çok masum kavramlar. Kapitalizm, sürekli yayılma zorunluluğuna dayanan ilkeyi, yani "büyümeyi" temel aldığı için tarihteki diğer ekonomik sistemlerden ayrışıyor¹. Örneğin sokağınızda et lokantası kapital mantık ile işletilmez: Lokantanın sahibi emektar Ahmet Bey yaşamını sürdürmek, emekliliğini garanti altına almak için kar eder. Diğer taraftan NusrEt Lokantası daha çok şube açmak için yüksek kar oranının peşindedir.

İklim krizini engellemek için ne yapmamız gerektiğini tam olarak biliyoruz. On yıl içinde dünyadaki salım miktarını yarıya düşürmek. Fakat bilim insanları ekonomiyi büyütme devam edersek 2 derece hedefini dahi tutturamayacağımızı ifade ediyorlar. Neden? Çünkü daha fazla büyüme daha fazla enerji talebi anlamına geliyor.

¹ Büyüme elbette kapitalizmin tek ayırt edici özelliği değil. Proleterin ücretli emeği ve özel mülkiyet (yani üretim araçlarının münhasıran kontrol edilmesi) de kapitalizmin önemli özelliklerinden. Ama sermayenin ekoloji ile ilişkisini kuran kavram büyüme. Tabii ki 20. Yüzyılda bir dizi sosyalist rejim de büyümeye odaklandı. SSCB bu anlamda da bir çeşit devlet kapitalizmi sergiliyordu. Böyle bir modelin bugünkü krize anlamlı bir alternatif oluşturmamasının bir nedeni de bu.

Kendimize bir yol bulabilmek için önce bu büyüme zorunluluğuna nasıl mahkûm olduğumuzu anlamamız gerekiyor. Bunun için de kapitalizmin tarihine uzanmalı, işleyişinin iç mantığını kavramalıyız.

Unutulmuş Bir Devrim

Mikroekonominin standart metinlerinde sapiens, homo economicus olarak tabir edilir. Bu anlatıya göre kar peşinde koşan otomatlar olmak doğamızın bir parçasıdır. Kapitalizmin yükselişi insanın doğuştan gelen özelliklerinin (bencilliğinin, açgözlülüğünün) bir ifadesi olarak teorize edildiği için eşitsizlik ve doğanın tahribatı gibi sorunlar neredeyse değiştirilmesi imkânsız şeyler gibi görülüyor. Fakat kapitalizme doğal bir geçiş yapılmadı.

1300'lerin başlarında, Avrupa'nın dört bir yanındaki halklar feodal sisteme karşı ayaklanmaya başladı. Leo Huberman bu uyanışı ilk haclı seferlerinin Batı Avrupa'yı sarsmasına bağlar. Doğudan gelen mallar ve fikirler toplumun bakış açısını feodal sınırların ötesine taşımış ve sisteme yönelik eleştiri için bir referans noktası yaratmıştır. Bu şikâyetler tek tük yükselen cılız sesler değildi. Örneğin 1323'te Flandre'de köylüler ve işçiler ayaklandı ve sonunda Flaman soyluları tarafından mağlubiyete uğratılana kadar beş yıl boyunca çatıştı. 1347'de Kara Veba nedeniyle Avrupa nüfusunun 3'te 1'i yok olunca, serflerin pazarlık gücü arttı ve isyanlar Avrupa'da serfliği yok etmekte başarılı oldu. Böylece özgür köylüler, yerelde kendine yetebilen, eşitlikçi, iş birliğine dayanan bir toplum oluşturmaya başladılar. Yaşanan devrimin halkın refahı üzerindeki sonuçları müthiş idi. 1350 ile 1500 yılları arasında ücretler arttı, gıda ucuzladı, insanlar daha iyi beslenmeye başladı.

Geri Tepme

Avrupa seçkinleri bu gidişattan memnun değildi. Ulusal gelir nüfusa daha dengeli biçimde dağıldığında, seçkinlerin feodalizm dönemindeki gibi kar edebilmeleri zorlaştı. Bu önemli bir nokta. Genellikle kapitalizmin, feodalizmin çöküşü ile doğal olarak ortaya çıktığını varsayıyoruz ama böyle bir geçişin gerçekleşmesi imkânsız idi çünkü kapitalizm için seçkinlerin bir birikime sahip olması gerekir. Fakat feodalizm sonrası toplumun eşitlikçi koşulları, seçkinlerin birikim yapabilmesine uygun değildi. Seçkinlerin şikâyet ettiği şey de tam olarak bu idi.

Soylular, kilise ve ticaret burjuvazisi bu duruma bir son vermek için örgütlenip güçlerini birleştirdiler. Köylüleri tekrar serfleştirmeye teşebbüs etmediler, bu kez, şiddete dayalı bir yerinden etme operasyonuna girilerek köylüleri topraklarından zorla çıkarmaya başladılar. Kırsaldaki yaşamın sürdürülmesini sağlayan meralar, ormanlar, akarsular, çitler ile çevrildi, özelleştirilip seçkinlerin kullanımına sunuldu. Bu sürece 'çitleme hareketi' dendi. Köylüler savaştan teslim olmadı tabi fakat pek az başarı elde edebildiler. 1500'lerden 1700'lere kadar ücretlerde %70'lere varan düşüşler yaşandı². Beslenme standartları düştü, açlıktan ölmek sıradanlaştı. Toplumsal doku o kadar zarar gördü ki, Batı Avrupa nüfusu 1600 ila 1650 yılları arasında azaldı. İngiltere'de doğumda ortalama yaşam beklentisi 1500'lerde 43 yıl iken 1700'lerde otuzların başlarına kadar geriledi.

Büyük Ayrılma

Çitleme ve sömürgecilik, Avrupa kapitalizminin yükselişi için gereken ön koşullar idi. Ucuz doğal kaynakların temellükü

için gereken cepheyi açan, geçim ekonomilerini yok eden, bir ucuz emek kitlesi ve ek olarak yapay kıtlık yaratan ve rekabetçi üretkenliği hayata geçiren, bu ikisi idi. Fakat başka bir şey daha gerekiyordu. İnsanların canlıların dünyasına bakışını değiştirmeleri gerekiyordu.

Kapitalizmin doğaya dair yeni bir hikâyeye ihtiyacı vardı. Animistler insan ve doğa arasında kökten bir ayrım yapmadığı için diğer canlı sistemlerini kötüye kullanmamaya yönelik katı ahlaki kurallara sahip idi. 1500'lü yıllarda Avrupa toplumunun içinde animist fikirlerin canlanışından kaygı duyan iki güçlü kesim bu fikirleri yok etmek için fikri bir mücadele başlattı. Bu güç odaklarından biri **kilise** idi. Ruhun maddi dünyaya içrek olduğu düşüncesi, din adamlarının, ilahi gücün kendilerinden başka meşru vekili olmadığı yönündeki iddialarına yönelik bir tehdit oluştuyordu. Böyle bir dünya kralların tanrılardan aldığı yönetim hakkını da anlamsızlaştırabilirdi. Animist fikirleri sorun olarak gören ikinci güç odağı **kapitalistler** idi. Kapitalizm, araziyle, toprakla, madenler ile onları sömürmeye dayalı bir ilişki kuruyordu. Her şeyin can taşıdığı, ruhla dolu olduğu bir dünyada bu tür bir sömürü ilişkisi kurmak ahlaken imkânsız idi.

Bizi Teknoloji Kurtarabilir mi?

Temiz enerji ifadesini duyunca aklımızda masum görüntüler canlanıyor. Tam tersi. Fotovoltatik piller ile yenilenebilir enerjiye geçiş, metal ve nadir toprak elementi madenciliğinde müthiş bir artışı gerektiriyor. Örneğin enerji depolamak için kullandığımız piller için dünyanın ihtiyacının %50'sini karşılamak için 40 milyon ton lityuma daha ihtiyacımız olacak. Bugünkü lityum çıkarma faaliyeti %2700 gibi dudak uçuklatıcı bir oranda artmalı. Bunlar sırf elektrik için gerekenler. Evet elektrikli araçlara geçmeliyiz ama zeki toplu taşıma yöntemlerine yönelerek kullandığımız özel araçların sayısını azaltmak zorundayız.

1865'te İngiliz İktisatçı William Stanley tuhaf bir şey fark etti. James Watt'ın buhar makinesi daha verimli çalışıyor ve ürettiği birim kuvvet başına daha az kömür tüketiyordu. Herkes bu icat sayesinde kömür tüketiminin azalacağını tahmin etmişti fakat tam tersi gerçekleşti. İngiltere'de kömür tüketiminde büyük bir artış yaşandı. Verimlilikteki artış para tasarrufu sağlıyordu ve kapitalistler de bu tasarrufu üretimi genişletecek şekilde yeni buhar makinelerinin istihdamına yatırıyordu.

Azı Karar

Hickel, çok zorlarsanız kapitalistler "sürekli büyüme" ideasını basit bir açıklama ile geçiştirirler, diyor: Refah ve ortalama yaşam süresinde son birkaç yüzyılda tanık olduğumuz olağanüstü artışı büyümeye borçluyuz. Büyümeyi terk etmek doğrudan insan ilerlemesini terk etmek demektir. Bu güçlü bir anlatı. İlk bakışta da gayet bariz bir hakikat gibi görünüyor. İnsan hayatı bugün geçmişe göre net biçimde daha iyi. Fakat bunu büyümeye borçlu olduğumuz savını tarihçiler ve bilim adamları sorgulamaya başladı. Bu hikâyenin altında yatan ampirik temel zayıf.

Tarihsel kayıtları biraz derinlemesine incelediğimizde manzara şudur: Öncelikle Kapitalizmin tarihinde özellikle 15. yy.'dan itibaren büyüme için kullanılan politikalar, çitleme hareketi, yerli soykırımları, köle ticareti, Avrupa sömürgeciliğinin yayılışı vb. dünyanın dört bir yanında insan refahına büyük zarar verdi. Kapitalizm tarihinde kahir ekseriyetle büyüme sıradan insanların hayatında refah

² "A Perspective of Wages and Prices (Routledge, 2013)"

artışına yol açmadı. Britanya’da ortalama yaşam süresinin artmaya başlaması için aradan 400 sene geçmesi gerekti. Peki büyümenin kendisinin ortalama yaşam süresi ve insan refahı ile doğrudan bir bağlantısı yoksa bu artışı neyle açıklamak gerekir?

İnsan ömründeki uzamadan en büyük payı alan gelişmeler şunlardır:

a) Sıhhi tesisat: İçme-kullanma suyu şebekeleri ve kanalizasyon sistemlerinin ayrıştırılması.

b) Antibiyotiklerin ve aşılanmanın bulunması

c) Genel İlk Eğitim ve Öğretim ve

d) Bebek ölümleri adına küvöz’ün icadı. Büyüme toplum sağlığı iyileştirmeleri için uzun vadeli bir potansiyel yaratıyor. Bu potansiyelin fiile dönüşüp dönüşmemesi, gelirin nasıl dağıtılacağını belirleyen siyasi güçlere bağlı. İnsan refahındaki artışlar, kaynakları kamu varlıkları yaratmak ve ücretleri adil bir düzeye çekmek için kullanmayı başaran ilerici siyasi hareketler ve hükümetler sayesinde gerçekleşti.

Müşterekleri Geri Almak

Görece daha düşük GSYH’ya sahip olmalarına rağmen dikkat çekici derecede yüksek refah seviyelerine ulaşabilen pek çok ülke var. Bunların varlığı şu hususa işaret ediyor: “Mesele gelirin nasıl dağıtıldığı”. En önemli şey de genel hizmetleri verecek kamu varlıklarına yatırım yapmak.

Örneğin ABD kişi başına 59.500 \$ GSYH ile dünyanın en zengin ülkeleri arasında ve yaşam ömür ortalaması 78,7 yıl. Fakat ABD’den çok daha az gelire sahip onlarca ülke ABD’yi bu son derece hayati istatistikte geride bırakıyor: Örneğin Portekiz’in geliri ABD’den %65 daha az ve ömür beklentisi 81,1 yıl. Ya da Kosta Rika. Geniş yağmur ormanları ile tanınan ve ABD’nin gelirinin yalnızca %20’sine sahip olan bu Orta Amerika ülkesindeki ortalama yaşam süresi ABD’den uzun. Finlandiya, Estonya gibi örneklerde aynı formülün eğitim konusunda da işlediğini görüyoruz. Bu ülkelerin elde ettiği sonuçlar ne ile açıklanabilir? Cevap basit: Hepsi yüksek nitelikli genel sağlık ve eğitim alt yapısına yatırım yaptı³.

Ekolojist Herman Daly’nin ifade ettiği gibi, büyüme belli bir noktadan sonra “ekonomik olmama”ya başlıyor. Varlıktan çok darlık yaratıyor. Yüksek gelirli ülkelerin sürekli büyüme mücadelesi, eşitsizliği ve siyasi istikrarsızlığı artırıyor. Aşırı çalışma, uykusuzluk, depresyon, kirlilik nedeniyle yaşanan hastalıklar, diyabet ve kalp hastalıklarına yol açıyor. ABD’de yaşam memnuniyeti oranları GSYH’nın 15.000 dolar gibi düşük bir seviyede olduğu 1950’lerde zirve yapmıştı. Amerikalıların ortalama reel geliri 4 katına çıktı fakat yaşam memnuniyeti bir miktar düştü.

Post Kapital Dünyaya Giden Yollar

Büyümeden de gelişebileceğimizi anladığımızda ufkumuz birden genişliyor. Öncelikle enerji kullanımını azaltmak için her şeyi yavaşlatmamız gerekiyor. Malzeme ve enerji kullanımının azaltılması insan refahından feragat etmemizi gerekli kılmıyor. Unutmamamız gereken kritik nokta, meta üretiminin büyük bir kısmı insan ihtiyaçlarını karşılamak üzere değil, kar biriktirmek amacıyla gerçekleştiriliyor. Bu kısmı açalım:

Ev hanımlarının görece büyük ailelerde, evin kışık erzakını, salçasını, turşusunu, eriştesini, reçellerini, kuşburnu marmelatını, tarhanasını hazırladığı bir ekonomi ile tüm bu

ihtiyaçların dışarıdan karşılandığı fakat ev hanımının endüstride çalıştığı durumu karşılaştıralım. Modern durumda aslında, yakın networkte kurulan ilişkileri uzak networklere outsource ediyoruz. Uzaklığın bir maliyeti var. Her iki senaryoda da -ev hanımı- ve aile üyeleri eş refaha sahip. Fakat sermaye sahipleri ev ekonomisinin ortadan kalması vasıtası ile fazladan kar elde ettiler. Bu surplus’ın bedelini uzak erişimli networkleri mümkün kılan lojistik vb. faaliyetler ile yer küre ödüyor.

Bu noktada Hickel atılması gereken adımları şöyle özetliyor:

Planlı Eskitmeyi Bitirmek: Uzun ömürlü cihazlar üretmek mümkün fakat bu tercih şirketlerin büyüme hedeflerine zarar veriyor.

Reklamları Azaltmak: İnsan ihtiyacının sınırlarını devre dışı bırakacak bir yol arayan şirketler, insanları manipüle ederek ‘gerçek’ ihtiyaçlarının ötesinde tüketmelerinin sağlamayı başardı.

Sahiplikten Kullanıcılığa Geçmek: Tükettiğimiz şeylerin çoğu, gerekli olsa da nadiren kullanılan araçlar. Yarı komün bir yaşama geçmemiz gerekiyor.

Gıda İsrafına Son Vermek: Her yıl dünyada üretilen gıdanın %50’ye yakını çöpe gidiyor.

Ekolojik Yıkıma Sebep Olan Sektörleri Küçültmek:

Dünyadaki tarım arazilerinin %60’ı doğrudan hayvan otlatmak veya hayvan yemi üretmek için istihdam ediliyor. Büyükbaş hayvanlardan baklagiller gibi bitkisel proteinlere geçilmesi, 28 milyon km2 alanın, yani ABD, Kanada ve Çin’in toplam alanı kadar bir arazinin serbest kalması anlamına geliyor. Bu alanların ormanlaşması ile günümüzdeki yıllık karbon salımının %20’sini yutacak bir rezerv ortaya çıkıyor.

Kamusal Varlıkları Meta Olmaktan Çıkarmak ve

Müşterekleri Çoğaltmak: Genel temel hizmetler, halk kütüphaneleri parklar, spor sahaları... Kapitalistler müşterekleri (kamusal varlığı) büyüme (kişisel zenginlik) elde etmek için kapatıyorlar. İnsanları önceden bedava faydalandıkları şeylere erişmek için çalışmak zorunda bırakıyorlar.

Ekonomik küçülme işsizliği arttırmayacak mı?

Bu ilk bakışta çözülmesi imkânsız bir sorun gibi görünüyör fakat çalışma haftasını kısaltarak, haftada 30 saate ya da 25 saate indirebilir ve işleri daha çok vardiya ile daha çok kişiye dağıtabiliriz. Çalışma saatlerini küçültmek insanların mutluluğu üzerinde kayda değer oranda pozitif etki yaratıyor. Boş zamanı daha az olanlar daha yoğun tüketime yöneliyor. Hızlı yolculuk biçimleri, eve yemek söylemek, anlık alışverişler, psikolojilerini alışveriş yaparak rahatlatıyorlar. Kimi araştırmalar ABD’de çalışma saatlerinin Batı Avrupa standartlarına çekilmesi halinde enerji tüketiminde %20 gibi muazzam bir düşüş yaşanacağını ortaya koydu. Çalışma saatlerini azaltmanın muhtemelen en önemli yanı, insanlara hasta bir yakınlarına bakmak, çocuklarla oyun oynamak, ormanlık bir alanın ıslahını yapmak gibi bakım faaliyetlerine daha çok zaman ayırabilme fırsatı vermesidir. Kapitalizmde normalde çoğunlukla kadınlar tarafından yürütülen bu son derece önemli ve üretici nitelikteki işler, tamamen değersizleştirilmiştir; dışsallaştırılan, ücret karşılığı yapılmayan görünmez bakım işi GSYH rakamlarına yansımaz.

³ Bu farkların tamamı ABD’nin ya da benzeri birkaç ülkenin geniş bir orduyu savaşa hazır tutma zorunluluğu ya da tercihi ile açıklanamaz.

YOLLARI BİTİREN SÜRGÜN

Mustafa UÇURUM

Sallanan bir köprüden geçmek gibi
Yeni bir yola düş sabah ferahlığında
Acıyı anladığında çok geç artık
Ağaçlar ne de hızlı bitiriyor yolları
Kimsenin acısı kimseye yâr değil
Yol biter eski bir sokak kapanır yüzüne

Bir kitabın kıvrılıp unutulmuş sayfası kadar sakın
Geçilen yolların yorgunluğu kadar acıdır beklemek
Otogar yalnızlığı diye bir şey var
Kimse kimsenin yüzünden okumasa da
Çok hikâye çınlayıp durur kubbeye
Gidiyorum diyen kimse gitmez aslında
Omuzlardan dökülen bir şarkıyla
Buna göçmek denir
Bunu en çok şarkılar bilir
Eskimek bir masaldır biraz da
Gitmek

Kendini unutan bir derviş ol
Bak o zaman nasıl uzuyor yollar
Heybende ne varsa hepsi o
Gittikçe en çok da kendinden
Seni artık çok sürgün sanacaklar

